

ISSN 2411-1562

INSTITUTUM PHILOLOGIAE

CATHEDRA LINGUISTICAE GENERALIS,
PHILOLOGIAE CLASSICAE ET NEOHELLENISTICAE

Studia
Linguistica

XII
2018

<http://philology.knu.ua/node/316>

<http://pinax.com.ua>

У рамках одинадцятого тому збірника наукових праць "Studia Linguistica" представлені наукові праці вчених, присвячені різним проблемам мовознавства, когнітивної лінгвістики, лінгвокультурології та етнолінгвістики, які осмислюються у річичі найсучасніших лінгвістичних ідей.

Within the framework of the eleventh volume of the collection of scientific works "Studia Linguistica" the scientific articles of scholars devoted to the solution of various problems of modern theoretical linguistics, cognitive linguistics, cultural linguistics and ethnolinguistics are being presented.

Орієнтований на наукових працівників, викладачів, студентів, аспірантів.

Addressed to researchers, teachers, graduate and post-graduate students.

Адреса редколегії	01601, м. Київ, б-р Шевченко, 14, к. 141 ☎ (+38044) 239 34 15, zagmoclasphil@gmail.com Збірник розміщено на сайтах: http://philology.knu.ua/node/316 ; http://pinax.com.ua
Address of the Editorial Board	01601, Kyiv, boulevard Shevchenko, 14, room 141 ☎ (+38044) 239 34 15, zagmoclasphil@gmail.com The collection of scientific works is presented on the website: http://philology.knu.ua/node/316 ; http://pinax.com.ua
Рекомендовано	Вченою радою Інституту філології КНУ імені Тараса Шевченка від 28.11.2018 (протокол № 4)
Recommended	By Academic Council of Institute of Philology of Taras Shevchenko National University of Kyiv on November, 28, 2018 (protocol № 4)
Атестовано	Вищою атестаційною комісією України. Постанова Президії ВАК України № 747 від 13.07.2015
Certified	By State Accreditation Committee of Ukraine Decree of the Presidium of the SAC of Ukraine № 747 dated 13.07.2015
Зареєстровано	Міністерством юстиції України Свідоцтво про державну реєстрацію KB № 13518-2402P від 09.11.2007
Registered	By Ministry of Justice of Ukraine Certificate of registration KB № 13518-2402P dated 09.11.2007
Засновник	Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Founder	Taras Shevchenko National University of Kyiv
Відповідальні за випуск	С. П. Гриценко, д. філол. наук., доц., О. В. Харик, ст. лаборант
Responsible for the issue	S. P. Grytsenko, D. of Philol., Associate Prof., O. V. Kharyk, laboratory assistant

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, відповідної галузевої термінології, власних імен та інших відомостей. Редколегія залишає за собою право скорочувати та редагувати подані матеріали.

The authors of the published materials are fully responsible for the selection, accuracy of the facts, quotes, economic and statistical data, relevant terminology, proper names and other information. The editorial board reserves the right to shorten and edit the submitted materials.

**Редакційна колегія
періодичного видання “Studia Linguistica”**

**Information about the members of the Editorial Board
of the periodical “Studia Linguistica”**

**Відповідальний редактор
Responsible Editor**

**Голубовська
Ірина Олександрівна**
доктор філологічних наук,
професор

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут філології, завідувач кафедри загального мовознавства, класичної філології та неоелліністики

Iryna Golubovska
Doctor of Philology, Professor

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Institute of Philology, Head of the Department of General Linguistics, Classical Philology and Neoeλληνistics

**Заступник відповідального редактора
Deputy Editor-in-Chief**

**Звонська
Леся Леонідівна**
доктор філологічних наук,
професор

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут філології, професор кафедри загального мовознавства, класичної філології та неоелліністики

Lesia Zvons'ka
Doctor of Philology, Professor

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Institute of Philology, Professor of the Department of General Linguistics, Classical Philology and Neoeλληνistics

**Відповідальні секретарі
Responsible Secretaries**

**Корольов
Ігор Русланович**
кандидат філологічних наук,
доцент, докторант

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут філології, докторант кафедри загального мовознавства, класичної філології та неоелліністики

Ihor Korol'ov
Ph.D in Philology, Doctoral
Candidate

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Institute of Philology, Ph.D. in Philology, Doctoral Candidate

Левко
Олександр Вадимович
кандидат філологічних наук,
доцент

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут філології, доцент кафедри загального мовознавства, класичної філології та неоелліністики

Olexandr Levko
Ph.D in Philology
Associate Professor

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Institute of Philology, Associate Professor of the Department of General Linguistics, Classical Philology and Neoellinistics

Руда
Наталя Вікторівна
кандидат філологічних наук

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут філології, асистент кафедри загального мовознавства, класичної філології та неоелліністики

Natalia Ruda
Ph.D in Philology, Assistant
Professor

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Institute of Philology, Assistant Professor of the Department of General Linguistics, Classical Philology and Neoellinistics

Члени редакційної колегії **Members of the Editorial Board**

Архангельська
Алла Мстиславівна
доктор філологічних наук,
професор

Університет ім. Ф. Палацького в Оломоуці (Чехія), професор кафедри славістики

Alla Arkhangelska
Doctor of Philology, Professor

University of the F. Palacki in Olomouc (Czech Republic), Professor of the Department of Slavic Studies

Бартмінський Єжі
Академік Польської Академії
мистецтв і наук, доктор
філологічних наук, професор

Люблінський університет Марії Кюрі-Склодовської (Польща), гуманітарний факультет, директор Етнолінгвістичного Архіву Інституту польської філології

Bartmiński Jerzy
Academician of the Polish
Academy of Arts and Sciences,
Doctor of Philology, Professor

Lublin University Maria Curie-Sclodowska (Poland), Faculty of Humanities, Director of the Ethnolinguistic Archive of the Institute of Polish Philology

Бацевич
Флорій Сергійович
доктор філологічних наук,
професор

Львівський національний університет імені Івана Франка, завідувач кафедри загального мовознавства

Florii Batsyevych Doctor of Philology, Professor	Lviv Ivan Franko National University, Head of the Department of General Linguistics
Броджі Джованна доктор філологічних наук, професор	Міланський університет (Італія), факультет літератури і філософії, завідувач кафедри лінгвістичних, літературних і філологічних студій
Broggi Giovanna Doctor of Philology, Professor	University of Milan (Italy), Faculty of Literature and Philosophy, Head of the Department of Linguistic, Literary and Philological Studies
Гарзаніті Марчелло доктор філологічних наук, професор	Флорентійський університет (Італія), факультет мов, літератур та міжкультурних досліджень, професор кафедри лінгвістичних студій та сходознавства, Президент Італійської Асоціації славістів
Garzaniti Marcello Doctor of Philology, Professor	Florentine University (Italy), Faculty of Languages, Literature and Intercultural Studies, Professor of the Department of Linguistic and Oriental Studies, President of the Italian Association of Slavists
Єрмоленко Сергій Семенович доктор філологічних наук, професор	Інститут мовознавства імені О.О. Потебні НАН України, провідний науковий співробітник відділу загального мовознавства
Serhii Yermolenko Doctor of Philology, Professor	O. O. Potebnia Institute of Linguistics (National Academy of Science of Ukraine), Leading Researcher of the Department of General Linguistics
Загнітко Анатолій Панасович Член-кореспондент НАН України, доктор філологічних наук, професор	Донецький національний університет імені Василя Стуса, завідувач кафедри загального і прикладного мовознавства та слов'янської філології
Anatolii Zahnitko Corresponding Member of the National Academy of Sciences of Ukraine, Doctor of Philology, Professor	Vasyl' Stus Donetsk National University, Head of the Department of General and Applied Linguistics and Slavic Philology

**Клименко
Ніна Федорівна**
Член-кореспондент НАН
України, доктор філологічних
наук, професор

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут філології, професор кафедри загального мовознавства, класичної філології та неоелліністики

Nina Klymenko
Corresponding Member of the
National Academy of Sciences
of Ukraine, Doctor of
Philology, Professor

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Institute of Philology, Professor of the Department of General Linguistics, Classical Philology and Neoellinistics

**Корнілов
Олег Олександрович**
доктор культурології,
професор

Московський державний університет імені М. В. Ломоносова (Росія), факультет іноземних мов та регіоназнавства, професор кафедри порівняльного вивчення національних літератур і культур

Oleh Kornilov
Doctor of Cultural Studies,
Professor

Mykhailo Lomonosov Moscow State University (Russia), Faculty of Foreign Languages and Regional Studies, Professor of the Department of Comparative Study of National Literatures and Cultures

**Лучканин
Сергій Мирославович**
доктор філологічних наук,
професор

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут філології, доцент кафедри загального мовознавства, класичної філології та неоелліністики

Serhii Luchkanyn
Doctor of Philology, Professor

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Institute of Philology, Professor of the Department of General Linguistics, Classical Philology and Neoellinistics

**Манакін
Володимир Миколайович**
доктор філологічних наук,
професор

Запорізький національний університет, декан факультету журналістики, завідувач кафедри видавничої справи та редагування

Volodymyr Manakin
Doctor of Philology, Professor

Zaporizhzhya National University, Dean of the Faculty of Journalism, Head of the Department of Publishing and Editing

**Миронова Валентина
Миколаївна**
кандидат філологічних наук,
доцент

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут філології, доцент кафедри загального мовознавства, класичної філології та неоелліністики

Valentyna Myronova
Ph.D in Philology, Associate
Professor

Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Institute of Philology, Associate Professor of the
Department of General Linguistics, Classical Philology
and Neoellenistics

**Мосенкіс Юрій
Леонідович**
доктор філологічних наук,
професор

Київський національний університет імені Тараса
Шевченка, Інститут філології, професор кафедри
української мови та прикладної лінгвістики

Yurii Mosenkis
Doctor of Philology, Professor

Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Institute of Philology, Professor of the Department of
Ukrainian Language and Applied Linguistics

**Нікітіна Фіонілла
Олексіївна**
доктор філологічних наук,
професор

Національний педагогічний університет імені
М.П. Драгоманова, Інститут іноземної філології,
професор кафедри англійської філології

Fionilla Nikitina
Doctor of Philology, Professor

Mykhailo Drahomanov National Pedagogical
University, Institute of Foreign Philology, Professor of
the Department of English Philology

**Снитко Олена
Степанівна**
доктор філологічних наук,
професор

Київський національний університет імені Тараса
Шевченка, Інститут філології, завідувач кафедри
російської філології

Olena Snytko
Doctor of Philology, Professor

Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Institute of Philology, Head of the Department of
Russian Philology

**Тищенко
Олег Володимирович**
доктор філологічних наук,
професор

Львівський державний університет безпеки
життєдіяльності, завідувач кафедри перекладу

Oleh Tyshchenko
Doctor of Philology, Professor

Lviv State University of Life Safety, Head of the
Department of Translation

**Черниш
Тетяна Олександрівна**
доктор філологічних наук,
професор

Київський національний університет імені Тараса
Шевченка, Інститут філології, професор кафедри
слов'янської філології

Tetiana Chernysh
Doctor of Philology, Professor

Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Institute of Philology, Professor of the Department of
Slavic Philology

**Чемес
Валерій Федорович**
кандидат філологічних наук,
доцент

Київський національний університет імені Тараса
Шевченка, Інститут філології, доцент кафедри
загального мовознавства, класичної філології та
неоелліністики

Valerii Chemes
Ph.D in Philology, Associate
Professor

Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Institute of Philology, Associate Professor of the
Department of General Linguistics, Classical Philology
and Neoellinistics

**Шовковий
В'ячеслав Миколайович**
доктор педагогічних наук,
професор

Київський національний університет імені Тараса
Шевченка, Інститут філології, завідувач кафедри
методики викладання української та іноземної мов
та літератур

V'iacheslav Shovkovyi
Doctor of Pedagogical
Sciences, Professor

Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Institute of Philology, Head of the Department of
Methods of Teaching Ukrainian and Foreign Languages
and Literatures

Hui Ching Chang
Ph.D., Associate Professor

University of Illinois at Chicago, Professor at the
Communicative Department

Хуей Чін Чан,
кандидат філологічних наук,
доцент

Іллінойський Університет в Чікаго, доцент кафедри
комунікативістики

Michael A. Denner
Ph.D., Associate Professor

Stetson University (DeLand, Florida)
Stetson's Program in Russian, East European and
Eurasian Studies Director, University Honors Program
Director, Editor of Tolstoy Studies Journal

Мішель А. Деннер,
кандидат філологічних наук,
доцент

Стетсонський університет (ДеЛанд, Флорида).
Директор програми російських, східно-
європейських та євразійських студій, директор
почесних програм Стетсонського університету,
редактор журналу «Толстовські студії»

Стаття надійшла до редакції 11.06.2018

Перевірено на плагіат 20.11.2018 р.

унікальність – 98.04 %

УДК 811.111'42:37

ЩО ТАКЕ РІДНА ДОМІВКА ДЛЯ ДИТИНИ ТРЕТЬОЇ КУЛЬТУРИ?

Алексєєва Ірина Олексіївна, i.alekseeva@knu.ua

канд. філол. наук, доцент

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,

Інститут філології

У статті розглядається вербалізація концепту НОМЕ у мовленні дітей третьої культури (ДТК), соціальної групи, яка складається з людей, що провели значний період свого дитинства в культурі, яка відрізняється від культури батьків. Актуальність дослідження ґрунтується на тому, що хоча вивчення цієї групи в межах соціології почалося в 1950-х роках, цей феномен до сьогодні залишався поза увагою спеціалістів у галузі когнітивної лінгвістики, лінгвокультурології, соціо- та психолінгвістики. Оскільки глобалізаційні процеси перетворили міграцію робочої сили у типову рису сучасних суспільств, мобільність батьків сприяє тому, що все більше дітей зростають в іншокультурному середовищі. Діти стикаються з культурними відмінностями ще до остаточного формування своєї ідентичності, тому визначення своєї приналежності до певної соціальної групи може перетворитися для них на дилему. Аналіз термінів, які використовуються як синоніми до ДТК, виявив такі компоненти цього концепту: «мобільність» (яка визначається або як періодичне переміщення, або як спосіб життя), «приналежність» (до всього світу, а не до певної країни чи регіону) та орієнтація на майбутнє (тобто очікується, що більшу частину наступних поколінь складатимуть ДТК). Регулярні переїзди змінюють у дітей третьої культури сприйняття найбільш природних концептів. Так, концепт НОМЕ починає спантелечувати та здаватися суперечливим, отримуючи кілька значень: від місця фактичного проживання людини – до «всюди» або «ніде». При цьому концепт НОМЕ є одним з ключових для самоідентифікації, оскільки він надає відчуття приналежності та емоційно «прив'язує» людину до місцевості та громади. Під час спілкування діти третьої культури, добре обізнані в тому, як прощатися, як правило уникають стратегій, спрямованих на формування близьких стосунків (bonding), проте досягають високої компетенції у стратегіях подолання культурних відмінностей (bridging). Розуміння культурної та регіональної ідентичності комуніканта допомагає передбачити його поведінку та світогляд, саме тому питання «Звідки ти?» є обов'язковим для першої зустрічі. Саме це питання сприймається дітьми третьої культури як виклик, оскільки вони усвідомлюють невизначеність для себе концепту НОМЕ або відмінність свого розуміння цього концепту від розуміння його іншими соціальними групами.

Ключові слова: діти третьої культури, концепт НОМЕ, лексема, сема, ідентичність, формування ідентичності, комунікація

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Алексєєва І. О. [Алексеева И. А.], i.alekseeva@knu.ua

Що таке рідна домівка для дитини третьої культури? [Что такое родной дом для детей третьей культуры?] (Англійською / На англ. яз)

ЧТО ТАКОЕ РОДНОЙ ДОМ ДЛЯ ДЕТЕЙ ТРЕТЬЕЙ КУЛЬТУРЫ?

Алексеева И.А., i.alekseeva@knu.ua

канд.филол.наук, доцент

*Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко,
Институт филологии*

В статье рассматривается вербализация концепта НОМЕ в речи детей третьей культуры (ДТК), социальной группы, состоящей из людей, которые провели значительный период своего детства в культуре, отличной от культуры родителей. Актуальность исследования обусловлена тем, что хотя изучение этой группы в рамках социологии началось в 1950-х годах, феномен еще мало изучался специалистами в области когнитивной лингвистики, лингвокультурологии, социо- и психолингвистики. Поскольку глобализационные процессы превратили миграцию рабочей силы в характерную черту современных обществ, мобильность родителей благоприятствует тому, что все больше и больше детей растет в инокультурной среде. Дети сталкиваются с культурными различиями до окончательного формирования своей идентичности, поэтому определение своей принадлежности к конкретной социальной группе может стать для них проблематичным. Анализ терминов, употребляющихся в качестве синонимов ДТК, выявил такие компоненты этого концепта: «мобильность» (понимаемая или как периодическое перемещение, или как образ жизни), «принадлежность» (всему миру, а не отдельной стране или региону, ориентация на будущее (т.е. ожидается, что большую часть следующих поколений будут составлять ДТК)). Регулярные переезды трансформируют у детей третьей культуры восприятие наиболее естественных концептов. Так, концепт НОМЕ начинает озадачивать и казаться противоречивым, приобретая несколько значений: от места фактического проживания – до «везде» и «нигде». При этом концепт НОМЕ является одним из ключевых для самоидентификации, поскольку он дает ощущение принадлежности и эмоционально «привязывает» человека к местности и общине. Во время коммуникации дети третьей культуры, хорошо знакомые с расставаниями, как правило избегают стратегий, направленных на формирование близких отношений (bonding), однако приобретают высокую компетенцию в стратегиях преодоления культурных отличий (bridging). Понимание культурной и региональной идентичности коммуниканта помогает предвидеть его поведение и мировоззрение, именно поэтому вопрос «Откуда ты?» является обязательным при первом знакомстве. Именно этот вопрос воспринимается детьми третьей культуры как вызов, поскольку они осознают неопределенность концепта НОМЕ или же различия между своим пониманием этого концепта и пониманием его другими социальными группами.

***Ключевые слова:** дети третьей культуры, концепт НОМЕ, лексема, сема, идентичность, формирование идентичности, коммуникация.*

WHAT IS HOME FOR A THIRD CULTURE KID?

Alyeksyeyeva I., i.alekseeva@knu.ua

Ph.D., Associate Professor

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Institute of Philology

The article looks into the HOME concept as it is verbalized in discourse of Third Culture Kids (TCKs), a social group defined as people who have spent a considerable period of their developmental years in a culture different from that of their parents'. The topicality of the study rests on the fact that though the sociological research into the TCK phenomenon started in the 1950s, yet it is only in the 21st century that cognitive linguistics, cultural linguistics, socio- and psycholinguistics start to examine this social group. Since current globalization processes have turned workforce migration into a typical feature of modern societies, parents' mobility exposes more and more children to two or more cultures. As long as children face cultural differences before their identity has been constructed, they have difficulty affiliating with any social group. The analysis of the terms used as synonyms for TCK has revealed that the components of this concept are 'mobility' (interpreted either as occasional relocation or as a lifestyle feature), 'belonging' (to the whole world rather than a country or region) and future orientation (next generations are expected to be made up largely by TCKs). Regular moves change TCKs' perception of the most natural human concepts. Thus, the concept HOME becomes quite puzzling and controversial and may be interpreted in a number of ways: from a place where one is currently living to everywhere or nowhere. The HOME concept is vital for one's self-identification: it gives one a sense of belonging and anchors one emotionally to a place and a community. However, TCKs, well-versed in saying goodbyes, tend to avoid bonding, i.e. strategies aimed at forming close relations, though they acquire a high competence in bridging, i.e. in strategies that deal with overcoming cultural dissimilarities. Understanding a partner's place identity helps to make their behaviour and their worldview predictable, which turns the 'Where are you from?' question into a typical one at the first encounter. It is this very question that is inevitably perceived by TCKs as a challenge, since they are conscious of their vague or peculiar conceptualization of the HOME concept.

Key words: *Third Culture Kid, concept HOME, lexeme, seme, identity, identity construction, communication*

Introduction to the problem

The first two decades of the 21st century have revealed that exposure to new technologies in communication coupled with globalization leads to the gradual re-shaping of human cognition and psychological makeup. Some modern phenomena may be a mere reproduction of centuries-old processes, yet they are marked with new features, may take on new forms, have greater impact and develop extremely fast. One

---

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Алексеева И. О. [Алексева И. А.], i.alekseeva@knu.ua

Що таке рідна домівка для дитини третьої культури? [Что такое родной дом для детей третьей культуры?] (Англійською / На англ. яз)

of these phenomena is the issue of generation change.

Technologies have allowed quick transportation and instant communication, which in the long run makes the world shrink and become accessible to ever more people. Starting from the 1950 s, Western states, especially the USA, have been expanding economically and politically, which has resulted in ever increasing mobility of workforce from the so-called “West” to “the Rest”: diplomats, military, business and media people, educators, religious missionaries to name just a few have left their countries to work elsewhere. At present, the flow in the opposite direction (i.e. from “the Rest” to “the West”) has turned into a turbulent torrent. But in either case, adults, born and raised in one society, bring their children along into a culturally new environment, and may change this environment more than once some time later, since the parents may get regularly relocated. These children, called ‘third culture kids’, or ‘TCKs’, seem to develop a worldview and perception, remarkably different from those their parents’. Since the TCK social group is steadily increasing in number, it draws attention of experts in various fields, e.g. psychologists, sociologists, anthropologists and linguists.

To start with, the term ‘third culture kids’ was coined by sociologists Ruth Hill Useem and John Useem after they had spent a year in India with their three children in the 1950 s. Initially, ‘third culture’ was used to refer to the process of learning how to relate to another culture and Useem suggested the term ‘Third Culture Kids’ because TCKs integrate aspects of their first (birth) culture and the new (second) culture, creating a unique ‘third culture’. At present, third culture kids are defined as people who have spent a significant part of their developmental years outside their parents’ culture [Pollock and Van Reken 2009, p. 13]. While living abroad, TCKs form relationships there and may never have visited their passport country, so it does not come as surprise that they find it challenging to affiliate with their ‘native’ country, formally their ‘own’ ethnic group, their ‘own’ culture or region.

With the development of identity politics and the ideology of multiculturalism, the notion of identity has been attracting ever more attention. However, TCKs as a social group grow in number exponentially and show a very controversial national, political and cultural affiliations, posing a challenge to sociologists and political experts.

Meanwhile, modern societies and media give everyone a voice, so TCKs do not

Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]

© Alyeksyeyeva I. [Aljeksjejeva I.], i.alekseeva@knu.ua

What is Home for a Third Culture Kid? [Shho take ridna domivka dlja dytyny tret'oi' kul'tury?] (in English)

hesitate to make public speeches on their ‘confused’ selves, which provides invaluable information for scholars involved in the field of sociolinguistics, psycholinguistics, cognitive linguistics as well as cultural and anthropological linguistics (for example, see [Benjamin 2017; Colomer 2018; Curro 2017; Iskandar 2017; McNeil 2017; Sanchez 2015]). Therefore, the **topicality** of linguistic research into this social group and its discursive and cognitive peculiarities is based on TCKs’ becoming ever more numerous and gaining ever more influence in the developed world.

While this social group has been studied within sociology for some time, the **novelty** of linguistic research lies in that TCKs’ features expressed linguistically have not received due attention.

Purpose of the study and data collection

The **problems** to be covered in this study are (1) the concept of ‘THIRD CULTURE KID’ (TCK) as essential component for TCKs’ identity construction, (2) the concept HOME that inevitably comes up in TCKs’ discourse, and (3) the implications, marked by the concepts and resulting from TCKs’ self-identification.

The **purpose** of the research determines the source and the nature of the data: the **sample** is ten speeches (the total duration is one hour and 54 minutes) delivered on the TED platform by speakers that define themselves as TCKs and that talk about their self-perception and identity.

Research findings

Firstly, it should be noted that the term ‘Third Culture Kid’ occurs in eight out of ten talk titles. It is noteworthy that the speakers do not expect their audience to be quite familiar with the term, so they begin their talk with the definition. Some titles lack any imagery and are almost identical (compare, for example, *Third Culture Kids* by Diego Meneses, *Third Culture Kid* by Scout Ash-Dale, *Being a Third Culture Kid* by Cristine Chen).

In addition, to further our understanding of the concept, the content analysis of the speeches has revealed a number of other nominations used to refer to TCKs: *displaced kids*, *global nomads*, *global citizens*, *citizens of the world*, *by-product of globalization*, *prototype citizens of the future*. It is easy to notice that their meaning contains

- (1) the seme ‘mobility’ (a singular move, expressed in *displaced*, or lifestyle

---

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Алексеева І. О. [Алексеева И. А.], i.alekseeva@knu.ua

Що таке рідна домівка для дитини третьої культури? [Что такое родной дом для детей третьей культуры?] (Англійською / На англ. яз)

mobility in *nomad* (for more details see [Cohen, Duncan and Thulemark 2015]),

(2) the seme ‘belonging’ and ‘membership’ (inherent in *citizen*) combined with

(3) the locative ‘entire world’ (this meaning is part of the lexemes *global*, *world*, *globalization*) and the temporal marker (in this case, *future*).

Interestingly, the primary component ‘culture’, dominant in the original term ‘third culture kid’, yields to the political and economic constructs, namely *citizen* and *globalization*.

Most of the speeches, however, have more specific titles that point out a relation between a TCK and identity issues. The ‘TCK – identity’ correlation is verbalized in a number of ways: either directly with the help of the lexeme *identity* (*National Identity and Third Culture Kids* by Thomas Davids, *Building Identity as Third Culture Kid* by Erik Vyhmeister) or in a less overt way through referring to

(1) the concept HOME (*A Third Culture Kid’s Hometown* by Chantae Park, *What is home? Growing between cultures* by Abeer Yusuf, *Being culturally homeless* by Crystal Singh),

(2) the concept of ROOTS (*Being a rootless third culture kid* by Benjamin Self),

(3) the concept of GLOBALIZATION (*Third Culture Kids: the Impact of Growing in a Globalized World* by Ruth van Reken).

The content of speeches develops the TCKs’ identity issue, yet the speakers explicate it in a variety of ways. Identity is a self-image shaped in social interactions, so it is communication that reveals and directs the identification process. It is remarkable that in all the ten speeches of the sample the speakers cite their social encounters as remarkable and the recurring theme of these stories lies in the TCKs’ inability to answer the simple ‘*Where are you from?*’ question. This regularly asked question typically occurs as part of an introductory small talk at first encounters, yet it turns into a ‘nightmare’, since it implies the key word to the entire discourse. This word comes from the ‘naïve world picture’ and is *home*. As it appears, *home* allows for multiple definitions and for TCKs answering the ‘*Where are you from?*’ question is challenging because they can think of at least three possible meanings of *home*:

- 1) a place where one is born;
- 2) a place where one’s parents are from;
- 3) a place where one lives.

(1) and (2) correspond to the dictionary definitions that claim *home* is a ‘*place of*

origin’ or ‘*a place where one lives permanently*’. Humans, however, are designed in a more complicated way and tend to develop emotional attachment to physical environments, which results in another meaning of *home*, namely ‘*a house, town, or country where a person feels they belong*’ [Cambridge Dictionary]. This attachment is based on the feeling of affiliation with the environment, on finding in the environment certain important meanings, recognizing them and quite often accepting them (or at least feeling comfortable about them). The feeling of being *at home* grows not so much out of the physical properties of a place but rather out of its cultural familiarity and psychological, emotional attachment. And it is this that surfaces in some of the speeches where HOME is defined as

- 1) second culture (because that’s where a TCK has grown up);
- 2) first culture (because the second culture doesn’t want to keep a TCK);
- 3) nowhere (because a TCK does not feel affiliation and acceptance anywhere);
- 4) everywhere (because they feel they belong to the entire world rather than a particular place);
- 5) within themselves (because TCKs choose to be self-sufficient);
- 6) a place where parents are (because TCKs choose to see their parents as anchor of their selves).

As we see, (1) and (2) contain the word *culture*, whereas (4), (5) and (6) deal with emotional attachment. A lack of the attachment is verbalized by the lexemes *nomad*, *rootless*, *homeless* (it should also be noted that all speakers mention the answer *I don’t know* as one of the alternatives. Yet, we believe it may be equaled to (3) or (4)).

Our sample confirms the results obtained by Abeer Yusuf, a TCK who has researched other TCKs as her university project and who claims that there is no single pattern that could be applied to all her subjects. Having difficulty answering the question that poses no challenge for the majority of people is a confusing discovery (*I am stuck emotionally* [Yusuf 2015]) because this points out the discontinuous, episodic, and incoherent nature of TCKs’ identities.

Yet, human mind is prone to develop an accommodating strategy and TCKs stand up for ‘*the right to shape our own identity in whichever we as individuals see fit*’ [Davidst 2016] and declare their determination not to ‘*live a 20 kilometer life but a 20 country life*’ [Singh], i.e. their aspiration is to ‘*feel at home all round the world*’ [Ash-

---

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Алексеева І. О. [Алексеева И. А.], i.alekseeva@knu.ua

Що таке рідна домівка для дитини третьої культури? [Что такое родной дом для детей третьей культуры?] (Англійською / На англ. яз)

Dale 2016].

It is interesting that the sample does not contain any evidence that language may be any source of identity or a barrier to construct it, though it would be natural to expect language to be a problem. Some speakers do talk occasionally about the use of several languages in everyday life, or their bi- or multilingualism, yet even if they do, they view it just as TCKs' peculiar competence rather than a challenge to TCKs' identity. This may be explained, first of all, by the speakers' age (they come to foreign countries in childhood when one only learns one's mother tongue and easily picks up a second language). Also, most of the TCKs are the product of omnipresent Western-style international schools where the language of instruction is English.

It appears essential for partners in a smooth interpersonal interaction to locate each other geographically and culturally and this information is provided by the answer to the '*Where are you from?*' question. TCKs seem to have problems to anchor themselves to any place or people simply because lifestyle mobility teaches them '*the idea of impermanence*' ('*people are constantly coming and going*' [Davids 2016]) early in their lives: TCKs '*are good at saying goodbyes*', since '*we've done it so many different times to so many different people*' [Davids 2016]. This inability to form deep emotional attachment to a place and call it *home* becomes a weakness of multilingual TCKs: their ability to speak different languages and their extensive cross-cultural experience enhance their bridging skills (i.e. the ability to overcome the partner's dissimilarities), yet to communicate effectively and feel at ease, one also needs to be good at bonding (i.e. the ability to form a community and belong, to develop so-called social connectivity, which is immediately related to identity), and it is bonding that TCKs see as a challenge.

Conclusion and further research

The analysis of lexemes used as (contextual) synonyms to the term Third Culture Kid has uncovered the following components of the concept: first of all, this social group is characterized by mobility, it is ascribed a sense of belonging, yet interpreted in a peculiar way, since it is belonging to the world and not to a particular region or country. The third component conveys the meaning of futurity based on the belief that this social group, which makes up a minority in modern societies, will gradually turn into the majority.

The HOME concept is reconsidered by TCKs in a peculiar way: it may be

Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]

© Alyeksyeyeva I. [Aljeksjejeva I.], i.alekseeva@knu.ua

What is Home for a Third Culture Kid? [Shho take ridna domivka dlja dytyny tret'oi' kul'tury?] (in English)

interpreted simplistically as a place where one is currently living. However, HOME normally implies emotional attachment to a place and people. Regular travel and relocation make it difficult and traumatic for TCKs to affiliate with their environment, so they may go to extremes and refer to themselves either as “rootless” and belonging to nowhere (or vice versa everywhere) or they have to choose between their birth and second cultures and/or countries.

As soon as the ‘*Where are you from?*’ question is a casual way to find out partners’ deep self-affiliation – to map them geographically, culturally, ethnically, politically, socially, the question brings up to the surface multiple dimensions of human identity together with the idea of its continuity and coherence [Jaspal 2013]; the question also implies the interpretation of identity as a whole. This interpretation used to be natural for humans: until recently, the majority lived all their life in their birth country and followed, by and large, in their parents’ footsteps. As a result, their ethnic, national and cultural identities merged into one and none of them contradicted the others. The ‘*Where are you from?*’ question exposes to TCKs the complexity of their life experience that leads to multiple, sometimes even contradictory ethnic, national, cultural, regional, etc. affiliations.

The TCK identity may be viewed as something exotic and unique but it is expected to become more widespread in the near future, as Abeer Yusuf puts it, ‘*soon you’re going to date a TCK, you’re going to get married to a TCK and you’re very likely to be a parent to a TCK*’ [Yusuf 2015]. So the focus of **further research** may be mechanisms of TCKs’ perception and cognitive system, bi- and multilingualism, their acculturation strategies and tactics that might be applied universally or show limitations due to specific cultures and languages.

References:

1. Baker Cottrell A. *ATCKs have problems relating to their own ethnic groups* (1999), access <http://www.tckworld.com/useem/art4.html>
2. Baker Cottrell A., Useem R. *ATCKs maintain global dimensions throughout their lives* (1999), access <http://www.tckworld.com/useem/art5.html>
3. Benjamin S. *People who don’t live what we live don’t understand: youth’s experiences of hypermobility* (2017), access https://www.academia.edu/33731951/People_who_dont_live_what_we_live_dont_understand_Youths_experiences_of_hypermobility
4. *Cambridge Dictionary*, access <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/home>
5. Cohen S. A., Duncan T. and Thulemark M. «Lifestyle mobilities: The crossroads of travel, leisure and migration.» *Mobilities* 10 (1) (2015): 155-172

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Алексеева І. О. [Алексеева И. А.], i.alekseeva@knu.ua

Що таке рідна домівка для дитини третьої культури? [Что такое родной дом для детей третьей культуры?] (Англійською / На англ. яз)

6. Colomer L. *Feeling like at home in airports: Experiences, memories and affects of placeness among Thirds Culture Kids* (2018), access <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/23800127.2018.1436636?journalCode=rpm20>
7. Curro T. M. *The Experience of Saudi Third Culture Kids Following Repatriation: A Phenomenological Approach* (Concordia University, Portland, 2017).
8. Iskandar I. *Hybridity, 3rd Culture Individuals, and the Formation of the Cosmic Race* (2017), access https://www.academia.edu/33311666/Hybridity_3rd_Culture_Individuals_and_the_Formation_of_the_Cosmic_Race
9. Jaspal R. and Cinnirella M. «The construction of British national identity among British South Asians.» *National Identities* 15 (2) (2013): 157-175
10. McNeil J. *The Third Culture Code: Code-Switching in a Socioculturally 'Third Culture Kid' Community* (2017), access https://www.academia.edu/32613936/The_Third_Culture_Code_Code-switching_in_a_Socioculturally_Third_Culture_Kid_Community
11. Pollock D. C. and Van Reken R. *Third Culture Kids, Revised Edition: The Experience of Growing up among Worlds* (Boston: Nicholas Brealey Publishing, 2009), 333.
12. Seyoung, L.. *Global Nomads in Search of a Home* (2011), access https://panet.andover.edu/bbcswebdav/xid-462753_4
13. Sand-Hart, H. *Home Keeps Moving: A Glimpse into the Extraordinary Life of a Third Culture Kid*, (Hagerstown: McDougal Publishing, 2010).
14. Useem R. *Third Culture Kids: Focus Major Study – TCK 'mother' pens history of field* (1999), access <http://www.tckworld.com/useem/art1.html>
15. Sanchez M. *Third Culture Individuals in a Globalized Italy. Deterritorialization of Language and Multiple Identities* (2015), access https://www.academia.edu/35342974/Third_Culture_Individuals_in_a_Globalized_Italy_Deterritorialization_of_Language_and_Multiple_Identities

Illustrative material:

1. Ash-Dale S. *Third Culture Kid* (2016), access <https://www.youtube.com/watch?v=S6OwjUA5NTY>
2. Chen C. *Being a third culture kid* (2015), access <https://www.youtube.com/watch?v=kILtDoVkJZ98>
3. Davids T. *National Identity and Third Culture Kids* (2016), access <https://www.youtube.com/watch?v=I63U6alGd1k>
4. Meneses D. *Third Culture Kids* (2016), access https://www.youtube.com/watch?v=o_r6FQVmxY
5. Park C. *A third culture kid's hometown* (2016), access <https://www.youtube.com/watch?v=-VUuhlq-jII>
6. Self B. *Being a rootless third culture kid* (2015), access <https://www.youtube.com/watch?v=9Vc6nEgZOs8>
7. Singh C. *Being culturally homeless* (2015), access https://www.youtube.com/watch?v=98hBmTy2_mo
8. Van Reken R. *Third Culture Kids: the Impact of Growing up in a Globalized World* (2015), access <https://www.youtube.com/watch?v=vrVWHfEQz6A&t=48s>
9. Vyhmeister E. *Building Identity as Third Culture Kid* (2015), access <https://www.youtube.com/watch?v=8RCmgMKJRy8>
10. Yusuf A. *What is home? Growing between cultures* (2015), access https://www.youtube.com/watch?v=quS_pMGilec&t=152s

Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]

© Alyeksyeyeva I. [Aljeksjejeva I.], i.alekseeva@knu.ua

What is Home for a Third Culture Kid? [Shho take ridna domivka dlja dytyny tret'oi' kul'tury?] (in English)

Стаття надійшла до редакції 06.06.2018

Перевірено на плагіат 20.11.2018 р.

унікальність – 98.51 %

УДК 81-112.2:811.111'282'374

АНГЛІЙСЬКА МОВА В НІГЕРІЇ: ІСТОРІЯ ВИВЧЕННЯ

Битко Наталія Сергіївна, natalibitko@gmail.com

канд. філол. наук

Криворізький факультет Запорізького національного університету

Одним із перспективних напрямків досліджень у парадигмі глобальної англійської сьогодні є вивчення не-рідних варіантів, при цьому нігерійська англійська є найбільш репрезентативним варіантом в африканському контексті. Логічно було б припустити, що нігерійська англійська вивчена досить повно, її місце в системі глобальної англійської визначено, її роль в еволюційних процесах виявлена. Однак аналіз літератури, в даному випадку з питань вивчення нігерійської англійської, показує відсутність цілісної програми досліджень, і, як результат, їхню фрагментарність. Мета цієї роботи полягає в тому, щоб на основі вивчення історії функціонування різних форм англійської мови на території Нігерії і аналізу літератури з особливостей нігерійської англійської виявити наявні лакуни і намітити перспективні напрямки подальших досліджень. Аналіз літератури, що описує особливості нігерійської англійської, дозволяє виділити пре-лінгвістичний, політичний і власне лінгвістичний періоди в її функціонуванні на території Нігерії, які корелюють з періодами її вивчення. У пре-лінгвістичний період (кінець XVIII – кінець XIX ст.) поширення англійської мови в Нігерії і здебільшого англоосновних піджинів згадується в окремих роботах по Західній Африці й у приватному листуванні. Під час політичного періоду (кінець XIX – середина XX ст.) англійська впроваджується в систему освіти, набуває поширення в країні; з'являється місцева література англійською мовою; виникають дебати про характерні риси і статус нігерійської англійської. Упродовж лінгвістичного періоду вивчаються структурні і системні параметри нігерійської англійської. Вона також стає частиною програм з компаративних досліджень світової англійської (The International Corpus of English). Це дослідження демонструє необхідність комплексного вивчення й опису самого варіанту, а також його лексикографічної складової.

Ключові слова: парадигма глобальної англійської мови, не-рідні варіанти англійської мови, піджини, нігерійська англійська, історична лінгвістика, лексикографія.

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Битко Н. С. [Битко Н. С.], natalibitko@gmail.com

Англійська мова в Нігерії: історія вивчення [Английский язык в Нигерии: история изучения]

(Українською / На укр. яз)

АНГЛИЙСКИЙ ЯЗЫК В НИГЕРИИ: ИСТОРИЯ ИЗУЧЕНИЯ

*Бытко Наталия Сергеевна, natalibitko@gmail.com**канд. филол. наук**Криворожский факультет Запорожского национального университета*

Одним из перспективных современных направлений исследований в парадигме глобального английского является изучение не-родных вариантов, при этом нигерийский английский представляет собой наиболее репрезентативный вариант в африканском контексте. Логично было бы предположить, что нигерийский английский изучен достаточно полно, его место в системе глобального английского определена, его роль в эволюционных процессах выявлена. Однако анализ литературы, в данном случае по вопросам изучения нигерийского английского, показывает отсутствие целостной программы исследований, и, как результат, их фрагментарность. Цель данной работы состоит в том, чтобы на основе изучения истории функционирования различных форм английского языка на территории Нигерии и анализа литературы по особенностям нигерийского английского выявить имеющиеся лакуны и наметить перспективные направления дальнейших исследований. Анализ литературы, описывающей особенности нигерийского английского, позволяет выделить пре-лингвистический, политический и собственно лингвистический периоды в его функционировании на территории Нигерии и коррелирующие с ними периоды его изучения. В пре-лингвистический период (конец XVIII – конец XIX ст.) распространение английского языка в Нигерии и англоосновных пиджинов упоминается в редких работах по Западной Африке и в частной переписке. Во время политического периода (конец XIX – середина XX ст.) английский внедряется в систему образования, получает распространение в стране; появляется местная литература на английском языке; возникают дебаты о характерных чертах и статусе нигерийского английского. В рамках лингвистического периода изучаются структурные и системные параметры нигерийского английского. Он также является частью программ по компаративным исследованиям мирового английского (The International Corpus of English). Данное исследование демонстрирует необходимость комплексного изучения и описания самого варианта, а также его лексикографической составляющей.

***Ключевые слова:** парадигма глобального английского, не-родные варианты английского языка, пиджины, нигерийский английский, историческая лингвистика, лексикография.*

ENGLISH IN NIGERIA: A HISTORY OF RESEARCH

*Natali Bitko, natalibitko@gmail.com**Ph.D.**Kryvyi Rih faculty affiliated with Zaporizhzhja National University*

One of the advanced areas of the Global English research is that of non-native varieties including Nigerian English (NE) as one of the most representative varieties in Africa. But literature analysis on NE reveals that in spite of the growing interest of linguists

---

Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]

© Bitko N. [Bytko N.], natalibitko@gmail.com

English in Nigeria: a History of Research [Anglijs'ka mova v Nigerii': istorija vyvchennja] (in Ukrainian)

to the study of this variety there is no coherent program of its research and description. In this paper, a history of the NE research is traced in the context of the history of English in Nigeria. The aim of the paper is in eliciting the lacunae in overall representation of this variety and in outlining prospects for its further research. Literature analysis makes it possible to distinguish three periods in the description and research of English in Nigeria: pre-linguistic, political and linguistic; these periods correlate with the stages in the history of English in Nigeria. During pre-linguistic period (the end of the 18th c. – the end of the 19th c.) the presence of English in Nigeria and a rather widespread use of English-based pidgins are mentioned in a few works on Western Africa and in rare samples of private correspondence. During political period (the end of the 19th c. – the middle of the 20th c.) English is implemented into educational system, it is gaining recognition in the country, local literature in English is developing, and linguistic debates on the characteristics and status of NE are taking place. During linguistic period investigations of structural and systemic parameters and characteristics of NE are being performed. NE is also included into the program of English worldwide comparative studies (The International Corpus of English). This study shows that there is a hiatus in the area of lexicography, both practical and theoretical. A systematic and comprehensive investigation of the NE evolution is on the research agenda as well.

Key words: *Global English, non-native varieties, pidgins, Nigerian English, historical linguistics, lexicography.*

Вивчення не-рідних варіантів англійської мови, перш за все статусних / локалізованих варіантів¹, наразі є одним з основних напрямків дослідження глобальної англійської [Bolton 2013; The Handbook of World Englishes 2009; The Routledge Handbook of World Englishes 2010]. Підкреслимо, що предметне вивчення цих варіантів почалося лише з розпадом колоніальної системи, з появою незалежних країн на місці колишніх колоній і зі зміною статусу і ролі колоніальних мов у долі цих країн [див., наприклад, Kachru 1983, p. 17]. Незважаючи на те, що не-рідні варіанти виявилися в центрі уваги лінгвістів порівняно нещодавно², вже в 1964 в США було проведено конференції

¹ Англомовні терміни, що використовуються для номінації цих варіантів: “localized varieties of English”, “non-native varieties of English”, “second-language varieties of English”, “new varieties of English”. У вузькому розумінні, що асоціюється з концепцією концентричних кіл Бр. Качру, ці терміни відносяться до варіантів англійської, яка обслуговує мовні соціуми в країнах Азії і Африки (наприклад, в Індії, Нігерії, Замбії, Сінгапурі).

² Бр. Качру пропонує вважати 1947 рік (рік проголошення незалежності Індії, Пакистану, Шрі Ланки) умовним початком лінгвістичного вивчення та толерантного ставлення до не-національних варіантів англійської мови. До цього відношення до англійської мови в колоніальних країнах було досить нестійким: з одного боку, вона сприймалася як символ влади британців, а з іншого - самі британці ставилися до місцевих варіантів англійської мови досить зневажливо, говорили про відсутність належного соціального статусу мови і, так званого “золотого

з мовних проблем країн, що розвиваються; було засновано Комітет з соціолінгвістики (Committee on Sociolinguistics) з метою координування лінгвістичних досліджень західних вчених у нових незалежних державах [див. докладніше Семенець 1984, р. 24; Spolsky 2011]. До теперішнього часу статусні варіанти англійської мови є невід’ємною частиною не тільки соціолінгвістичних досліджень, а й усіх робіт, присвячених особливостям варіативності англійської мови в світі.

Специфіка статусних варіантів розглядається в колективних монографіях із загальних питань розвитку світової англійської мови та з окремих особливостей інституалізованих варіантів [Legacies of Colonial Englishes. Studies in Transported Dialects 2004; The Handbook of World Englishes 2009]; в збірниках статей наукових конференцій [World Englishes – Problems, Properties and Prospects 2009]; є частиною досліджень, присвячених глобальній англійській “Global Englishes: A Resource Book for Students” [Jenkins 2003], “English Around the World” [Schneider 2009], “English Today: Introducing the Varieties of English around the World” [Leitner 2012], “Introducing Global Englishes” [Galloway 2015].

Існують і окремі дослідження по кожному з варіантів, представлені як у вигляді робіт одного автора, так і колективних монографій: [Language in Kenya 1974], “Singapore and Malaysia. Varieties of English Around the World” [Platt J. 1983], “Nigerian English Usage: An Introduction” [Jowitt 1991], [The English language in Pakistan 1993], “English in Cameroon” [Wolf 2001], [Language in South Africa 2002], “Chinese Englishes: A Sociolinguistic History” [Bolton 2003], “The Post-colonial Identity of Sri Lankan English” [Gunesekara 2005], “Singapore English. Structure, Variation and Usage” [Leimgruber 2013] і т.д. Вивчаються також і варіанти, що мають невелику кількість носіїв і поширені на географічно ізольованих територіях, наприклад, “The English of Tristan da Cunha” [Zettersten 1969], “St Helenian English: Origins, Evolution and Variation” [Schreier 2008] і т. д.

У вітчизняному мовознавстві інтерес до статусних варіантів англійської мови виник в 70-х роках ХХ століття, починаючи з робіт О. Є. Семенца. Його дисертаційні дослідження (“Дивергентные процессы в английском языке

забезпечення”, і це незважаючи на певну роль англійської мови в урядових установах Індії, як зазначав у 30-х роках ХХ століття британський лінгвіст Джон Руперт Ферт [див. Бытко 2014].

Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]
© *Bitko N. [Bytko N.]*, natalibitko@gmail.com

English in Nigeria: a History of Research [Anglijs'ka mova v Nigerii': istorija vyvchennja] (in Ukrainian)

Бирмы” [Семенец 1976], “Английский язык в развивающихся странах: проблемы социо-культурного варьирования” [Семенец 1985]) присвячені як приватним питанням функціонування інституціоналізованих варіантів англійської мови, так і загальним питанням структури та варіативності англійської мови в світі.

Продовження вивчення статусних варіантів англійської мови отримало в дисертаційних дослідженнях “Особенности английского языка в Африке” [Андреева 1980], “Корреляция нормы и функции английского языка в Зимбабве” [Бугулов 1987], “Английский язык в политике и идеологии развивающихся стран Африки (английский язык в Эфиопии)” [Кнуров 1989], “Функционирование полиэтнического языка: проблемы лексико-семантической гетерогенности (на материале индийского варианта английского языка)” [Михно 1989].

Певні аспекти інституціоналізованих варіантів англійської мови було розглянуто, наприклад, в роботах “О некоторых проблемах языкового развития в странах зарубежного востока” [Никольский 1975], “Языковая политика и языковое планирование в Африке” [Бахнян 1982], “Мовна ситуація та мовна політика в англомовних країнах Західної Африки” [Круглов 1992].

Питання про роль і місце рідних і не-рідних варіантів в контексті розвитку глобальної англійської, а також про відображення їхніх особливостей в лексикографічній практиці вперше у вітчизняній науці було піднято в дисертаційному дослідженні та подальших роботах В. І. Скибіної (“Национально негомогенный язык и лексикографическая практика” [Скибина 1996], “English Across Cultures: Adapting to New Realities” [Skybina 2008].

Інтерес до статусних варіантів простежується й в останні десятиліття. Так, у 2000 році виходить робота Р. Я. Крицберга “Дивергенция и конвергенция региональных вариантов современного английского языка” [Крицберг 2000], частина якої присвячена опису досліджень не-рідних варіантів англійської мови. У 2001 році публікується монографія З. Г. Прошиної “Английский язык и культура народов Восточной Азии” [Прошина 2001], в 2013 році видається монографія О. Ю. Моїсеєнко “Англійська мова в комунікативному просторі Східної Африки” [Моїсеєнко 2013].

У сучасній парадигмі вивчення статусних варіантів найбільшу увагу отримали індійський варіант (див. огляд літератури з досліджень індійського

варіанту в статті “Історія вивчення індійського варіанта англійської мови: прелінгвістичний, політичний і лінгвістичний аспекти” [Битко 2017]) в азіатському контексті і нігерійський варіант в африканському як такі, що мають найбільшу кількість носіїв [The Other Tongue: English Across Cultures 1992, 356].

Логічно було б припустити, що обидва варіанти вивчені досить повно, їхнє місце в системі глобальної англійської визначено, їхня роль в еволюційних процесах виявлена. Однак аналіз літератури, в даному випадку з питань вивчення нігерійської англійської, показує відсутність цілісної програми досліджень, і, як результат, їхню фрагментарність.

Мета цієї роботи полягає в тому, щоб на основі вивчення історії функціонування різних форм англійської мови на території Нігерії й аналізу літератури з особливостей нігерійської англійської виявити наявні лакуни і намітити перспективні напрямки подальших досліджень.

Аналіз літератури, що описує особливості нігерійської англійської, дозволяє виділити пре-лінгвістичний, політичний і власне лінгвістичний періоди в її функціонуванні на території Нігерії і корелюючи з ними періоди її вивчення.

Пре-лінгвістичний період.

Пре-лінгвістичний період охоплює проміжок часу з кінця XVIII-го до кінця XIX-го століття. Його основна характеристика в аспекті, що нас цікавить, полягає у відсутності власне лінгвістичних робіт, присвячених використанню англійської мови в цьому регіоні. Присутність англійської мови в Нігерії відзначається в одиничних працях, присвячених Західній Африці. Навіть інформацію про особливості перебування британців на території сучасної Нігерії можна знайти в незначній кількості письмових джерел, що, ймовірно, пов’язано з відсутністю постійних поселень. Так, про освоєння західного узбережжя африканського континенту й особливості корінного населення говорилося в вісімнадцяти листах капітанів кораблів, в низці спогадів матросів і в нотатках одного мандрівника [див. Behrendt 2010], а також в автобіографії (написаною англійською мовою) колишнього раба Олауда Еквіано (Olaudah Equiano) “The Very Interesting Narrative of the Lie of Olaudah Equiano, or Gustavus Vassa, the African: Written by Himself”, опублікованій в 1789 році [Equiano 1789].

Однак, активно продовжувала розвиватися работоргівля, а також торгівля золотом і слоновою кісткою, що супроводжувалося формуванням і поширенням

англоосновних піджинів (trade English, coastal English, pidgin English) [див. Ogu 1992, р. 65-67]. Так, наприкінці XVIII століття на піджині вів щоденник Антера Дьюк (Antera Duke) – африканський торговець рабами й голова однієї з сімей народу ефік [McArthur 2003, 278]. І, хоча щоденник³ не містить ніякої інформації про англійську мову, він є свідченням сталого використання “торгової форми” англійської (trade English) [Behrendt 2010, р. 2-9].

З появою місіонерів на узбережжі Західної Африки, з посиленням впливу Великобританії на території сучасної Нігерії (в результаті захоплення / анексії Лагоса в 1861), з заборонаю работоргівлі, а також подальшими діями Королівської Нігерської Компанії і уряду Великобританії щодо встановлення протекторату над всією територією країни, різні форми англійської мови набувають більшого поширення, що знаходить відображення й в зростанні числа писемних пам’яток англійською мовою, присвячених даному регіону.

У XIX столітті з’являються роботи британських етнографів, в яких згадуються й функції англійської мови в Нігерії, й особливості піджин англійської, що отримала до цього моменту широке розповсюдження в Західній Африці. Чудовим прикладом слугуватимуть праці М. Г. Кінгслі “Travels in West Africa” і “West African Studies” [Kingsley 1897; 1899], які всебічно описують культуру й побут корінних жителів західно-африканського узбережжя. В її роботах йдеться також про школи, які створювалися в рамках місіонерських програм, і відзначається відсутність технічних шкіл [Kingsley 1899, р. 561]. Але вже до кінця XIX століття з’являються коледжі та інститути, викладання в яких ведеться англійською мовою, що, як зазначає в своїй статті Ю.А. Кудряшова, з плином часу призводить до повсюдного впровадження західної моделі освіти⁴ [Кудряшова 2012].

Запровадження освіти англійською мовою, а також активна колонізація

---

³ Ця робота є найбільш повним зразком піджину того періоду, що зберігся. У щоденнику описується соціальне і культурне життя африканського суспільства XVIII століття.

⁴ До 1911 року в центральних провінціях Західної Африки працювало 28 урядових і 45 місіонерських шкіл; в західних – 10 урядових і 186 місіонерських навчальних закладів; в східних – 22 урядові та 107 місіонерських шкіл. Крім того, місіонерські організації фінансували відправку африканських дітей для продовження навчання до Англії, тим самим підвищуючи інтерес до європейської освіти. У 1880 р. тільки в Нігерії кількість освічених людей становила 54 % [Sanneh 1983, 135].

території (навіть при тому, що її специфіка полягала в збереженні влади місцевих правителів, лояльних британській короні) призвели до поширення англійської мови в Нігерії і формування виразної політичної функції мови в суспільстві.

Політичний період.

Виділення політичного періоду в описі англійської мови в Нігерії ґрунтується на її використанні в системі освіти, що поступово формувалася, тобто на її освітній функції. У 1882 році у відповідь на розвиток системи вищої освіти і підвищення грамотності в цілому (як наслідок промислового буму) в країні був прийнятий освітній декрет, який свідчив про інтерес уряду до освіти. Почали виділятися гранти на відкриття нових навчальних закладів, поступово сформувалася освічена еліта суспільства, що володіла стандартною формою англійської мови (Standard English), яка, поряд з піджин англійською, стає *lingua franca* в Нігерії [Walters 2007; Ogu 1992, p. 73].

Природним продовженням цього процесу стає поява літератури англійською мовою: як художньої, так і періодики (доступною для всіх, з огляду на складну мовну ситуацію в країні, в якій налічується понад 400 мов). Це, в свою чергу, викликає соціально-політичні суперечки, що стосуються прийняття англійської мови як національної, з одного боку, й пуристичного відкидання можливості існування як нігерійського варіанту, так і африканської літератури англійською мовою, з іншого [див. Круглов 1992, p. 65].

Політик і літератор О. Валі, наприклад, в статті 1963 року “The Dead End of African Literature” заявляє про можливість існування африканської літератури лише на автохтонних мовах⁵ [Wali 1963]. Нігерійський поет, письменник, професор Ч. Ачебе вказує на нерозв’язну кризу щодо вибору мови⁶, що створилася в результаті складання мовної ситуації в країні [Achebe 1975].

Однак, прийняття англійської мови як офіційної в 1960 році після проголошення незалежності країни, якщо не поклато край дискусіям про статус англійської мови в Нігерії, то направило їх в лінгвістичне русло.

Лінгвістичний період.

⁵ “...until these [i.e. African] writers and their western midwives accept the fact that any true African literature must be written in African languages, they would be merely pursuing a dead end, which can only lead to sterility, uncreativity, and frustration.” [Wali 1963].

⁶ “Is it right that a man should abandon his mother tongue for someone else’s? It looks like a dreadful betrayal and produces a guilty feeling. But for me there is no other choice.” [Achebe 1975, 62].

Лінгвістичний період у вивченні англійської мови в Нігерії починається з визнання її соціально-політичної функції в розвитку країни. У 1963 році Л. Броснахан пише про те, що адекватне володіння англійською (мовою економічної і юридичної сфер, освіти і культури) є невід’ємною вимогою для кожного, хто бажає вийти за межі власного місця народження⁷.

В цей же час виникає дискусія, яка триває і дотепер, про статус самого нігерійського варіанту англійської мови та про його лінгвістичні риси⁸ (див., наприклад, Н. Волш “Distinguishing Types and Varieties of English in Nigeria” [Walsh 1967]; А. Саламі “Defining a Standard Nigerian English” [Salami 1968]; А. Банджо “Towards a Definition of Standard Nigerian Spoken English” [Banjo 1971]; Т. Вінсент “Registers in Achebe” [Vincent 1974]; А. Бамгбоце “Standard Nigerian English: Issues of Identification” [Bamgbose 1992]; Т. Аджані “Is there indeed a ‘Nigerian English’” [Ajani 2007].

Крім статусу нігерійської англійської в сучасній лінгвістиці активно обговорюється питання варіативності цього варіанту та його функцій в країні [див. Brosnahan 1958; Banjo 1971; Ogu 1992; матеріали конференції в збірнику [“Varieties and functions of English in Nigeria” 1979] під редакцією Е. Убахакве (E. Ubahakwe)]. Однією з останніх робіт є стаття Е. Іфесіха “Re-evaluating the Question of Standardization of Nigerian English” [Ifesieh 2016], резюмуюча, що нігерійська англійська знаходиться на стадії стандартизації, що в країні продовжують розвиватися різні варіанти нігерійської англійської залежно від соціального середовища, в якому вони використовуються; підкреслюється також необхідність більш регламентованої мовної політики.

Розуміння консолідуючої ролі (‘linguistic umbrella’ [Ogu 1992, 80]) англійської мови в економічній, політичній, соціальній сферах суспільства приводить до появи робіт, що описують нігерійський варіант англійської мови в парадигмі соціальної лінгвістики. Різні соціальні питання розглядаються як в статтях (М. А. Адекунле “The Standard Nigerian English in Sociolinguistic

⁷ “Language of commerce and law, of politics and the administration of education and of culture at all levels above the local ... adequate knowledge of English is an indispensable requirements for any one to rise above or to live any wider context than the village.” [Brosnahan 1963].

⁸ “The varieties of English spoken by educated Nigerians, no matter what their language, have enough features in common to mark off a general type, which may be called Nigerian English.” [цит. по Ogu 1992, 88].

Perspective” [Adekunle 1974], Ф. Акере “Socio-cultural constraints and the emergence of Standard Nigerian English” [Akere 1982], так і в окремих монографіях (Ф. Акінделе, В. Адегбіте, “The sociology and politics of English in Nigerian: An introduction” [Akindele 1999], Х. Ігбоанусі, П. Лотара “Languages in Competition: The Struggle for Supremacy among Nigeria's Major Languages, English and Pidgin” [Igboanusu 2005]).

Особлива увага приділяється питанням освіти, що пов’язано з тривалою історією існування в Нігерії шкіл, викладання в яких ведеться англійською мовою. У сучасній літературі також обговорюється виділення різних реєстрів у нігерійській англійській залежно від рівня освіти (див. докладніше Л. Броснахан “English in southern Nigeria” [Brosnahan 1958]; Х. Вайтхолл “Structural Essentials of English” [Whitehall 1956], Г. Анич “Standard Nigerian English and the Educated User” [Aniche 1984]). Увага приділяється питанням, пов’язаним зі збереженням місцевих культур у процесі навчання англійською мовою (Д. Оволабі, С. А. Дада “Language Policy in Nigeria and Nigerian Language Policy: Implications for Effective Communication on Non-Monolingual Nations” [Owolabi 2012]), гендерним питанням в освіті (Г. Белло “Gender difference in school science: implication for science teacher education” [Bello 2002]) та ін. Важливим предметом обговорення, як зазначає Дж. Огу, посилаючись на статтю Г. Паріюли (G. Pariola) “The Sociocultural Dimensions of English Language Pedagogy in Nigeria”⁹, є відсутність відповідних підручників у сфері викладання англійської мови в Нігерії.

Бракує також, як показує аналіз літератури, й узагальнюючих лінгвістичних праць. Окремі граматичні та фонетичні складові нігерійської англійської описуються в статтях (А. Огунсіжі “Utilitarian dimension of language in Nigeria” [Ogunsiji 2001], М. А. Ало “Context and language variation: The EL2 example” [Alo 2004], “Creativity and lexical / discourse innovations in Yoruba-English translation” [Alo 2006], А. Т. Каан, Е. Л. Амаче “Nigerian English: Identifying Semantic Features As Variety Markers” [Kaan 2013], К-О. Аджеволе-Орімогуньє “Lexico-Grammatical Features of Nigerian English” [Ajewole-

⁹ “The tragedy of language education in modern Nigeria is that even though there has been substantial rhetoric about cultural nationalism immediately prior to, and after independence, little detailed attention has been paid to the important roles of English language text books in this process of national cultural generation and alienation.” [цит. по Ogu 1992, 91]

Orimogunje 2013] і в колективних монографіях (під редакцією Б. Кортмана, Е. Шнайдера та ін. у 2004 році виходить “A Handbook of Varieties of English”, що включає в себе декілька статей, присвячених фонетиці, морфології і синтаксису нігерійської англійської (“Nigerian English: morphology and syntax” Р. Местре, М. А. Ало (R. Mesthrie, M. A. Alo), “Nigerian Pidgin English: morphology and syntax” Н. Фаракла (N. Faraclas), “Nigerian English: phonology” У. Гут (U. Gut), “Nigerian Pidgin English: phonology” Б. Еладжбе (B. Elugbe) [A Handbook of Varieties of English 2004].

Лексичні особливості нігерійського варіанту також отримали висвітлення в сучасній літературі, проте, багато робіт являють собою окремі дослідження певних лексичних рис нігерійського варіанту (наприклад, В. Алабі “Semantics of Occupational Lexis in Nigerian English” [Alabi 2000], Т. Отенаїке, О. Осікомая, А. Омотайо “The Emergent lexis of Nigerian English” [Otenaike 2012], К. Адетуї, А. Аденіран “Aspects of Semantics of Standard British English and Nigerian English: A Contrastive Study” [Adetuyi 2017] і т. д.).

При цьому, саме опис лексичних особливостей нігерійської англійської (наприклад, О. Куджоре “English Usage: Some Notable Nigerian Variations” [Kujore 1985], Д. Джовіт “Nigerian English Usage” [Jowitt 1991]) поклав початок проекту під керівництвом Е.-М. Вундер, Х. Вормана, У. Гут (Eva-Maria Wunder, Holger Voormann, Ulrike Gut) зі створення корпусу нігерійського варіанту англійської мови (The ICE Nigeria corpus project) в рамках інтернаціонального компаративного дослідження англійської мови в світі. Частина корпусу нігерійського варіанту англійської мови вже доступна онлайн [The International Corpus of English; Wunder 2010].

Крім цього корпусу, лексичні особливості нігерійської англійської зафіксовані в таких лексикографічних працях: “Nigerian Slangs: Dictionary of Slangs and Unconventional English Used in Nigeria” С. Асомугха [Asomugha 1981]; у словнику “A Dictionary of Nigerian English Usage” Х. Ігбоанусі [Igboanusi 2002], перевиданому в 2010. У 2005 році видається “A Dictionary of Nigerian English” Р. Бленча [Blench 2005], за рік – “Dictionary of Nigerian English Slang” Б. О. А. Олуїкпе та ін. [Oluikpe 2006].

Теоретичних робіт, що передають загальну картину розвитку

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© *Битко Н. С. [Бытко Н. С.], natalibitko@gmail.com*

Англійська мова в Нігерії: історія вивчення [Английский язык в Нигерии: история изучения]

(Українською / На укр. яз)

лексикографії в Нігерії, наскільки нам відомо, наразі немає. Однак окремі лексикографічні питання, пов'язані з варіантами англійської мови в африканських країнах, обговорюються з кінця ХХ століття. У березні 1989 року в Ексетері був проведений симпозиум з африканської лексикографії (Workshop on African Lexicography) [Lexicography in Africa: progress reports from the Dictionary Research Centre workshop at Exeter 1990]. Через шість років була створена The African Association for Lexicography (AFRILEX), метою якої стало висвітлення питань, пов'язаних з лексикографією “для і в” Африці [The African Association for Lexicography].

Висновки. Проведене дослідження показало, що опис англійської мови в Нігерії розпочато у ХІХ столітті. За цей час англійська проходить прелінгвістичний, політичний і власне лінгвістичний періоди функціонування і, відповідно, вивчення: від згадок про мову в окремих не-лінгвістичних працях до включення нігерійського варіанту англійської мови в компаративні дослідження світової англійської.

Однак розгляд нігерійського варіанту в моделі глобальної англійської не завжди відображає власне місце цього варіанту в сформованій парадигмі, його зв'язок з рідними варіантами. Такий стан вивчення варіанту *vis* відсутність теоретичних узагальнюючих робіт на ділянці розвитку нігерійської англійської, проявляється й у лексикографічному компоненті досліджень. На сьогодні не існує словника нігерійського варіанту англійської мови на історичних принципах, створення якого дозволило б виявити особливості розвитку й існування нігерійського варіанту. Таким чином, відчувається необхідність комплексного вивчення не тільки самого варіанту, але й його лексикографічної складової.

Література:

1. Андреева, Э. П. «Особенности английского языка в Африке.» Автореф. дис. канд. филол. наук, Москва, 1980.
2. Бахнян, К. В. «Языковая политика и языковое планирование в Африке.» *Языковая политика и языковое планирование в развивающихся странах* (1982): 25-46.
3. Битко, Н. С. «Історія вивчення індійського варіанта англійської мови: прелінгвістичний, політичний і лінгвістичний аспекти.» *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова* 9 (16) (2017): 20-31.
4. Бугулов, И. Н. «Корреляция нормы и функции английского языка в Зимбабве.» Автореф. дис. канд. филол. наук, Киев, 1987.
5. Бытко, Н. С. «Зарождение англоязычной лексикографии в Индии.» *Записки з романо-германської філології* 1 (32) (2014): 15-24.

6. Кнуров, Ю. А. «Английский язык в политике и идеологии развивающихся стран Африки (английский язык в Эфиопии)» Автореф. дис. канд. филол. наук, Киев, 1989.
7. Крицберг, Р. Я. *Дивергенция и конвергенция региональных вариантов современного английского языка* (Киев: Киевский государственный лингвистический университет, 2000), 282.
8. Круглов, О. В. «Мовна ситуація та мовна політика в анломовних країнах Західної Африки.» *Актуальні проблеми соціолінгвістики* (1992): 63-71.
9. Кудряшова, Ю. А. *Образовательная политика британских миссионеров в Западной Африке во второй половине XIX – начале XX в.* 9 (73) (2012): 56-59.
10. Михно, В. Г. «Функционирование полиэтнического языка: проблемы лексико-семантической гетерогенности (на материале индийского варианта английского языка).» Автореф. дис. канд. филол. наук, Киев, 1989.
11. Моїсеєнко, О. Ю. *Англійська мова в комунікативному просторі Східної Африки* (Луганськ: Вид-во “ЛНУ ім. Т.Шевченка”, 2013), 512.
12. Никольский, Л. Б. «О некоторых проблемах языкового развития в странах зарубежного востока.» *Социолингвистические проблемы развивающихся стран* (1975): 99-110.
13. Прошина, З. Г. «Английский язык и культура народов Восточной Азии.» Монография (Владивосток: Изд-во Дальневост. ун-та, 2001), 478.
14. Семенец, О. Е. «Дивергентные процессы в английском языке Бирмы.» (Дис. к. филол. наук, Киев, 1976), 216.
15. Семенец, О. Е. *Соціальні процеси і мовна дійсність: Англійська мова в країнах Азії і Африки* (Київ : Вища школа, 1984), 191.
16. Семенец, О. Е. «Английский язык в развивающихся странах: проблемы социокультурного варьирования.» (Дис. д-ра филол. наук, Киев, 1985), 454.
17. Скибина, В. И. *Национально негомогенный язык и лексикографическая практика* (Запорожье: РИП “Видавец”, 1996), 176.
18. *A Handbook of Varieties of English. A Multimedia Reference Tool. Volume 1: Phonology. Volume 2: Morphology and Syntax*, ed. by B. Kortmann, E. W. Schneider, K. Burridge, R. Mesthrie, C. Upton (NY, Berlin: Mouton de Gruyter, 2004).
19. Achebe, Ch. *Morning Yet on Creation Day* (London: Heinemann, 1975), 108.
20. Adekunle, M. A. *The Standard Nigerian English in Sociolinguistic Perspective* 6 (1) (1974): 24-37.
21. Adetuyi, Ch. A., Adeniran, A. A. «Aspects of Semantics of Standard British English and Nigerian English: A Contrastive Study.» *SCIEDU Press, English Linguistics Research* 6 (3) (2017): 5-14.
22. Ajani, T. T. «Is there indeed a ‘Nigerian English’.» *Journal of Humanities & Social Sciences* 1 (1) (2007), доступ <http://www.scientificjournals.org/journals2007/articles/1084.htm>
23. Ajewole-Orimogunje, Ch-O. «Lexico-Grammatical Features of Nigerian English.» *International Journal of English Language Education* 1 (1) (2013): 261-271, доступ <http://www.macrothink.org/journal/index.php/ijele/article/viewFile/3316/2789>
24. Akere, F. «Socio-cultural constraints and the emergence of Standard Nigerian English.» *New Englishes*, ed. by J. B. Pride (Rowley, Penn.: Newbury House, 1982): 85-99.
25. Akindele, F., Adegbite, W. *The sociology and politics of English in Nigerian: An introduction* (Ile-Ife: Obafemi Awolowo University Press, 1999), 177.
26. Alabi, V. A. «Semantics of Occupational Lexis in Nigerian English.» *World Englishes* 19 (1) (2000): 107-112.
27. Alo, M. A. «Context and language variation: The EL2 example.» *Language and discourse in society*, ed. by L. Oyeleye (Ibadan: Hope publication, 2004): 73–82.

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Битко Н. С. [Бытко Н. С.], natalibitko@gmail.com

Англійська мова в Нігерії: історія вивчення [Английский язык в Нигерии: история изучения]

(Українською / На укр. яз)

28. Alo, M. A. «Creativity and lexical/discourse innovations in Yoruba–English translation.» *Ibadan Journal of English studies* 3 (2006): 17-36.
29. Aniche, G. C. «Standard Nigerian English and the Educated User.» *Language for the Third World Universities* (New Delhi: Bahri Pub., 1984): 71-82.
30. Asomugha, C. N. C. *Nigerian Slangs: Dictionary of Slangs and Unconventional English Used in Nigeria* (Onitsha: Abic Publishers, 1981), 82.
31. Bamgbose, A. «Standard Nigerian English: Issues of Identification.» *The Other Tongue: English Across Cultures* (Urbana: University of Illinois Press, 1992): 148-161.
32. Banjo, A. «Towards a Definition of Standard Nigerian Spoken English.» *Acted du Congress de Societe Linguistique de l'Afrique Occidentale*, University of Abidjan (1971): 165-175.
33. Behrendt, S. D., Latham, A. J. H., Northrup D. *The Diary of Antera Duke, an Eighteenth-Century African Slave Trader* (New York: OUP, 2010), 300.
34. Bello, G. «Gender difference in school science: Implication for science teacher education.» *Journal of Curriculum and Instruction* 6 (1&2) (2002): 55-63.
35. Blench, R. *A Dictionary of Nigerian English. Draft circulated for comment* (Cambridge, 2005), 29, доступ <http://www.rogerblench.info/Language/English/Nigerian%20English%20Dictionary.pdf>
36. Bolton, K. *Chinese Englishes: A Sociolinguistic History* (Cambridge: CUP, 2003), 342.
37. Bolton, K. «World Englishes, Globalization, and Language Worlds.» *Of butterflies and birds, of dialects and genres. Essays in honour of Philip Shaw* (Stockholm: US-AB, 2013): 227-251.
38. Brosnahan, L. F. «English in southern Nigeria.» *English Studies* 39 (1958): 97-110.
39. Brosnahan, L. F. «Some Historical Causes of Language Imposition.» *Language in Africa* (Cambridge: CUP, 1963): 7-24.
40. Equiano, O. *The Very Interesting Narrative of the Life of Olaudah Equiano, or Gustavus Vassa, the African: Written by Himself* [Электронний ресурс] / O. Equiano. – London: Middlesex Hospital, 1789. – 279 p. Режим доступу: <http://www.gutenberg.org/files/15399/15399-h/15399-h.htm>
41. Galloway, N., Rose, H. *Introducing Global Englishes* (Abington: Routledge, 2015), 296.
42. Gunesekara, M. *The Post-colonial Identity of Sri Lankan English* (Colombo: University of Kalaniya Press, 2005), 300.
43. Ifesieh, E. C. «Re-evaluating the Question of Standardization of Nigerian English.» *Sino-US English Teaching* 13 (2) (2016): 123-131, доступ <http://www.davidpublisher.org/Public/uploads/Contribute/56cec1554b051.pdf>
44. Igboanusi, H. *Languages in Competition: The Struggle for Supremacy among Nigeria's Major Languages, English and Pidgin* (Frankfurt: Lang, 2005), 182.
45. Igboanusi, H. *A dictionary of Nigerian English usage* (Ibadan: Enicrownfit, 2002), 320.
46. Jenkins, J. *Global Englishes: A Resource Book for Students* (London: Routledge, 2003), 296.
47. Jowitt, D. *Nigerian English Usage: An Introduction* (Lagos: Longman, 1991), 277.
48. Kaan, A. T., Amase, E. L. «Nigerian English: Identifying Semantic Features As Variety Markers.» *IOSR Journal Of Humanities And Social Science (IOSR-JHSS)* 16 (5) (2013), доступ https://www.academia.edu/5321810/Nigerian_English_Identifying_Semantic_Features_As_Variety_Markers
49. Kachru, B. B. *The Indianization of English: the English language in India* (Delhi: Oxford University Press, 1983), 280.
50. Kingsley, M. H. *Travels in West Africa (Congo Français, Corisco and Cameroons)*, доступ <http://www.gutenberg.org/files/5891/5891-h/5891-h.htm>
51. Kingsley, M. H. *West African Studies* (London: Macmillan and Co., 1899), 639, доступ <http://www.gutenberg.org/files/38870/38870-h/38870-h.htm>
52. Kujore, O. *English Usage: Some Notable Nigerian Variations* (Ibadan: Evans, 1985), 118.
53. *Language in Kenya*, ed. by W. H. Whiteley (Nairobi: OUP, 1974), 589.

54. *Language in South Africa*, ed. by R. Mesthrie (Cambridge: Cambridge University Press, 2002), 485.
55. *Legacies of Colonial English. Studies in Transported Dialects*, ed. by R. Hickey (Cambridge: Cambridge University Press, 2004), 717.
56. Leimgruber, J. *Singapore English. Structure, Variation and Usage* (Cambridge: Cambridge University Press, 2013), 150.
57. Leitner, G. *English Today: Introducing the Varieties of English around the World* (Stuttgart: Reclam GmbH Verlag, 2012), 280.
58. *Lexicography in Africa: progress reports from the Dictionary Research Centre workshop at Exeter, 24-25 March 1989*, ed. by R. R. K. Hartmann (Exeter: University of Exeter Press, 1990), 102.
59. McArthur, T. *The Oxford Guide to World English* (Oxford: Oxford University Press, 2003), 501.
60. Ogu, J. N. *A Historical Survey of English and the Nigerian Situation* (Lagos: Kraft Books Limited, 1992), 101.
61. Ogunsi, A. «Utilitarian dimension of language in Nigeria.» *Language attitude and language conflict in West African*, ed. by H. Igboanusi (Ibadan: Enicrownfit Publishers, 2001): 152-164.
62. Oluikpe, B. O. A., Anasadu, B. *Dictionary of Nigerian English Slang* (Nigeria: Rex Charles and Patrick Limited, 2006), 348.
63. Otena, T. A., Osikomaiya, O. M., Omotayo, A. O. «The Emergent lexis of Nigerian English.» *Journal of the Nigeria English Studies Association (JNESA)* 15 (1) (2012): 111-119.
64. Owolabi, D., Dada, S. A. «Language Policy in Nigeria and Nigerian Language Policy: Implications for Effective Communication on Non-Monolingual Nations.» *Sino-US English Teaching* 9 (11) (2012): 1676-1685.
65. Platt, J., Weber, H., Ho, M. L. *Singapore and Malaysia. Varieties of English Around the World* (Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 1983), 138.
66. Salami, A. «Defining a Standard Nigerian English.» *Journal of Nigeria English Studies* 2 (2) (1968): 99-106.
67. Sanneh, L. *West African Christianity* (London: C. Hurst & Co, 1983): 135.
68. Schneider, E. W. *English Around the World. An Introduction* (Cambridge: CUP, 2012), 280.
69. Schreier, D. *St Helenian English: Origins, Evolution and Variation* (Amsterdam: John Benjamins, 2008), 312.
70. Skybina, V. «English Across Cultures: Adapting to new realities.» *Ilha Do Desterro. A Journal of English Language, Literature in English and Culture Studies* 50 (2006): 127-54.
71. Spolsky, B. «Ferguson and Fishman: Sociolinguistics and the Sociology of Language.» *The SAGE Handbook of Sociolinguistics*, ed. by R. Wodak, B. Johnstone & P. Kerswill (London: SAGE Publications, 2011), доступ https://uk.sagepub.com/sites/default/files/upm-binaries/35389_5434_Wodak_Chap_01.pdf
72. *The African Association for Lexicography*, доступ <http://afrilex.africanlanguages.com/storyafrilex.htm?timestamp=1520341200000>
73. *The English language in Pakistan*, ed. by R. J. Baumgardner (Karachi: Oxford University Press, 1993), 321.
74. *The Handbook of World Englishes*, ed. by B. B. Kachru, Y. Kachru, C. L. Nelson (Malden, MA: Wiley-Blackwell, 2009), 811.
75. *The International Corpus of English*, доступ <http://ice-corpora.net/ice/>
76. *Other Tongue: English Across Cultures*, ed. by B. B. Kachru (Urbana: University of Illinois Press, 1992), 384.
77. *The Routledge Handbook of World Englishes*, ed. by Andy Kirkpatrick (Oxon: Routledge, 2010), 704.

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Битко Н. С. [Бытко Н. С.], natalibitko@gmail.com

Англійська мова в Нігерії: історія вивчення [Английский язык в Нигерии: история изучения]

(Українською / На укр. яз)

78. *Varieties and functions of English in Nigeria: Selections from the Proceedings of the Ninth Annual Conference of the Nigerian Studies Association*, ed. by E. Ubahakwe (Ibadan: African UP, 1979), 298.
79. Vincent T. «Registers in Achebe.» *Journal of Nigerian English Studies Association* 4 (1974): 95-106.
80. Wali, O. *The Dead End of African Literature?*, № 10 (Transition, 1963): 13-16.
81. Walsh, N. «Distinguishing Types and Varieties of English in Nigeria.» *Journal of the Nigerian English Studies Association* 2 (2) (1967): 47-55.
82. Walters, A. R. *The English Language and Nigerian Prose Fiction* (2007), доступ <http://homes.chass.utoronto.ca/~cpercycourses/eng6365-walters.htm>
83. Whitehall, H. *Structural Essentials of English* (New York: Harcourt Brace, 1956), 154.
84. Wolf, H.-G. *English in Cameroon* (Berlin, New York: Mouton de Gruyter, 2001), 359.
85. *World Englishes – Problems, Properties and Prospects*, ed. by T. Hoffmann, L. Siebers (Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 2009), 436.
86. Wunder, E., Voormann, H., Gut, U. «The ICE Nigeria corpus project: Creating an open, rich and accurate corpus.» *ICAME Journal* 34 (2010), 78-88, доступ http://clu.uni.no/icame/ij34/ICE_Age2_6.pdf
87. Zettersten, A. *The English of Tristan da Cunha* (Lund: Berlingska Boktryckeriet 1969), 179.

References:

1. Andreeva, Je. P. «Osobnosti anglijskogo jazyka v Afrike.» Avtoref. dis. kand. filol. nauk, Moskva, 1980 (In Russ.).
2. Bahnjan, K. V. «Jazykovaja politika i jazykove planirovanie v Afrike.» *Jazykovaja politika i jazykove planirovanie v razvivajushhijah stranah* (1982): 25-46 (In Russ.).
3. Bytko, N. C. «Istorija vyvchennja indijs'kogo varianta anglijs'koi' movy: prelingvistycznyj, politychnyj i lingvistycznyj aspekty.» *Naukovyj chasopys NPU im. M. P. Dragomanova* 9 (16) (2017): 20-31 (In Urk.).
4. Bugulov, I. N. «Korreljacija normy i funkcii anglijskogo jazyka v Zimbabve.» Avtoref. dis. kand. filol. nauk, Kiev, 1987 (In Russ.).
5. Bytko, N. S. «Zarozhdenie anglojazyčnoj leksikografii v Indii.» *Zapiski z romano-germans'koj filologii* 1 (32) (2014): 15-24 (In Russ.).
6. Knurov, Ju. A. «Anglijskij jazyk v politike i ideologii razvivajushhijah stran Afriki (anglijskij jazyk v Jefiopii)» Avtoref. dis. kand. filol. nauk, Kiev, 1989 (In Russ.).
7. Kricberg, R. Ja. *Divergencija i konvergencija regional'nyh variantov sovremennogo anglijskogo jazyka* (Kiev: Kievskij gosudarstvennyj lingvisticheskij universitet, 2000), 282 (In Russ.).
8. Kruglov, O. V. «Movna situacija ta movna polityka v anlomovnyh kraj'nah Zahidnoi' Afryky.» *Aktual'ni problemy sociolingvistyky* (1992): 63-71 (In Urk.).
9. Kudrjashova, Ju. A. *Obrazovatel'naja politika britanskih missionerov v Zapadnoj Afrike vo vtoroj polovine XIX – nachale XX v.* 9 (73) (2012): 56-59 (In Russ.).
10. Mihno, V. G. «Funkcionirovanie polijetnicheskogo jazyka: problemy leksiko-semantickej geterogenosti (na materiale indijskogo varianta anglijskogo jazyka)» Avtoref. dis. kand. filol. nauk, Kiev, 1989 (In Russ.).
11. Moisejenko, O. Ju. *Anglijs'ka mova v komunikativnomu prostori Shidnoi' Afryky* (Lugans'k: Vyd-vo "LNU im. T. Shevchenka", 2013), 512 (In Urk.).
12. Nikol'skij, L. B. «O nekotoryh problemah jazykovogo razvitija v stranah zarubezhnogo vostoka.» *Sociolingvisticheskie problemy razvivajushhijah stran* (1975): 99-110 (In Russ.).
13. Proshina, Z. G. «Anglijskij jazyk i kul'tura narodov Vostochnoi' Azii.» Monografija (Vladivostok: Izd-vo Dal'nevost. un-ta, 2001), 478 (In Russ.).

14. Semenec, O. E. «Divergentnye processy v anglijskom jazyke Birmy.» (Dis. k. filol. nauk, Kiev, 1976), 216 (In Russ.).
15. Semenec, O. E. *Social'ni procesy i movna dijsnist': Anglijs'ka mova v kraj'nah Azii' i Afryky* (Kyiv : Vyshha shkola, 1984), 191 (In Ukr.).
16. Semenec, O. E. «Anglijskij jazyk v razvivajushhihsja stranah: problemy socio-kul'turnogo var'irovanija.» (Dis. d-ra filol. nauk, Kiev, 1985), 454 (In Russ.).
17. Skibina, V. I. *Nacional'no negomogennyj jazyk i leksikograficheskaia praktika* (Zaporozh'e: RIP "Vidavec", 1996), 176 (In Russ.).
18. *A Handbook of Varieties of English. A Multimedia Reference Tool. Volume 1: Phonology. Volume 2: Morphology and Syntax*, ed. by B. Kortmann, E. W. Schneider, K. Burridge, R. Mesthrie, C. Upton (NY, Berlin: Mouton de Gruyter, 2004).
19. Achebe, Ch. *Morning Yet on Creation Day* (London: Heinemann, 1975), 108.
20. Adekunle, M. A. *The Standard Nigerian English in Sociolinguistic Perspective* 6 (1) (1974): 24-37.
21. Adetuyi, Ch. A., Adeniran, A. A. «Aspects of Semantics of Standard British English and Nigerian English: A Contrastive Study.» SCIEDU Press, *English Linguistics Research* 6 (3) (2017): 5-14.
22. Ajani, T. T. «Is there indeed a 'Nigerian English'.» *Journal of Humanities & Social Sciences* 1 (1) (2007), доступ <http://www.scientificjournals.org/journals2007/articles/1084.htm>
23. Ajewole-Orimogunje, Ch-O. «Lexico-Grammatical Features of Nigerian English.» *International Journal of English Language Education* 1 (1) (2013): 261-271, доступ <http://www.macrothink.org/journal/index.php/ije/article/viewFile/3316/2789>
24. Akere, F. «Socio-cultural constraints and the emergence of Standard Nigerian English.» *New Englishes*, ed. by J. B. Pride (Rowley, Penn.: Newbury House, 1982): 85-99.
25. Akindele, F., Adegbite, W. *The sociology and politics of English in Nigerian: An introduction* (Ile-Ife: Obafemi Awolowo University Press, 1999), 177.
26. Alabi, V. A. «Semantics of Occupational Lexis in Nigerian English.» *World Englishes* 19 (1) (2000): 107-112.
27. Alo, M. A. «Context and language variation: The EL2 example.» *Language and discourse in society*, ed. by L. Oyeleye (Ibadan: Hope publication, 2004): 73–82.
28. Alo, M. A. «Creativity and lexical/discourse innovations in Yoruba–English translation.» *Ibadan Journal of English studies* 3 (2006): 17-36.
29. Aniche, G. C. «Standard Nigerian English and the Educated User.» *Language for the Third World Universities* (New Delhi: Bahri Pub., 1984): 71-82.
30. Asomugha, C. N. C. *Nigerian Slangs: Dictionary of Slangs and Unconventional English Used in Nigeria* (Onitsha: Abic Publishers, 1981), 82.
31. Bamgbose, A. «Standard Nigerian English: Issues of Identification.» *The Other Tongue: English Across Cultures* (Urbana: University of Illinois Press, 1992): 148-161.
32. Banjo, A. «Towards a Definition of Standard Nigerian Spoken English.» *Actes du Congress de Societe Linguistique de l'Afrique Occidentale*, University of Abidjan (1971): 165-175.
33. Behrendt, S. D., Latham, A. J. H., Northrup D. *The Diary of Antera Duke, an Eighteenth-Century African Slave Trader* (New York: OUP, 2010), 300.
34. Bello, G. «Gender difference in school science: Implication for science teacher education.» *Journal of Curriculum and Instruction* 6 (1&2) (2002): 55-63.
35. Blench, R. *A Dictionary of Nigerian English. Draft circulated for comment* (Cambridge, 2005), 29, доступ <http://www.rogerblench.info/Language/English/Nigerian%20English%20Dictionary.pdf>
36. Bolton, K. *Chinese Englishes: A Sociolinguistic History* (Cambridge: CUP, 2003), 342.

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Битко Н. С. [Бытко Н. С.], natalibitko@gmail.com

Англійська мова в Нігерії: історія вивчення [Английский язык в Нигерии: история изучения]

(Українською / На укр. яз)

37. Bolton, K. «World Englishes, Globalization, and Language Worlds.» *Of butterflies and birds, of dialects and genres. Essays in honour of Philip Shaw* (Stockholm: US-AB, 2013): 227-251.
38. Brosnahan, L. F. «English in southern Nigeria.» *English Studies* 39 (1958): 97-110.
39. Brosnahan, L. F. «Some Historical Causes of Language Imposition.» *Language in Africa* (Cambridge: CUP, 1963): 7-24.
40. Equiano, O. *The Very Interesting Narrative of the Life of Olaudah Equiano, or Gustavus Vassa, the African: Written by Himself* [Электронний ресурс] / О. Equiano. – London: Middlesex Hospital, 1789. – 279 p. Режим доступу: <http://www.gutenberg.org/files/15399/15399-h/15399-h.htm>
41. Galloway, N., Rose, H. *Introducing Global Englishes* (Abington: Routledge, 2015), 296.
42. Gunsekara, M. *The Post-colonial Identity of Sri Lankan English* (Colombo: University of Kalaniya Press, 2005), 300.
43. Ifesieh, E. C. «Re-evaluating the Question of Standardization of Nigerian English.» *Sino-US English Teaching* 13 (2) (2016): 123-131, доступ <http://www.davidpublisher.org/Public/uploads/Contribute/56cec1554b051.pdf>
44. Igboanusi, H. *Languages in Competition: The Struggle for Supremacy among Nigeria's Major Languages, English and Pidgin* (Frankfurt: Lang, 2005), 182.
45. Igboanusi, H. *A dictionary of Nigerian English usage* (Ibadan: Enicrownfit, 2002), 320.
46. Jenkins, J. *Global Englishes: A Resource Book for Students* (London: Routledge, 2003), 296.
47. Jowitt, D. *Nigerian English Usage: An Introduction* (Lagos: Longman, 1991), 277.
48. Kaan, A. T., Amase, E. L. «Nigerian English: Identifying Semantic Features As Variety Markers.» *IOSR Journal Of Humanities And Social Science (IOSR-JHSS)* 16 (5) (2013), доступ https://www.academia.edu/5321810/Nigerian_English_Identifying_Semantic_Features_As_Variety_Markers
49. Kachru, B. B. *The Indianization of English: the English language in India* (Delhi: Oxford University Press, 1983), 280.
50. Kingsley, M. H. *Travels in West Africa (Congo Français, Corisco and Cameroons)*, доступ <http://www.gutenberg.org/files/5891/5891-h/5891-h.htm>
51. Kingsley, M. H. *West African Studies* (London: Macmillan and Co., 1899), 639, доступ <http://www.gutenberg.org/files/38870/38870-h/38870-h.htm>
52. Kujore, O. *English Usage: Some Notable Nigerian Variations* (Ibadan: Evans, 1985), 118.
53. *Language in Kenya*, ed. by W. H. Whiteley (Nairobi: OUP, 1974), 589.
54. *Language in South Africa*, ed. by R. Mesthrie (Cambridge: Cambridge University Press, 2002), 485.
55. *Legacies of Colonial English. Studies in Transported Dialects*, ed. by R. Hickey (Cambridge: Cambridge University Press, 2004), 717.
56. Leimgruber, J. *Singapore English. Structure, Variation and Usage* (Cambridge: Cambridge University Press, 2013), 150.
57. Leitner, G. *English Today: Introducing the Varieties of English around the World* (Stuttgart: Reclam GmbH Velagm, 2012), 280.
58. *Lexicography in Africa: progress reports from the Dictionary Research Centre workshop at Exeter, 24-25 March 1989*, ed. by R. R. K. Hartmann (Exeter: University of Exeter Press, 1990), 102.
59. McArthur, T. *The Oxford Guide to World English* (Oxford: Oxford University Press, 2003), 501.
60. Ogu, J. N. *A Historical Survey of English and the Nigerian Situation* (Lagos: Kraft Books Limited, 1992), 101.
61. Ogunsi, A. «Utilitarian dimension of language in Nigeria.» *Language attitude and language conflict in West African*, ed. by H. Igboanusi (Ibadan: Enicrownfit Publishers, 2001): 152-164.
62. Oluikpe, B. O. A., Anasadu, B. *Dictionary of Nigerian English Slang* (Nigeria: Rex Charles and Patrick Limited, 2006), 348.

63. Otenaika, T. A., Osikomaiya, O. M., Omotayo, A. O. «The Emergent lexis of Nigerian English.» *Journal of the Nigeria English Studies Association (JNES)* 15 (1) (2012): 111-119.
64. Owolabi, D., Dada, S. A. «Language Policy in Nigeria and Nigerian Language Policy: Implications for Effective Communication on Non-Monolingual Nations.» *Sino-US English Teaching* 9 (11) (2012): 1676-1685.
65. Platt, J., Weber, H., Ho, M. L. *Singapore and Malaysia. Varieties of English Around the World* (Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 1983), 138.
66. Salami, A. «Defining a Standard Nigerian English.» *Journal of Nigeria English Studies* 2 (2) (1968): 99-106.
67. Sanneh, L. *West African Christianity* (London: C. Hurst & Co, 1983): 135.
68. Schneider, E. W. *English Around the World. An Introduction* (Cambridge: CUP, 2012), 280.
69. Schreier, D. *St Helenian English: Origins, Evolution and Variation* (Amsterdam: John Benjamins, 2008), 312.
70. Skybina, V. «English Across Cultures: Adapting to new realities.» *Ilha Do Desterro. A Journal of English Language, Literature in English and Culture Studies* 50 (2006): 127-54.
71. Spolsky, B. «Ferguson and Fishman: Sociolinguistics and the Sociology of Language.» *The SAGE Handbook of Sociolinguistics*, ed. by R. Wodak, B. Johnstone & P. Kerswill (London: SAGE Publications, 2011), доступ https://uk.sagepub.com/sites/default/files/upm-binaries/35389_5434_Wodak_Chap_01.pdf
72. *The African Association for Lexicography*, доступ <http://afrilex.africanlanguages.com/storyafrilex.htm?timestamp=1520341200000>
73. *The English language in Pakistan*, ed. by R. J. Baumgardner (Karachi: Oxford University Press, 1993), 321.
74. *The Handbook of World Englishes*, ed. by B. B. Kachru, Y. Kachru, C. L. Nelson (Malden, MA: Wiley-Blackwell, 2009), 811.
75. *The International Corpus of English*, доступ <http://ice-corpora.net/ice/>
76. *Other Tongue: English Across Cultures*, ed. by B. B. Kachru (Urbana: University of Illinois Press, 1992), 384.
77. *The Routledge Handbook of World Englishes*, ed. by Andy Kirkpatrick (Oxon: Routledge, 2010), 704.
78. *Varieties and functions of English in Nigeria: Selections from the Proceedings of the Ninth Annual Conference of the Nigerian Studies Association*, ed. by E. Ubahakwe (Ibadan: African UP, 1979), 298.
79. Vincent T. «Registers in Achebe.» *Journal of Nigerian English Studies Association* 4 (1974): 95-106.
80. Wali, O. *The Dead End of African Literature?*, № 10 (Transition, 1963): 13-16.
81. Walsh, N. «Distinguishing Types and Varieties of English in Nigeria.» *Journal of the Nigerian English Studies Association* 2 (2) (1967): 47-55.
82. Walters, A. R. *The English Language and Nigerian Prose Fiction* (2007), доступ <http://homes.chass.utoronto.ca/~cpercycourses/eng6365-walters.htm>
83. Whitehall, H. *Structural Essentials of English* (New York: Harcourt Brace, 1956), 154.
84. Wolf, H.-G. *English in Cameroon* (Berlin, New York: Mouton de Gruyter, 2001), 359.
85. *World Englishes – Problems, Properties and Prospects*, ed. by T. Hoffmann, L. Siebers (Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 2009), 436.
86. Wunder, E., Voormann, H., Gut, U. «The ICE Nigeria corpus project: Creating an open, rich and accurate corpus.» *ICAME Journal* 34 (2010), 78-88, доступ http://clu.uni.no/icame/ij34/ICE_Age2_6.pdf
87. Zettersten, A. *The English of Tristan da Cunha* (Lund: Berlingska Boktryckeriet 1969), 179.

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Битко Н. С. [Бытко Н. С.], natalibitko@gmail.com

Англійська мова в Нігерії: історія вивчення [Английский язык в Нигерии: история изучения]

(Українською / На укр. яз)

Стаття надійшла до редакції 26.06.2018

Перевірено на плагіат 20.11.2018 р.

унікальність – 94.97 %

УДК 81'42

ГАЗЕТНИЙ ДИСКУРС ЯК ТИП МАСОВО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ДИСКУРСУ

Карпенко Юлія Вікторівна, yulia_karpenko@ukr.net

викладач

Київський національний лінгвістичний університет

Статтю присвячено дослідженню характерних ознак газетного дискурсу як одного з типів масово-інформаційного дискурсу. На основі відомих лінгвістичні класифікацій дискурсу проаналізовано місце газетного дискурсу, з'ясовано, що він є оцінним, розлогим, аргументованим, діалогічним, маніпулятивним. Визначено його основні функції (інформування, вплив) та категорії (когнітивні, комунікативні, метадискурсивні). Газетний дискурс розглянуто з позицій адресанта й адресата медійних повідомлень. Оскільки реципієнтом газетної комунікації є масова аудиторія з різними інтересами, ступенем інформованості, інтелектом, підготовкою, віком, культурою, життєвим досвідом, географічним розташуванням, адресант постає перед складним завданням залучення якнайбільшої частини цієї аудиторії саме до їхнього видання. Для цього автори використовують різні моделі подачі змісту (фактичну й авторську), прийоми та засоби презентування інформації, добираючи відповідні потребам адресата виразні вербальні й невербальні компоненти, апелюючи до його свідомості, впливаючи на нього за допомогою поєднання експресії і стандарту. У статті розмежовано терміни “засоби масової інформації” (ЗМІ) та “засоби масової комунікації” (ЗМК). ЗМІ відповідають за масове інформування суспільства, є монологічними, односпрямованими, а ЗМК, формуючи суспільну думку, впливають на суспільну та індивідуальну свідомість, створюють ситуації діалогічності / інтерактивності, різноспрямованості інформаційного потоку. Обґрунтовано різнобічні цілі газетного дискурсу: інформування, вплив на читача і формування суспільної думки, зокрема, коли мова йде про ЗМК нового покоління – електронні газетні видання. З'ясовано, що ці конвергентні медіа як осередок сучасного газетного дискурсу, – легкодоступні, швидкі, популярні серед молоді, мають додаткові можливості (фото- чи відеосюжети, коментарі, обговорення, гіперпосилання на інші джерела, двосторонній зв'язок), тому адресант має ефективніший вплив на необхідну категорію адресатів.

Ключові слова: *масово-інформаційний дискурс, газетний дискурс, засоби масової комунікації, електронні версії друкованих видань.*

Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]

© *Karpenko Yu. [Karpenko Ju.], yulia_karpenko@ukr.net*

Newspaper Discourse as a Type of Mass Information Discourse [Gazetnyj dyskurs jak typ masovo-informacijnogo dyskursu] (in Ukrainian)

ГАЗЕТНЫЙ ДИСКУРС КАК ТИП МАССОВО-ИНФОРМАЦИОННОГО ДИСКУРСА

Карпенко Юлия Викторовна, yulia_karpenko@ukr.net

преподаватель

Киевский национальный лингвистический университет

Статья посвящена исследованию характерных признаков газетного дискурса как одного из типов массово-информационного дискурса. На основе известных лингвистике классификаций дискурса было проанализировано место газетного дискурса среди них, выяснено, что он оценочный, широкий, аргументированный, диалогичный, манипулятивный. Определены его основные функции (информирование, влияние) и категории (когнитивные, коммуникативные, метадискурсивные). Газетный дискурс рассмотрен с позиции адресанта и адресата медийных сообщений. Так как реципиентом газетной коммуникации считается массовая аудитория с разными интересами, степенью информированности, интеллектом, подготовкой, возрастом, культурой, жизненным опытом, географическим расположением, адресанту предстоит решить сложную задачу привлечения как можно большей части этой аудитории именно к своему изданию. Для этого авторы используют разные модели подачи содержания (фактическую и авторскую), приемы и средства презентации информации, подбирая соответствующие адресату выразительные вербальные и невербальные компоненты, апеллируя к его сознанию, влияя на него с помощью сочетания экспрессии и стандарта. В статье определена разница между понятиями “средства массовой информации” (СМИ) и “средства массовой коммуникации” (СМК). СМИ монологичны, однонаправлены, отвечают за массовое информирование общества, а СМК, формируя общественное мнение, влияют на общественное и индивидуальное сознание, создают ситуации диалогичности/интерактивности, разнонаправленности информационного потока. В статье также обоснованы всесторонние цели газетного дискурса: информирование, влияние на читателя и формирование общественного мнения, в частности, когда речь идет о СМК нового поколения – электронных газетных изданиях. Было определено, что эти конвергентные медиа как центр современного газетного дискурса – легкодоступные, быстрые, популярные среди молодежи, имеют дополнительные возможности (фото- или видеосюжеты, комментарии, обсуждения, гиперссылки на другие источники, двустороннюю связь), поэтому адресант имеет более эффективное влияние на необходимую категорию адресатов.

***Ключевые слова:** массово-информационный дискурс, газетный дискурс, средства массовой коммуникации, электронные версии печатных изданий.*

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Карпенко Ю. В. [Карпенко Ю. В.], yulia_karpenko@ukr.net

Газетний дискурс як тип масово-інформаційного дискурсу [Газетный дискурс как тип массово-информационного дискурса] (Українською / На укр. яз)

NEWSPAPER DISCOURSE AS A TYPE OF MASS INFORMATION DISCOURSE

Karpenko Yu., yulia_karpenko@ukr.net

lecturer

Kyiv National Linguistic University

The article focuses on the main features of newspaper discourse as a mass information discourse type. On the basis of known in linguistics classifications of the discourse the place of newspaper discourse among them has been analyzed and defined as evaluative, extensive, compelling, interlocutory and manipulative. Its main functions (informing and influencing) and categories (cognitive, communicative, metadiscursive) have been singled out. The newspaper discourse has been considered from the points of view of the addresser and the addressee of media messages. As the recipient of newspaper communication is the mass audience with different interests, knowledge degree, intelligence, background, age, culture, life experience, and geographical location, the addresser should solve a difficult problem of engaging the interest to their edition of the most part of this audience. For this purpose, authors use different models of covering the material (actual and author's), as well as means and devices of presenting the information by selecting the expressive verbal and nonverbal components corresponding to the addressee, appealing to their consciousness, influencing them by means of a combination of expressiveness and standardization. In the article the difference between the terms "mass information media" (MIM) and "mass communication media" (MCM) has been explained. Thus, MIM are monological, unidirectional and responsible for mass informing of the society, whereas MCM, forming public opinion, influence public and individual consciousness, create situations of dialogueness/interactivity, and multidirectional information flow. The comprehensive purposes of a newspaper discourse, such as informing, influencing the reader and forming public opinion, have also been outlined, especially referring to electronic newspapers, MCM of the new age. It has been defined that these convergent media as the center of a modern newspaper discourse are easily accessible, fast, popular with youth, have additional opportunities (photos or videos, comments, discussions, hyperlinks to other sources, two-way communication), and therefore the addresser has a more effective influence on the necessary category of addressees.

Key words: *mass information discourse, newspaper discourse, mass information means, mass communication means, electronic newspapers.*

Кожній людині притаманне прагнення до знання того, що відбувається навколо, завжди знаходяться охочі довідатися про події у світі і власній країні чи місті. Ми отримуємо такі знання з різних джерел, але газета займає одну з провідних позицій серед інших засобів масової комунікації, оскільки є швидким, легкодоступним і мобільним – особливо з виникненням електронних версій друкованих видань – засобом передачі актуальних подій та фактів із життя сучасного

Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]

© *Karpenko Yu. [Karpenko Ju.], yulia_karpenko@ukr.net*

Newspaper Discourse as a Type of Mass Information Discourse [Gazetnyj dyskurs jak typ masovo-informacijnogo dyskursu] (in Ukrainian)

суспільства, передбачає участь творчо активних людей у формуванні та розповсюдженні необхідних суспільству знань, наданні оперативної політичної та моральної оцінки подіям, що неодмінно впливає на читача, отримує зворотну реакцію.

Газети різнобічно досліджували науковці багатьох галузей. Лінгвісти здебільшого надавали перевагу дослідженню мови (М. А. Жовтобрюх, В. Г. Костомаров, О. А. Сербенська, Г. Я. Солганик, Р. Фаулер) та окремим мовним явищам (емоційно оцінній та зниженій лексиці: Б. О. Коваленко, Л. О. Ставицька, О. А. Стишов; ідеологічно забарвленій лексиці: Г. Б. Мінчак тощо), структури (К. С. Серажим, А. І. Мамалига), функціонально-стилістичним особливостям (Ю. О. Арешенков, І. В. Арнольд, Д. Байбер, М. М. Кожина, С. Конрад, Л. І. Мацько, Н. М. Разінкіна, Д. М. Шмельов) газети, тобто більш статичним рисам продукту діяльності преси. На нашу думку, **актуальним** є дискурсивний підхід до вивчення одного з найпотужніших інструментів “четвертої влади”, оскільки дозволяє розглядати дискурс як динамічний процес і результат вербальної взаємодії суб’єктів комунікації [Бобровская 2011, с. 1]. Масово-інформаційний дискурс, до якого входить газетний дискурс, перебуває у зоні постійної уваги мовознавців, оскільки є одним з головних факторів у формуванні сучасної мовної картини світу та у встановленні мовних і мовленнєвих норм сучасного суспільства. **Метою** нашого дослідження є визначення специфіки газетного дискурсу як масово-інформаційного типу.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі **завдання**: 1) визначити суть *масово-інформаційного дискурсу* і його типи; 2) виокремити основні риси, функції та категорії *газетного дискурсу* як масово-інформаційного типу, а також обґрунтувати доцільність використання терміна *засоби масової комунікації* для дослідження газетного дискурсу. Важливим та **актуальним**, на нашу думку, є окреслення питання виникнення та факторів стрімкого розвитку електронних версій газетних видань.

Масово-інформаційний дискурс є інституційним типом дискурсу і виконує важливі для сучасного суспільства функції: інформує, розважає і впливає на масову аудиторію (Р. Водак, Т. ван Дейк, В. І. Карасик, М. Л. Макаров, А. В. Олянич та ін.); має свою соціальну (формує суспільну думку), культурну (створює культурні норми

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Карпенко Ю. В. [Карпенко Ю. В.], yulia_karpenko@ukr.net

Газетний дискурс як тип масово-інформаційного дискурсу [Газетный дискурс как тип массово-информационного дискурса] (Українською / На укр. яз)

та стереотипи), когнітивно-психологічну (формує індивідуальну картину світу), комунікативну (створює і підтримує довіру адресата до адресанта) специфіку. Цьому типу дискурсу притаманні такі характерні ознаки [Потолдыкова 2004, с. 7–8]: 1) деперсоналізована форма спілкування учасників; 2) їх темпоральна та локальна віддаленість; 3) хронотоп, що виявляється у систематичному залученні аудиторії у будь-який час і в будь-якому місці; 4) ціль, яка полягає у відображенні явищ, подій, ситуацій реального світу за допомогою засобів масової комунікації; 5) функції безперервного оперативного інформування та впливу; 6) розгалужена система текстів, різноманітна тематична рубрикація якої відображає базові цінності та основні сфери соціального життя.

Залежно від каналу передачі інформації, масово-інформаційний дискурс можна розподілити на масово-інформаційний дискурс преси (або газетний дискурс) та масово-інформаційний дискурс телебачення [Фирстова 2008, с. 6], а також на масово-інформаційний дискурс радіо та масово-інформаційний дискурс Інтернету. Наше дослідження присвячено вивченню особливостей першого типу.

Для визначення *газетного дискурсу* як масово-інформаційного типу необхідно з'ясувати особливості класифікації різних видів дискурсу, адже питання типології дискурсів найменше розроблене на сьогоднішній день (А. О. Кибрик).

Тип дискурсу за сферою спілкування, як зазначає О. О. Селіванова, характеризується “комплексом мовних ознак, особливостями статусу комунікантів, їхньої інтеракції, специфікою інтенційно-стратегічної та інтерпретаційної програм адресанта й адресата, ситуативно-контекстуальних параметрів” [Селіванова 2011, с. 86].

Однією з найгрунтовніших типологій дискурсів визнано класифікацію Г. Г. Почепцова [Почепцов 1999, с. 75–100], за якою виокремлено теле- і радіодискурси, газетний дискурс, театральний дискурс, кінодискурс, літературний дискурс, рекламний дискурс, політичний дискурс, релігійний дискурс, а також дискурс у сфері публік рілейшнз. Проте О. О. Селіванова зауважує, що така диференціація “є неповною та більш розгалуженою в деяких сферах спілкування” [Селіванова 2011, с. 87]. Бачимо, що Г. Г. Почепцов детальніше розглядає дискурси засобів масової комунікації (теле- і радіодискурси, газетний дискурс та ін.), але не виділяє інші типи за додатковими параметрами (див., наприклад, багаторівневу

класифікацію типів дискурсів В. І. Карасика [Карасик 2002, с. 194–284], К. С. Серажим [Серажим 2002, с. 35–55]).

До різновиду практичного дискурсу К. С. Серажим пропонує віднести оцінний (або евалюативний) дискурс, у якому актуалізується комунікативна стратегія оцінки події, явища, поведінки людини тощо [Серажим 2002, с. 54–55]. На нашу думку, газетний дискурс також можна вважати оцінним, оскільки він актуалізується у “різножанрових текстах ЗМК”, “в яких подана оцінка певного об’єкта або суб’єкта” [Серажим 2002, с. 55]. Оцінність – це одна з найважливіших ознак газетного дискурсу і є ефективним засобом встановлення зв’язку між адресантом і адресатом, адже допомагає автору передавати зрозумілі для читача повідомлення.

За соціолінгвістичною моделлю типології дискурсів, запропонованою В. І. Карасиком, розглядаємо газетний дискурс як різновид *масово-інформаційного* (термін В. І. Карасика) інституційного дискурсу, центром якого є спілкування журналіста і читача.

До категорій газетного дискурсу [Шевченко 2010, с. 336] можна віднести: а) когнітивні категорії (інтенціональність, інформативність); б) комунікативні (адресованість, ситуативність); в) метадискурсивні (комунікативні дії та ролі, жанрово-стилістичні особливості). У дискурсі переважає комунікативна інтенція передачі смислів (концептів, категорій), а не звичайне донесення інформації. Адресованість є прагматичною ознакою комунікації, а ситуативність передбачає співвіднесеність мовлення з невербальними умовами ситуації спілкування. Зазначені метадискурсивні категорії включають засоби оформлення газетного дискурсу як процесу.

Основною ознакою газетного дискурсу (за Г. Г. Почепцовим [Почепцов 1999]) є те, що він розлогіший, повніший, аргументованіший за усне мовлення і може маніпулювати людською свідомістю.

Газетному масово-інформаційному дискурсу притаманна діалогічність, яка полягає у взаємодії комунікантів. Учасниками цього типу дискурсу є персонал, який породжує, транслює та ретранслює тексти, а також реципієнти, які активно чи пасивно засвоюють інформацію. Продуктом дискурсивної діяльності, що сприяє обміну соціально значимою актуальною інформацією в умовах масової комунікації є газетний текст [Бобровская 2011, с. 3]. Цей вид дискурсу творить не одна особа, а

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Карпенко Ю. В. [Карпенко Ю. В.], yulia_karpenko@ukr.net

Газетний дискурс як тип масово-інформаційного дискурсу [Газетный дискурс как тип массово-информационного дискурса] (Українською / На укр. яз)

колектив (редактори, коректори). Він також ґрунтується на фактичній (притаманна західним мас-медіа) і авторській (притаманна вітчизняним мас-медіа) моделях подачі змісту.

При цьому багато рис газетного дискурсу пов'язані з характером його адресата. Газета має справу з масовою аудиторією, надзвичайно різномірною з точки зору її інтересів, ступеня інформованості, інтелектуального рівня, загальної та спеціальної підготовки, віку [Почепцов 1999, с. 90], культури, життєвого досвіду [Луканина 2003, с. 129] тощо. Важливими є і географічне розташування аудиторії, відносна анонімність комунікантів [Луканина 2003, с. 129], що разом з попередніми особливостями впливають на якість повідомлення адресанта, адже його головним завданням є охоплення і зацікавлення якомога більшої частини масової аудиторії. Для цього автори використовують різні прийоми: максимально пристосовують повідомлення до потреб реципієнта і його фізичних та психо-ментальних можливостей, добирають якомога виразніші графічні засоби презентування інформації (шрифти, кольори, пунктуацію) і невербальні компоненти (фотографії, ілюстрації, скріншоти з соцмереж).

Серед основних рис газетного дискурсу можна також виділити поєднання експресії та стандарту. Висока стандартизація обумовлена такими чинниками: спрямованістю до документальності викладу, повторюваністю тематики, оперативністю при підготовці матеріалів. В основі експресивності у газетному дискурсі лежить вплив на адресата з метою формування суспільної думки. Для досягнення цієї мети адресанти використовують мовні засоби всіх рівнів і їх взаємодію. “Експресивність тісно пов'язана з емоційністю та з оцінністю. Останню можна визначити як притаманну газеті тенденцію давати реаліям свою назву, свою оцінку, тобто переведення реальних щоденних подій в шкалу людських цінностей. Усе це має кінцевою метою вплив на адресата” [Кулешова 2011, с. 2].

Підсумовуючи сказане вище, визначаємо *газетний дискурс* як інституційний, оцінний тип масово-інформаційного дискурсу, центром якого є спілкування журналіста і читача, а основними функціями – інформування та вплив на адресата.

Як комунікативну подію, середовище, в якому “дозріває” та створюється газетний текст розглядає *газетний дискурс* Г. В. Бобровська, додаючи до визначення останнього, що це “динамічне когнітивно-комунікативне явище, процес і результат

мовленнєвої комунікації у друкованих ЗМІ” [Бобровская 2011, с. 3]. На нашу думку, необхідно розширити й уточнити це тлумачення. По-перше, газетний дискурс охоплює продукти діяльності не лише друкованих, а й електронних версій газет. По-друге, варто переглянути доцільність вживання терміна *ЗМІ* у цьому контексті. Пропонуємо розмежувати поняття *масової інформації* та *масової комунікації* (і, відповідно, *засобів масової інформації* або *ЗМІ* та *засобів масової комунікації* або *ЗМК*), які часто вживаються синонімічно у наукових працях.

Масова комунікація – поняття ширше, ніж масова інформація [Олянич 2004, с. 69]. Основною характеристикою системи засобів масової інформації є новизна, а основною функцією – інформування, що здійснюється завдяки інформаційному процесу, інформаційному простору (під останнім терміном А. В. Олянич розуміє “сукупність носіїв інформації, самої цієї інформації, а також концептів і образів, що ЗМІ залучає у свідомість аудиторії...” [Олянич 2004, с. 69]) й інформаційному засобу. Масові комунікації – це “одночасно процес розповсюдження інформації і процес впливу на аудиторію (тобто різновид спілкування), які мають соціальний характер, оскільки знання, що розповсюджуються, дух цінності, моральні та правові норми відображають інтереси певних соціальних груп” [Олянич 2004, с. 68]. Для ЗМК характерне систематичне залучення аудиторії.

Ключовим для розуміння термінів ЗМК і ЗМІ, на думку С. М. Квіта, є слово медіа (засоби) для поширення масової інформації: друковані періодичні видання, книжки, радіо, мобільні телефони, кіно, телебачення тощо. Науковець вважає, що комунікативне значення полягає не у збільшенні зворотного зв’язку між медіями та їхніми адресатами, а в тому, що ЗМК / ЗМІ обслуговують інтереси різних соціальних груп суспільства, розвиваючи зв’язки (комунікацію) між ними [Квіт 2008, с. 13–14].

З позиції дискурсології розмежовує ці два поняття С. П. Денисова [Денисова 2010], стверджуючи, що *ЗМІ* та *ЗМК* – це комунікаційні системи, що технологічно забезпечують спілкування людей у процесі їх соціальної діяльності, при чому *ЗМК* створюють ситуації діалогічності / інтерактивності, різноспрямованості інформаційного потоку, а *ЗМІ* – монологічності, односпрямованості. Цілком слушним є зауваження С. П. Денисової щодо розрізнення понять *мови ЗМІ* та *мовлення ЗМК*: призначенням першого є масове інформування суспільства, а другого – вплив на суспільну та індивідуальну свідомість (і маніпулювання ними) у процесі

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Карпенко Ю. В. [Карпенко Ю. В.], yulia_karpenko@ukr.net

Газетний дискурс як тип масово-інформаційного дискурсу [Газетный дискурс как тип массово-информационного дискурса] (Українською / На укр. яз)

формування суспільної думки.

Тож, зважаючи на сказане вище і на дискурсивний характер нашого дослідження, за основний обираємо термін *ЗМК* як такий, що водночас інформує і впливає на реципієнта, а також має соціальний характер.

Підвищений інтерес саме до медіа-текстів цілком виправданий, адже *ЗМК* – це потужне джерело інформування та впливу на людей. Т. Г. Добросклонська підкреслює, що динамічний розвиток традиційних ЗМІ – преси, радіо, телебачення, поява і розповсюдження Всесвітньої Павутини – Інтернету привели до створення єдиного інформаційного простору. Це відобразилось на особливостях слововживання і характері мовних змін [Добросклонская 2008]. Такі зміни знаходять місце у газетному дискурсі.

Характеризуючи газетний дискурс як різновид масово-інформаційного дискурсу, погоджуємося з думкою А. В. Олянича, що цей тип дискурсу є підготовленим, відредагованим спілкуванням, що підлягає цензурі та режисурі, а також розраховане на видовищний ефект [Олянич 2004, с. 317]. Такий ефект допомагає створювати політематичність, різножанровість газетного дискурсу спільно з новими можливостями *ЗМК* нового покоління.

Одним з найголовніших засобів впливу на людину ХХІ століття є Інтернет. Його глобальна розповсюдженість спричинила появу мас-медіа нового рівня. Сьогодні майже кожне друковане видання має електронну версію, “в якій поєднується оперативність і візуальність телебачення і можливість “відкладеного читання”, притаманне газеті” [Кулешова 2011, с. 1].

Обумовлюючи цю тенденцію, О. І. Почапська-Красуцька зазначає, що завдяки демократизації і вільній реалізації свободи слова уже немає проблем із товаром, – у нашому випадку це газети – а натомість виникає так зване “явище дефіциту покупця” [Почапська-Красуцька 2010, с. 108]. Тобто в багатьох країнах світу друковані видання поступаються швидким і доступним Інтернет-версіям, які зазвичай супроводжуються фоторепортажами, відеоматеріалами, аудіо файлами, а також можливістю залишити коментар до висвітленої події і таким чином висловити своє ставлення до прочитаного. Додатковою перевагою таких медіа (їх іще називають “новими” чи “конвергентними” [Почапська-Красуцька 2010, с. 109]) є те, що вони легкодоступні: новини можна отримати прямо на мобільний телефон, електронну

книгу, планшет чи будь-який інший пристрій, який має функцію доступу до мережі Інтернет.

Розвідки в сфері журналістики підтверджують частковий, а подекуди й повний перехід читачів на Інтернет-ЗМК. Це зумовлено такими факторами: 1) популярність електронних версій друкованих видань (і зацікавлення ними) серед молодого покоління і тих, хто хоче і може швидко отримувати інформацію; 2) додаткові можливості електронних газет для читача (фото-, відеосюжети, коментарі, обговорення, посилання для переходу на інші джерела, двосторонній зв'язок: журналіст-читач); 3) з боку адресанта – вплив на певну категорію адресатів (викликання певних емоцій, формування суспільної думки про подію, людину тощо, переконання у чомусь).

Досліджуючи питання розповсюдження Інтернет-версій друкованих видань в Україні та в США, О. І. Почапська-Красуцька помітила, що в Америці вони отримали статус “повноцінних Інтернет-видань з можливістю інтерактивного спілкування – зворотнім зв'язком, платформами для моблогів та вебблогів” [Почапська-Красуцька 2010, с. 110]. Вітчизняні Інтернет-видання поки не настільки розвинені і переважно є копіями друкованих версій без платформ для моблогів чи вебблогів, хоча з відведеним місцем для коментарів, які може залишити читач. Зумовлено це тим, що в Україні “50% населення віддає перевагу друкованим періодичним виданням і лише 40% – телебаченню та Інтернету” [Почапська-Красуцька 2010, с. 111].

По-іншому сприймає цю ситуацію Б. М. Ажнюк. Він вважає, що “чимдалі ширший доступ українців до новітніх інформаційних технологій, насамперед до Інтернету, робить країну дедалі відкритішою для зовнішніх впливів у сфері суспільно-політичного, інтелектуального, культурного життя, моралі, побуту тощо. Мова не залишається осторонь цього процесу” [Ажнюк 2002, с. 144]. На думку мовознавця, вона стала частиною товарообміну. З одного боку, можна погодитися із таким твердженням, адже практикою доведено, що вплив з-за кордону на різні сфери життя людей не завжди є позитивним і часто спричиняє наслідування не найкращих прикладів, нав'язаним іноземною культурою (це у свою чергу може призвести до деформації національної культури). З іншого боку, відкритість до міжнародної комунікації сприяє розширенню кругозору людей, об'єднанню їх у світову

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Карпенко Ю. В. [Карпенко Ю. В.], yulia_karpenko@ukr.net

Газетний дискурс як тип масово-інформаційного дискурсу [Газетный дискурс как тип массово-информационного дискурса] (Українською / На укр. яз)

спільноту, задоволенню інформаційної потреби кожного.

На основі викладеного вище можна зробити висновок, що газетний дискурс як тип масово-інформаційного дискурсу займає визначну позицію у системі засобів масової комунікації, є важливим каналом інформування аудиторії, формування суспільної думки, впливу на масову свідомість і, як наслідок, отримує зворотну реакцію адресата. Основними рисами газетного дискурсу визначено розлогість, аргументованість, діалогічність, маніпулятивний характер, здатність поєднувати експресію зі стандартом. Перспективним, на нашу думку, є дослідження різних категорій цього типу дискурсу.

Література:

1. Ажнюк, Б. «Лінгвістичні аспекти глобалізації в Україні.» *Мовні конфлікти і гармонізація суспільства : Матер. наук. конференції* (м. Київ, 28–29 травня 2001 року): 144–150, доступ <http://www.experts.in.ua/baza/doc/download/mova.pdf>
2. Бобровская, Г. В. «Газетный дискурс в проблемном поле коммуникативно-прагматической лингвистики.» *Современный русский язык: динамика и функционирование : матер. III-й Междунар. науч.-практ. интернет-конф.* 4 (14) (2011), доступ <http://www.grani.vspu.ru/jurnal/19>
3. Денисова, С. П. «Мова інфосфери з позицій дискурсивної лінгвістики.» *Сучасні дослідження з іноземної філології* 8 (2010): 161-165.
4. Добросклонская, Т. Г. *Медиалингвистика: системный подход к изучению языка СМИ (Современная английская медиаречь)* (Москва: Флинта : Наука, 2008), 264.
5. Карасик, В. И. *Языковой круг: личность, концепты, дискурс* (Волгоград: Перемена, 2002), 477.
6. Квіт, С. *Масові комунікації: Підручник* (Київ: Вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 2008), 206.
7. Кулешова, А. В. «Французский газетный дискурс и его особенности.» *Межвузовский сборник научных трудов* (2011), доступ http://yspu.org/conferences/the_person_in_information_field_2011/Kuleshova.pdf
8. Луканина, М. В. «Газетный текст через призму теории коммуникации.» *Вестник МГУ. Сер. 19. Лингвистика и межкультурная коммуникация* 2 (2003): 123-133.
9. Олянич, А. В. *Презентационная теория дискурса* (Волгоград: Парадигма, 2004), 507.
10. Потолдыкова, Е. В. «Лингвопрагматический аспект фразеологической вариативности в англоязычном массово-информационном дискурсе.» Автореф. дисс. канд. филол. наук, Волгоград, 2004.
11. Почапська-Красуцька, О. «Сучасні друковані періодичні видання та їх Інтернет-версії: фактори, що забезпечують успішну інтеграцію в сучасний медіа-простір.» *Діалог: Медіа-студії* 11 (2010): 108-112.
12. Почепцов, Г. Г. *Теорія комунікації* (Київ : Вид. центр "Київський університет", 1999), 308.
13. Селіванова, О. О. *Основи теорії мовної комунікації: Підручник* (Черкаси: Видавництво Чабаненко Ю. А., 2011), 350.
14. Серажим, К. «Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, архітектоніка, варіативність. (На матеріалах сучасної газетної публіцистики.)» *Монографія, за ред. В. Різуна* (Київ, 2002), 392.
15. Фирстова, Л. А. «Дискурсивные стратегии и тактики в рамках телепублицистического

Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]

© Karpenko Yu. [Karpenko Ju.], yulia_karpenko@ukr.net

Newspaper Discourse as a Type of Mass Information Discourse [Gazetnyj dyskurs jak typ masovo-informacijnoho dyskursu] (in Ukrainian)

дискурса (на матеріалі русскоязычних і англоязычних інформаційних програм).» Автореф. дисс. канд. філол. наук, Саратов, 2008.

16. Шевченко, І. С. «Категорії дискурсу як евристична проблема.» *Каразінські читання: Людина, мова, комунікація : матер. IX Міжнар. наук. конф.* (м. Харків, 5 лютого 2010 р.): 336–338.

References:

1. Azhnyuk, B. «Lingvistychni aspekty globalizacii' v Ukraini.» *Movni konflikty i garmonizacija suspil'stva : Mater. nauk. konferencii'* (м. Kyi'v, 28–29 travnja 2001 roku): 144–150, dostup <http://www.experts.in.ua/baza/doc/download/mova.pdf> (in Ukr.).
2. Bobrovskaja, G. V. «Gazetnyj diskurs v problemnom pole kommunikativno-pragmaticheskoj lingvistiki.» *Sovremennyj russkij jazyk: dinamika i funkcionirovanie : mater. III-j Mezhdunar. nauch.-prakt. internet-konf.* 4 (14) (2011), dostup <http://www.grani.vspu.ru/jurnal/19> (in Russ.).
3. Denysova, S. P. «Mova infosfery z pozycij dyskursyvnoi' lingvistyky.» *Suchasni doslidzhennja z inozemnoi' filologii'* 8 (2010): 161-165 (in Ukr.).
4. Dobrosklonskaja, T. G. *Medialingvistika: sistemnyj podhod k izucheniju jazyka SMI (Sovremennaja anglijskaja mediarech')* (Moskva: Flinta : Nauka, 2008), 264 (in Russ.).
5. Karasik, V. I. *Jazykovej krug: lichnost', koncepty, diskurs* (Volgograd: Peremena, 2002), 477 (in Russ.).
6. Kvit, S. *Masovi komunikacii': Pidruchnyk* (Kyj'v: Vyd. dim "Kyjevo-Mogylyans'ka akademija", 2008), 206 (in Ukr.).
7. Kuleshova, A. V. «Francuzskij gazetnyj diskurs i ego osobennosti.» *Mezhvuzovskij sbornik nauchnyh trudov* (2011), dostup http://yspu.org/conferences/the_person_in_information_field_2011/Kuleshova.pdf (in Russ.).
8. Lukanina, M. V. «Gazetnyj tekst cherez prizmu teorii komunikacii.» *Vestnik MGU. Ser. 19. Lingvistika i mezhkul'turnaja komunikacija* 2 (2003): 123-133 (in Russ.).
9. Oljanich, A. V. *Prezentacionnaja teorija diskursa* (Volgograd: Paradigma, 2004), 507 (in Russ.).
10. Potoldykova E. V. «Lingvopragmaticheskij aspekt frazeologicheskoi variativnosti v anglojazychnom massovo-informacionnom diskurse.» Avtoref. diss. kand. filol. nauk, Volgograd, 2004 (in Russ.).
11. Pochaps'ka-Krasuc'ka, O. «Suchasni drukovani periodychni vydannja ta i'h Internet-versii: faktory, shho zabezpečujut' uspishnu integraciju v suchasnyj media-prostir.» *Dialog: Media-studii'* 11 (2010): 108-112 (in Ukr.).
12. Pochepcov, G. G. *Teorija komunikacii'* (Kyj'v: Vyd. centr "Kyj'vs'kyj universytet", 1999), 308 (in Ukr.).
13. Selivanova, O. O. *Osnovy teorii' movnoi' komunikacii': Pidruchnyk* (Cherkasy: Vydavnytstvo Chabanenko Ju. A., 2011), 350 (in Ukr.).
14. Serazhym, K. «Diskurs jak sociolingval'ne javyshhe: metodologija, arhitektonika, variativnist'. (Na materialah suchasnoi' gazetnoi' publicystyky.» Monografija, za red. V. Rizuna (Kyj'v, 2002), 392 (in Ukr.).
15. Firstova, L. A. «Diskursivnye strategii i taktiki v ramkah telepublicisticheskogo diskursa (na materiale russkojazychnykh i anglojazychnykh informacionnykh programm).» Avtoref. diss. kand. filol. nauk, Saratov, 2008 (in Russ.).
16. Shevchenko, I. S. «Kategorii' diskursu jak evristychna problema.» *Karazins'ki chytannja: Ljudyna, mova, komunikacija : mater. IX Mizhnar. nauk. konf.* (м. Harkiv, 5 ljutogo 2010): 336–338 (in Ukr.).

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Карпенко Ю. В. [Карпенко Ю. В.], yulia_karpenko@ukr.net

Газетний дискурс як тип масово-інформаційного дискурсу [Газетный дискурс как тип массово-информационного дискурса] (Українською / На укр. яз)

Стаття надійшла до редакції 19.05.2018
Перевірено на плагіат 20.11.2018 р.
унікальність – 99.35 %

УДК 81'33

СИСТЕМНІ ВІДНОШЕННЯ, «ПРИХОВАНІ» В ТЕКСТІ ТЛУМАЧНОГО СЛОВНИКА ІСПАНСЬКОЇ МОВИ

Купріянов Євген Валерійович, eugenioakuprianov@gmail.com

канд. філол. наук

Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»

Стаття присвячена теоретичним питанням методики дослідження системних відношень, поданих імпліцитно у тексті тлумачного словника іспанської мови “Diccionario de la lengua española”, 23ª edición. В основу методики дослідження та формальної репрезентації цих відношень покладено теорію лексикографічних систем і теорію семантичних станів акад. НАН України проф. В. А. Широкова. За результатами дослідження побудовано формальні моделі таких системних відношень, притаманних для тлумачного словника іспанської мови: гіперланцюги / гіперцикли, квазісемантика й синонімія. Подано характеристики та типи системних відношень. Гіперланцюги – ланки зі слів, пов'язаних одне з одним зв'язками «рід – вид», «частина – ціле», «процес – результат» тощо. Квазісемантика – властивість слова визначати своє значення через семантику іншого, від якого воно походить. Вона включає водночас значення основного слова та його афікса. У словнику виявлено 26 формул тлумачень квазісемантики. Синонімія – мовний феномен, сутність якого полягає в тому, що дві чи більше лексичні одиниці, перебуваючи в певному семантичному стані, здатні замінювати одна одну в певних контекстах. У словнику зафіксовано синоніми не лише за семантичними, а й також за прагматичними характеристиками (стиль, галузь, географічний ареал). Зокрема, виявлено синонімічні пари таких типів: галузеве слово / загальнонавчальне слово; загальнонавчальне слово / галузеве слово, галузеве слово / галузеве слово, розмовне слово / загальнолітературне слово, етнолект / загальнонавчальне слово. Отримані формальні моделі опису зазначених системних відношень можуть бути використані під час розробки різного лінгвістичного програмного забезпечення: систем опрацювання текстової інформації, семантичних аналізаторів, віртуальних лексикографічних лабораторій тощо.

Ключові слова: тлумачний словник, іспанська мова, лексикографічні системи, системні відношення, комп'ютерна лексикографія.

Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]

© Kuprianov Ye. [Kuprijanov Je.], eugenioakuprianov@gmail.com

System Relationships, Concealed in the Text of Explanatory Spanish Language Dictionary [Systemni vidnoshennja, «pryhovani» v teksti tлумачного slovnika ispan's'koi' movy] (in Ukrainian)

СИСТЕМНЫЕ ОТНОШЕНИЯ, «СКРЫТЫЕ» В ТЕКСТЕ ТОЛКОВОГО СЛОВАРЯ ИСПАНСКОГО ЯЗЫКА

Куприянов Евгений Валерьевич, eugeniokuprianov@gmail.com

канд. филол. наук

Национальный технический университет «Харьковский политехнический институт»

Статья посвящена теоретическим вопросам разработки методики исследования системных отношений, представленных неявным образом в тексте толкового словаря испанского языка *Diccionario de la lengua española, 23ª edición*. В основе методики исследования и формальной репрезентации этих отношений лежит теория лексикографических систем и теория семантических состояний академика НАН Украины В. А. Широкова. По результатам исследования построены формальные модели системных отношений: гиперцепи / гиперциклы, квазисемантика и синонимия. Приведены характеристики и типы системных отношений. Гиперцепи – это цепи из слов, связанных друг с другом связями «род – вид», «часть – целое», «процесс – результат» и т. д. Квазисемантика – свойство слова определять свое значение по семантике другого, от которого оно происходит. Квазисемантика включает одновременно значение основного слова и его аффикса. В словаре выявлены 26 формул толкований квазисемантики. Синонимия – языковой феномен, суть которого заключается в том, что две или более лексические единицы, находясь в определенном семантическом состоянии, способны заменять друг друга в определенных контекстах. Зафиксированы синонимы не только по семантическим, но и прагматическим характеристикам (стиль, область, географический ареал). В частности, выявлены такие синонимические пары: специальное слово / общеупотребительное слово; общеупотребительное слово / специальное слово, специальное слово / специальное слово, разговорное слово / общелитературное слово, этнолект / общеупотребительное слово. Полученные формальные модели описания указанных системных отношений могут быть использованы при разработке различного лингвистического программного обеспечения: систем обработки текстовой информации, семантических анализаторов, виртуальных лексикографических лабораторий и т. д.

Ключевые слова: толковый словарь, испанский язык, лексикографические системы, системные отношения, компьютерная лексикография.

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Купріянов Є. В. [Куприянов Е. В.], eugeniokuprianov@gmail.com

Системні відношення, «приховані» в тексті тлумачного словника іспанської мови [Системные отношения, «скрытые» в тексте толкового словаря испанского языка] (Українською / На укр. яз)

SYSTEM RELATIONSHIPS, CONCEALED IN THE TEXT OF EXPLANATORY SPANISH LANGUAGE DICTIONARY

Kuprianov Ye. eugeniokuprianov@gmail.com

Ph. D. in Philology

National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute»

The article is devoted to the theoretical issues of developing methodology for studying systemic relations presented implicitly in the text of the explanatory dictionary of the Spanish language «Diccionario de la lengua española», 23ª edición. The methodology of the research and the formal representation of these relations are based on the theory of lexicographic systems and the theory of semantic states by NAS Academician Dr. Volodymyr Shyrokov. Based on the results of the study, the formal models are constructed for system relations such as hyperchains / hypercycles, quasi-semantics and synonymy. Characteristics and types of systemic relations are given. Hyperchains are the chains of words related to each other by the relationship "hyperonym-hyponym", "part-whole", "process-result", etc. Quasi-semantics is a property of a word to adopt its meaning from the other one from which it was derived. Quasisemantics combines both the meaning of the main word and its affix. There were twenty five definition patterns revealed in the dictionary for quasisemantic words. Synonymy is a language phenomenon, the essence of which is that the two or more lexical units, being in a certain semantic state, are able to replace each other in certain contexts. The synonyms registered in the dictionary represent not only semantic, but also pragmatic characteristics (style, domain, geographic area). In particular, synonymic couples are the following: special-purpose word / general-purpose word, general-purpose word / special-purpose word, special-purpose word / special-purpose word, colloquial word / literary word, ethnolect / common word. The research results are proposed to be used for creating various linguistic software: text processing systems, semantic analyzers, virtual lexicographic laboratories, etc.

Key words: *explanatory dictionary, Spanish language, lexicographic systems, system relations, computer lexicography.*

Постановка проблеми. Тлумачний словник іспанської мови, так само як і інші великі тлумачні словники, є носієм глибоких системних закономірностей, які, будучи прихованими від читача, відіграють важливу роль у виявленні інформаційного потенціалу мови. Йдеться про великі багатотомні лексикони, які містять основну частину національної лексики і фразеології й характеризуються докладним описом лексико-граматичної і лексико-семантичної системи мови. Завдяки великому обсягу, складності будови та повноті лексикографічного опису такі словники є носіями величезної кількості імпліцитно заданих лінгвістичних, когнітивних, логічних та інших зв'язків і відношень, переважно неконтрольованих,

Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]

© *Kuprianov Ye. [Kuprijanov Je.], eugeniokuprianov@gmail.com*

System Relationships, Concealed in the Text of Explanatory Spanish Language Dictionary [Systemni vidnoshennja, «pryhovani» v teksti tлумachnogo slovnyka ispan's'koi' movy] (in Ukrainian)

що перетворює ці великі лексикографічні системи на певного роду «речі в собі» [Широков 2012].

Постає питання про розроблення методології і технології створення такого роду лексикографічних об'єктів, а також дослідження різноманітних ефектів, що явно або неявно функціонують у них. Зауважимо, що від самого початку йдеться про методи комп'ютерної лінгвістики, адже, як наголошується в книзі «Комп'ютерна лексикографія» [Широков 2011], традиційними методами виконати такі дослідження неможливо вже просто фізично. Методологія дослідження системних явищ у мові, застосовувана в галузі комп'ютерної лінгвістики, ґрунтується на формальних моделях. Отже, кожна лінгвістична закономірність, що виявлена в тлумачному словнику, повинна мати формальний вигляд.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Системним властивостям мови, так само як і системним проявам мови у великих лексиконах тлумачного типу було присвячено чимало наукових праць. Дослідження зазначених властивостей проводили, головним чином, на матеріалі української мови (В. А. Широков, Т. П. Любченко, І. В. Шевченко). Окремі наукові праці присвячено російській (Т. П. Любченко) і турецькій (К. В. Широков) мовам. Тлумачні словники, як показують дослідження, здатні виявляти системну структуру мови.

Системні відношення вперше було досліджено на матеріалі Словника української мови (СУМ 11) і Словника української мови в 20 томах (СУМ 20), створеного в Українському мовно-інформаційному фонді НАН України за участю фахівців інститутів мовознавства ім. О. О. Потебні та української мови НАН України. Зазначені словники було переведено в електронну форму, оскільки описувані закономірності дослідити у «паперовій» версії практично неможливо. Детальний опис лінгвістичних закономірностей, виявлених в СУМ 11 та СУМ 20 детально висвітлено в [Широков 1998; Широков 2011; Широков 2014; Широков 2017; Shirokov 2012]. Наведемо їх короткий огляд.

Першим відношенням є гіперланцюги та гіперцикли. Їх сутність полягає в наступному: вибирається з реєстру будь-яка лексема зі своєю дефініцією. З тексту дефініції вибираємо інше слово, яке в словнику також має дефініцію. У такий спосіб формується ланцюг зі слів, що в теорії лексикографічних систем отримав назву *гіперланцюг*. Якщо він закінчується тим самим словом, то ми маємо *гіперцикл*.

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Купріянов Є. В. [Куприянов Е. В.], eugeniokuprianov@gmail.com

Системні відношення, «приховані» в тексті тлумачного словника іспанської мови [Системные отношения, «скрытые» в тексте толкового словаря испанского языка] (Українською / На укр. яз)

Нижче наведено приклад гіперциклу зі словом *абажур*:

Z₁ = Абажур → Світильник → Прилад → Пристрій → Обладнання →
Прилад

Побудовані у такий спосіб гіперланцюги та гіперцикли дають змогу забезпечити дотримання двох системних принципів, важливих під час укладання великих тлумачних словників. Перший – лексикографічна замкненість, яка вимагає, щоб всі слова, що входять до словникових дефініцій, повинні бути і в реєстрі як заголовні слова відповідних словникових статей. Другий – лексикографічна повнота, тобто всі *значення* слів, представлені в дефініціях, розроблялися б у відповідних словникових статтях [Широков 2010].

Друге системне відношення – еквісемантичні ряди. Одним із принципів побудови Словника української мови є положення, що в реєстровій зоні словникової статті представлено всі лексеми, які характеризуються єдиним, спільним комплексом лексичних значень. Причому тут йдеться про такі лексеми, які не є абсолютними синонімами, а варіюють за певною граматичною ознакою, що не може кваліфікуватися як словозміна:

вбік~убік, вбілений~убілений;
зглянутися~ізглянутися~зоглянутися.

Третє системне відношення – формули квазісемантики. Серед багатства типів тлумачень СУМ виокремлюється група дефініцій, в яких використовується прийом посилання на словникову статтю із близьким за семантикою реєстровим словом, що перебуває із означуваним у певному дериваційному відношенні. Такі дефініції характеризуються певним фіксованим стандартним набором формул тлумачення, своєрідних семантичних кліше, які маркують тип відношення між означуваним словом та його відповідником у дефініції:

ВУЗЕСЕНЬКИЙ, а, е, *пестл.* Дуже вузький.

БАГНЮКА, и, *ж.* Збільш. до багно́ 1, 2.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми.

В Українському мовно-інформаційному фонді, де були проведені дослідження, які є предметом цієї праці, створено, на наш погляд, цілком універсальні теоретичні засади, орієнтовані на побудову лексикографічних об'єктів практично необмеженого обсягу і складності та здійснення на цій основі глибокого вивчення

мовних систем. Йдеться про *теорію лексикографічних систем та теорію семантичних станів*. На основі цих теорій було створено теоретичний апарат для виявлення і опису системних відношень, прихованих у структурі СУМ 11 та СУМ 20. Зараз склалися сприятливі передумови для здійснення певного науково-технічного прориву в галузі лексикографічного опису іспанської мови. Перш за все, це стосується розроблення інструментарію для дослідження лінгвістичних закономірностей, «прихованих» у структурі тлумачного словника іспанської мови (*Diccionario de la lengua española, 23ª edición*, надалі *DLE 23*). Для його коректної побудови необхідно враховувати традиції іспанської лексикографії, лексико-граматичні особливості іспанських мовних одиниць, а також останні досягнення в галузі комп'ютерної лінгвістики та лексикографії.

Мета статті – дослідити та схарактеризувати системні відношення, «приховані» в структурі тлумачного словника іспанської мови *DLE 23*. Для цього необхідно: 1) висвітлити методику виявлення системних відношень в *DLE 23*, ґрунтуючись на теорії лексикографічних систем і теорії семантичних станів В. А. Широкова; 2) визначити типи системних відношень та висвітлити їх характерні особливості; 3) подати формальні моделі опису системних відношень.

Виклад основного матеріалу. *Перше системне відношення: гіперцикли і гіперланцюги.* Їх побудова відбувається у спосіб, детально описаний в [Широков 2010]. Обов'язковим елементом словникової статті тлумачного словника є лексичне значення, представлене в лексикографічній структурі словниковою дефініцією. Розглянемо словник $V(E)$ як елементарну лексикографічну систему $V(E) = \{V(x)\}$. Будь-яку словникову статтю можна представити в такому вигляді:

$$V_i = x_0^i \pi_1 \xi_1^i \pi_2 \xi_2^i \pi_3 \dots \pi_n \xi_n^i \quad (1)$$

де $\xi_j^i \in V(E)$ – слово, що міститься в словниковій статті V_i та входить до складу словника $V(E)$, π_i – роздільники між словами, такі як знаки пунктуації, спеціальні символи та позначки. Отже, словникову статтю V_i можна подати в узагальненому вигляді:

$$V_i = \partial V_i \cup M_i \quad (2)$$

де $\partial V_i \equiv x_0^i$ – граничний елемент словникової статті, її заголовкове слово, M_i – внутрішня частина заголовкової статті $M_i \equiv \pi_1 \xi_1^i \pi_2 \xi_2^i \pi_3 \dots \pi_n \xi_n^i$. Таким чином,

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Купріянов Є. В. [Куприянов Е. В.], eugeniokuprianov@gmail.com

Системні відношення, «приховані» в тексті тлумачного словника іспанської мови [Системные отношения, «скрытые» в тексте толкового словаря испанского языка] (Українською / На укр. яз)

кожна словникова стаття є об'єднанням граничного елемента та внутрішньої частини. Індекс n позначає глибину автоморфізму і може приймати кінцеве значення, наприклад: $n = 1, 2, 10$ і т. д., або $n = \infty$. Нехай існує словникова стаття із заголовковим словом $x_0 = \textit{barco}$:

barco. (De *barca*). m. **1.** Embarcación de estructura cóncava y, generalmente, de grandes dimensiones.

Виберемо, наприклад, з дефініції *embarcación* та знайдемо відповідну словникову статтю:

embarcación. f. **1.** Vehículo capaz de navegar por el agua propulsado por remo, vela o motor.

У свою чергу, виберемо з дефініції слово *vehículo* та знайдемо для цього слова його статтю:

vehículo. (Del lat. *vehicŭlum*). m. **1.** Medio de transporte de personas o cosas.

Із нього оберемо слово *transporte*. Нижче подамо його словникову статтю та кортеж:

transporte. m. Buque de transporte.

Побудувавши означеним вище чином кортеж для цього слова, розглянемо слово $x = \textit{buque}$:

buque. (Del fr. *buc* 'casco'). m. **1.** Barco de gran tonelaje con cubierta o cubiertas.

Побудуємо тепер гіперланцюг. Оскільки перший його елемент збігається з останнім (на п'ятому кроці), то такий ланцюг у теорії лексикографічних систем називається гіперцикл:

$$Z_1 = \textit{barco} \rightarrow \textit{embarcación} \rightarrow \textit{vehículo} \rightarrow \textit{transporte} \rightarrow \textit{buque} \rightarrow \textit{barco}.$$

У процесі побудови ми дійшли до такого моменту, коли x тлумачиться через y , а y – через x . У традиційній лексикографії це явище називають хибним колом і вважають неприпустимим (О. Герд, Б. Рицар, М. Сорокіна, Є. Лук'янова та інші). Розглядаючи словникові дефініції як аксіоми певної теорії та застосовуючи до такої формальної системи теорему Геделя про неповноту, доходимо висновку, що в такій теорії мусять існувати твердження, які не можуть бути доведені або спростовані засобами самої теорії. Замкненість гіперланцюгів скінченої лексикографічної системи є маніфестацією її неповноти, за К. Геделем [Широков 2011, с. 126].

За нашими спостереженнями, найпродуктивніший шлях побудови гіперциклу – це перебування його елементів один з одним у відношеннях «рід-вид», «частина – ціле», «причина – наслідок», «суб'єкт – об'єкт» тощо. Побудуємо ланцюги, наприклад, зі слова *coche*:

coche¹. (Del húngaro *kocsi* 'carruaje'). m. **1.** Automóvil destinado al transporte de personas y con capacidad no superior a siete plazas. [...] || **3.** Vagón del tren o del metro.

Із визначень 1 та 3 виберемо для цього слова *automóvil* та *vagón*, що тлумачаться як:

automóvil. (De *auto-* y *móvil*). [...] m. **2.** por antonom. **coche** (|| **automóvil** para transporte de personas).

vagón. (Del ingl. *wagon*). m. **1.** En los ferrocarriles, vehículo de viajeros o de mercancías y equipajes.

Ми бачимо, що дійшовши до слова *coche*, гіперланцюг замкнувся на першому елементі:

$Z_3 = coche \rightarrow automóvil \rightarrow coche$.

Приклад лексикографічної неповноти представлено іменником *moderador* у значенні «людина, що головує дебати, збори, круглий стіл тощо» та дієсловом *moderar*:

moderador, ra (Del lat. *moderātor*, *-ōris*). adj. [...] **2.** Persona que preside o dirige un debate, asamblea, mesa redonda, etc. [...].

moderar tr. Templar, ajustar o arreglar algo, evitando el exceso.

Характер порушення – відсутність лексичного значення у дієслова *moderar*: «presidir o dirigir un debate, asamblea, mesa redonda, etc.», що не дає змогу створити гіперланцюговий зв'язок *presidir / dirigir* із дієсловом *moderar*. На наш погляд, необхідно включити до словникової статті *moderar* дефініцію, що відображає викладене вище лексичне значення.

Під час побудови гіперциклів необхідно також брати до уваги, що його елемент або елементи можуть бути омонімами. Наведемо такий приклад: $Z_5 = automóvil \rightarrow coche \rightarrow automóvil$, елементи якого тлумачаться таким чином:

automóvil. (De *auto-* y *móvil*). adj. **1.** Que se mueve por sí mismo. [...] • m. **2.** por antonom. **coche** (|| **automóvil** para transporte de personas).

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Купріянов Є. В. [Куприянов Е. В.], eugeniokuprianov@gmail.com

Системні відношення, «приховані» в тексті тлумачного словника іспанської мови [Системные отношения, «скрытые» в тексте толкового словаря испанского языка] (Українською / На укр. яз)

coche¹. (Del húngaro *kocsi* 'carruaje'). m. **1.** Automóvil destinado al transporte de personas y con capacidad no superior asiete plazas. || **2.** [...].

coche². (De la voz *cochi*, con que se llama al cerdo). m. **1. cerdo** (|| mamífero).

• adj. **2. Guat. sucio.** • interj. **3. cochi.**

Отже, в формулі автоморфізму має бути доданий індекс омонімії, наприклад, $j \geq 0$. Якщо $j = 0$, то елемент гіперциклу не є омонімічним, а якщо $j > 0$, то цей індекс має відповідати порядковому номеру, який указаний в словнику:

$$A: V(x_0^i) \equiv V_i \rightarrow \left\{ V(x_k^{\xi i [j]}), k = 1, 2, \dots, n_i; j \geq 0 \right\} \quad (3)$$

Виходячи з вищесказаного, гіперцикли породжують явище рекурсії, тобто, «відправляючись» від одного слова в певному семантичному стані, ми згодом «повертаємося» до цього самого слова. Отже, рівняння (6) представляє формальну модель гіперланцюга / гіперциклу.

Друге системне відношення: квазісемантика. Показовим проявом системної будови великих тлумачних словників є квазісемантика. Її ми розуміємо як властивість слова визначати своє значення через семантику іншого, від якого воно походить. Формули тлумачення, що розкривають похідні мовні одиниці, називаються формулами квазісемантики [García Martín 2011]. В іспанському мовознавстві їх називають морфосемантичними визначеннями (з ісп. *definición morfosemántica*) [García Martín 2011, с. 102]. Це різновид визначення, що включає водночас значення основного слова та його афікса. Наведемо приклади:

argollón. m. aum. de argolla.

lentamente. adv. De manera lenta.

rigidez. m. Cualidad de rígido.

Як видно з прикладів, семантизація відбувається за певними формулами: «aum. de + X» (збільш. до + іменник), «De manera + X» (Робити щось + прикметник + чином), «Cualidad de + X» (властивість бути + прикм.) тощо. Отже, як зауважує X. Загер, морфосемантичне визначення полягає в описі лексеми шляхом розкриття її морфемної будови семантично еквівалентною конструкцією [15]. Перейдемо до розгляду формул морфосемантичних визначень.

Для реєстрових слів із відтінком збільшеності й зменшуваності, а також для пасивних дієприкметників використовують відповідно: aum. de + X (збільш. від X),

dim. de + X (зменш. від X), adj. sup. de + X (найвищ. ступ. від прикм. X), наприклад:

argollón. m. aum. de **argolla.**

pedrezuela. f. dim. de **piedra.**

fortísimo. adj. sup. de **fuerte.**

Що стосується похідних мовних одиниць на позначення дій, процесів, процесу-результату, – зазвичай тих, що мають суфікси *-ento*, *-ión*, *-je*, *-do*, – для них передбачені такі формули тлумачення: *Acción de + X* (дія від X), *Acción y efecto de + X* (дія та результат від X):

abrimiento. m. *Acción de abrir.*

pulsación. [...] f. **1.** *Acción de pulsar.*

colocación [...] f. **1.** *Acción y efecto de colocar.*

Третє системне відношення: синонімія. Показовим для досліджуваного словника є тлумачення заголовкової одиниці через синонім. Перш ніж переходити до розгляду питання, з'ясуємо поняття синонімії в парадигмі теорії лексикографічних систем. У лінгвістиці існують два погляди: 1) розуміння синонімів як абсолютно тотожних за значенням одиниць мови як омосемантів та 2) розуміння їх як тотожних або дуже близьких за значенням одиниць мови як парасемантів. В основі визначення синонімів лежить: а) значення слова: Ю. Апресян [Апресян 1974], А. Ахманова [Ахманова 2004], Л. Булаховський [Булаховський 1959], Дж. Лайонз [Лайонз 2003]; б) поняття, позначуване словом: Р. Будагов [Будагов 1967], А. Євгенєва [Євгенєва 1966], М. Жовтобрюх [Жовтобрюх 1972].

У теорії лексикографічних систем *синонімія* – мовний феномен, суть якого полягає в тому, що дві чи більше лексичні одиниці, перебуваючи в певному семантичному стані, здатні замінювати одна одну в певних контекстах. Ведучи мову про лексикографічну систему тлумачного словника іспанської мови, слід уточнити, що будь-яка лексична одиниця, перебуваючи в тому чи іншому стані, здатна утворювати синонімічні зв'язки з однією або кількома лексемами *agua*:

agua [...] f. **1.** *Líquido transparente, [...] || [...] 3. lluvia* (|| *acción de llover*).

U. t. en pl. con el mismo significado que en sing. || 4. lágrimas (|| *gotas de la glándula lagrimal*). *Se le llenaron los ojos de agua.* *U. t. en pl. con el mismo significado que en sing. [...] 6. f. Mar. marea* (|| *movimiento periódico de las*

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© *Купріянов Є. В. [Куприянов Е. В.], eugeniokuprianov@gmail.com*

Системні відношення, «приховані» в тексті тлумачного словника іспанської мови [Системные отношения, «скрытые» в тексте толкового словаря испанского языка] (Українською / На укр. яз)

aguas del mar). [...] **11. agua mineromedicinal.** *El balneario es famoso por sus aguas.* [...] **16. Mar. hombre al agua.**

Як видно з наведеної словникової статті, лексема *agua* утворює синонімічні пари з такими словами та словосполученнями: 1) *agua S lluvia* при $s_3(\text{agua}) \equiv s_1(\text{lluvia}) = \text{«acción de llover»}$; 2) *agua S lágrimas* при $s_4(\text{agua}) \equiv s_1(\text{lágrimas}) = \text{«gotas que segrega la glándula lagrimal»}$; 3) *agua S marea* при $s_6(\text{agua}) \equiv s_1(\text{marea}) = \text{«movimiento periódico de las aguas del mar»}$; 4) *agua S agua mineromedicinal* при $s_{11}(\text{agua}) \equiv s_1(\text{agua mineromedicinal}) = \text{«agua mineral que se usa para el tratamiento de alguna dolencia»}$; 5) *agua S hombre al agua* при $s_{16}(\text{agua}) \equiv s_1(\text{hombre al agua}) = \text{«U. para advertir que alguien ha caído al mar»}$. Отже, лексема *agua*, перебуваючи в наведених вище семантичних станах, виступає синонімом до трьох слів (*lluvia*, *lágrimas*, *marea*) та двох словосполучень (*agua mineromedicinal*, *hombre al agua*). Своєю чергою ці слова, перебуваючи в певному семантичному стані, можуть бути синонімами до *agua*. Формально це виглядає так [Широков 2010]:

$$xSy \leftrightarrow s_i(x) \equiv s_j(y) \quad (4)$$

де x та y – лексичні одиниці, i, j – номери семантичних станів x та y , за якими можлива взаємозаміна. Так, наприклад, $x = \text{agua}$ може замінювати лексему $y = \text{lluvia}$, коли перебуває в семантичному стані з індексом $i = 3$ (індекс семантичного стану відповідає номеру тлумачення у словниковій статті *lluvia*), а *lluvia* може замінювати *agua*, коли $j = 1$. У теорії лексикографічних систем [5] дві лексеми x та y вважаються синонімічними, коли:

$$|s(x) - s(y)| < \varepsilon \quad (5)$$

де ε – деяка досить мала величина, яку не повинна перевищувати різниця станів $s(x)$ та $s(y)$. Для обчислення цієї різниці необхідно мати формальні визначення цих станів, що є доволі складним завданням. Воно розв'язується лінгвістом шляхом експертної оцінки, який, аналізуючи семантичні стани $s(x)$ та $s(y)$, сам установлює їхню близькість, покладаючись на свою мовну компетенцію. Подана вище формула справедлива також для синонімічних лексем, представлених у тлумачному словнику іспанської мови. Розглянемо приклади синонімічних пар в іспанському словнику [Diccionario 2014]:

– галузеве слово S загальнозживане слово: *adiposis S obesidad, avulsión S extirpación, cadera S coxa;*

– загальноновживане слово *S* галузеве слово: *diente S adaraja, lengüeta S epiglotis, ciclón S centrífuga*;

– галузеве слово *S* галузеве слово: *mostrativo S deíctico, semantema S lexema, asimilación S anabolismo*;

– галузеве слово *S* галузеве слово + загальноновживане слово: *latastro S plinto, escudo S bólido*;

– розмовне слово *S* загальнолітературне слово: *chiripa S carambola, tapesquillo S lomo*;

– етнолект *S* загальноновживане слово: *chiche S fácil, poroto S judía, mate S infusión*.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Виходячи зі сказаного вище, ми можемо зробити такі висновки:

1) словник не є «механічним» нагромадженням словникових статей. Саме гіперланцюги, утворюючи невидимий системний каркас, «підтримують» семантичну структуру словника. Гіперланцюги та гіперцикли дають змогу розкрити певні лексико-семантичні характеристики початкового слова, що входить до їх складу. Комплекс відношень, втілених у гіперланцюгах є суттєво багатшим, адже в них входять також відношення «комплекс-елемент», «причина-наслідок» та багато інших;

2) щодо квазісемантики, вона представлена в аналізованому словнику стандартними формулами тлумачення. Виявлено двадцять шість формул квазісемантики. Вибір тієї чи іншої формули залежить від: а) семантики морфа і семантики слова-основи; б) денотата, репрезентованого похідним словом (наприклад, чи він позначає істоту чи неістоту); б) чи об'єкт, позначений заголовковим словом, сам виконує дію чи над ним виконують дію тощо; в) характеристики (збільшеність, зменшеність), приписувані тому чи іншому об'єкту;

3) показовим для тлумачного словника іспанської мови є представлення семантики заголовкового слова через синонім. У результаті цього, реєстрове слово утворює з іншими лексемами синонімічні пари. В аналізованому словнику ми виокремили шість типів синонімічних пар. Синонімія – мовний феномен, суть якого полягає в тому, що дві чи більше лексичні одиниці, перебуваючи в певному

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Купріянов Є. В. [Куприянов Е. В.], eugeniokuprianov@gmail.com

Системні відношення, «приховані» в тексті тлумачного словника іспанської мови [Системные отношения, «скрытые» в тексте толкового словаря испанского языка] (Українською / На укр. яз)

семантичному стані, бути тотожними одна одній. Але ця тотожність доволі відносна, оскільки в становленні різниці беруть участь не лише лексичний, а й також прагматичний компонент семантичного стану (предметна галузь, стилістика, географічний ареал тощо).

Як справедливо зазначив В. А. Широков у своїй праці «Системна семантика тлумачних словників», словник виявляється не механічною сумою елементів – він є носієм дуже великого числа неявних системних зв'язків системи, які формують його семантичний фрейм. Для коректного представлення семантики лексикограф (та й користувач) мусить «пройти» через ці системні зв'язки, які невидимим каркасом підтримують семантичну структуру як, власне, словника, так і мови в цілому. Отже, першочерговим постає завдання розроблення ефективного числення системних відношень та створення ефективних інструментів для роботи із ним [Широков 2012]. Звичайно, що розв'язання такого завдання потребує «переведення» фундаментальних лексиконів у цифрове середовище.

Література:

1. Апресян, Ю. Д. *Лексическая семантика: синонимические средства языка* (Москва: Наука, 1974), 368.
2. Ахманова, О. С. *Словарь лингвистических терминов* (Москва: Едиториал УРСС, 2004), 571.
3. Будагов, Р. А. *Литературные языки и языковые стили* (Москва: Высшая школа, 1967): 376.
4. Булаховський, Л. А. Нариси з загального мовознавства (Київ: Рад. школа, 1959), 248.
5. Евгеньева, А. П. «Основные вопросы лексической синонимии.» *Очерки по синонимике современного русского литературного языка* (1966): 4–29.
6. Жовтобрюх, М. А., Кулик, Б. М. *Курс сучасної української літературної мови* (Київ: Вища шк., 1972): 31–34.
7. Лайонз, Дж. *Лингвистическая семантика. Введение* (Москва: Языки славянской культуры, 2003), 400.
8. *Лінгвістичні та технологічні основи тлумачної лексикографії*, В. А. Широков та ін. (Київ: Довіра, 2010), 295.
9. Широков, В. А. *Інформаційна теорія лексикографічних систем* (Київ: Довіра, 1998), 331.
10. Широков, В. А. *Комп'ютерна лексикографія* (Київ: Наукова думка, 2011), 351.
11. Широков, В. А. «Системна семантика тлумачних словників.» *Акцентологія. Етимологія. Семантика. До 75-річчя академіка НАН України В. Г. Скляренка* (2012): 487–510.
12. Широков, В. А. «Системні ефекти при лексикографічному описі мови.» *System Analysis and Information Technologies: 16-th International Conference SAIT* (Kyiv, Ukraine, May 26–30, 2014): 25.
13. Широков, В. А. *Язык. Информация. Система* (Düsseldorf: Palmarium Academic Publishing, 2017), 280.
14. García, Martín J. «Sobre la acción y el efecto del verbo.» *Revista de Lexicografía XVII*

Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]

© Kuprianov Ye. [Kuprijanov Je.], eugeniokuprianov@gmail.com

System Relationships, Concealed in the Text of Explanatory Spanish Language Dictionary [Systemni vidnoshennja, «pryhovani» v teksti tлумачного словника іспанської мови] (in Ukrainian)

(2011): 97–114.

15. Sager, Juan C. *Practical Course in Terminology Processing* (Ámsterdam – Filadelfia: John Benjamins, 1990), 264.

16. Shirokov, V. A. «System Semantics of Explanatory Dictionaries.» *Etudes Cognitives / Studia Kognitywne* 12 (2012): 95–106.

Список джерел ілюстративного матеріалу:

17. *Diccionario de la lengua española: 23^a ed.* (Madrid: S.L.U. ESPASA LIBROS, 2014), 2432.

References:

1. Apresjan, Ju. D. *Leksicheskaia semantika: sinonimicheskie sredstva jazyka* (Moskva: Nauka, 1974), 368 (In Russ.).

2. Ahmanova, O. S. *Slovar' lingvisticheskikh terminov* (Moskva: Editorial URSS, 2004), 571 (In Russ.).

3. Budagov, R. A. *Literaturnye jazyki i jazykovye stili* (Moskva: Vysshaja shkola, 1967): 376 (In Russ.).

4. Bulahovs'kyj, L. A. *Narysy z zagal'nogo movoznavstva* (Kyiv: Rad. shkola, 1959), 248 (In Ukr.).

5. Evgen'eva, A. P. «Osnovnye voprosy leksicheskoi sinonimii.» *Ocherki po sinonimike sovremennogo russkogo literaturnogo jazyka* (1966): 4–29 (In Russ.).

6. Zhovtobryuh, M. A., Kulyk, B. M. *Kurs suchasnoi' ukrai'ns'koi' literaturnoi' movy* (Kyiv: Vyshha shk., 1972): 31–34 (In Ukr.).

7. Lajonz, Dzh. *Lingvisticheskaja semantika. Vvedenie* (Moskva: Jazyki slavjanskoj kul'tury, 2003), 400 (In Russ.).

8. *Lingvistychni ta tehnologichni osnovy tlumachnoi' leksykografii'*, V. A. Shyrokov ta in. (Kyiv: Dovira, 2010), 295 (In Ukr.).

9. Shyrokov, V. A. *Informacijna teorija leksykografichnyh system* (Kyiv: Dovira, 1998), 331 (In Ukr.).

10. Shyrokov, V. A. *Komp'juterna leksykografija* (Kyiv: Naukova dumka, 2011), 351 (In Ukr.).

11. Shyrokov, V. A. «Systemna semantika tlumachnyh slovnykiv.» *Akcentologija. Etymologija. Semantika. Do 75-richchja akademika NAN Ukrainy V. G. Skljarenka* (2012): 487–510 (In Ukr.).

12. Shyrokov, V. A. «Systemni efekty pry leksykografichnomu opysi movy.» *System Analysis and Information Technologies: 16-th International Conference SAIT* (Kyiv, Ukraine, May 26–30, 2014): 25 (In Ukr.).

13. Shirokov, V. A. *Jazyk. Informacija. Sistema* (Düsseldorf: Palmarium Academic Publishing, 2017), 280 (In Russ.).

14. García, Martín J. «Sobre la acción y el efecto del verbo.» *Revista de Lexicografía XVII* (2011): 97–114.

15. Sager, Juan C. *Practical Course in Terminology Processing* (Ámsterdam – Filadelfia: John Benjamins, 1990), 264.

16. Shirokov, V. A. «System Semantics of Explanatory Dictionaries.» *Etudes Cognitives / Studia Kognitywne* 12 (2012): 95–106.

17. *Diccionario de la lengua española: 23^a ed.* (Madrid: S.L.U. ESPASA LIBROS, 2014), 2432.

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Купріянов Є. В. [Куприянов Е. В.], eugeniokuprianov@gmail.com

Системні відношення, «приховані» в тексті тлумачного словника іспанської мови [Системные отношения, «скрытые» в тексте толкового словаря испанского языка] (Українською / На укр. яз)

Стаття надійшла до редакції 10.09.2018

Перевірено на плагіат 20.11.2018 р.

унікальність – 97.71 %

УДК 811.14:81'373

СОМАТИЧНІ ФРАЗЕОЛОГІЗМИ З КОМПОНЕНТОМ “СЕРЦЕ” У ДАВНЬОГРЕЦЬКИХ ТРАГЕДІЯХ КЛАСИЧНОЇ ДОБИ

Левко Олександр Вадимович, o.levko@knu.ua

канд. філол. наук, доцент

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Турнова Олександра Олегівна, alexandratyrnova@gmail.com

студент

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

У статті досліджено фразеологізми з соматичним компонентом “серце” у давньогрецькій мові на позначення емоцій, психічних станів і почуттів, проаналізовано вживання соматизмів у складі фразеологізмів та метафоричних сполук, охарактеризовано семантику дієслів у соматичних фразеологізмах. У ході дослідження було виокремлено 104 соматичні фразеологізми з компонентом “серце” у трагедіях Есхіла, Софокла й Еврипіда, з яких 62 одиниці вживаються на позначення емоцій, психічних станів та почуттів. У складі фразеологізмів з компонентом “серце” вживаються соматичні лексеми кардіа / крадіη та кїρ. Встановлено, що у мові давньогрецьких трагедій класичної доби переважають соматичні фразеологізми на позначення негативних емоцій та почуттів, зокрема суму, печалі, страху, гніву, роздратування, злості, душевного болю, відчаю, депресії. Сфера позитивних емоцій, зокрема радість, піднесеність, задоволення, спокій і умиротворення, представлена у проаналізованому мовному матеріалі у співвідношенні 15 % до 85 % соматичних фразеологізмів з компонентом “серце” на позначення негативних емоцій. Виявлено, що семантика дієслів, що вживаються у складі соматичних фразеологізмів, вказує, як правило, на фізичну дію, яка звершується над серцем, шкоду, насильство і наругу над ним, тілесний біль, прискореність або уповільнення пульсу, холодні або гарячі відчуття. У фразеологізмах на позначення депресії і відчаю дієслова позначають завдання тілесних ран серцю, наприклад, θλίβω “здавлювати”, δάκνω “кусати”, μαστιγύω “шмагати”, ἐκτίκω “розплавляти”; на позначення страху – зміну температури серця і його темпу, наприклад, ζωπυρέω “розпалюватися вогнем”, ὀρχέομαι “танцювати”. Душевна тривога вербалізується за допомогою когнітивної метафори “серце – водойма”, тому у тривожному серці здіймаються хвилі або воно бушує від невідвортної круговерті. Результати дослідження підтверджують тезу про те, що давньогрецька культура є “культурою серця”.

Ключові слова: соматична лексика, фразеологічні одиниці, лінгвістика емоцій, серце, давньогрецька мова.

СОМАТИЧЕСКИЕ ФРАЗЕОЛОГИЗМЫ С КОМПОНЕНТОМ “СЕРДЦЕ” В ДРЕВНЕГРЕЧЕСКИХ ТРАГЕДИЯХ КЛАССИЧЕСКОЙ ЭПОХИ

Левко Александр Вадимович, o.levko@knu.ua

канд. филол. наук, доцент

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко

Тырнова Александра Олеговна, alexandratyrnova@gmail.com

студент

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко

В статье исследуются фразеологизмы с соматическим компонентом “сердце” в древнегреческом языке с семантикой эмоций, психических состояний и чувств, проанализировано употребление соматизмов в составе фразеологизмов и метафорических выражений, охарактеризована семантика глаголов в соматических фразеологизмах. В ходе исследования были выделены 104 соматические фразеологизмы с компонентом “сердце” в трагедиях Эсхила, Софокла и Еврипида, из которых 62 единицы используются с семантикой эмоций, психических состояний и чувств. В составе фразеологизмов с компонентом “сердце” употребляются соматические лексемы καρδία / καρδίη и κῆρ. Установлено, что в языке древнегреческих трагедий классической эпохи преобладают соматические фразеологизмы для обозначения негативных эмоций и чувств, в частности грусти, печали, тревоги, страха, гнева, раздражения, злобы, душевной боли, отчаяния, депрессии. Сфера положительных эмоций, в частности радость, возвышенность, удовольствие, покой и умиротворение, представлена в проанализированном языковом материале в соотношении 15 % к 85 % соматических фразеологизмов с компонентом “сердце” для обозначения негативных эмоций. Выявлено, что семантика глаголов, которые употребляются в составе соматических фразеологизмов, указывает, как правило, на физическое действие, которое совершается над сердцем, вред, насилие и надругательство над ним, телесную боль, учащённость или замедление пульса, холодные или горячие ощущения. Во фразеологизмах для обозначения депрессии и отчаяния глаголы обозначают нанесение телесных ран сердцу, например, θλίβω “сдавливать”, δάκνω “кусать”, μαστιγύω “хлестать”, ἐκτίκω “расплавлять”; для обозначения страха – изменение температуры сердца и темпа его биения, например, ζωπυρέω “разгораться огнем”, ὀρχέομαι “танцевать”. Душевная тревога вербализируется с помощью когнитивной метафоры “сердце – водоем”, поэтому в тревожном сердце поднимаются волны, или оно бушует от неизбежного водоворота. Результаты исследования подтверждают тезис о том, что древнегреческая культура является “культурой сердца”.

Ключевые слова: *соматическая лексика, фразеологические единицы, лингвистика эмоций, сердце, древнегреческий язык.*

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Левко О. В. [Левко А. В.], o.levko@knu.ua, Тирнова О. О. [Тырнова А. О.], alexandratyrnova@gmail.com

*Соматичні фразеологізми з компонентом “серце” у давньогрецьких трагедіях класичної доби
[Соматические фразеологизмы с компонентом “сердце” в древнегреческих трагедиях классической эпохи] (Українською / На укр. яз)*

SOMATIC PHRASEOLOGICAL UNITS WITH THE COMPONENT “HEART” IN ANCIENT GREEK TRAGEDIES OF THE CLASSICAL AGE

Levko Oleksandr Vadymovych, o.levko@knu.ua

Ph.D, Associate Professor

Taras Shevchenko National University of Kyiv

Tyrnova Oleksandra Olehivna, alexandratyrnova@gmail.com

student

Taras Shevchenko National University of Kyiv

The article explores phraseological units with the somatic component “heart”, which serve to denote emotions, psychological states and feelings in the Ancient Greek language of the classical age. The authors analyze the meaning of the verbs, used in the structure of the somatic phraseological units and compound metaphors with the somatic word “heart”. It is determined that more than hundred somatic phraseological units with the component καρδία / κραδίη / κῆρ “heart” are used in Greek tragedies of Aeschylus, Sophocles and Euripides and 62 units of them serve to denote emotions, psychological states and feelings. It is revealed that somatic phraseological units with the component “heart”, which denote negative emotions and feelings, are predominant in the language of Greek tragedies. In particular, these emotions and feelings are sadness, sorrow, fear, anger, annoyance, irritation, malice, mental pain, despair and depression. The sphere of positive emotions, such as joy, exaltation, satisfaction, calmness and pacification, represented by the language material show the correlation of 15 % to 85 % with the phraseological units of negative meaning. It is found out that the meaning of verbs, used as a part of the phraseological unit, refer to physical action, which is committed over the heart, particularly harm, violence and abuse, physical pain, fast or slow heart rate, cold or hot feelings. In the phraseological units, which denote depression and despair, verbs indicate causing physical injuries of heart, for example, θλίβω “squeeze”, “compress”, δάκνω “bite”, μαστιγώω “slash”, ἐκτῆκω “melt”. The verbs, used in the phraseological units with the meaning of fear, indicate changes of heart’s temperature and its pace, for instance ζωπυρέω “flare up”, ὀρχέομαι “dance”. Mental anxiety is verbalized via the cognitive metaphor “heart – water”, therefore waves arise in an alarmed heart or heart rages from an inevitable cycle. The results of the research confirm the thesis that the ancient Greek culture is a “culture of the heart”.

Key words: *somatic vocabulary, phraseological unit, linguistics of emotions, heart, Ancient Greek.*

Вступ. Мова як дивовижний феномен дає можливість образно пізнати дійсність, зазирнути крізь призму чуттєвого сприйняття у недоступні людським очам сутності й осягнути знакові глибини культури. Існує тісна взаємодія мови і культури, яка, зокрема, позначається на фразеологічному рівні будь-якої мови. Фразеологізми займають важливе місце у вербалізації знань про світ і людину, навколишню дійсність та внутрішні переживання людини, її почуття і емоції. Останніми десятиліттями увагу мовознавців привертає репрезентація у мові знань і уявлень про

Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]

© Levko O. [Levko O. V.], o.levko@knu.ua, Tyrnova O. [Tyrnova O.], alexandratyrnova@gmail.com

Somatic Phraseological Units with the Component “Heart” in Ancient Greek Tragedies of the Classical Age
[Somatychni frazeologizmy z komponentom “serce” u davn'ogrec'kyh tragedijah klasychnoi' doby] (in Ukrainian)

макрокосм і мікрокосм, оцінки і переживань людини щодо себе і світу, її емоцій та почуттів. Сфера емоцій досліджувалася на матеріалі класичних мов у працях В. Талманна [Thalman 1986], Д. Кернса [Cairns 2001], Д. Констана [Konstan 2003; 2006], проте у царині дослідження вербалізації емоцій соматичними фразеологізмами не так вже й багато наукових розвідок. Окремі питання функціонування соматичних фразеологізмів у класичних мовах розглядалися у працях О. Левка [Левко 2014a; 2014b; 2017] та О. Пилипів [Пилипів 2010].

Дослідження фразеологізмів із соматичним компонентом “серце” є **актуальним** з огляду на спорадичний стан дослідження даних фразеологізмів у давньогрецькій мові та важливість *серця* як слова-символу в давніх мовах. Адже серце є константою та одним з основних архетипів кожної культури світу. Серце алегорично уособлює центр людського буття, є місцем зародження емоцій, людських пристрастей, слугує місцем інтимного об'єднання тіла і духу, виявлення глибини і щирості почуттів, слів і вчинків людини.

Об'єкт і предмет, мета і завдання дослідження. Мета даної статті – дослідити семантику фразеологізмів з компонентом “серце” на позначення позитивних та негативних емоцій, емоційних станів та почуттів. **Об'єктом дослідження** є соматичні фразеологізми з компонентом “серце” у давньогрецькій мові, а **предметом** – семантика зазначених фразеологізмів. **Матеріали дослідження** – давньогрецькі трагедії Есхіла, Еврипіда, Софокла у корпусі текстів давньогрецької мови TLG (<http://stephanus.tlg.uci.edu>).

Виклад основного матеріалу дослідження. У лінгвокультурології “мова культури” розглядається як різнорівнева знакова система, що здатна передавати інформацію у процесі вербалізації культурних концептів [Алефиренко 2007, с. 99]. Така знакова система містить у собі певний “мовно-культурний код”, на формування якого впливає національно-культурний простір. Коди культури як феномен універсальні і за своєю природою властиві людині як *homo sapiens*. Проте їх значення в окремій культурі, вияв і прояв, спосіб реалізації завжди національно-детермінований і обумовлений конкретною культурою. Хоча з обережністю можна зазначити, що умовно універсальний характер мають деякі “базові” мовно-культурні коди, тобто не конкретні спільні форми вербалізації, а певні типи, наприклад, соматичні, використані для опису навколишнього світу [Красних 2002, 232]. За класифікацією Красних В. В. існують такі типи культурних кодів: 1) соматичний

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Левко О. В. [Левко А. В.], o.levko@knu.ua, Тирнова О. О. [Тырнова А. О.], alexandratyrnova@gmail.com

Соматичні фразеологізми з компонентом “серце” у давньогрецьких трагедіях класичної доби
[Соматические фразеологизмы с компонентом “сердце” в древнегреческих трагедиях классической эпохи] (Українською / На укр. яз)

(тілесний); 2) просторовий; 3) часовий; 4) предметний; 5) біоморфний; 6) духовний [Красних 2002, с. 232–233]. Найбільш архаїчним культурним кодом є соматичний, який реалізується у мові через вживання соматичної лексики з непрямым значенням, зокрема, у складі фразеологізмів [Петрова 2007, с. 134]. Людина у процесі пізнання світу завжди здійснювала шлях, починаючи від самої себе і повертаючись до себе ж. Інакше кажучи, людина прийшла до опису світу крізь самоусвідомлення і самопізнання, екстраполюючи свої знання про саму себе, зокрема, про власне тіло, на навколишню дійсність, що і стало зафіксованим у соматичному кодї культури. Завершивши процес окультурення і усвідомлення навколишнього світу, людина повернулася до самої себе, застосовуючи, “приміряючи”, “накладаючи” на себе знання про навколишню дійсність [Красных 2002, с. 233–234].

Тематична різноманітність і кількість фразеологізмів із соматичними компонентами зумовлена, насамперед, функціями того чи іншого органу в організмі людини, а тому причину виникнення і значення таких фразеологізмів спершу потрібно шукати поза лінгвістикою [Пилипів 2010, с. 142]. У соматизмах виокремлюється група ядерних компонентів, які мають високу фразеотворчу активність (голова, серце, душа, нога, ніс, рука, око), та периферійних (жовч, селезінка, піт, бік, шия) компонентів [Важенина 2010, с. 25]. Серце належить до найбільш частотних соматизмів у складі фразеологічних одиниць, адже воно є центром мікрокосму людини [Хубулава 2016, с. 110–111].

Ідея про те, що серце є вмістилищем емоцій людини, підтверджується у сучасних психологічних дослідженнях. Так, наприклад, під час експерименту в університеті Аалто у Фінляндії [Смирнова 2014], у якому взяло участь понад 700 людей з Фінляндії, Швеції і Тайваню, дослідники попросили описати свої фізичні відчуття за тих чи інших емоцій, а також зафарбувати різними кольорами ті частини тіла, де, на їх думку, виникають приємні чи неприємні відчуття. Більша частина відчуттів, пов'язаних з емоціями, виявилась зосередженою саме в області грудей. Цей результат ще раз підкреслює те, що людство відчуває і локалізує почуття з давніх-давен і до сьогодні майже однаково, проте, як засвідчують мовні дані, вербалізує “серцеві” емоції по-різному.

У давньогрецькій культурі серце займає центральне місце у внутрішньому світі людини. За Платоном, серце є нерозумним і жадаючим, джерелом задоволень і насолод [Платон 2000, с. 130], а його учень Аристотель вважав серце центральним душевним органом [Аристотель 1976, с. 371]. Гіппократ говорив, що вроджена

свідомість людини знаходиться у лівому шлуночку серця і керує душею [Гиппократ 1936, с. 180]. В елліністичну епоху серце, з усіма його пристрастями, чуттєвістю, уособлювало стихійний, діонісійський (вакхічний) початок людської природи як протилежність розсудливості. І, власне, не дивно, що зв'язок серця з чуттєвою сферою життя був очевидний ще у давні часи, адже під тиском почуттів серце здатне і тріпотіти, і завмирати у хвилину страху, і навіть переставати битися. Тезу про те, що давньогрецька культура, є “культурою серця”, опосередковано підтверджують, власне, й результати нашої роботи.

У ході дослідження мови давньогрецьких трагедій нами було виокремлено 104 соматичні фразеологізми з компонентом “серце”, з яких 62 одиниці вживаються на позначення емоцій, емоційних станів та почуттів. Сфера позитивних емоцій представлена у проаналізованому мовному матеріалі значно меншою кількістю фразеологізмів, аніж негативних (у співвідношенні 15 % до 85 %). У складі фразеологізмів з компонентом “серце” вживаються соматичні лексеми *καρδία* / *κράδιη* та *κῆρ*. Лексема *κῆρ* є архаїчною, тому зустрічається у класичну добу значно рідше, ніж лексеми *καρδία* / *κράδιη*.

Нами були визначені наступні позитивні емоції, для вербалізації яких використовуються соматичні фразеологізми з компонентом “серце”:

1) Радість, піднесеність: *θερμαίνεσθαι χαρᾶ καρδίας* “зігрівати серце радістю” (Eur. Electr. 402); *τέρπειν κέαρ* “звеселити серце” (Eur. Fragm. 573); *αἴρεσθαι κέαρ* “підноситися серцем” (Aesch. Agam. 592).

2) Насолода, задоволення: *κέαρ ἠδονῆ ἐκπλαγῆναι* “серце затріпотіло (досл. було виштовхнуто) від насолоди” (Soph. Trach. 629).

3) Спокій, умиротворення: *καταμβλύνειν κέαρ* “втамувати почуття в серці” (Soph. Oedip. Tyrant. 688); *παύειν καρδίαν* “заспокоювати серце” (Eur. Med. 245); *καρδία γαλήνως* “спокійне / тихе серце” (Eur. Iph. Aul. 344); *λύειν καρδίας τοὺς ἄγαν πόνους* “звільнити серце від надмірних тягарів” (Eur. Fragm. 573).

Зазначимо, що для вербалізації піднесення, радості у наведених вище соматичних фразеологізмах використовуються дієслова з семантикою фізичної дії, наприклад: *θερμαίνω* “гріти”, “нагрівати”, *ἐκπλήσσω* “вибивати”, “виштовхувати”, *καταμβλύνω* “притуплювати”, *αἴρω* “піднімати”, що, перш за все, підкреслює фізичні відчуття людини.

Як уже зазначалося, соматичні фразеологізми на позначення негативних

емоцій вживаються у давньогрецьких трагедіях з більшою інтенсивністю, аніж на позначення позитивних. Серед мовного матеріалу ми виокремили наступні негативні емоції, емоційні стани та почуття, вербалізовані за допомогою соматичних фразеологізмів з компонентом “серце”:

1) Сум, печаль: *ἀπειρόδακρυς τε καρδία* “серце, що плаче безупинно” (Aesch. Suppl. 72); *ἐντὸς καρδία στένει* “серце зсередини стогне” (Aesch. S. contra Th. 968); *ἄχθεσθαι κέαρ* “засмучуватися серцем” (Aesch. P. V. 390); *ἄχθεται κῆρι* “журитися серцем” (Aesch. P. V. 390); *ἰνυμοῖσι βόσκεται κέαρ* досл. “серце живиться лементом”, тобто “сповнене скорботи серце” (Aesch. Ch. 26); *λυπεῖν καρδίαν* “засмучуватися серцем” (Eur. Rhes. 596); *καρδία ἀναμετρομένη δάκρυ* досл. “серце, виміряне сльозою”, тобто “скорботне серце” (Eur. Iph. Aul. 344); *καρδίας λυπρά δηκτήρια* “кусючі скорботи серця” (Eur. Нес. 235); *καρδία τάλαινα* “серце стражденне” (Eur. Iph. Aul. 344; Eur. Or. 466); *δυστάλαινα καρδίαν* “глибоко нещасна серцем” (Soph. Trach. 651).

2) Душевний біль, депресія, відчай: *ἀλγυνεῖ κέαρ* “серце болить” (Eur. Med. 398); *εἰσιδὼν ἠλγύνθη κέαρ* “побачене видовище спричинило біль у серці” (Aesch. P. V. 245); *ἀλγεῖν καρδία* “відчувати біль серцем” (Aesch. Eum. 466).

Душевний біль вербалізується метафорами завдання фізичної шкоди, наприклад: *δύσφρων γὰρ ἰὸς καρδίαν προσήμενος* “згубна стріла влучила в серце” (Aesch. Agam. 834); *θλιβομένη καρδία* досл. “здавлене серце”, тобто “пригнічене серце” (Soph. Fragm. 120); *μαστιγοῦν καρδίαν λόγῳ* досл. “шмагати серце словом”, тобто “завдавати серцю мук” (Aesch. Suppl. 466); *ἐξαιρεῖν καρδίαν* “виймати / видаляти серце” (Aesch. Eum. 861); *καρδία γὰρ οἴχεται* “серце розривається (досл. помирає)” (Eur. Med. 1042); *ἐκτῆκειν καρδίαν* “знесилувати (досл. випалювати) серце” (Eur. Нес. 433); *δηθῆσασθαι καρδίαν λύπῃ* досл. “вкусити серце печаллю”, тобто “змучитися” (Eur. Alc. 1100).

Семантика дієслів, що вживаються у наведених вище фразеологізмах і метафоричних сполуках, вказує на завдання тілесних ран серцю, яке стає об'єктом фізичного насилля, наприклад: *θλίβω* “здавлювати”, *δάκνω* “кусати”, “тризти”, *μαστιγῶ* “шмагати”, “сікти”, *ἐκτῆκω* “розплавляти”, “роз'їдати” тощо.

3) Тривога: *δάπτεισθαι συννοία δὲ κέαρ* “роздирати серце роздумами”; *θολοῦν καρδίαν* досл. “мутити серце”, “хвилювати серце” (Eur. Alc. 1067); *ταράσσειν καρδίαν* “хвилювати / бентежити серце” (Eur. Bacch. 1321); *μέλειν καρδία* “хвилюватися серцем” (Eur. Rhes. 770); *καρδίαν ἀμύσσει φροντίς* “тривожні роздуми розривають / шкребують серце” (Aesch. Pers. 161); *πλάνος καρδία προσίσταται* “хвилювання

підступило до серця” (Eur. Fragm. 1038); *τελεσφόροις δίναις κυκλούμενον κέαρ* досл. “серце оточене фатальною водовертю”, тобто “серце стурбоване передчуттям невідвортної небезпеки” (Aesch. Agam. 997); *τὸ μέλλον καρδία πήδημ' ἔχει* досл. “серце б'ється надмірними поштовхами через те, що має статися” тобто, “серце тріпоче в очікуванні прийдешнього” (Eur. Bacch. 1288).

Вище наведені соматичні фразеологізми позначають невмотивовану тривожність і передчуття негативу, неминучої небезпеки чи невідвортного майбутнього. Серце порівнюється з водною стихією, яка стає сферою-донором у когнітивній метафорі “серце – водойма”. Відтак, у серці здійснюються хвилі (*ταράσσω* “хвилювати”, “збурювати хвилі”, “бунтувати”), серце буває скаламученим (*θολόω* “мутити”, “скламучувати”) або бушує від невідвортної круговерті (*δίναι* “вир”, “водоверть”).

5) Страх: *ἐπὶ δὲ καρδίαν ἔδραμε κροκοβαφῆς σταγῶν* “застигла від жаху кров хлинула до серця” (Aesch. Agam. 1121); *κακόν με καρδίαν τι περιπίτνει κρύος* “якийсь лихий холод моє серце огортає” (Aesch. S. contra Th. 834); *πάλλεται μοι φίλον κέαρ* “трясеться / тріпоче (зі страху) моє любе серце” (Aesch. Ch. 410, Aesch. Suppl. 785); *ἄφρικτον δ' οὐκέτ' ἂν πέλοι κέαρ* досл. “вже не може серце не тремтіти” (Aesch. Suppl. 784); *γείτονες δὲ καρδίας μέριμναι ζωπυροῦσι τάρβος* “тривоги – сусідки серця розпалюють страх” (Aesch. S. contra Th. 288); *φόβω δ' οὐχ ὑπνώσσει κέαρ* “серце від страху не знає сну (Aesch. S. contra Th. 287); *ὀρχεῖται καρδία φόβω* “тріпоче (досл. танцює) серце зі страху” (Aesch. Ch. 167); *πρὸς δὲ καρδία φόβος ἄδειν ἐτοῖμος* “страх серцю готовий співати” (Aesch. Ch. 1024); *τήκειν τάλαιναν καρδίαν ὀρρωδία* “виснажувати (досл. розплавляти) стражденне серце страхом” (Eur. Fragm. 908); *φόβος παρέρχεται ἀπὸ καρδίας* “страх лине від серця” (Eur. Fragm. 412).

Страх може передаватися і через холодні відчуття на серці, і через прилив гарячої крові. Відтак, одне змушує серце стигнути і тремтіти (*περιπίτνει κρύος*), а інше навпаки – розплавлятися (*τήκω*), розпалюватися вогнем (*ζωπυρέω*), пришвидшувати темп і танцювати (*πάλλω, ὀρχέομαι*).

6) Гнів, роздратування, злість: *κάμοι προσέστη καρδία κλυδώνιον χολῆς* досл. “і мені на серце впала хвиля жовчі, приступила жовч», тобто “серце заповонив гнів / злість” (Aesch. Ch. 183); *καρδία θυμουμένη* “розлючене серце” (Soph. Ant. 1254); *θυμῶν καρδίας* “у гніві серця” (Soph. Ant. 1085); *συλλαμβάνειν εἰς ἄτευκτον καρδίαν* “збирати злобу в серці” (Eur. Herc. 833); *μαλθάσσειν κέαρ* “стримувати серце”, “усмиряти (досл.

розм'якшувати) серце”, тобто “стримувати гнів” (Aesch. P. V. 379).

Висновки. Отже, у мові давньогрецьких трагедій класичної доби переважають соматичні фразеологізми з компонентом “серце” на позначення негативних емоцій та почуттів, зокрема суму, печалі, страху, гніву, роздратування, злості, душевного болю, відчаю, депресії. Це пояснюється тим очевидним фактом, що упродовж життя людина здебільшого звертає увагу на біль і негатив, закарбовуючи знання про це у мовному тезаурусі. Звісно, це зовсім не означає, що соматичні фразеологізми з компонентом “серце” на позначення позитивних емоцій, наприклад, радості, піднесеності чи умиротворення, відсутні у давньогрецькій мові загалом і у трагедіях зокрема, однак їх вага у загальній панорамі незначна (15 % позитивно маркованих та 85 % негативно маркованих соматичних фразеологізмів у дослідженому нами мовному матеріалі). Семантика дієслів, що вживаються у складі соматичних фразеологізмів, вказує, як правило, на фізичну дію, яка звершується над серцем, шкоду, насильство і наругу над ним, тілесний біль, прискореність або уповільнення пульсу, холодні або гарячі відчуття.

Література:

1. Алефиренко, Н. Ф. «Языковая картина мира и этнокультурная специфика слова.» *Мова і культура* 9 (2007): 97–104.
2. Важенина, О. «Фразеологізми з соматичним компонентом: семантичний та етнокультурологічний аспекти.» *Донецький вісник наукового товариства ім. Т. Шевченка* 28 (2010): 23–34.
3. Красных, В. В. *Этнопсихоллингвистика и лингвокультурология* (Москва: Гнозис, 2002), 284.
4. Левко, О. В. «Соматичні фразеологізми з компонентом ἡ καρδία “серце” у Септуагінті та Новому Завіті.» *Studia Linguistica* 8 (2014): 93–98.
5. Левко, О. В. «Соматичні фразеологізми з компонентом ἡ χεῖρ “рука” у Септуагінті та Новому Завіті.» *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, Серія: Педагогічні науки* 6 (283) (2014): 93–96.
6. Левко, О. В. «Соматизми як засоби вербалізації гніву в давньогрецькій та українській мовах.» *Studia linguistica* 10 (2017): 81–89.
7. Петрова, Л. И. «Человеческое тело и эмоции в контексте лингвокультурологии.» *Вестник Псковского государственного университета, Серія: Социально-гуманитарные и психолого-педагогические науки* 3 (2007): 133–144.
8. Пилипів, О. Г. «Соматизми у фразеології латинської мови.» *Іноземна філологія* 122 (2010): 141–147.
9. Смирнова, Ю. «Мы все одинаково ощущаем гнев и счастье.» *Наука и жизнь* (2014), доступ <http://alekseybalabanov.ru/my-vse-odinakovo-oshhushhaem-gnev-i-schaste/>.
10. Хубулава, Г. Г. «Сердце как антропологический и культурологический феномен.» *Вестник СПбГУ, Сер. 17: Философия. Конфликтология. Культурология. Религиоведение* 4 (2016): 110–119.
11. Cairns, D. «Anger and the Veil in Ancient Greek Culture.» *Greece & Rome* 48 (1) (2001): 18–32.
12. Konstan, D. «Translating Ancient Emotions.» *Acta Classica* 46 (2003): 5–19.
13. Konstan, D. *The Emotions of the Ancient Greeks: Studies in Aristotle and Classical Literature*

(Toronto: University of Toronto Press, 2006), 422.

14. Thalmann, W. «Aeschylus's Physiology of the Emotions.» *The American Journal of Philology* 107 (4) (1986): 489–511.

Список джерел ілюстративного матеріалу:

15. Аристотель. «О душе.» *Сочинения: В 4-х т.*, том 1 (Москва: Мысль, 1976): 371–448.

16. Гиппократ. *Сочинения*, пер. В. И. Руднева, комм. В. П. Карпова., кн.1: Избранные книги (Москва: Биомедгиз, 1936), 736.

17. Платон. *Держава*, пер. з давньогр. Д. Коваль (Київ: Основи, 2000), 355.

18. Aeschylus. *Tragoediae*, ed. G. Murray (Oxford: Clarendon Press, 1960).

19. Euripidis. *Fabulae*, ed. J. Diggle, vol. 1-3 (Oxford: Clarendon Press, 1984).

20. Sophocle. *Tragedies*, ed. A. Dain and P. Mazon, vol. 1-3 (P.: Les Belles Lettres, 1967–1968).

References:

1. Alefirenko, N. F. «Jazykovaja kartina mira i jetnokul'turnaja specifika slova.» *Mova i kul'tura* 9 (2007): 97–104 (In Rus.).

2. Vazhenina, O. «Frazеологізми з соматичним компонентом: семантичний та етнокультурологічний аспекти.» *Донец'кий вісник наукового товариства ім. Т. Шевченка* 28 (2010): 23–34 (In Ukr.).

3. Krasnyh, V. V. *Jetnopsiholingvistika i lingvokul'turologija* (Moskva: Gnozis, 2002), 284 (In Rus.).

4. Levko, O. V. «Somatichni frazeologizmy z komponentom η καρδία “serce” u Septuaginti ta Novomu Zaviti.» *Studia Linguistica* 8 (2014): 93–98 (In Ukr.).

5. Levko, O. V. «Somatichni frazeologizmy z komponentom η χείρ “ruka” u Septuaginti ta Novomu Zaviti.» *Naukovyj visnyk Shidnojevropejs'kogo nacional'nogo universytetu imeni Lesi Ukrai'nyky, Serija: Pedagogichni nauky* 6 (283) (2014): 93–96 (In Ukr.).

6. Levko, O. V. «Somatyzmy jak zasoby verbalizacii' gnivu v davn'ogrec'kij ta ukrai'ns'kij movah.» *Studia linguistica* 10 (2017): 81–89 (In Ukr.).

7. Petrova, L. I. «Chelovecheskoe telo i jemocii v kontekste lingvokul'turologii.» *Vestnik Pskovskogo gosudarstvennogo universiteta*, Serija: *Social'no-gumanitarnye i psihologo-pedagogicheskie nauki* 3 (2007): 133–144 (In Rus.).

8. Pylypiv, O. G. «Somatyzmy u frazeologii' latyns'koi' movy.» *Inozemna filologija* 122 (2010): 141–147 (In Ukr.).

9. Smirnova, Ju. «My vse odinakovo oshhushhaem gnev i schast'e.» *Nauka i zhizn'* (2014), dostup <http://alekseybalabanov.ru/my-vse-odinakovo-oshhushhaem-gnev-i-schaste/> (In Rus.).

10. Хубулава, Г. Г. «Сердце как антропологический и культурологический феномен.» *Вестник СПбГУ, Сер. 17: Философия. Конфликтология. Культурология. Религиоведение* 4 (2016): 110–119 (In Rus.).

11. Cairns, D. «Anger and the Veil in Ancient Greek Culture.» *Greece & Rome* 48 (1) (2001): 18–32.

12. Konstan, D. «Translating Ancient Emotions.» *Acta Classica* 46 (2003): 5–19.

13. Konstan, D. *The Emotions of the Ancient Greeks: Studies in Aristotle and Classical Literature* (Toronto: University of Toronto Press, 2006), 422.

14. Thalmann, W. «Aeschylus's Physiology of the Emotions.» *The American Journal of Philology* 107 (4) (1986): 489–511.

15. Aristotel'. «O dushe.» *Sochinenija: V 4-h t.*, том 1 (Moskva: Mysl', 1976): 371–448.

16. Hippokrat. *Sochineniia* [Works] (Moskva, Biomedgiz, 1936), 736.

17. Platon. *Derzhava* [Republic] (Kyiv, Osnovy, 2000), 355.

18. Aeschylus *Tragoediae*, ed. G. Murray (Oxford, Clarendon Press, 1960).

19. Euripidis. *Fabulae*, ed. J. Diggle, vol. 1-3 (Oxford: Clarendon Press, 1984).

20. Sophocle. *Tragedies*, ed. A. Dain and P. Mazon, vol. 1-3 (P.: Les Belles Lettres, 1967–1968).

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Левко О. В. [Левко А. В.], olevko@knu.ua, Турнова О. О. [Турнова А. О.], alexandratyrnova@gmail.com

Соматичні фразеологізми з компонентом “серце” у давньогрецьких трагедіях класичної доби
[Соматические фразеологизмы с компонентом “сердце” в древнегреческих трагедиях классической эпохи] (Українською / На укр. яз)

Стаття надійшла до редакції 06.06.2018
 Перевірено на плагіат 20.11.2018 р.
 унікальність – 95.14 %

УДК 81'42

ВАЛЕНТНІСТЬ СЛІВ СЕМАНТИКИ СТАНУ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ

Мудринич Світлана Юріївна, svetlana1765@ukr.net
 канд. філол. наук, старший викладач
 Київський національний лінгвістичний університет

У статті розглядається питання про рівні валентності слів семантики стану з подальшим порівняльним аналізом показників реалізації видів валентності в українській та англійській мовах. Аналізується поняття категорійної валентності та лексичної сполучуваності слів семантики стану. Визначається поняття лексичної і синтаксичної валентності слів семантики стану в англійській та українській мовах. Встановлюючи лексичну валентність слова *aware*, використовували дані про його синтаксичну валентність та досліджували його лексичну сполучуваність. При розгляді лексичної валентності простежували лексичне наповнення моделей синтаксичної валентності та лексичне наповнення синтаксичних конструкцій *Sub – St Prdv* і *Sub – StAttr*. Визначили лексичну валентність **було страшно** та його синонімів. **Було страшно** та його синоніми мають такі види синтаксичної валентності: предикативна валентність ($V \leftrightarrow StPrd$), суб'єктна валентність ($Obj' \rightarrow StPrd$), об'єктна валентність ($St Prd/Attr/Com \rightarrow Obj$). Методика визначення лексичної, синтаксичної та категорійної валентності слів семантики стану в українській мові така ж сама, що й в англійській мові. Для встановлення категорійної валентності слів семантики стану було проаналізовано слова, які належать до основних частиномовних розрядів слів семантики стану, на основі яких сформувалися слова семантики стану в англійській мові: *It is dangerous* (небезпечно), *it is comfortable* (затишно), *asleep* (спати), *afraid* (зляканий). Встановлено синтаксичну валентність слова семантики стану *aware* та одиниць, з якими воно вступає у зв'язок, на прикладі речень, що були розглянуті з погляду сполучуваності слова *aware* у мові, а також синтаксичну валентність семантики стану **було страшно** та його синонімів і слів, з якими воно вступає у зв'язок.

Ключові слова: лексична валентність, синтаксична валентність, категорійна валентність, лексична сполучуваність, валентність, рівні валентності.

Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]

© *Mudrinich S. [Mudrynich S.], svetlana1765@ukr.net*

Valency of the Words of Semantics of State in Ukrainian and English Languages [Valentnist' sliv semantyky stanu v ukrai'ns'kij ta anglijs'kij movah] (in Ukrainian)

ВАЛЕНТНОСТЬ СЛОВ СЕМАНТИКИ СОСТОЯНИЯ В УКРАИНСКОМ И АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКАХ

Мудринич Светлана Юрьевна, svetlana1765@ukr.net
канд.филол.наук, старший преподаватель
Киевский национальный лингвистический университет

*В статье рассматривается вопрос об уровнях валентности слов семантики состояния с дальнейшим сравнительным анализом показателей реализации видов валентности в украинском и английском языках. Анализируется понятие категориальной валентности и лексической сочетаемости слов семантики состояния. Раскрывается суть понятия лексической и синтаксической валентности слов категории состояния в английском и украинском языках. При определении лексической валентности слова **aware**, были использованы данные о его синтаксической валентности и исследована его лексическая сочетаемость. При рассмотрении лексической валентности прослеживалось лексическое наполнение моделей синтаксической валентности и лексическое наполнение синтаксических конструкций *Sub – St Prdv i Sub – StAttr*. Была определена лексическая валентность **было страшно** и его синонимов. **Было страшно** и его синонимы имеют такие виды синтаксической валентности: предикативная валентность ($V \leftrightarrow StPrd$), субъектная валентность ($Obj' \rightarrow StPrd$), объектная валентность ($St Prd/Attr/Com \rightarrow Obj$). Методика определения лексической, синтаксической, категориальной валентности слов семантики состояния в украинском языке такая же, как и в английском языке. Для установления категориальной валентности слов семантики состояния были проанализированы слова, которые принадлежат к основным разрядам слов семантики состояния, на основе которых были сформирован список слов семантики состояния в английском языке: *It is dangerous, it is comfortable, asleep, afraid*. Была установлена синтаксическая валентность слова семантики состояния **aware** и слов, с которыми оно вступает в связь, на примере предложений, которые были рассмотрены со стороны сочетаемости слова **aware** в языке, а также синтаксическая валентность слова семантики состояния **было страшно** и его синонимов, а также слов, с которыми оно вступает в связь.*

***Ключевые слова:** лексическая валентность, синтаксическая валентность, категориальная валентность, лексическая сочетаемость, валентность, уровни валентности.*

VALENCY OF THE WORDS OF SEMANTICS OF STATE IN UKRAINIAN AND ENGLISH LANGUAGES

Mudrinich S., svetlana1765@ukr.net
Ph.D
Kyiv National Linguistic University

The article studies the point of the levels of valency of the words of semantics of state with further comparative analysis of their valency in Ukrainian and English languages. The

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]
© Мудринич С. Ю. [Мудринич С. Ю.], svetlana1765@ukr.net

Валентність слів семантики стану в українській та англійській мовах [Валентность слов семантики состояния в украинском и английском языках] (Українською / На укр. яз)

*meaning of categorical valency and lexical compatibility of the words of semantics of state in both languages are being analyzed. The notion of lexical and syntactic valency of the words of semantics of state in Ukrainian and English languages is being determined. Defining the lexical valency of the word **aware**, we used data about its syntactic valency and investigated its lexical compatibility. When we considering lexical valency, the lexical filling of syntactic valency models and the lexical filling of the Sub – St Prdv i Sub – StAttr syntactic constructions were traced. The lexical valency of the word **було страшно** (was scary) and its synonyms is being defined. The word of semantics of state **було страшно** (was scary) and its synonyms have the following types of syntactic valence: predicative valency ($V \leftrightarrow StPrd$), subjective valency ($Obj' \rightarrow StPrd$), object valency ($St Prd/Attr/Com \rightarrow Obj$). The method of determining the lexical, syntactic, categorical valency of the words of semantics of state in Ukrainian language is the same as in the English language. To establish the categorical valency of the words of semantics of state, the words that belong to the main part-language digits of the words of semantics of state were analyzed, on the basis of which the words of semantics of state in the English language were formed: it is dangerous, it is comfortable, asleep, afraid. The syntactic valency of the word of semantics of state **aware** and the units with which it is connected were considered from the point of view of connectivity of the word **aware** in the language, and the syntactic valency of the word of semantics of state **було страшно** (was scary) and its synonyms and words with which it comes into contact was also figured out.*

Keywords: *lexical valency, syntactic valency, categorical valency, lexical compatibility, valency, levels of valency.*

М. Д. Степанова і Г. Хельбіг (1978) визначають рівні валентності в плані діалектики відношень між дійсністю, мисленням та мовою, виходячи з того, що явища позамовної дійсності – це об'єкт розумового відображення і також мотивація мовних структур. Вони виділяють такі рівні валентності: логічний, семантичний і синтаксичний. Логічна валентність – це немовні відношення між понятійними змістами, семантична валентність яких проявляється на основі сумісності та сполучуваності семантичних компонентів (ознак, сем), синтаксична валентність – це облігаторна чи факультативна заповнюваність відкритих позицій визначеного числа і виду, які є різними в різних мовах [Степанова 1978, с. 157].

М. Д. Степанова запропонувала поняття «внутрішньої» валентності для фонетичних, морфологічних, семантичних компонентів слова, що дозволило активізувати подальші дослідження в галузі словотворення [Степанова 1973, с. 32-61].

На підставі облігаторності та необлігаторності заповнення всіх можливих позицій В. Г. Адмоні та В. Гак вирізняють обов'язкову й факультативну валентність

[Адмони 1955, с. 137; Гак 2006, с. 218]. Від належності до дієслова або до залежних від нього елементів Б. О. Абрамов відділяє відцентрову і доцентрову валентність [Абрамов 2003, с. 247].

Отже, **актуальність теми** зумовлена її спрямованістю на вивчення граматичної та лексичної природи слів, класифікаційні ознаки яких ще й досі є предметом наукових дискусій. Типологічні дослідження в галузі семантики дозволили визначити можливості встановлення семантико-синтаксичних відношень слів семантики стану та виявити їхні спільні й відмінні особливості в українській та англійській мовах.

Об'єктом дослідження став морфологічний клас слів, які мають спільну архісему 'перебувати в певному стані' і виконують функцію предиката у структурі речення в українській та англійській мовах. **Предметом** дослідження є семантичні, граматичні та функціональні особливості виділеного класу слів.

Метою цієї статті є визначення лексичної і синтаксичної валентності слів семантики стану в англійській та українській мовах, проведення валентного аналізу слів, які належать до основних частиномовних розрядів слів семантики стану, на основі яких сформувалися слова семантики стану в зіставлюваних мовах, окреслення категорійної валентності слів семантики стану.

Наукова новизна визначена матеріалом дослідження. Вперше здійснено зіставно-типологічний аналіз класу одиниць із семантикою стану на матеріалі синтаксичних конструкцій у граматичних системах англійської та української мов, визначено специфіку речень зі словами семантики стану й проаналізовано їхню реченнєвотвірну спроможність у порівнюваних мовах.

Оскільки слова семантики стану як певна частина мови у реченні вступають у зв'язок зі словами, що належать іншим частинам мови і одночасно виконують певну синтаксичну функцію, а також мають певне лексичне значення, необхідно розрізняти граматичну й лексичну сполучуваність. Коли ми говоримо про граматичну сполучуваність, ми маємо на увазі морфолого-синтаксичну, тобто сполучуваність між словами – частинами мови, і також синтаксичну, тобто сполучуваність між словами – членами речення. За тим же принципом будемо визначати морфолого-синтаксичну і синтаксичну валентність.

Під **лексичною валентністю** ми розуміємо потенційну здатність слова встановлювати семантичний зв'язок зі словами, словосполученнями та реченнями

*Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]
© Мудринич С. Ю. [Мудринич С. Ю.], svetlana1765@ukr.net*

Валентність слів семантики стану в українській та англійській мовах [Валентность слов семантики состояния в украинском и английском языках] (Українською / На укр. яз)

на основі їхнього лексичного та функціонально-семантичного значення.

Для того, щоб визначити лексичну валентність слова *aware*, будемо використовувати дані про його синтаксичну валентність та досліджуватимемо його лексичну сполучуваність. Для схематичного представлення моделей сполучуваності слів семантики стану пропонуємо такі умовні позначення: Sub – підмет, PrdV – присудок, St Prd / Attr / Com – предикатив, означення, об'єктне уточнення, які виражені словом семантики стану.

Розглянемо лексичне наповнення елементів, з якими слово *aware* вступає у зв'язок в моделях синтаксичної валентності. Опрацюємо модель Sub→StPrd: *They were more aware of developments than he imagined (D. Cusack)*. При реалізації моделі в мові місце елемента Sub займають слова, які позначають людину і мають абстрактне лексичне значення «жива істота». Крім того в реченні вони вступають у семантичний зв'язок і мають ще одне значення – функціонально-семантичне. Таким чином, слово *they* має функціонально-семантичне значення «носій стану». Лексичне та функціонально-семантичне значення складають основу для визначення лексичної валентності.

Лексична сполучуваність – це семантичний зв'язок слів у лінійному ряді при їх функціонуванні [Уфимцева 1968, с. 23]. Досліджуючи лексичну валентність слів семантики стану, ми розглядаємо семантичні зв'язки між словами. Розглянемо такі приклади: *He was aware of certain physical sensations in himself – slight dizziness and heat – a tendency to inhale sharply and with effort (D. Cusack)*, Sub – St Prdv; *I do not think that Miss Arundell was aware of the true facts of the matter (Y. Yordon)*, Sub – StAttr. Між словами *aware* і *he* у першому прикладі та *aware* і *Miss Arundell* у другому, існує семантичний зв'язок. Тому при розгляді лексичної валентності необхідно простежити лексичне наповнення моделей синтаксичної валентності та лексичне наповнення синтаксичних конструкцій Sub – St Prdv і Sub – StAttr.

Слова семантики стану вступають у зв'язок зі словами такого функціонально-семантичного значення:

1. Дія – наявність стану, напр.: *She was half asleep (D. Cusack)*;
2. Дія – залежна наявність стану, напр.: “*Anyway, it'll be better than being cooped up alone with that all the time*” (*S. Maugham*);
3. Дія – одночасна зі станом, напр.: *Now it showed half past ten as he entered the village, which was half asleep, wore a reassuring air of calm (A. Cronin)*;

4. Дія – причина стану, напр.: *When I explained that he **was anxious to forgive**, the doctor looked at him suddenly, with curious searching eyes (A. Cronin);*

5. Предметність – носій стану, напр.: *“**I am afraid something has happened**,” she faltered (S. Maugham) (жива предметність); Her soul had been transparent as glass; now **it was aware** that its depths held something he did not know (S. Maugham) (нежива предметність);*

6. Предметність – причина стану, напр.: *He was so well **aware of his amiable gift** that he took it as a matter of course (S. Maugham) (нежива предметність); But I’m quite sure you’re **afraid of him** (F. O’Connor) (жива предметність);*

7. Процес – причина стану, напр.: *“I’m so **ashamed that I shall not go to her as pure as she will come to me**” (S. Maugham);*

8. Судження – причина стану, напр.: *A wave of physical weakness came over Page as he broke off, **aware that he had made not the slightest impression** on Somerville (A. Cronin);*

9. Невизначеність – причина стану, напр.: *What are you **afraid of** (D. Cusack);*

10. Ставлення до реальності – оцінка стану, напр.: *“I’m **perfectly aware of that**”, - Henry said (A. Cronin);*

11. Відтінок, який був принесений зовні – оцінка стану, напр.: *He left **horribly sick** (D. Cusack).*

Визначимо лексичну валентність слова *було страшно* та його синонімів. Опрацюємо модель Obj' → St Prd: *Їй стало страшно від моторошного грюку (Панас Мирний)*. Слово *їй* має функціонально-семантичне значення “носій стану”. Розглянемо модель Obj' + StAttr і встановимо семантичні зв'язки між словами, напр.: *Єлизавета гладила йому волосся, а йому було так лячно, що жодного разу не погладив її кіс (П. Загребельний)*.

Між словами *стало страшно* і *їй* у першому прикладі та *було так лячно* і *йому* у другому існує семантичний зв'язок. Тому при розгляді лексичної валентності, як в англійській мові, так і в українській необхідно простежити лексичне наповнювання моделей синтаксичної валентності та лексичне наповнювання синтаксичних конструкцій Obj' – St Prdv і Obj' – StAttr.

Слова семантики стану в українській мові вступають у зв'язок зі словами такого функціонально-семантичного значення:

1. Дія – наявність стану, напр.: *Ні в яких султанських щоденниках не **писано про***

цю ніч. І сам Сулейман забув про неї уже вранці (П. Загребельний);

2. Дія – залежна від наявності стану, напр.: **Дивно було йому і з того, що його не розпитують, хто він і як у нетрі забився** (І. Багрянний);

3. Дія – одночасна з наявністю стану, напр.: **Григорій слухав лагідну, спокійну мову цієї жінки, цієї матері, і було йому дивно приємно** (І. Багрянний);

4. Дія – причина стану, напр.: **Це його зворушувало, і за це він був вдячний їм** (І. Багрянний);

5. Предметність – носій стану, напр.: **Озирнувся: в хаті було порожньо** (І. Багрянний);

6. Предметність – причина стану, напр.: **Найперше — ніж мусить бути гострий** (І. Багрянний) (нежива предметність); **Аж самому стало себе шкода, шкода того безжурного, молодого, веселого обличчя, що колись зводило дівчат з розуму** (І. Багрянний) (жива предметність);

7. Процес – причина стану, напр.: **Було приємно, аж здавалося, що ноги п'ють воду жадібно і вона поступає по жилах вище, вище і заспокоює, і втихомирює біль у м'язах та суглобах** (І. Багрянний);

8. Судження – причина стану, напр.: **І взагалі раджу бути пильнішими** (І. Багрянний);

9. Невизначеність – причина стану, напр.: **Чи можна кохати зараз, чи ця лиха година вбиває все в наших серцях?** (О. Гончар);

10. Ставлення до реальності – оцінка стану, напр.: **Тяжко було без тебе, а з тобою ще тяжче** (Марко Вовчок);

11. Відтінок, який був принесений ззовні – оцінка стану, напр.: **Ще ж було зовсім рано, ще роса мерехтіла на травах, вилучаючи проміння, як найкоштовніші перлини** (І. Багрянний).

Встановимо синтаксичну валентність слова семантики стану “aware” та одиниць, з якими воно вступає у зв'язок на прикладі речень, які були розглянуті з погляду сполучуваності слова “aware” у мові. Для запису моделей сполучуваності пропонуємо такі умовні позначення: Sub – підмет, Prdv – присудок, Obj – додаток, який відноситься до члена речення, вираженого словом семантики стану; Obj' – додаток, до якого відноситься член речення, виражений словом семантики стану; Cl – підрядне речення; Attr – означення; Prd – предикатив; Adm – обставина; St Prd/ Attr/Com – предикатив, означення, об'єктне уточнення, які виражені словом семантики стану.

Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]

© *Mudrinich S. [Mudrynych S.], svetlana1765@ukr.net*

Valency of the Words of Semantics of State in Ukrainian and English Languages [Valentnist' sliv semantyky stanu v ukrai'ns'kij ta anglijs'kij movah] (in Ukrainian)

1. *He was aware* (D. Cusack), Sub – St Prd;
2. *He was suddenly aware that it was six more mouths, and the extra time shattered his complacency* (D. Cusack), Sub – St Prd – Adm;
3. *He was aware that he had crossed the room until he found he was snapping the blind cord to and fro against the window frame* (G. Gordon), Sub – St Prd – Adm;
4. *Many men counted him as their friends and their wives were aware of his popularity* (G. Gordon), Sub – St Prd – Obj;
5. *Hunt was aware that Mrs. Ferreira had spied on his hotel on Saturday afternoons* (G. Gordon), Sub – St Prd – Cl;
6. *From the moment she had become aware that she was pregnant, she had been consumed with fear that the second child might not be as white* (G. Gordon), Adm – Sub – St Prd – Obj;
7. *He found his brother not only sympathetic but fully aware of the tragedy that threatened him* (G. Gordon), Sub – Prdv – St Attr – Obj;
8. *Looking at him she was aware in a sudden flash of revelation that the mockery went out of his face and for a moment it was full of tenderness* (D. Cusack), Sub – St Prd – Cl;
9. *He told her stories of the camp, and she laughed with him and was aware of something new in him* (D. Cusack), Sub – Prdv – Obj – St Prd – Obj;
10. *Mary was fully aware of the esteem in which Anthony was held* (G. Gordon), Sub – St Prd – Adm;
11. *The way his heart was tic-tocking in his chest and his blood burning in his veins made him aware of an intolerable need of Jan of which he had never before been aware* (G. Gordon), Sub – Prdv – St Attr – Obj.

Так, слово семантики стану *aware* має такі види синтаксичної валентності:

1. **Предикативна валентність** ($V \leftrightarrow St\ Prd$), де слова семантики стану в функції предикативного члена мають потенційну здатність вступати у взаємний, лівий, неальтернативно-обов'язковий зв'язок з дієслівною частиною присудка.

2. **Суб'єктна валентність** ($Sub \rightarrow St\ Attr$), за якої слова семантики стану у функції означення мають потенційну здібність вступати в пасивний, правосторонній, лівосторонній, альтернативно-обов'язковий зв'язок з підметом.

3. **Об'єктна валентність** ($St\ Prd/Attr/Com \rightarrow Obj$), потенційна здатність слів семантики стану у функції предикатива, об'єктного уточнення або означення вступати в активний, правосторонній, необов'язковий зв'язок з додатком.

4. **Обставинно-уточнювальна валентність** (St Prd/ Attr → Adm), потенційна здатність слів семантики стану вступати в активний, правосторонній, лівосторонній, необов'язковий зв'язок у функції предикатива, означення, об'єктного уточнення з обставинами.

Встановимо **синтаксичну валентність** слова семантики стану *було страшно* та його синонімів і слів, з якими воно вступає у зв'язок. За допомогою умовних позначень запишемо синтаксичні моделі сполучуваності St “*було страшно*” та його синонімів:

1. *Йому було холодно й страшно у лісі* (М. Коцюбинський), Obj' – St Prd – Obj;
2. *На серці було неспокійно, лячно чогось* (М. Коцюбинський), Obj – St Prd – StPrd;
3. *Князям тоді було страшно безпорадності, з якою неминуче мали б зіткнутися, якби спробували вирішити те, чого не вдавалося ще вирішити нікому* (П. Загребельний), Obj' – Adv – St Prd – Obj – Cl;
4. *Маркерію справді було страшно, бо з'явилися вороги, хоч і не відав про те ніхто* (П. Загребельний), Obj' – Adv – St Prd – бо-cl;
5. *Петрик жив з мамою край села під самісіньким лісом, і йому було страшно ввечерами* (В. Кучер), Cl – Obj' – St Prd – Adv;
6. *Дівчині стало лячно, моторошно, тому вона і залишила помешкання* (М. Олійник), Obj' – St Prd – St Prd – тому-cl;
7. *Боязко мені, бо соромливий собі я вдався* (С. Васильченко), St Prd – Obj' – Cl;
8. *Йому було боязко за міст, може, більше, ніж за власне тіло* (П. Загребельний), Obj' – St Prd – Obj;
9. *Не було мені тоді страшно* (П. Загребельний), Obj' – St Prd ;
10. *Їй стало і радісно, і страшно, і соромно, мало не так, як у ті вечори, коли до неї почав уцацати Іван* (М. Стельмах), Obj' – Link (V) – St Prd – St Prd – St Prd – Cl.

Слово семантики стану *було страшно* та його синоніми мають такі види синтаксичної валентності: предикативна валентність (V ↔ StPrd), суб'єктна валентність (Obj' → StPrd), об'єктна валентність (St Prd/Attr/Com → Obj).

Слова семантики стану в українській мові мають такі види синтаксичної валентності. Перший вид – **предикативна валентність**, де слова семантики стану в функції предикативного члена мають потенційну здатність вступати у взаємний, лівий, неальтернативно-обов'язковий зв'язок з дієслівною частиною присудка. Другий вид – **суб'єктна валентність**, при якій слова семантики стану у функції

предикатива мають потенційну здатність вступати в пасивний, правосторонній, лівосторонній, альтернативно-обов'язковий зв'язок з прямим, неузгодженим додатком. Третій вид – **об'єктна валентність** – потенційна здатність слів семантики стану у функції предикатива, вступати в активний, правосторонній, необов'язковий зв'язок з додатком.

Для встановлення **категорійної валентності** слів семантики стану було проаналізовано слова, які належать до основних частиномовних розрядів слів семантики стану, на основі яких сформувалися слова семантики стану в англійській мові: *It is dangerous* (Небезпечно). *It is comfortable* (Затишно); *asleep* (спати); *to be written* (написано); *to look* (бачити); *could doubt* (міг вагатися); *beggar* (жебрак); *glad* (радий), і зроблено висновок, що категорійну валентність слів семантики стану становлять: по-перше – вербальний, субстативно-займенниковий і адвербіальний види морфолого-синтаксичної валентності, по-друге – предикативний, суб'єктний, об'єктно-уточнювальний, обставинно-уточнювальний види синтаксичної валентності, по-третє – “Дія – наявність стану”, “Дія – залежна наявність стану”, “Дія – одночасна з наявністю стану”, “Дія – причина стану”, “Предметність – носій стану”, “Предметність – причина стану”, “Процес – причина стану”, “Судження – причина стану”, “Невизначеність – причина стану”, “Ставлення до реальності – оцінка стану”, “Відтінок, який був принесений ззовні – оцінка стану” – види лексичної валентності.

Методика визначення лексичної, синтаксичної та категорійної валентності слів семантики стану в українській мові така ж сама, що й в англійській мові.

Слова семантики стану можуть вступати у зв'язок з іменниками, прикметниками, прислівниками кілька разів у реченні, напр.: *Як крила тих вітряків, що чорніють над полем: байдужно і безупинно роблять в повітрі круг, немов говорять: так буде вічно ... так буде вічно ... in saecula saeculorum ... in saecula saeculorum...* (М. Коцюбинський), і також зустрічаються приклади, де в реченні реалізується тільки один із цих зв'язків, напр.: *Щоб нашим ворогам було тяжко, як добре мовляє мій сват!* (П. Куліш). Порівняння категорійної лексичної валентності слів семантики стану в українській та англійській мовах не виявило відмінностей.

Місце елемента Sub в англійській мові посідають слова, які виконують функцію присудка, мають функціонально-семантичне значення “носій стану”, позначають людину або предмет і мають абстрактне лексичне значення “жива

істота” або “нежива істота”, а в українській мові такий підмет необов’язковий.

Зіставлення категорійної синтаксичної валентності дало такі результати: в англійській мові слова семантики стану мають такі види категорійної синтаксичної валентності: предикативна валентність ($V \leftrightarrow \text{StPrd}$), суб’єктна валентність ($\text{Sub} \rightarrow \text{StAttr}$), об’єктна валентність ($\text{StPrd/Attr/Com} \rightarrow \text{Obj}$), обставинно-уточнювальна валентність ($\text{StPrd/Attr} \rightarrow \text{Adm}$), в українській мові слова семантики стану вживаються в безособових реченнях, тому мають наступні види валентності: предикативна валентність ($V \leftrightarrow \text{StPrd}$), суб’єктна валентність ($\text{Obj}' \rightarrow \text{StPrd}$), об’єктна валентність ($\text{StPrd/Attr/Com} \rightarrow \text{Obj}$). В українській мові слова семантики стану не виконують функцію означення, тому не мають обставинно-уточнювальної валентності. В зіставлюваних мовах слова – носії семантики стану можуть реалізовувати свою здатність вступати у зв’язок з іменниками, прикметниками, прислівниками один або кілька разів у реченні.

Література:

1. Абрамов, Б. А. *Избранные работы по немецкой грамматике и общим проблемам языкознания* (Москва: "Круг", 2003), 424.
2. Адмони, В. Г. *Введение в синтаксис современного немецкого языка* (Москва: Наука, 1955), 391.
3. Гак, В. Г. *Сравнительная типология французского и русского языков* (Москва: Комкнига, 2006), 290.
4. Степанова, М. Д. *Теория валентности и валентный анализ (на материале современного немецкого языка)* (Москва: МГПИИЯ, 1973), 110.
5. Степанова, М. Д., Хельбиг, Г. *Части речи и проблема валентности в современном немецком языке* (Москва: Высш. школа, 1978), 259.
6. Уфимцева, А. А. «К разграничению лексического и лексико-семантического уровней языка.» *Иностранные языки в школе* 2 (1968): 4–13.

References:

1. Abramov, B. A. *Izbrannye raboty po nemetskoj grammatike i obshhim problemam jazykoznanija* (Moskva: "Krug", 2003), 424 (In Russ.).
2. Admoni, V. G. *Vvedenie v sintaksis sovremennogo nemetskogo jazyka* (Moskva: Nauka, 1955), 391 (In Russ.).
3. Gak, V. G. *Sravnitel'naja tipologija francuzskogo i russkogo jazykov* (Moskva: Komkniga, 2006), 290 (In Russ.).
4. Stepanova, M. D. *Teorija valentnosti i valentnyj analiz (na materiale sovremennogo nemetskogo jazyka)* (Moskva: MGPIIJa, 1973), 110 (In Russ.).
5. Stepanova, M. D., Hel'big, G. *Chasti rechi i problema valentnosti v sovremennom nemetskom jazyke* (Moskva: Vyssh. shkola, 1978), 259 (In Russ.).
6. Ufimceva, A. A. «K razgranicheniju leksicheskogo i leksiko-semanticheskogo urovnej jazyka.» *Inostrannye jazyki v shkole* 2 (1968): 4–13 (In Russ.).

Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]

© *Mudrinich S. [Mudrynich S.]*, svetlana1765@ukr.net

Valency of the Words of Semantics of State in Ukrainian and English Languages [Valentnist' sliv semantyky stanu v ukrai'ns'kij ta anglijs'kij movah] (in Ukrainian)

Стаття надійшла до редакції 09.06.2018

Перевірено на плагіат 20.11.2018 р.

унікальність – 90.56 %

УДК 81'255.4:811.111

**СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНИЙ КОНТЕКСТ ДРАМАТИЧНОГО ТЕКСТУ:
ПРОБЛЕМИ ВІДТВОРЕННЯ (НА МАТЕРІАЛІ ПЕРЕКЛАДІВ
УКРАЇНСЬКОЮ ТА РОСІЙСЬКОЮ МОВАМИ П'ЄСИ ТЕННЕССІ
ВІЛЬЯМСА «THE GLASS MENAGERIE»)**

Пасенчук Наталія Вадимівна, nataliipasenchuk@gmail.com

аспірантка

Херсонський державний університет

Стаття присвячена питанню перекладу драми. У статті розглянуто художню своєрідність мови драматичного твору, окреслено проблематику перекладу національно-культурних маркерів як засобів вираження національного колориту. Досліджено основні способи перекладу та доцільність застосування різних перекладацьких трансформацій на матеріалі перекладів російською та українською мовами п'єси Теннессі Вільямса «The Glass Menagerie». Встановлено, що трансформації, до яких удаються перекладачі, ведуть до зміни сприйняття тексту оригіналу в перекладі. Вплив соціально-культурних чинників часом призводить до стилістично відмінних перекладів одного й того самого фрагменту тексту. Завданням перекладача стає надання реципієнтові необхідних пояснень, так як передача соціально-культурної та історико-культурної специфіки оригіналу драматичного тексту потребує особливого підходу з боку перекладача у досягненні прагматичної адекватності перекладу. Визначено, що буквальний переклад не відповідає адекватності відтворення оригіналу. Невиправдане збереження форми оригіналу з точки зору збереження сенсу повідомлення та припущення неточностей у перекладі призводить до смислової помилки. Необхідною умовою адекватного перекладу є відтворення стилістичних засобів, які є особливістю авторського стилю, елементом цілісної мовно-стилістичної картини оригіналу. Важливою складовою образності тексту є національно марковані засоби, які сприяють емоційно-експресивній забарвленості тексту та підкреслюють національний колорит. Відмінності в концептуальних картинах світу представників різних лінгвокультур та відмінні фонові знання обумовлюють необхідність ретельного визначення семантичного значення та стилістичної забарвленості одиниць оригіналу з метою пошуку адекватних трансформацій у перекладі. Оскільки драматичний твір є своєрідною моделлю соціально-історичного контексту суспільства, одним із головних завдань перекладача постає відтворення в повному обсязі всіх складових елементів моделі іншої культури та збереження національно-історичної своєрідності тексту оригіналу.

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Пасенчук Н. В. [Пасенчук Н. В.], nataliipasenchuk@gmail.com

Соціально-культурний контекст драматичного тексту: проблеми відтворення (на матеріалі перекладів українською та російською мовами п'єси Теннессі Вільямса «The Glass Menagerie») [Социально-культурный контекст драматического текста: проблемы воспроизведения (на материале переводов на украинский и русский языки пьесы Теннесси Уильямса «The Glass Menagerie»)] (Українською / На укр. яз)

Ключові слова: адекватність перекладу, драма, національно-культурні маркери, перекладацькі трансформації, соціально-культурний контекст.

СОЦИАЛЬНО-КУЛЬТУРНЫЙ КОНТЕКСТ ДРАМАТИЧЕСКОГО ТЕКСТА: ПРОБЛЕМЫ ВОСПРОИЗВЕДЕНИЯ (НА МАТЕРИАЛЕ ПЕРЕВОДОВ НА УКРАИНСКИЙ И РУССКИЙ ЯЗЫКИ ПЬЕСЫ ТЕННЕССИ УИЛЬЯМСА «THE GLASS MENAGERIE»)

Пасенчук Наталья Вадимовна, nataliipasenchuk@gmail.com

аспирантка

Херсонский государственный университет

Статья посвящена проблемам перевода драматического текста. В статье проанализирована проблематика перевода национально-культурных маркеров как средств выражения национального колорита драматического текста. Исследованы основные способы перевода и целесообразность применения различных переводческих трансформаций на материале переводов на русский и украинский языки пьесы Теннесси Уильямса «The Glass Menagerie». Акцентируется внимание, что переводческие трансформации ведут к изменению восприятия текста оригинала в переводе. Влияние социально-культурных факторов приводит к стилистически отличным переводам одного и того же фрагмента текста. Задачей переводчика является обеспечение реципиента необходимыми объяснениями, поскольку передача социально-культурной и историко-культурной специфики оригинала драматического текста требует особого подхода со стороны переводчика в достижении прагматической адекватности перевода. Определено, что буквальный перевод не соответствует адекватности воспроизведения оригинала. Неоправданное сохранение формы оригинала с точки зрения сохранения смысла сообщения и допущение неточностей в переводе приводит к смысловой ошибке. Необходимым условием адекватного перевода является воспроизведение стилистических средств, которые являются особенностью авторского стиля, элементом целостной культурно-стилистической картины оригинала. Важной составляющей образности текста являются национально-маркированные средства, которые способствуют эмоционально-экспрессивной образности текста и подчеркивают национальный колорит. Различия в концептуальных картинах мира и разные фоновые знания обуславливают необходимость тщательного определения семантики и стилистической окраски единиц оригинала с целью адекватных трансформаций в переводе. Поскольку драматическое произведение является своеобразной моделью социально-исторического контекста общества, одной из главных задач переводчика является воспроизведение всех составляющих элементов модели другой культуры и сохранение национально-исторического своеобразия текста оригинала.

Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]

© Pasenchuk N. [Pasenchuk N.], nataliipasenchuk@gmail.com

Social and Cultural Context of the Dramatic Text: Problems of Reproduction (based on the Ukrainian and Russian translations of Williams Tennessee's play «The Glass Menagerie») [Social'no-kul'turnyj kontekst dramatychnogo tekstu: problemy vidtvorennja (na materialy perekladiv ukrai'ns'koju ta rosij's'koju movamy p'jesy Tennesi Vil'jamsa «The Glass Menagerie»)] (in Ukrainian)

Ключевые слова: адекватность перевода, драма, национально-культурные маркеры, переводческие трансформации, социально-культурный контекст.

**SOCIAL AND CULTURAL CONTEXT OF THE DRAMATIC TEXT:
PROBLEMS OF REPRODUCTION (BASED ON THE UKRAINIAN AND
RUSSIAN TRANSLATIONS OF WILLIAMS TENNESSE'S PLAY «THE
GLASS MENAGERIE»)**

Pasenchuk N., nataliipasenchuk@gmail.com

Post-graduate student

Kherson State University

The article is devoted to the problem of translation of the drama. The article focuses on revealing peculiar linguistic and stylistic features of the drama. The research has been done on the case study of Russian and Ukrainian translation variants of the drama text by T. Williams «The Glass Menagerie». Basic methods of translation are investigated in the article. On the basis of comparative analysis the author investigates the problem of lexico-semantic transformations in translation of the drama. There has been proved that lexico-semantic transformations play an important role in the process of translation, providing the text with dynamics, enhancing expressivity, serving to enhance the image-expressive functions of a language. The units of different language levels, which help to verbalize cultural information of the source text, words with national and cultural semantic component have been considered. It was outlined that structural and functional peculiarities of each target language in regard to source English language and personality of translator have an impact on the reflection of the national and cultural colour of the source text. The task of the translator is to provide the reader with necessary explanations, since the transfer of the cultural and social specifics of the dramatic text requires a special approach from the translator in achieving the pragmatic adequacy of the translation. It is determined that the literal translation does not correspond to the adequacy of reproduction of the source text. The nationally marked means contribute to the emotional and expressive colour of the source text and emphasize the national colour. The adequate reproduction of stylistic means leads to the preservation of the original intention of the author. The dramatic text is a peculiar model of the socio-historical context of society. The main task of the translator is the reproduction of the national components of the model of another culture and preservation of national-historical context of the source text.

Key words: *adequacy of translation; drama; markers of culture; translation transformations; socio-cultural context.*

Постановка проблеми. Американська драматургія середини ХХ століття викликає значну зацікавленість дослідників, зокрема В. Б. Шаміної [Шамина 2011],

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Пасенчук Н. В. [Пасенчук Н. В.], nataliipasenchuk@gmail.com

Соціально-культурний контекст драматичного тексту: проблеми відтворення (на матеріалі перекладів українською та російською мовами п'єси Теннессі Вільямса «The Glass Menagerie») [Социально-культурный контекст драматического текста: проблемы воспроизведения (на материале переводов на украинский и русский языки пьесы Теннесси Уильямса «The Glass Menagerie»)] (Українською / На укр. яз)

Г. Даброу [Dubrow 2014], Е. Фаулера [Fowler 1982], Ч. Бейзермена [Bazerman 1988], адже драми цього періоду відображають світоглядні принципи американського суспільства. Драматурги тяжіють до пошуків нових драматичних форм, які ускладнюють фабульну лінію в драмі через уведення багатьох паралельних інтриг та конкретизують внутрішній емоційний стан героя частими монологами, потоком свідомості та флешбеками. У цьому аспекті американська драматургія середини ХХ століття є новим етапом у розвитку драматичного жанру, для якого властиво віддзеркалення філософії підсвідомого, що впливає на добір персонажів, зміну на сюжетному рівні – звернення до ірраціонального, ментальних процесів та психоемоційних розладів персонажів.

Метою статті є висвітлення проблематики відтворення мови драматичного тексту та національно-культурних маркерів як засобів вираження національного колориту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією з найбільш яскравих постатей не тільки американської, а й світової драматургії другої половини ХХ століття вважають Теннессі Вільямса, який сформулював новаторську концепцію у цьому жанрі, зокрема у передмові до п'єси «*The Glass Menagerie*»: *a conception of a new, plastic theatre which must take the place of the exhausted theatre of realistic conventions if the theatre is to resume vitality as a part of our culture* [Williams 1945, p. 1]. Т. Вільямс пропонує використовувати театральні-сценічні прийоми насамперед такі, як екран, музика, освітлення, а також пластичні жести для сценічного втілення конфліктів у сфері підсвідомого для впливу на внутрішній світ глядача. Т. Вільямс започаткував новий «пластичний» стиль американського театру, де на підсвідомість глядача діє не лише гра акторів, але й музика, освітлення, зображення на екрані.

У п'єсі «*The Glass Menagerie*» Вільямса, яку вважають “*the most cinematic of Williams's plays*” [Brandt 1967], флешбеки складають основну драматичну дію. Їх генерує на сцені пам'ять Тома Вінгфілда, автобіографічного персонажа-наратора, який у своїй теперішній ролі оповідача перебуває в одній часовій площині з глядацькою залюю, а в згадуваному минулому виступає однією з дійових осіб драми, що зовні невідчутно, але визначає його долю та долі його близьких.

Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]

© *Pasenchuk N. [Pasenchuk N.], nataliipasenchuk@gmail.com*

Social and Cultural Context of the Dramatic Text: Problems of Reproduction (based on the Ukrainian and Russian translations of Williams Tennessee's play «The Glass Menagerie») [Social'no-kul'turnyj kontekst dramatychnogo tekstu: problemy vidtvorennja (na materialy perekladiv ukrai'ns'koju ta rosij's'koju movamy p'jesy Tennesi Vil'jamsa «The Glass Menagerie»)] (in Ukrainian)

Визначивши жанр твору як *memory play* [Williams 1945, p. 1], Т. Вільямс тим самим використав прийоми, які характеризуючи механізми згадування / забування, є водночас атрибутами поетики кінофільму, до яких, зокрема належать спонтанні переміщення у часі, затемнення як ознака перетікання одного епізоду в інший, світлові акценти для укрупнення деталей зовнішності чи інтер'єру. Пластичний образ спектаклю, на думку драматурга, повинен давати своєрідний авторський коментар, уточнювати те, що відбувається, впливаючи на підсвідомість глядачів.

Наголошуючи на художніх функціях музики та світла, які дозволяють створювати живописні ефекти, Т. Вільямс пропонує використовувати екран, на який під час кожної сцени проєктуються образи та словесні формули, що несуть найбільше смислове навантаження. У такий спосіб фокусується увага глядачів, розпорошена через фрагментарну композицію п'єси: *«the screen will have a definite emotional appeal, less definable but just as important»* [Williams 1945, p. 1].

Прем'єра п'єси відбулась у Чикаго в 1944 році, а згодом – у березні 1945 року – була поставлена на Бродвеї. Постановка п'єси здобула премію театрального сезону 1944–1945, яка присуджується нью-йоркським гуртком театральних критиків. Найвідоміша екранізація належить режисерові Полу Ньюману (1987 р.), де Джоан Вудфорд виступає в ролі Аманди, а Карен Аллен – Лори і Джон Малкович – Тома. Чудова акторська гра та режисерська робота, оригінальність декорацій та освітлення, довершене музичне оформлення шокували публіку своєю відвертістю та реалістичним зображенням сімейного конфлікту.

Інсценізація п'єси у перекладі російського перекладача Г. Злобіна належить Театру Націй (режисер – В. Синицький), Молодіжному театру «Свободное пространство» (режисер – Н. Чорних), Дзержинському театру драми (режисер – М. Шиманська). Українською мовою п'єсу було поставлено музично-драматичним театром імені Т. Г. Шевченка (режисер – Микола Карасьов) та Національним академічним драматичним театром імені І. Франка (режисер – Т. Аркушенко) у перекладі М. Стріхи.

Провідною темою п'єси є несумісність реального життя та вигаданого світу, небажання миритися з нудним та неясним життям. Головний герой Том, так само, як і Теннессі Вільямс, полюбляє світ пригод, захоплюється читанням, проводить

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Пасенчук Н. В. [Пасенчук Н. В.], nataliiapasenichuk@gmail.com

Соціально-культурний контекст драматичного тексту: проблеми відтворення (на матеріалі перекладів українською та російською мовами п'єси Теннессі Вільямса «The Glass Menagerie») [Социально-культурный контекст драматического текста: проблемы воспроизведения (на материале переводов на украинский и русский языки пьесы Теннесси Уильямса «The Glass Menagerie»)] (Українською / На укр. яз)

вечори в кінотеатрі. Він мріє залишити все та вирушити в далеке плавання. Однак його мати – Аманда Вінгфілд – поставила перед ним одну обов'язкову умову: перш ніж поїхати, він має знайти хлопця, котрий зміг би замість нього піклуватися про його сестру Лору. Мати виконує соціальну роль голови родини та нав'язує синові певну модель поведінки, втручаючись до його особистісної сфери.

П'єса є автобіографічною, адже письменник походив з американського Півдня, з родини з вельми старовинним корінням, що сягало чи не часів Вільгельма Завойовника. Його мати, як і Аманда Вінгфілд, навіть живучи в тісному скромному помешканні в Сент-Луїсі, почувалася аристократкою-південкою, марила колишніми пригодами. Батько письменника змушений був заробляти, торгуючи взуттям (звідси й ненависний «фах» головного героя п'єси Тома – поета в душі; до речі, і сам автор із чотирнадцяти років так само ночами складав вірші). Нервово неврівноважена сестра Т. Вільямса Роза стала прототипом ніжної та водночас приреченої на загибель у жорсткому прагматичному світі Лаури.

Дія п'єси відбувається в роки Великої депресії і напередодні Другої світової війни. Соціальний підтекст твору вводиться метафоричним порівнянням середніх класів американців 1930-х років зі сліпими, оскільки в ці роки відбувся крах Нью-Йоркської біржі, коли почалася економічна криза в США, а люди були як сліпі, в розпачі й не знали, що робити і куди податися: Tom: *To begin with, I turn back time. I reverse it to that quaint period, the thirties, when the huge middle class of America was matriculating in a school for the blind. Their eyes had failed them, or they had failed their eyes, and so they were having their fingers pressed forcibly down on the fiery Braille alphabet of a dissolving economy* [Williams 1945, p. 2].

У період 1930-х років у США почалася Велика депресія, яка призвела до зниження обсягів промислового виробництва, підвищення рівня інфляції, зростання цін, спаду сільськогосподарського виробництва. Банківська система перестала функціонувати, погіршилося становище фермерів, дрібних підприємців та представників середнього класу. Майбутнє для населення країни опинилося під загрозою.

У перекладі Г. Злобіна: *Том: Начать с того, что я возвращаю время. Я перенесусь в тот странный период, тридцатые годы, когда огромный средний*

Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]

© Pasenchuk N. [Pasenchuk N.], nataliipasenchuk@gmail.com

Social and Cultural Context of the Dramatic Text: Problems of Reproduction (based on the Ukrainian and Russian translations of Williams Tennessee's play «The Glass Menagerie») [Social'no-kul'turnyj kontekst dramatychnogo tekstu: problemy vidtvorennja (na materialii perekladiv ukrai'ns'koju ta rosij's'koju movamy p'jesy Tennesi Vil'jamsa «The Glass Menagerie»)] (in Ukrainian)

класс Америки поступил в школу для слепых. То ли их зрение стало неверным, то ли они перестали верить своим глазам – не знаю. Но они лихорадочно пытались нащупать пальцами брайлевы точки распадающейся экономики [Злобин 1999, с. 3].

У перекладі українського перекладача М. Стріхи: *Том: Насамперед я повертаю минуле. Я перенесу вас у той дивовижний час, коли величезний середній клас Америки змушений був рушити за атестатом зрілості в школу для сліпих. Чи то очі їх зрадили, чи то вони самі не вірили власним очам, але, так чи інакше, вони намагалися намацати пальцями некучі Брайлеві літери економіки, що розпадалася* [Стріха 2014, с. 109].

Російський перекладач Г. Злобін надає буквальний переклад російською мовою, що не відповідає адекватності відтворення оригіналу. В українськомовному варіанті перекладу ми простежуємо, що переклад було здійснено не з оригіналу, а з російськомовного варіанту, який було створено дещо раніше українськомовного, що стає на заваді адекватного сприйняття тексту перекладу. Наприклад, переклад репліки *I turn back time* російською як *Я возвращаю время* та українською як *Я повертаю минуле* є нетиповим для мови перекладу, оскільки вираз *turn back (the hands of) time* [Cambridge Dictionary] є сталим виразом, а, як відомо, їх значення не завжди відповідає дослівному перекладу складових, частіше це значення набуває ідіоматичного характеру.

Невиправдане збереження форми оригіналу з точки зору збереження сенсу повідомлення у наступній репліці: *I reverse it to that quaint period – Я перенесу вас у той дивовижний час*. Вжиті перекладачем Г. Злобіним російські лексеми *перенесу* та *странный* не дозволяють вдало передати створювану автором атмосферу. Дієслово *перенестись* в російській мові розмовною лексемою [Словник Ушакова] та створює тональність буденності, а переклад словосполучення *quaint period* російським відповідником *странный период* не відповідає адекватності сприйняття іншомовним одержувачем, адже період Великої депресії навряд чи можна охарактеризувати як *странный*. В українському варіанті перекладу лексема *quaint* передається як *дивовижний*. Перекладач ігнорує авторський задум у презентації дійсності, оскільки прикметник *дивовижний* викликає інші асоціації у свідомості іншомовного одержувача щодо зображувальної

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Пасенчук Н. В. [Пасенчук Н. В.], nataliiapasenchuk@gmail.com

Соціально-культурний контекст драматичного тексту: проблеми відтворення (на матеріалі перекладів українською та російською мовами п'єси Теннессі Вільямса «The Glass Menagerie») [Социально-культурный контекст драматического текста: проблемы воспроизведения (на материале переводов на украинский и русский языки пьесы Теннесси Уильямса «The Glass Menagerie»)] (Українською / На укр. яз)

соціально-економічної кризи. Загалом, як свідчать аналізовані переклади російськомовний та українськомовний реципієнти можуть не відчуті значущості реальної історичної події в історії американського народу. Щодо варіанту перекладу словосполучення *huge middle class of America* – *огромный средний класс Америки* – *величезний середній клас Америки*, то він спроможний викликати хибні асоціації, оскільки прикметники *огромный* та *величезний* в російській та українській мовах частіше вживається у значенні величини та обсягу [Словник «Академик»]. Доречніше було б скористатися російським відповідником на кшталт *большинство людей среднего класса Америки* та українським – *більшість людей середнього класу Америки*, оскільки економічна криза призвела до підвищення рівня безробіття саме серед представників середнього класу, тому що в кожній родині, як правило, середнього класу голова сім'ї – батько – мав постійну роботу та мав змогу утримувати дружину і дітей, але в результаті кризи та втрати роботи такі сім'ї опинилися без жодних засобів до існування.

Наступний приклад ілюструє як застосовані лексеми у тексті перекладу впливають на розуміння цільовою аудиторією соціального підтексту п'єси. Перекладачі Г. Злобін та М. Стріха, вживаючи такі відповідники до словосполучення *a school for the blind* як *школа для слепых* та *школа для сліпих*, порівнюють американців з учнями школи для сліпих, які навчаються за методикою, розробленою французьким вченим Л. Брайлем – спеціальний шрифт для написання і читання сліпими. Однак, такий варіант перекладу є неприйнятним, адже порівняти більшість американців зі сліпими – це достатньо перевернуто твердження, адже йдеться не про просте порівняння, але про метафоричний образ тогочасного середнього класу. Слід зазначити, що завдання перекладача полягає тут у тому, щоб зберегти художню образність та адекватно відтворити експресивну функцію оригіналу. Принципово відмінним було б використання таких відповідників, як *«уроки для слепых»* та *«уроки для сліпих»*, які б дозволили вдало передати створювану автором дійсність. Російськомовний варіант перекладу репліки *they were having their fingers pressed forcibly down on the fiery Braille alphabet of a dissolving economy* [Williams 1945, p. 2]; *... они лихорадочно пытались нащупать пальцами брайлевы точки распадающейся экономики* [Злобин 1999, с. 3] також недостатньо точно і чітко відтворює текст

Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]

© *Pasenchuk N. [Pasenchuk N.], nataliipasenchuk@gmail.com*

Social and Cultural Context of the Dramatic Text: Problems of Reproduction (based on the Ukrainian and Russian translations of Williams Tennessee's play «The Glass Menagerie») [Social'no-kul'turnyj kontekst dramatychnogo tekstu: problemy vidtvorennya (na materialy perekladiv ukrai'ns'koju ta rosij's'koju movamy p'jesy Tennesi Vil'jamsa «The Glass Menagerie»)] (in Ukrainian)

оригіналу, внаслідок чого нівелюються важливі для сприйняття тексту оригіналу значення. У ті часи більшість людей через невпевненість у майбутньому змушені були вчитися виживати у складних умовах та немов рухатися вперед «на дотик». Тоді як переклад українського перекладача М. Стріхи цієї репліки *they were having their fingers pressed forcibly down on the fiery Braille alphabet of a dissolving economy* [Williams 1945, p. 2] – вони намагалися намацати пальцями пекучі Брайлеві літери економіки, що розпадалася [Стріха 2014, с. 109] слід вважати вдалим, оскільки він є значно наближеним до сприйняття та розуміння соціальних проблем драми. У країні, де протягом багатьох десятиліть культивувалася доктрина, котра давала кожному американцеві віру в те, що він може досягти успіху завдяки наполегливості та працьовитості, люди почали втрачати моральні орієнтири та ідеали. Почалася психологічна криза, яка була навіть гіршою за економічну.

Перекладач А. Завалій пропонує дещо інший варіант перекладу цього фрагменту тексту: *Том: Для начала, я поворачиваю время вспять. Я возвращаю его в тот старомодный период, в тридцатые, когда весь огромный средний класс Америки поступал в школу для слепых. Они подвели свои глаза или глаза подвели их, и потому они насильно вдавливали свои пальцы в раскаленный Брайловский алфавит растворяющейся экономики* [Завалій 2008, с. 4]. Для цього перекладу також характерним є наслідування оригіналу, проте транскодувач вживає дещо інші конструкції. На противагу двом наведеним вище варіантам перекладу, перекладач А. Завалій передає вираз *I turn back time* еквівалентною фразеологічною одиницею – *я поворачиваю время вспять*, яка має значення «повертати час назад» [Dictionary by Merriam-Webster]. Автор оригіналу використовує фразеологізм для того, щоб надати експресивного забарвлення репліці головного персонажа, а перекладач тут досить вдало зберігає його зміст та образність.

Наступний приклад ілюструє ігнорування авторського задуму зображення часу й місця дії. Відтак, переклад словосполучення *quaint period* варіантним відповідником *старомодный период* суперечить адекватному відтворенню особливостей хронотопного контексту. Переклад репліки *they were having their fingers pressed forcibly down on the fiery Braille alphabet of a dissolving economy* [Williams 1945, p. 2] як *они насильно вдавливали свои пальцы в раскаленный*

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Пасенчук Н. В. [Пасенчук Н. В.], nataliiapasenchuk@gmail.com

Соціально-культурний контекст драматичного тексту: проблеми відтворення (на матеріалі перекладів українською та російською мовами п'єси Теннессі Вільямса «The Glass Menagerie») [Социально-культурный контекст драматического текста: проблемы воспроизведения (на материале переводов на украинский и русский языки пьесы Теннесси Уильямса «The Glass Menagerie»)] (Українською / На укр. яз)

Брэйловский алфавит растворяющейся экономики [Завалий 2008, с. 4] свідчить про нівелювання перекладачем норм мови перекладу та недостатній рівень обізнаності перекладача з матеріалом перекладу. Перекладач користується іншомовною конструкцією та порушує норми мови перекладу у процесі перекладання словосполучення *they were having their fingers pressed* – *они насильно вдавливали свои пальцы* через додавання надлишкового займенника *свои* поряд із стилістично невірним прислівником *насильно*, який у цьому контексті повинен відтворюватися як *через силу*. Припущення неточностей у перекладі призводить до смислової помилки, як-от у перекладі словосполучення *Braille alphabet* – *Брэйловский алфавит (шрифт Брайля)*. Як бачимо, перекладач намагається структурно залишатися в межах, визначених оригіналу, але окремі лексеми не відповідають нормам приймаючої мови.

Створюючи художній твір, автор певним чином використовує національно-культурні маркери, які сигналізують про приналежність до певної культури. Такими національно-специфічними "ключами" можуть бути як експліцитні посилання на певні культурні ознаки, так й імпліцитні вказівки на специфічні ознаки, які зазвичай асоціюються з моделями певної культури.

Відтак, деякі топоніми, будучи безпосередніми репрезентантами американської культури, несуть інформацію, яка є незнайомою для російськомовного та українськомовного реципієнтів, але необхідна для розуміння сенсу в цілому. Наприклад, топонім *Blue Mountain* – це назва міста в одному зі штатів Південної Америки. Драматург використовує таку географічну назву навмисно задля того, щоб проілюструвати звідки родом головна героїня Аманда Вінгфілд, вказуючи на те, що герої його п'єси є саме нащадками родової знаті аристократів, які були абсолютно не пристосовані до життя в жорстокому прагматичному світі. Образ Аманди уособлює тип дами-південки, яка поєднує практичність із химерними ілюзіями, згубними для її мрійливої доньки. Перекладаючи топонім *Blue Mountain* [Williams 1945, p. 3] перекладач Г. Злобін транскрибує топонім *Blue Mountain* – Блу-Маунтин [Злобин 1999, с. 9], не вдаючись до додаткових відтінків значень та авторського задуму. Для адекватної інтерпретації доречно було б ввести коментар у виносках для пояснення цього топоніма з метою актуалізації культурної значущості

Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]

© *Pasenchuk N. [Pasenchuk N.], nataliipasenchuk@gmail.com*

Social and Cultural Context of the Dramatic Text: Problems of Reproduction (based on the Ukrainian and Russian translations of Williams Tennessee's play «The Glass Menagerie») [Social'no-kul'turnyj kontekst dramatychnogo tekstu: problemy vidtvorennya (na materialі perekladiv ukrai'ns'koju ta rosij's'koju movamy p'jesy Tennesi Vil'jamsa «The Glass Menagerie»)] (in Ukrainian)

цього топоніму в свідомості іншомовного одержувача. У перекладі такий топонім не сприймається цільовою аудиторією настільки прагматично та адекватно, як це сприймає носій американської культури в оригіналі. Перекладач А. Завалій вдається до транслітерації: *Blue Mountain* – *Блу Маунтан* [Завалій 2008, с. 5] та надає коментар цій географічній назві: *Блу Маунтан – місто в штаті Теннессі*, який надає реципієнту, хоча й не повною мірою, інформацію екстралінгвального характеру, яка є необхідною для адекватного сприйняття цього топоніма. Транскодувач М. Стріха використав морфологічну кальку перекладаючи топонім *Blue Mountain* як *Синя Гора* [Стріха 2014, с. 111]. Як бачимо, географічну назву *Blue Mountain* перекладено зовсім іншою назвою топосу. Перекладач певним чином намагається наблизити оригінал тексту до українськомовного реципієнта, так би мовити, "одомашнити", оскільки читач має змогу сприймати звичні для нього лексичні одиниці. Однак, припущення подібних неточностей при перекладі місця дії неприйнятні. Вживаючи такий відповідник, перекладач залишає нерозкритою суть цього топоніма з огляду на зміст п'єси. В українськомовного та російськомовного реципієнтів зазначений переклад не викликає потрібних асоціацій. Для відтворення прагматики цього топоніма доцільно було б скористатися довідковим лінгвокультурологічним джерелом та конкретизувати це поняття задля адекватного сприйняття цільовою аудиторією.

Наступний приклад ілюструє як елімінація національної специфіки оригіналу вводить у текст елементи культури реципієнта. Перекладаючи лексему *blancmangé*, Г. Злобін вдається до прийому генералізації: *I'll bring in the blancmangé* [Williams 1945, p. 3] – *Я принесу сладкое* [Злобін 1999, с. 4]. Генералізація значення *blancmangé* не є виправданою, оскільки втрачено важливий компонент значення цієї лексеми, а саме те, що автор оригіналу наголошує на знатному походженні цієї родини. У російській мові є можливість застосувати в цьому випадку еквіваленту, котрий має французьке походження: «*блманже – холодний десерт з мигдалем*» [Словник «Академик»]. В українському варіанті також вилучено важливе значення цієї лексеми для формування характеристики картини культури, побуту та традицій родини: *I'll bring in the blancmangé – Я принесу десерт* [Стріха 2014, с. 111]. У той час, як ця лексема є ключовим компонентом у конструкції образів головних персонажів і повинна бути обов'язково відтворена у перекладі. Транскодувач А. Завалій, навпаки,

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Пасенчук Н. В. [Пасенчук Н. В.], nataliiapasenchuk@gmail.com

Соціально-культурний контекст драматичного тексту: проблеми відтворення (на матеріалі перекладів українською та російською мовами п'єси Теннессі Вільямса «The Glass Menagerie») [Соціально-культурний контекст драматического текста: проблемы воспроизведения (на материале переводов на украинский и русский языки пьесы Теннесси Уильямса «The Glass Menagerie»)] (Українською / На укр. яз)

вдається до прийому компенсації значення, відтворюючи лексему *blancmangé* точним еквівалентом *блманже* [Завалий 2008, с. 5].

Висновки. На основі проведеного аналізу можна дійти висновку, про те, що важливою складовою образності тексту є національно марковані засоби, які сприяють емоційно-експресивній забарвленості тексту та підкреслюють національний колорит. Проблема відтворення ідіостилістичного забарвлення ускладнюється тим, що в перекладі необхідно донести до реципієнта правильне розуміння усталених образів, що складаються в кожного народу протягом століть, знайти у мові перекладу такі відповідники, які б адекватно відображали текст оригіналу. У цілому перекладачі зосереджують увагу на збереженні текстових структур оригіналу, а для перекладів характерний високий рівень нейтралізації культурно-специфічного значення. Прагнення точності перекладу призводить до неправильного сприйняття тексту оригіналу.

Перспективи дослідження вбачаємо у подальшому вивченні проблеми відтворення національного колориту у перекладі драматичних текстів, а також у дослідженні способів передачі соціально-культурної та історико-культурної специфіки оригіналу, що належить до актуальних проблем сучасного перекладознавства.

Література:

1. *Великий енциклопедичний словник «Академик»*, доступ https://dic.academic.ru/dic.nsf/dic_culinary/248/
2. Ожегов, С. И., Шведова, Н. Ю. *Толковый словарь русского языка* (Москва: ИТИ Технологии, 2006), 944, доступ <http://www.ozhegov.com/words/2847.shtml>
3. *Публічний електронний словник української мови*, доступ <http://ukrlit.org/slovnyk>
4. Толковый словарь русского языка Д. Н. Ушакова, доступ <https://ushakovdictionary.ru/>
5. *Українсько-російський і російсько-український фразеологічний словник*, уклад. Олейник І. С., Сидоренко М. М., доступ <http://lang.slovopedia.org.ua/7/53394/97454.html>
6. Шамина, В. Б. *Американская драма XX века: основные тенденции развития* (Lambert Academic Publishing, 2011), 218.
7. Bazerman, C. *Shaping Written Knowledge: The Genre and Activity of the Experimental Article in Science* (Madison, WI: University of Wisconsin Press, 1988), 356.
8. Brandt, G. *Cinematic Structure in the Work of Tennessee Williams in American Theatre*, ed. J. R. Brown and B. Harris (London: Edward Arnold, 1967), 168.
9. *Cambridge Dictionary*, доступ <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/>
10. *Dictionary by Merriam-Webster: America's most-trusted online dictionary*, доступ

Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]

© *Pasenchuk N. [Pasenchuk N.]*, nataliipasenchuk@gmail.com

Social and Cultural Context of the Dramatic Text: Problems of Reproduction (based on the Ukrainian and Russian translations of Williams Tennessee's play «The Glass Menagerie») [Social'no-kul'turnyj kontekst dramatychnogo tekstu: problemy vidtvorennya (na materialy perekladiv ukrai'ns'koju ta rosij's'koju movamy p'jesy Tennesi Vil'jamsa «The Glass Menagerie»)] (in Ukrainian)

<https://www.merriam-webster.com/dictionary/turn%20back>

11. Dubrow, H. *Genre* (New York: Routledge, 2014).
12. Fowler, A. *Kinds of Literature: An Introduction to the Theory of Genres and Modes* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1982).
13. Williams, T. *Production Notes* (New Directions Publishing, 1945), 105.
14. Williams, T. *The Glass Menagerie* (New Directions Publishing, 1945), 105.

Список джерел ілюстративного матеріалу:

15. Вільямс, Т. «Скляний звіринець,» пер. з англ М. Стріха. *Кур'єр Кривбасу* 296/297/298 (2014): 105–163.
16. Уильямс, Т. *Стеклянный зверинец*, пер. з англ Г.Злобин (Москва: Гудьял-Пресс, 1999), 53.
17. Уильямс, Т. *Стеклянный зверинец*, пер. з англ. А. Завалий (Москва, 2008), 55.

References:

1. *Velykyj encyklopedychnyj slovnyk «Akademyk»*, dostup https://dic.academic.ru/dic.nsf/dic_culinary/248/ (in Russ.).
2. Ozhegov, S. I., Shvedova, N. Ju. *Tolkovyj slovar' russkogo jazyka* (Moskva: ITI Tehnologii, 2006), 944, dostup <http://www.ozhegov.com/words/2847.shtml> (in Russ.).
3. *Publichnyj elektronnyj slovnyk ukrai'ns'koi' movy*, dostup <http://ukrlit.org/slovnyk> (in Ukr.).
4. *Tolkovyj slovar' russkogo jazyka D. N. Ushakova*, dostup <https://ushakovdictionary.ru> (in Russ.).
5. *Ukrai'ns'ko-rosijs'kyj i rosijs'ko-ukrai'ns'kyj frazeologichnyj slovnyk*, uklad. Olejnyk I. S., Sydorenko M. M., dostup <http://lang.slovopedia.org.ua/7/53394/97454.html> (in Ukr.).
6. Shamina, V. B. *Amerikanskaja drama XX veka: osnovnye tendencii razvitija* (Lambert Academic Publishing, 2011), 218 (in Russ.).
7. Bazerman, C. *Shaping Written Knowledge: The Genre and Activity of the Experimental Article in Science* (Madison, WI: University of Wisconsin Press, 1988), 356.
8. Brandt, G. *Cinematic Structure in the Work of Tennessee Williams in American Theatre*, ed. J. R. Brown and B. Harris (London: Edward Arnold, 1967), 168.
9. *Cambridge Dictionary*, доступ <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/>
10. *Dictionary by Merriam-Webster: America's most-trusted online dictionary*, доступ <https://www.merriam-webster.com/dictionary/turn%20back>
11. Dubrow, H. *Genre* (New York: Routledge, 2014).
12. Fowler, A. *Kinds of Literature: An Introduction to the Theory of Genres and Modes* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1982).
13. Williams, T. *Production Notes* (New Directions Publishing, 1945), 105.
14. Williams, T. *The Glass Menagerie* (New Directions Publishing, 1945), 105.
15. Vil'jams, T. «Sklyanyj zvirynec',» per. z angl M. Striha. *Kur'jer Kryvbasu* 296/297/298 (2014): 105–163 (in Ukr.).
16. Uil'jams, T. *Stekljannyj zverinec*, per. z angl G .Zlobin (Moskva: Gud'jal-Press, 1999), 53 (in Russ.).
17. Uil'jams, T. *Stekljannyj zverinec*, per. z angl. A. Zavalij (Moskva, 2008), 55 (in Russ.).

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Пасенчук Н. В. [Пасенчук Н. В.], nataliiapasenchuk@gmail.com

Соціально-культурний контекст драматичного тексту: проблеми відтворення (на матеріалі перекладів українською та російською мовами п'єси Теннессі Вільямса «The Glass Menagerie») [Социально-культурный контекст драматического текста: проблемы воспроизведения (на материале переводов на украинский и русский языки пьесы Теннесси Уильямса «The Glass Menagerie»)] (Українською / На укр. яз)

Стаття надійшла до редакції 22.08.2018

Перевірено на плагіат 21.11.2018 р.

унікальність – 98.78 %

УДК 811.521:003.324.2]+[811.581:003.312

ДЕРИВАТИЗАЦІЯ БАЗОВОЇ СЛОВОТВОРЧОЇ МОДЕЛІ «СВІЙ-ЧУЖИЙ» В ЯПОНСЬКІЙ МОВІ З ПОГЛЯДУ ІСТОРИЧНОЇ ДИНАМІКИ ФОРМ ЯПОНСЬКОГО ПИСЬМА: ДІАХРОНІЧНИЙ ТА СИНХРОНІЧНИЙ АСПЕКТИ

Пирогов Володимир Леонідович, pirogov_ukremb@hotmail.com

канд. філол. н., доцент

Київський національний лінгвістичний університет

У статті зроблено спробу дослідити умови зародження і подальшої дериватизації базової словотворчої моделі «свій-чужий» в японській мові на тлі історичної динаміки форм японського письма. Попри те, що Японія і японці вважаються генетично відокремленими від решти світу, їм неодноразово доводилося стикатися із зовнішнім впливом, зокрема, сприймати і засвоювати норми та стереотипи чужих культур і мов, при цьому зберігаючи свою національну цілісність, ідентичність і самобутність, і разом з тим, вдосконалювати свою власну мову і культуру, внаслідок чого, в решті-решт, сформувалася надзвичайно своєрідна й унікальна мова, яку можна охарактеризувати як синкретичну – японо-китайську – з домішками, на сучасному етапі, лексики європейських мов, переважно англійської. Мислення японців піддавалося періодичній реструктуризації впродовж всієї історії становлення і розвитку їхньої цивілізації. І кожного разу в моменти кардинальних трансформацій культури одним із важливих, якщо не головним чинником, була писемність, яка виконувала функцію особливого засобу коригування їхньої культури і менталітету. В останні десятиліття алгоритм мислення японців змінюється, пристосовуючись до умов нового історичного формату (що відповідає синхронічному типу мислення), при цьому японська писемність в значній мірі зберігає традиційну форму, яка відповідає переважно архаїчному типу мислення. В результаті виникають об'єктивні культурно-психологічні протиріччя і водночас з'являється необхідність пошуку виходу із цієї складної ситуації, ймовірно, шляхом подальшого реформування існуючої системи письма, створення більш адекватної системи письмових знаків, які б відповідали імперативам сучасної суспільно-культурної парадигми.

Ключові слова: японська мова, історія японської мови, японська писемність, китайська ієрогліфіка, китайська мова, модель "свій-чужий", словотвірні моделі, онне читання, кунне читання, йодзідзюкуго, гайрайго, васейейго, консюго.

Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]

© Pyrogov V. [Pyrogov V. L.], pirogov_ukremb@hotmail.com

Derivatization of the Word-forming Model "OWN-ALIEN" in the Japanese Language against the Background of Historical Dynamics of the Japanese Writing System Forms Development: Diachronic and Synchronic Aspects
[Deryvatyzacija bazovoi' slovotvorchoi' modeli «svij-chuzhyj» v japons'kij movi z pogljadu istorychnoi' dynamiky form japons'kogo pys'ma: diahronichnyj ta synhronichnyj aspekty] (in Ukrainian)

**DERIVATIZATION OF THE WORD-FORMING MODEL
"OWN-ALIEN" IN THE JAPANESE LANGUAGE AGAINST THE
BACKGROUND OF HISTORICAL DYNAMICS OF THE JAPANESE
WRITING SYSTEM FORMS DEVELOPMENT: DIACHRONIC AND
SYNCHRONIC ASPECTS**

Pyrogov V., pyrogov_ukremb@hotmail.com

Ph.D, Associate Professor

Kyiv National Linguistic University

The paper attempts to study the conditions of historical origin and subsequent derivatization of the basic word-formation model "own-alien" in the Japanese language against the background of historical dynamics of the Japanese writing system development. Despite the fact that Japan and the Japanese are considered genetically isolated from the rest of the world, they repeatedly had to face the influence of external factors, in particular, to perceive and assimilate the norms and stereotypes of foreign cultures and languages, while preserving their national identity and integrity, and at the same time, to improve their own language and culture, resulting in the formation of a highly original and unique language that can be characterized as syncretic – Japanese-Chinese – with inclusion at present time of lexical elements from European languages, mainly English. The Japanese pattern of thinking has been periodically restructured throughout the history of the formation and development of their civilization. And every time at the moment of cardinal transformation of their culture one of the important if not the main factor was writing system, which served as a special mean of adjusting their culture and mentality. In recent decades, the algorithm of Japanese thinking has changed, adapting to the conditions of a new historical format (which corresponds to the synchronous type of thinking), while the Japanese writing largely preserves the traditional form, which corresponds mainly to the archaic type of thinking. As a result, objective cultural and psychological contradictions arise, and at the same time a need to find a way out of this difficult situation emerges, perhaps by further reforming the existing system of writing, creating a more adequate system of written signs that would correspond to the imperatives of the modern socio-cultural paradigm.

Key words: *Japanese language, the history of the Japanese language, Japanese writing, Chinese characters, Chinese language, "own-alien" word-formation model, on-yomi, kun-yomi, yojijukugo, gairaigo, waseieigo, konshugo.*

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© *Пирогов В. Л. [Пирогов В. Л.], pyrogov_ukremb@hotmail.com*

Дериватизация базовой словотворческой модели «свйй-чужий» в японській мові з погляду історичної динаміки форм японського письма: діахронічний та синхронічний аспекти [Дериватизация базовой словообразовательной модели «свой-чужой» в японском языке с точки зрения исторической динамики форм японского письма: диахронический и синхронический аспекты] (Українською / На укр. яз)

ДЕРИВАТИЗАЦИЯ БАЗОВОЙ СЛОВООБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ МОДЕЛИ «СВОЙ-ЧУЖОЙ» В ЯПОНСКОМ ЯЗЫКЕ С ТОЧКИ ЗРЕНИЯ ИСТОРИЧЕСКОЙ ДИНАМИКИ ФОРМ ЯПОНСКОГО ПИСЬМА: ДИАХРОНИЧЕСКИЙ И СИНХРОНИЧЕСКИЙ АСПЕКТЫ

Пирогов Владимир Леонидович, pirogov_ukremb@hotmail.com

канд. филол. н., доцент

Київський національний лінгвістичний університет

В статье предпринята попытка исследовать условия зарождения и последующей дериватизации базовой словообразовательной модели «свой-чужой» в японском языке на фоне исторической динамики форм японского письма. Несмотря на то, что Япония и японцы считаются генетически обособленными от остального мира, им неоднократно приходилось сталкиваться с влиянием внешних факторов, в частности, воспринимать и усваивать нормы и стереотипы чужих культур и языков, при этом сохраняя свою национальную целостность, идентичность и самобытность, и вместе с тем, совершенствовать свой собственный язык и культуру, в результате чего, в конце концов, сформировался чрезвычайно своеобразный и уникальный язык, который можно охарактеризовать как синкретический – японо-китайский – с внедрением на современном этапе элементов лексики европейских языков, преимущественно английского. Мышление японцев подвергалось периодической реструктуризации на протяжении всей истории становления и развития их цивилизации. И каждый раз в моменты кардинальных трансформаций культуры одним из важных, если не главным, фактором была письменность, которая выполняла функцию особого средства корректировки их культуры и менталитета. В последние десятилетия алгоритм мышления японцев меняется, приспособляясь к условиям нового исторического формата (что соответствует синхроническому типу мышления), при этом японская письменность в значительной мере сохраняет традиционную форму, которая соответствует преимущественно архаичному типу мышления. В результате возникают объективные культурно-психологические противоречия, и одновременно появляется необходимость поиска выхода из этой сложной ситуации, возможно, путем дальнейшего реформирования существующей системы письма, создания более адекватной системы письменных знаков, которые бы соответствовали императивам современной общественно-культурной парадигмы.

Ключевые слова: японский язык, история японского языка, японская письменность, китайская иероглифика, китайский язык, модель «свой-чужой», словообразовательные модели, онное чтение, кунное чтение, ёдзидзюкуго, гайрайго, васэйэйго, консюго.

Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]

© Pyrogov V. [Pyrogov V. L.], pirogov_ukremb@hotmail.com

Derivatization of the Word-forming Model "OWN-ALIEN" in the Japanese Language against the Background of Historical Dynamics of the Japanese Writing System Forms Development: Diachronic and Synchronic Aspects
[Deryvatyzacija bazovoi' slovotvorchoi' modeli «svij-chuzhyj» v japons'kij movi z pogljadu istorychnoi' dynamiky form japons'kogo pys'ma: diahronichnyj ta synhronichnyj aspekty] (in Ukrainian)

Вступ

Японська культура внаслідок різних історичних і географічних причин є надзвичайно самобутньою. Їй властива особлива сила «привласнення чужих форм». На землі є мало культур, які б були здатні так само, як японська, сприймаючи досвід інших, чужоземних культур, залишатися самими собою [1, с. 13]. Проблема взаємодії мови і писемності з огляду моделі «свій-чужий» в японській мові постійно привертає увагу лінгвістів (Алпатов В. М., Косарев В. Д., Маевский Е. В., Пирогов В. Л., Черевко К. Е., Вежбицка А., Иенага С., Хэдленд Д. та ін.). Учені намагаються з'ясувати чинники, які впливали на механізми її дії в різних історичних умовах і, зокрема, на сучасному етапі, з метою виявлення тенденцій подальшого розвитку японської мови і писемності.

Отже, **об'єктом** дослідження є система японської мови і писемності, натомість **предметом** дослідження – функціонування словотворчої моделі «свій-чужий» в японському мовно-культурному середовищі на діахронічному та синхронічному рівнях.

Метою статті є дослідження особливостей процесу дериватизації моделі «свій-чужий» в японській мові на тлі історичної динаміки форм японського письма.

Завдання дослідження полягає передусім у виявленні та аналізі дихотомічних відмінностей між японською і китайською мовами, з одного боку, на момент їх історичного зіткнення (приблизно V-VII ст.), а з другого, у процесі подальшого синкретичного розвитку японської мови і писемності протягом більше десяти століть до початку епохи Мейдзі (1886 р.), а також на переломі другого і третього тисячоліть у період широкої інтернаціоналізації японської мови і культури в умовах глобалізації.

Передусім хотілося б особливо підкреслити, що дослідження будь-яких аспектів і явищ, пов'язаних з японською мовою, навряд чи можуть мати успіх без урахування її ієрогліфічності, зокрема, без урахування особливостей ієрогліфічного характеру японської писемності і відповідно факту її впливу на спосіб мислення японців [6, с. 103; 3].

Мислення японців піддавалося періодичній реструктуризації впродовж всієї історії становлення і розвитку їхньої цивілізації. І кожного разу в моменти

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Пирогов В. Л. [Пирогов В. Л.], pirogov_ukremb@hotmail.com

Дериватизація базової словотворчої моделі «свій-чужий» в японській мові з погляду історичної динаміки форм японського письма: діахронічний та синхронічний аспекти [Дериватизация базовой словообразовательной модели «свой-чужой» в японском языке с точки зрения исторической динамики форм японского письма: диахронический и синхронический аспекты] (Українською / На укр. яз)

кардинальних трансформацій культури одним із важливих, якщо не головним, чинником була писемність, яка виконувала функцію особливого засобу організації та впорядкування їхнього мислення, врівноваження і згладжування об'єктивних протиріч [5, с. 76-83].

Слід підкреслити, що без суворої диференціації письмового та усного аспектів, при абсолютній перевазі першого, на ранньому етапі взаємодії цих мов розібратися в тих особливих процесах, які мали місце в японській мові в період зародження писемності надзвичайно складно, якщо не сказати – неможливо. З цього приводу американська лінгвістка і сходознавець Lidiya Liu задається питанням, чи дійсно різноструктурні мови є несумірними? І робить такий висновок: «... люди різних культур не завжди, якщо взагалі розуміють один одного. І одним з найсерйозніших бар'єрів для розуміння є дихотомія «ідеографічне – буквено-фонетичне письмо» [10, с. XV].

Важливо зауважити, що писемність організовує, впорядковує і структурує мислення, робить його більш точним і стандартним, і тому справляє істотний вплив на формування менталітету носіїв, їхню культуру і духовність. У зв'язку з цим варто зазначити, що китайська ієрогліфічна писемність відрізняється від будь-якої буквено-фонетичної тим, що відображає, перш за все, змістовний аспект мови [7, с. 157].

Одним із головних результатів запозичення китайської ієрогліфіки стало, як вже зазначено, синкретичне злиття двох мов – японської та китайської з утворенням нової, унікальної мови (яп. 緩和調和对, kanwa-choowatai, «китайської і японської мови в їхньому гармонійному поєднанні»), що не має аналогів у світовій історії [4, с. 181; 8, с. 106].

Загальна періодизація історії еволюції системи японського письма:

- Раннє Середньовіччя (古代, V-X ст.).

- Середньовіччя (中世, X-XVI ст.).

- Новий етап (近世, XVI-XIX ст.).

- Новітній етап (近代, 1868–1945 pp.).

- Сучасний етап (現代, 1945 – 1980 pp.).

Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]

© Pyrogov V. [Pyrogov V. L.], pirogov_ukremb@hotmail.com

Derivatization of the Word-forming Model "OWN-ALIEN" in the Japanese Language against the Background of Historical Dynamics of the Japanese Writing System Forms Development: Diachronic and Synchronic Aspects [Deryvatyzacija bazovoi' slovotvorchoi' modeli «svij-chuzhyj» v japons'kij movi z pogljadu istorychnoi' dynamiky form japons'kogo pys'ma: diahronichnyj ta synhronichnyj aspekty] (in Ukrainian)

- Поточний етап (平成時代、1990-й р. по т.ч.).

Далі наводиться порівняння двох варіантів поетичного тексту в стилі *вака* (和歌, жанр японської середньовічної поезії), взятих відповідно з найдавніших японських літописів «Ніхонгі» і «Ніхонсёкі», а також їх сучасне написання, латинська транскрипція і переклад українською, англійською та російською мовами:

Текст з «Кодзікі»:

夜久毛多都 伊豆毛夜幣賀岐 都麻碁微爾 夜幣賀岐都久流
 やくもたつ いづもやへがき つまごみに やへがきつくる

曾能夜幣賀岐衷.

そのやへがきを.

Текст з «Ніхонсёкі»:

夜句茂多菟 伊弩毛夜霸餓岐 菟磨語味爾 夜霸餓枳都俱盧
 やくもたつ いづもやへがき つまごみに やへがきつくる

贈迺夜霸餓岐廻.

そのやへがきを.

Сучасний текст:

八雲立つ出雲八重垣妻籠に八雲垣作るその八重垣を
 やくもたつ いづもやへがきつまごみにやへがきつくるそのやへがきを.

Латинська транскрипція:

Yakumotatsu izumoyaegaki tsumagomini yaegakitsukuru sono yaegaki wo

Переклад:

Укр .: В Ідзумо, де вісьмома пасмами хмари встають, покої у вісім огорож, щоб дружину вкрити, покої у вісім огорож спорудив, так, ті покої у вісім огорож! (Пер. В.Л. Пирогов)

Англ .: *The many-fenced palace of Idumo # Of the many clouds rising - # To dwell there with my spouse ## Do I build a many-fenced palace: # Ah, that many-fenced palace!* [9 с. 57].

Таким чином, за кожним ієрогліфом закріпилися подвійні читання: чужі, пристосовані, китайські і власні, японські. Перші отримали назву *он-доку*, або *он-йомі*, а другі – *кун-доку*, або *кун-йомі* [2, с. 523].

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Пирогов В. Л. [Пирогов В. Л.], pirogov_ukremb@hotmail.com

Дериватизація базової словотворчої моделі «свій-чужий» в японській мові з погляду історичної динаміки форм японського письма: діахронічний та синхронічний аспекти [Дериватизация базовой словообразовательной модели «свой-чужой» в японском языке с точки зрения исторической динамики форм японского письма: диахронический и синхронический аспекты] (Українською / На укр. яз)

Читання он-йомі, або он-доку, китайське, *онне* читання ієрогліфів (音読み) називають також сіно-японським, або японським варіантом китайського озвученого слова, записаного ієрогліфом.

Читання кун-йомі, або кун-доку, японське, або *кунне* читання ієрогліфів (訓読み) відповідає власне японській фонетичній нормі читання слів, які відображаються ієрогліфами. Іншими словами, це читання китайських ієрогліфів на японський лад.

Читання дзю-бако (重箱, складні коробочки) і *юто* (湯桶, ємність для води або саке) є комбінованими читаннями, коли в одному й тому ж слові ієрогліфи в порушення правила «они – до онів, куні – до кунів» одні компоненти слова читаються *по-ону*, а інші – *по-куну*. Наприклад, 金色 кін'іро (он + кун), «золотистий колір»; 空手道 карате (кун + кун + он), «мистецтво карате» [7, с. 11-13].

Читання нанорі (名乗り) використовується в іменах власних і топонімах. Так, наприклад, ієрогліф 三 (онне читання – «сан», кунное – «міцу») часто читається в іменах як *дзо*, хоча таке його читання не зафіксовано в жодному сучасному японському словнику. Часто ієрогліфи 安 і 良, що використовуються в іменах власних, читаються відповідно як *а* і *ра* і фіксуються в словниках як такі, що мають читання *нанорі*.

Читання гікун (儀訓) не має прямого відношення ні до *кунів*, ні до *онів* окремих ієрогліфів, а передає зміст усього сполучення в цілому. Наприклад, сполучення 一寸 можна прочитати як *іссун* (тобто, «один сун (дюйм)»), однак насправді відповідає одному слову *тётто* («трохи»). Крім того, читання *гікун* часто зустрічається, поряд з *нанорі*, в японських іменах.

Читання атедзі (当て字) актуалізується завдяки використанню ієрогліфів за фонетичною або семантичною ознакою, виходячи зі звучання і значення слова в цілому без урахування етимологічного зв'язку ієрогліфа з даної лексичної одиницею.

Приклади використання атедзі за категоріями:

Запозичені географічні назви, імена власні, антропонімів: 印度 *Індо* (India / Індія /), 仏蘭西 *Фурансу* (France / Франція /), 伊太利亜 *Ітарія* (Italy / Італія /), 亜

米利加 *Америка* (America / Америка /) тощо.

Иноземні слова: 歌留多 карута (karta / карта /), 珈琲 *ко:хі:*

(coffee / кава/), 加加阿 *какао* (coco / какао), 乾酪 *чі:дзуチ – ズ* (cheese / сир /) 牛酪 *бата:* (butter / масло /) 麵麩 *пан* (pan / хліб), 扁桃 *а:мондо* (almond / мигдаль / тощо.

Японські слова: 石蓴 *аоса* (морський салат); 綠鳩 *аобато* (білогрудий зелений голуб); 馬酔木 *асебі, асібі* (чагарник японська / рід вічнозелених низькорослих чагарників /); 覆盆子 *іміго* (полуниця), 天^ふら・天麩羅・天婦羅 *темпура* (темпура, риба, овочі, приготовлені в клярі) тощо.

Японські слова, що не мають ієрогліфічного написання, для яких ієрогліфи були підібрані за змістом: 大人 *отона* («дорослий»), 今年 *котомі* («у цьому році»), 田舎 *інака* («село») тощо.

Лексика останньої категорії, що утворює досить велику групу в японській мові, отримала назву *дзюкудзікун* (熟字訓), характеризується тим, що читання ієрогліфів присвоюється всьому поєднанню, і не можна визначити, яка частина слова відповідає якому ієрогліфу, при цьому ієрогліфи, якими записується слово, що не мають з ним безпосередній етимологічний зв'язок, але збігаються за змістом. Наприклад, 麦酒 *бі:ру* (beer / пиво /), 土産 *міяге* (сувенір), 台詞 *серіфу* (текст ролі) тощо.

Одним із перших лінгвістичних винаходів японців, що знадобився для адаптації їхньої мови до запозиченої від китайців писемності, була *манйогана* (万葉仮名, тимчасові знаки, застосовані в поетичній антології «Манйосю») – своєрідна система письма, в якій кожен склад давньояпонської мови записувався будь-яким з цілого ряду ієрогліфів, що мали аналогічне з ним читання.

Таблиця

Манйогана

Звук	Латинізована транскрипція	Ієрогліфи
あ	a	阿、安、英、足
い	i	伊、怡、以、異、已、移、射、五 8

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Пирогов В. Л. [Пирогов В. Л.], pirogov_ukremb@hotmail.com

Дериватизація базової словотворчої моделі «свій-чужий» в японській мові з погляду історичної динаміки форм японського письма: діахронічний та синхронічний аспекти [Дериватизация базовой словообразовательной модели «свой-чужой» в японском языке с точки зрения исторической динамики форм японского письма: диахронический и синхронический аспекты] (Українською / На укр. яз)

う	u	宇、羽、于、有、卯、烏、得
え	e	衣、依、愛、榎 4
お	o	意、憶、於、應 4
か	ka	可、何、加、架、香、蚊、迦
き	ki(1)	支、伎、岐、企、棄、寸、吉、杵、來
	ki(2)	貴、紀、記、奇、寄、忌、幾、木、城
く	ku	久、九、口、丘、苦、鳩、
け	ke(1)	支、伎、岐、企、棄、寸、吉、杵、來
	ke(2)	貴、紀、記、奇、寄、忌、幾、木、城
こ	ko(1)	古、姑、枯、故、侯、孤、児、粉
	ko(2)	己、巨、去、居、忌、許、虚、興、木
さ	sa	左、佐、沙、作、者、柴、紗、草、散
し	si	子、之、芝、水、四、司、詞、斯、志、思、 信、偲、寺、侍、時 ¹⁵ 歌、詩、師、紫、新、 旨、指、次、此、死、事、准、磯、為
す	su	寸、須、周、酒、州、洲、珠、数、酢、栖、 渚
せ	se	世、西、齊、勢、施、背、脊、迫、瀬
そ	so(1)	宗、祖、素、蘇、十
	so(2)	所、則、曾、僧、增、憎、衣、背、苑

Йодзідзюкуго (四字熟語) – особлива форма японських фразеологізмів китайського походження, які мають форму ієрогліфічних фреймів, що складаються з чотирьох морфем. *Йодзідзюкуго* є переконливим прикладом ієрогліфотворчості, що доводить основоположну роль ієрогліфіки у словотворчому процесі як у китайській, так і в японській мовах. Варто звернути увагу на те, що в японській мові існують дублети «*йодзідзюкуго* – граматично й синтаксично розгорнуті фразеологізми», що є майже абсолютними синонімами за винятком того, що перші мають марковану стилістику, властиву китайським моделям, а другі є цілком автентичними і відповідають японським фразотвірним моделям. Наприклад:

Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]

© Pyrogov V. [Pyrogov V. L.], pyrogov_ukremb@hotmail.com

Derivatization of the Word-forming Model "OWN-ALIEN" in the Japanese Language against the Background of Historical Dynamics of the Japanese Writing System Forms Development: Diachronic and Synchronic Aspects [Deryvatyzacija bazovoi' slovotvorchoi' modeli «svij-chuzhyj» v japons'kij movi z pogljadu istorychnoi' dynamiky form japons'kogo pys'ma: diahronichnyj ta synhronichnyj aspekt] (in Ukrainian)

以心伝心 (*ісін-денсін*) = 心を以って心に伝う (*кокоро о мотте кокоро ні цутайу*)
– букв. «[Передавати думки] від серця до серця» (коли взаємна прихильність і ласка набагато красномовніші за слова);

一長一短 (*іччьо-іттан*) = 一利あれば一害あり (*ітірі ареба, ітігаі арі*) – букв.
«Якщо є позиток, є й збиток» тощо.

Васейкандзі (和製漢字/国字) з точки зору графо-семантичних будівельних елементів, що використовуються, схожі на сучасні лексичні одиниці *васейейго*: і в першому і в другому випадку створюються слова із запозичених китайських графо-морфем:

Приклади васейкандзі:

Васейкандзі	Читання	Український відповідник
躰	сіцукє	тіло+красивий=виховання, дисципліна
鮪	сяті	риба+тигр=кит-касатка
辻	цудзі	дорога+хрест=перехрестя
鰯	івасі	риба+слабкий= <i>івасі</i>
峠	тоге	гора+верх і низ=гірський перевал
働く	хатараку	людина+рухатися=працювати

Наступний історичний етап сприйняття японцями чужої мови і чужої культури пов'язаний з *гайрайго* (外来語) – запозиченнями з європейських мов, які, як і слова китайської мови, мали свою письмову форму запису, що кардинально відрізняється від китайської, і дихотомічно їй протилежні. Зокрема, це система буквено-фонетичного запису слів на основі складової абетки *катакана*. Приклади: パソコン (*pasokon*): англ. personal computer, マイク (*maiku*): англ. microphone, リモコン (*rimokon*): англ. remote controller, ワードプロセッサ (*wapuro*): англ. word processor тощо.

Васей-ейго (和製英語) – японські псевдоангліцизми, тобто такі слова, які не існують в англійській мові, але побудовані з англомовних морфем.

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Пирогов В. Л. [Пирогов В. Л.], pirogov_ukremb@hotmail.com

Дериватизація базової словотворчої моделі «свій-чужий» в японській мові з погляду історичної динаміки форм японського письма: діахронічний та синхронічний аспекти [Дериватизация базовой словообразовательной модели «свой-чужой» в японском языке с точки зрения исторической динамики форм японского письма: диахронический и синхронический аспекты] (Українською / На укр. яз)

Приклади васейейго:

Васейейго	Структура	Англійський відповідник	Український відповідник
オフィスレディー-/OL	англ. office+ lady	female office worker	жінка-службовець
コンセント-	англ. consent	electrical outlet (амер.) / power point (брит.)	електророзетка
アフターサービス	англ. after+service	after sales service	післяпродажне обслуговування

Крім того, в останні роки в японській мові з'явилася нова категорія слів, які поєднують в собі елементи *ваго* і *гайрайго*, наприклад, 消しゴム *кесі-гому* (гумка), 電子レンジ *денсі-рендзі* (електроплита), ビニール袋 *біні:ру-бако* (вініловий пакет) тощо. Ця лексична категорія має назву *консюго* (混種語), тобто гібридних лексем, або просто т. зв. лексичних «гібридів».

Узагальнюючи все вище викладене, можна зробити висновок про те, що причина виникнення моделі «свій-чужий» криється не стільки в структурних відмінностях мов, скільки у відмінностях культурних та ментальних установок. У цьому сенсі дихотомію «ієрогліфічне – буквено-фонетичне письмо» слід розуміти не тільки як графічну розбіжність, а як історично обумовлену опозицію «китайсько-орієнтована – японсько-орієнтована ментальна культура», а з другого, як опозицію «західно-орієнтована – східно-орієнтована, і більш конкретно, європейсько-американська – китайсько-японська ментальна культура».

Отже, можна зробити такі висновки. Причина виникнення моделі «свій-чужий» в японській мові на завершальному етапі формування синкретизму *ваго-канго* криється не стільки в структурних відмінностях китайської і японської мов, скільки у розбіжностях культурних та ментальних установок. У цьому сенсі дихотомію «ієрогліфічне – буквено-фонетичне письмо» слід розуміти не тільки як графічну опозицію, а як історично зумовлену контроверзу «китайсько-орієнтована –

Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]

© Pyrogov V. [Pyrogov V. L.], pirogov_ukremb@hotmail.com

Derivatization of the Word-forming Model "OWN-ALIEN" in the Japanese Language against the Background of Historical Dynamics of the Japanese Writing System Forms Development: Diachronic and Synchronic Aspects [Deryvatyzacija bazovoi' slovotvorchoi' modeli «svij-chuzhyj» v japons'kij movi z pogljadu istorychnoi' dynamiky form japons'kogo pys'ma: diahronichnyj ta synhronichnyj aspekt] (in Ukrainian)

японсько-орієнтована ментальна культура», а з другого, як антагонію «західно-орієнтована – східно-орієнтована, і більш конкретно, європейсько-американська – китайсько-японська ментальна культура».

Саме культурна і ментальна стратифікація мови японців, у якій важливу роль відіграють такі чинники, як соціальна ієрархічність, культурна сумісність та етикетні норми (наприклад, *кейго* тощо), була головною причиною виникнення опозиційних пар «он-кун», зумовила необхідність створення складових абеток *катакана* і *хірагана*, призвела до виникнення лексичних одиниць *гайрайго*, а згодом таких деривативних їх форм, як *васейейго* і *консюго*. У зв'язку з цим можна спрогнозувати шляхи виходу зі складної ситуації, яка склалася в Японії внаслідок використання доволі громіздкої і незручної системи письма, ймовірно, шляхом подальшого її реформування, створення більш адекватної системи письмових знаків, які б відповідали імперативам сучасної суспільно-культурної парадигми. При цьому, на нашу думку, надзвичайно важливим фактом є те, що японська мова в процесі формування особливого історичного симбіозу з китайською, а згодом з англійською та іншими структурно протилежними мовами, не розчинилася в них, а зберегла свою автентичність завдяки створенню співіснуючих культурно вмотивованих опозицій. Для японської мови чинник культурної і ментальної відокремленості по відношенню до всього чужого, зовнішнього є не формальним і поверхневим, а винятково змістовним і генетично вмотивованим. Тому, попри всі новітні тенденції розвитку словотвірних процесів у японській мові, стрижневою моделлю завжди залишатиметься модель «свій-чужий».

Отримані результати утворюють основу для здійснення подальших розвідок з досліджуваної проблематики.

Література:

1. Иэнага, С. *История японской культуры*, пер. с яп. Б. В. Поспелова (Москва: Прогресс, 1972), 260.
2. Капул, Н. П., Кириленко, В. Ф. *Словарь чтений японских имен и фамилий* (Москва: Рус. язык, 1990), 534.
3. Маевский, Е. В. «Идеография в японском языке.» *Окно в Японию: Ассоциация японоведов России*, доступ http://ru-jp.org/yaponovedy_maevskiy_01r.htm
4. Пирогов, В. Л. «Віддзеркалення особливостей філософсько-естетичного і мовного

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Пирогов В. Л. [Пирогов В. Л.], pirogov_ukreimb@hotmail.com

Дериватизація базової словотвірної моделі «свій-чужий» в японській мові з погляду історичної динаміки форм японського письма: діахронічний та синхронічний аспекти [Дериватизация базовой словообразовательной модели «свой-чужой» в японском языке с точки зрения исторической динамики форм японского письма: диахронический и синхронический аспекты] (Українською / На укр. яз)

синкретизму «ваго-канго» у літературному творі середньовічної Японії «Цуредзурегуса».» *Схід. світ* 3 (2008): 180–188.

5. Пирогов, В. Л. «Динаміка японської мови і писемності в контексті дихотомії «ієрогліф – вимовне слово»: порівняльно-історичний аспект.» *Матеріали Шостої міжнародної науково-практичної конференції «Передові технології у галузі навчання японської мови»* (м. Київ, 21-22 берез. 2014 р.): 76-83.

6. Пирогов, В. Л. «Еволюція китайської ієрогліфіки з огляду на дихотомію «логографічне – буквено-фонетичне письмо»: когнітивний та порівняльно-історичний аспекти.» *Матеріали міжнародної науково-практичної конф. «Мова – література – мистецтво: когнітивно-семіотичний інтерфейс»* (Київ, 2014): 103.

7. Софронов, М. В. *Китайский язык и китайское общество* (Москва: Наука, Глав. ред. восточ. лит-ры, 1979), 312.

8. Черевко, К. Е. «Специфика литературного двуязычия в древней Японии (К вопросу о характере чтения и записи текстов).» *Народы Азии и Африки* 2 (1969): 105-113.

9. Chamberlain, B. H. *Kojiki* (Boston-Rutland-Vermont-Tokyo: Tuttle Publishing, 1969), 655.

10. Lidiya, H. Liu. *Translingual Practice: Literature, National Culture, and Translated Modernity. China, 1900-1932* (Stanford, CA: Stanford University Press, 1995), 474.

References:

1. Ienaga, S. *The History of The Japanese Culture* (Moskva, Progress, 1972), 231 (In Russ.).
2. Kapul, E. P. *Japanese Names and Surnames Readings Dictionary* (Moskva: Progress, 1990), 534 (in Russ.).
3. Mayevsky E.V., Ideography in the Japanese Language [Electronic Resource]. Access mode: http://ru-jp.org/yaponovedy_maevskiy_01r.htm (In Russ.).
4. Pirogov, V. L. «Reflection of Esthetic and Language Syncretism “Wago-Kango” as Mirrored in the Medieval Japanese Literary Work “Tsuresuregusa”.» *Shidny svit* 3 (2008): 180–189 (In Ukr.).
5. Pirogov V.L., 2014, Dynamics of the Japanese Language and Writing in the Context of Dichotomy “Character – Spoken Word”: Comparative and Typological Aspect. In: *Movni i kontseptualni kartyny svitu. Naukovi rozvidky, prysvyacheni problemam yaponskoyi movy, literatury ta mizhnarodnoyi komunikatsii: sb. Statei (vyp. 56). Chast. 1.* Kyiv, KNU im. T. Shevchenka, s. 76 – 81. (In Ukr.).
6. Pirogov, V. L. «Evolution of the Chinese Characters as Mirrored in the Dichotomy “Logographic – Alphabetic Writing: Cognitive and Comparative – Historical Aspects.» *Materialy mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konf. “Mova-Literatura-Mystetstvo: kognityvno-semiotychny interface* (Kyiv, KNLU, 2014): 103. (In Ukr.).
7. Sofronov, M. V. *Chinese Language and Chinese Society* (Moskva: Nauka, 1979), 312 (In Russ.).
8. Cherevko, K. E. «Specific features of bilingualism in ancient Japan (concerning principles of reading and writing texts).» *Peoples of Asia and Africa* 2 (1969): 105–113 (In Russ.).
9. Chamberlain, B. H. *Kojiki* (Boston-Rutland Vermont-Tokyo: Tuttle Publishing, 1969), 655.
10. Lidiya, H. Liu. *Translingual Practice: Literature, National Culture, and Translated Modernity. China, 1900-1932* (Stanford, CA: Stanford University Press, 1995), 474.

Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]

© Pyrogov V. [Pyrogov V. L.], pirogov_ukremb@hotmail.com

Derivatization of the Word-forming Model "OWN-ALIEN" in the Japanese Language against the Background of Historical Dynamics of the Japanese Writing System Forms Development: Diachronic and Synchronic Aspects [Deryvatyzacija bazovoi' slovotvorchoi' modeli «svij-chuzhyj» v japons'kij movi z pogljadu istorychnoi' dynamiky form japons'kogo pys'ma: diahronichnyj ta synhronichnyj aspekty] (in Ukrainian)

Стаття надійшла до редакції 17.09.2018

Перевірено на плагіат 21.11.2018 р.

унікальність – 89.81 %

Статтю підготовлено в межах науково-дослідної роботи молодих учених №18БП044-01М „Архетипно-стереотипні константи мови і мовлення: діахронія та синхронія”, що виконується за рахунок видатків Фонду державного бюджету України (номер держреєстрації 0118U001100, Наказ №63 МОН України від 24.01.2018 р.)

УДК'367.622.22

СИНТАКСИЧНІ ЗАСОБИ МОВНОЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ПОНЯТТЯ ЗМЕНШЕНОСТІ (НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКОЇ, АНГЛІЙСЬКОЇ ТА ЛАТИНСЬКОЇ МОВ)

Руда Наталя Вікторівна, nataruda@bigmir.net

к. філол. наук, асистент

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
Інститут філології*

У рамках статті зіставляються та аналізуються структура, семантика і функції синтаксичних засобів вираження поняття зменшеності в українській, англійській та латинській мовах, виявляються універсальні та специфічні для кожної із досліджуваних мов семантико-функціональні характеристики аналітичних демінутивних одиниць, з'ясовується загальний потенціал синтаксичних конструкцій до вираження повного спектру значень, пов'язаних з поняттям малості. Категорія зменшеності (демінутивності, малості) постулюється в роботі як універсальна гносеологічно-мовна категорія, яка в мовах світу здатна виражатися за допомогою засобів різних рівнів мовної структури, реалізуючи семантику зменшеного розміру об'єкта, ослабленого вияву ознаки чи дії, що може супроводжуватися певними оцінно-емоційними та експресивними семами. У різних мовах категорія зменшеності може виражатися за допомогою засобів різних рівнів мовної структури, роль яких у кожній мові, безумовно, неоднакова. Як відомо, українська та латинська мови належать до флективних мов синтетичного ладу, чим зумовлюється пріоритетність у вираженні категорії демінутивності за допомогою суфіксації, у той час як англійська – мова аналітичного ладу – заздалегідь передбачає меншу кількість та продуктивність демінутивних суфіксів, що компенсується синтаксичними засобами. Дослідження з'ясувало, що на відміну від української та латинської мов, де демінутивні словосполучення виражають переважно значення реальної зменшеності, англійська мова за допомогою синтаксичних засобів досить вдало, відповідно до потреб мовців, компенсує брак як демінутивів об'єктивної семантики, так і оцінно-емоційних та експресивних зменшувально-пестливих форм.

Ключові слова: *поняття зменшеності, категорія зменшеності (демінутивності), оцінно-емоційне значення, аналітична конструкція, демінутивне словосполучення.*

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Руда Н. В. [Рудая Н. В.], nataruda@bigmir.net

Синтаксичні засоби мовної репрезентації поняття зменшеності (на матеріалі української, англійської та латинської мов) [Синтаксические средства языковой репрезентации понятия уменьшительности (на материале украинского, английского и латинского языков)] (Українською / На укр. яз)

**СИНТАКСИЧЕСКИЕ СРЕДСТВА ЯЗЫКОВОЙ РЕПРЕЗЕНТАЦИИ
ПОНЯТИЯ УМЕНЬШИТЕЛЬНОСТИ
(НА МАТЕРИАЛЕ УКРАИНСКОГО, АНГЛИЙСКОГО И ЛАТИНСКОГО
ЯЗЫКОВ)**

Рудая Наталия Викторовна, nataruda@bigmir.net

к. филол. наук, ассистент

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко

Институт филологии

В рамках статьи сопоставляются и анализируются структура, семантика и функции синтаксических средств выражения понятия уменьшительности в украинском, английском и латинском языках, выявляются универсальные и специфические для каждого из исследуемых языков семантико-функциональные характеристики аналитических диминутивных единиц, выясняется общий потенциал синтаксических конструкций для выражения полного спектра значений, связанных с понятием малости. Категория уменьшительности (деминутивности, малости) постулируется в работе как универсальная гносеологически-языковая категория, которая может выражаться в языках мира с помощью средств различных уровней языковой структуры, реализуя семантику уменьшенного размера объекта, ослабленного проявления признака или действия, которое может сопровождаться определенными оценочно-эмоциональными и экспрессивными семами. В разных языках категория уменьшительности может выражаться с помощью средств различных уровней языковой структуры, роль которых в каждом языке, безусловно, неодинакова. Как известно, украинский и латинский языки принадлежат к флективным языкам синтетического строя, чем обусловлена приоритетность в выражении категории деминутивности с помощью суффиксации, в то время как английский – язык аналитического строя – заранее предполагает меньшее количество и производительность деминутивных суффиксов, что компенсируется синтаксическими средствами. Исследование выяснило, что в отличие от украинского и латинского языков, где деминутивные словосочетания выражают преимущественно значение реальной уменьшенности, английский язык с помощью синтаксических средств достаточно удачно, в соответствии с потребностями говорящих, компенсирует недостаток как деминутивов объективной семантики, так и оценочно-эмоциональных и экспрессивных уменьшительно-ласкательных форм.

Ключевые слова: понятие уменьшительности, категория уменьшительности (деминутивности), оценочно-эмоциональное значение, аналитическая конструкция, деминутивные словосочетания.

Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]

© Ruda N. [Ruda N.], nataruda@bigmir.net

The Syntactic Means of Smallness Notion Representation in Ukrainian, English and Latin Languages
[Syntaksychni zasoby movnoi' reprezentacii' ponjattja zmenshenosti (na materialii ukrai'ns'koi', anglijs'koi' ta latyns'koi' mov)] (in Ukrainian)

THE SYNTACTIC MEANS OF SMALLNESS NOTION REPRESENTATION IN UKRAINIAN, ENGLISH AND LATIN LANGUAGES

Ruda N., nataruda@bigmir.net

Assistant Professor

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Institute of Philology

In the article the structure, semantics and functions of syntactic means of the smallness notion representation in Ukrainian, English and Latin languages are compared and analyzed. Common and particular for each language semantic-functional characteristics of analytical diminutive units are identified. The ability of syntactic means to express the full range of meanings associated with the notion of smallness is highlighted. The category of smallness (diminutiveness, diminution) is postulated in the article as a general gnoseological-linguistic category. The category of smallness usually denotes the small size of the object or the weakened manifestation of a feature or action, but very often the noted meanings can be accompanied by different evaluative-emotional and expressive senses. In different languages the smallness notion can be represented by means of different levels of the language structure, whose role in each language is certainly not the same. As we know, Ukrainian and Latin are synthetic languages, which explains the priority in expressing the notion of smallness by means of suffixation, while English as an analytical language has a smaller amount and productivity of diminutive suffixes, what is compensated by syntactic means. The study found out that in Ukrainian and Latin languages the diminutive phrases express mainly the meaning of real smallness, but in English the using of syntactic means in accordance with the needs of the native speakers compensates the lack of both suffixal diminutives of objective smallness semantics and suffixal diminutives of evaluative-emotional and expressive meaning.

Key words: *smallness notion, smallness (diminutiveness) category, evaluative-emotional meaning, analytical form, diminutive phrases.*

Вступ. Зменшеність – категорія, що вказує на меншу величину предмета або менший ступінь якості порівняно із звичайною величиною або звичайним ступенем якості [СУМ 1970-1980, т. III, с. 614]. Категорія зменшеності (демінітивності) – це універсальна гносеологічно-мовна категорія: те, що утворення на позначення малого розміру властиві лексиконам більшості мов, логічно виводиться з факту існування самого поняття малості. Засоби відтворення поняття зменшеності можуть формуватися і в лексиці, і в синтаксисі, і в морфології, але, залежно від конкретної мовної структури в одних мовах ядерну позицію займають синтаксичні форми, при цьому лексичні й морфологічні відходять на периферію, в інших – у ролі ядерних виступають морфологічні форми при периферійній позиції синтаксичних і лексичних виразників і т. д. [Максимчук 1972, с. 7].

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© *Руда Н. В. [Рудая Н. В.], nataruda@bigmir.net*

Синтаксичні засоби мовної репрезентації поняття зменшеності (на матеріалі української, англійської та латинської мов) [Синтаксические средства языковой репрезентации понятия уменьшительности (на материале украинского, английского и латинского языков)] (Українською / На укр. яз)

Дослідження формальної та семантичної структури виразників значення зменшеності в різних мовах (див. роботи Арнольд І. В., Бондарка О. В., Бондаря А. І., Галкіної-Федорук О. М., Гімалетдінової Г. К., Дмитрієвої О. І., Зубова О. В., Кавінкіної І. Н., Крючкової О. Ю., Максимчук Н. Н., Шакірової С. Н. та ін.) доводять, що ці мовні одиниці, незалежно від їхньої формальної структури, крім функції позначення розміру, часто служать для вираження емоцій мовця, поява яких викликана властивостями оцінюваного об'єкта, особистим ставленням мовця, ситуацією мовлення, а також для створення експресії, з метою підкреслення важливості інформації, експліцитного чи імпліцитного впливу. Більша чи менша функціональна навантаженість демінутивних форм у конкретній мові залежить від багатьох факторів – як внутрішньомовних (е. г. тип мови), так і екстралінгвістичних (е. г. особливості емоційності народу-носія мови, культуромовні норми, прийняті в даному суспільстві). **Актуальність та новизна дослідження** полягає в тому, що незважаючи на формально-структурну різноманітність мовних засобів вираження семантики зменшеності, дослідники часто-густо пов'язують останню переважно із суфіксальними морфемами. Проте зменшувальні суфікси не відображають усіх можливостей вираження цього поняття – категорія демінутивності охоплює багато інших елементів і конструкцій мови [Зеликова 1976, с. 5-6]. Мови синтетичного ладу при вираженні значення малості використовують переважно суфіксальний словотвір, у мовах же аналітичного ладу, морфологічний арсенал демінутивного вираження значно бідніший, тому в них великої ваги набувають синтаксичні засоби репрезентації значення зменшеності, загальний потенціал яких до вираження спектру значень, пов'язаних з поняттям малості, як правило, залишається поза увагою дослідників.

Мета та зумовлені нею основні **завдання** нашого дослідження полягають у зіставленні та порівняльному аналізі структури, семантики і функцій аналітичних конструкцій зі значенням зменшеності в українській, англійській та латинській мовах, у виявленні універсальних та специфічних для кожної із досліджуваних мов семантико-функціональних характеристик аналітичних демінутивних одиниць, у з'ясуванні загального потенціалу синтаксичних конструкцій до вираження повного спектру значень, пов'язаних з поняттям малості. Відтак, **об'єктом** нашого дослідження обрано синтаксичні засоби мовної репрезентації поняття зменшеності в

Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]

© Ruda N. [Ruda N.], nataruda@bigmir.net

The Syntactic Means of Smallness Notion Representation in Ukrainian, English and Latin Languages
[Syntaksychni zasoby movnoi' reprezentacii' ponjattja zmenshenosti (na materialii ukrai'ns'koi', anglijs'koi' ta
latyns'koi' mov)] (in Ukrainian)

українській, англійській та латинській мовах, а **предметом** – структуру, семантику і функції аналітичних конструкцій зі значенням зменшеності в зазначених мовах.

Численні дослідження доводять, що одні мови відзначаються надзвичайним багатством афіксальних засобів творення зменшувально-пестливих форм, інші намагаються відтворити широкий спектр демінутивної семантики синтаксичними конструкціями. У мовах переважно синтетичного ладу продуктивність аналітичних конструкцій значно нижча, порівняно, наприклад, із суфіксальним способом, на противагу аналітичним мовам, де зазначені конструкції є превалюючими. Відрізняються й функції та семантика аналітичних утворень у мовах синтетичного та аналітичного ладу. Проаналізуємо.

Синтаксичні засоби відтворення значення зменшеності в українській та латинській мовах (мовах переважно синтетичного ладу) утворюються за такими моделями: 1) недемінутивізований прикметник, який вказує на малість + недемінутивізований іменник (е. г.: *Довго надумувався, не повертався язик на слово, але надумався, прийшов до Корнія, до малої хати* [Самчук 1991, с. 135]; *Parva delicta aperiunt viam ad majora (Малі злочини відкривають дорогу великим)* [Цимбалюк 1990, с. 250]); 2) демінутивізований прикметник, який вказує на малість + недемінутивізований іменник (е. г.: *[Микола] Що вас сюди до нас приводить? [Війт] Гм, так собі, маємо до вас маленьку справу* [Франко 1979, с. 28]; *Parvulas illi manus ad ora referunt ... (Вони маленькі руки до пащі простягають...)* [Petronius 1997, р. 210]); 3) недемінутивізований прикметник, який вказує на малість + демінутивізований іменник (е. г.: *Се вже тобі не та мала Оксанка, що ти, було, їй робиш веретенця* [Українка 2008, с. 833]; *Nec iuxta quisquam quam parva casula capnulis temere contacta (Поряд нічого не було за винятком невеликої хатинки, покритої очеретом)* [Apulejus 1989, Vol. 1, р. 194]); 4) демінутивізований прикметник, який вказує на малість + демінутивізований іменник (е. г.: *Старий розправив тремтячою рукою малесенький шматочок паперу і тримав його наче бозна-яку газету* [Багрянний 1991, 231]; *Tunc formicula illa parvula atque ruricola ... convocat corrogatque cunctam formicarum accolarum classem ... (Тоді та маленька польова мурашечка ... скликала усіх-усіх доколишніх мурах ...)* [Apulejus 1989, Vol. 1, р. 328]).

Аналітичне вираження поняття зменшеності в англійській мові (мові

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Руда Н. В. [Рудая Н. В.], nataruda@bigmir.net

Синтаксичні засоби мовної репрезентації поняття зменшеності (на матеріалі української, англійської та латинської мов) [Синтаксические средства языковой репрезентации понятия уменьшительности (на материале украинского, английского и латинского языков)] (Українською / На укр. яз)

аналітичної будови) є домінуючим способом, на відміну від української та латинської. За свідченням М. Максимчук, яка досліджувала способи вираження градацій зменшення-збільшення в англійській мові, пріоритетним для вираження значення зменшеності (та збільшеності) у ній є саме аналітичні словосполучення. У процентному відношенні весь комплекс лексико-граматичних засобів репрезентації значення зменшення-збільшення дослідницею розподіляється так: 66,8% – синтаксичні словосполучення, 27% – лексичні виразники, морфологічні форми – 6,2% на загальну кількість вибраного матеріалу [Максимчук 1972, с. 7].

Як показує опрацьований нами матеріал, демінутивні словосполучення в англійській мові є переважно двокомпонентними і утворюються за такими моделями: 1) недемінутивізований прикметник, який вказує на малість + недемінутивізований іменник (е. г.: *You have a very **small park** here, – returned Lady Catherine after a short silence* (У вас тут дуже **малий парк**, – знову почала розмову леді Кетрін після недовгої мовчанки) [Austen]; б) недемінутивізований прикметник, який вказує на малість + демінутивізований іменник (е.г.: *When he opened his eyes again, **little wavelets** were hurrying over the river, chasing one another* (Коли він знову розплющив очі, то побачив на поверхні річки лише **маленькі хвильки**, що, поспішаючи, накочувалися одна на одну) [Turgenev]. Оскільки суфіксальна демінутивізація в англійській мові розвинена мало, типовими є словосполучення, утворені за першою моделлю. Виразниками демінутивності в англійських демінутивних словосполученнях найчастіше виступають прикметники *little* та *small*, рідше – *tiny*, *wee*, *young*, іноді – *dwarf*, *midget*, *miniature*, *pygmy*, *lilliputian*, *diminutive*. У неформальному мовленні вживаються і такі прикметники: *peewee*, *pintsize*, *petite*, *bantam*.

Оскільки у кожній із проаналізованих нами мов синтаксичні виразники поняття зменшеності представлені прикметниково-іменниковими словосполученнями, де індикатором зменшеності виступає саме прикметник, вважаємо за доцільне проаналізувати семний склад центральної прикметникової одиниці семантичного поля зменшеності у кожній із досліджуваних мов.

Отже, в **українській мові** найчастіше у складі демінутивних словосполучень виступає прикметник *малий* (або його демінутивізовані деривати – *маленький*, *малесенький*). Словникова стаття подає такі значення цього прикметника: 1) невеликий за розміром, величиною (е. г.: *маленька річка*); 2) невеликий за

кількістю (е. г.: *маленький гурток подорожніх*), за сумою (е. г.: *маленька плата*); 3) короткий, недовготривалий (е. г.: *маленький день, маленький дощ*); 4) невеликий за віком, малолітній (про людей та тварин) (е. г.: *маленька дитина*); 5) незначний за ступенем свого вияву (е. г.: *маленький голос*); 6) який не має великого значення, неістотний (е. г.: *маленьке прохання*); 7) перен., знев., позбавлений внутрішньої глибини (е. г.: *маленька душа*); 8) який займає невисоке суспільне або службове становище (е. г.: *маленька особа*) [СУМ, т. IV, с. 605-606].

У латинській мові в значенні прикметника *parvus*, а, *ut* – найекспліцитнішого виразника значення малості на лексичному рівні – актуалізуються такі семи: 1) маленький за розміром (е. г.: *parva insula* – *маленький острів*), величиною (е. г.: *parvum pondus* – *невелика вага*); 2) маленький за віком (про людей та тварин) (е. г.: *parvus frater* – *маленький брат*); 3) маленький за кількістю (е. г.: *parvum praesidium* – *невелика охорона*), якістю (е. г.: *parvus cibus* – *мізерна їжа, parvum carmen* – *жалюгідна, поганенька пісня*); 4) маленький тривалістю (е. г.: *parva vita* – *коротке життя*); 5) маленький за ступенем свого вияву (е. г.: *parva vox* – *слабкий, тихий голос*); 6) маленький значенням, істотністю (про абстрактні поняття) (е. г.: *parva res* – *неважлива справа*); 7) за цінністю, вартісністю (е. г.: *parva pecunia* – *малі гроші, parvum pretium* – *невелика ціна*); 8) маленький за значимістю, впливовістю (про людей) (е. г.: *parvus senator* – *другорядний, непомітний сенатор*); 9) боязкий, нерішучий (у переносному значенні, коли йдеться про дух) (е. г.: *parvus animus* – *боязкий дух*); 7) перен. скромний, смиренний (е. г.: *parva verba* – *прості слова*) [Дворецький 2000, р. 556].

В англійській мові найчастотнішими прикметниками-індикаторами малості в демінутивних словосполученнях є *little* та *small*, функції яких, проте, не завжди збігаються. У значенні прикметника *little* актуалізуються такі семи: 1) маленький за розміром чи величиною (е. г.: *his little feet* – *його маленькі ноги*); 2) маленький за віком (про людей та тварин) (е. г.: *little sisters* – *маленькі сестри*); 3) вузький або убогий, у переносному значенні (е. г.: *little minds* – *обмежені думки*); 4) неважливий, нецікавий, тривіальний (е. г.: *he questions every little thing* – *він допитується про будь-яку дрібницю*); 5) коли виражається позитивна оцінка (е. г.: *he's a cute little thing* – *він маленький розумничок*); 6) коли виражається ніжність або поблажливість (е. г.: *silly little fool* – *маленька дурена*); 7) невеликий за кількістю, тривалістю (е. г.: *we had little*

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Руда Н. В. [Рудая Н. В.], nataruda@bigmir.net

Синтаксичні засоби мовної репрезентації поняття зменшеності (на матеріалі української, англійської та латинської мов) [Синтаксические средства языковой репрезентации понятия уменьшительности (на материале украинского, английского и латинского языков)] (Українською / На укр. яз)

time – у нас небагато часу); 8) незначний або скромний (про людину) (*little-known author* – маловідомий автор) [The New Penguin English dictionary 2000, p. 816; Desk “Standard” dictionary of the English language 1953, p. 467].

Щодо прикметника *small* словникова стаття виділяє такі значення: 1) маленький за розміром чи величиною (е. г.: *small barrel* – діжечка); 2) маленький за віком (е. г.: *small children* – маленькі діти); 3) невеликий за кількістю (е. г.: *a small audience* – невелика кількість слухачів), цінністю (е. г.: *small change* – дрібні гроші); 4) незначний за ступенем вияву (е. г.: *a small voice* – тихий, тоненький голос); 5) який працює з невеликою кількістю чогось (е. г.: *a small farmer* – фермер, що має невелику ферму); 6) неважливий, незначний за силою, впливом (е. г.: *a small matter* – незначна причина); 7) неважливий (про людину), ординарний (е. г.: *they made me feel small* – через них я відчував себе неважливим); 8) скромний, простий (е. г.: *a small beginning* – скромний початок). [The New Penguin English dictionary 2000, p. 1320; Desk “Standard” dictionary of the English language 1953, p. 733].

Очевидно, що в усіх трьох мовах у значенні прикметників *малий*, *parvus*, *a*, *it*, *little* та *small* актуалізуються семи об’єктивної зменшеності за розміром, віком, кількістю, тривалістю, ступенем вияву ознаки чи властивості. Варте зауваги те, що у кожній із досліджуваних мов ці прикметники можуть виступати в словосполученнях у переносному значенні, коли йдеться про абстрактні поняття чи дорослих людей, актуалізуючи семи негативної оцінки (тобто в таких випадках малість асоціюється з низьковартісністю, неважливістю, малозначущістю тощо).

Але якщо порівнювати функціональне навантаження прикметників *малий*, *parvus*, *little*, *small* та їх синонімів у відповідних мовах, то стає очевидно, що в англійській мові їх функції набагато ширші, ніж в обох інших. В українській та латинській мовах за допомогою прикметників *малий*, *parvus* та їх синонімів виражається, як правило, значення об’єктивної зменшеності. Аналітичні ж демінутивні словосполучення в цих мовах вживаються тоді, коли:

а) потрібно вказати саме на малий вік, розмір, слабкий ступінь вияву ознаки когось або чогось (е. г., укр.: *Коли ж не побажаєте тягти з собою спальний мішок та накомарник, візьміть із собою невеличкий розбірний мисливський будиночок з розкладним ліжком* [Вшня 1984, р. 340]; лат.: *Denique solus ac solitarius parva sed satis munita domuncula contentus, pannosus alioquin ac sordidus, aureos folles incubabat* (Він

Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]

© Ruda N. [Ruda N.], nataruda@bigmir.net

The Syntactic Means of Smallness Notion Representation in Ukrainian, English and Latin Languages
[Syntaksychni zasoby movnoi' reprezentacii' ponjattja zmenshenosti (na materialii ukrai'ns'koi', anglijs'koi' ta
latyns'koi' mov)] (in Ukrainian)

був самотній і відлюдькуватий, задовольнявся **маленьким**, але досить укріпленим **будиночком**, сидючи в брудному лахмітті на мішках із золотом) [Apulejus 1989, Vol. 1, p. 200];

б) у словосполученні виступає повністю або частково десемантизований демінутив (е. г., укр.: У неділю перед богами горіла **маленька синенька лампадка** ... [Довженко 1986, р. 432]; лат.: *At enim casulae parvulae conterminos magnos et beatos agros possidebat vicinus potens et dives ... (А поряд із цією малесенькою хатиною були численні і родючі землі владного та заможного сусіда ...)* [Apulejus 1989, Vol. 2, p. 192];

в) іменник, щодо значення якого виражається зменшення, не може, внаслідок структурно-фонетичних чи семантичних особливостей, суфіксально демінутивізуватися (е. г., укр.: *Ах, яке **маленьке** наше **життя!** Ах, яке **маленьке!*** [Самчук 1991, р. 167]; лат.: *Quot ego tuas petitones ita coniectas ut vitari posse non viderentur **parva** quadam **declinatione** et, ut ajunt, corpore effugi! (Скільки разів я уникав твоїх нападів, яких, здавалося б, неможливо уникнути, **невеликим**, як то кажуть, **відхиленням тіла!**)* [Cicero 1996, р. 20];

г) іменник може утворювати суфіксальний демінутив, але в такому випадку сема малості нівелюється, а натомість яскраво проступають оцінно-емоційні конотації (е. г., укр.: *Принесли від хреста **маленьку** нову **людину**, а ім'я їй **Христина*** [Самчук 1991, р. 140] (демінутивізована форма *людинка* (*людиночка*)), як правило, реалізує суб'єктивно-оцінні семи, е. г.: *От то вже **людиночка!*** (розм.); лат.: *Nam procedente **sermone paulo** iam clarius contempta mea praesentia quasi vere mortui ... (Продовжуючи цю **коротку розмову**, він вже говорив зрозуміліше, не зважаючи на мою присутність, так, наче я був мертвим ...)* [Apulejus 1989, Vol. 2, p. 26] (демінутивізована форма *sermunculus*, як правило, виражає зневажливе ставлення, е. г.: *sermunculi urbani* – *міські плітки, балаканина*). Лексикографічні дані доводять, що в українській та латинській мовах демінутивні словосполучення можуть виражати і суб'єктивну оцінку мовця, проте, згідно з аналізом текстового матеріалу, це явище трапляється нечасто і залежить від контексту.

Що ж до англійської мови, то тут демінутивні словосполучення, як погоджуються дослідники (І. Арнольд, Ю. Жлуктенко, Н. Кушина), виконують не лише функції вираження значення об'єктивної зменшеності, але й суб'єктивної оцінки мовця, часто емоційної. Як показує наш аналіз, прикметник *little* частіше

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Руда Н. В. [Рудая Н. В.], nataruda@bigmir.net

Синтаксичні засоби мовної репрезентації поняття зменшеності (на матеріалі української, англійської та латинської мов) [Синтаксические средства языковой репрезентации понятия уменьшительности (на материале украинского, английского и латинского языков)] (Українською / На укр. яз)

використовується для вираження суб'єктивної оцінки мовця, тоді як *small* – об'єктивної зменшеності. І. В. Арнольд, аналізуючи стилістичні можливості використання прикметника *little* в англійській мові, зауважує, що в прямому значенні він позначає розмір і є синонімом більш нейтрального *small*. Але в розмовному стилі мови це предметно-логічне значення затемнюється емоційним, так що *little* може виражати симпатію, ніжність, співчуття, жалісливість і, навпаки, негативні емоції та бути еквівалентом зменшувально-пестливих суфіксів східнослов'янських мов [Арнольд 1976, с. 128]. Нерідко в таких випадках *little* супроводжується так званими надлишковими епітетами (*superfluous epithets*), тобто прикметниками, які послабили своє семантичне навантаження (е. г.: *dear, nice, sweet*) і вживаються разом з прикметниками-індикаторами зменшеності для вираження суб'єктивної оцінки [Порівняльні дослідження ... 1981, с. 129]. Наприклад: 1) *There is such a nice little dog near our house I should like to show you!* (Біля нашого будинку живе таке миле щенятко, я б залюбки його вам показала!) [Carroll 1967, р. 54]; 2) *And yet he looked at the poor lonely little girl, who was trying very hard to learn her lessons ...* (Він подивився на бідлашне самотнє дівчатко, яке дуже намагалося повивчати уроки ...) [Wilkins Freeman *Big Sister Sally*].

Варто звернути увагу на ту особливість, що для англійських виразників демінутивності на синтаксичному рівні при вираженні емоційних конотацій характерна сполучуваність прикметника *little* (значно рідше *small* та інших синонімічних їм) з прикметниками-конкретизаторами. У таких випадках спостерігається функціональне розмежування – *little* репрезентує значення зменшеності, що супроводжується (а подекуди й нівелюється) значенням емоційної оцінки (позитивної чи негативної), вираженої прикметником-конкретизатором. Наприклад: 1) *I must be Mabel after all, and I shall have to go and live in that poky little house and have next to no toys to play with, and oh!* (Ох, либонь, я таки Мейбл; мушу йти і жити в тому убогому будиночку і не мати ніяких іграшок, якими б могла гратися!) [Carroll 1967, р. 50]; 2) *As she said this, she came upon a neat little house on the door of which was a bright brass plate with the name "W. RABBIT" engraved upon it* (Промовивши це, вона побачила, що підійшла до чепурненького будиночка, на дверях якого висіла блискуча мідна табличка, з вигравіюваним ім'ям „КРОЛИК”) [Carroll 1967, р. 67]; 3) *Little Lucy gazed up at Jim, and the blue-green shade of the cedar seemed*

Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]

© Ruda N. [Ruda N.], nataruda@bigmir.net

The Syntactic Means of Smallness Notion Representation in Ukrainian, English and Latin Languages
[Syntaksychni zasoby movnoi' reprezentacii' ponjattja zmenshenosti (na materialy ukrai'ns'koi', anglijs'koi' ta latyns'koi' mov)] (in Ukrainian)

to bring out only more clearly the white-rose softness of her dear little face ... (Маленька Люсі глянула на Джима, і блакитно-зеленава тінь кедра ледь-ледь відтінила біло-рожеву ніжність її личенька ...) [Wilkins Freeman Mary E. *The Copy-Cat*]; 4) *Grandmother Wheeler smiled her little, aggravating, curved, pink smile (Бабуся Вілер усміхнулася своєю кривою, нестерпною, рожевою посмішечкою)* [Wilkins Freeman Mary E. *The Copy-Cat*]; 5) *You reached the conservatory through the drawing-room, and there, on the hot pipes, were dozens of them, ugly, squat, bristly little plants each in a separate pot (Ти пройшов через майстерню до теплиці, а там на гарячих трубах були десятки цих гидких, низьких, колючих рослин, кожна в окремому горщику)* [Woolf]; 6) *I will answer for it, he never cared three straws about her – who could about such a nasty little freckled thing (Я відповім на це: він ніколи і не переймався нею, бо хто зацікавиться таким огидним веснянкуватим створіннячком?)* [Austen].

Висновки. Порівняльний аналіз структури синтаксичних засобів мовної репрезентації поняття зменшеності виявив, що у досліджуваних мовах вона представлена дво- або трикомпонентними (в англійській мові) прикметниково-іменниковими словосполученнями. Оскільки в українській та латинській мовах суфіксальний словотвір майже повністю задовольняє потребу вираження поняття зменшеності, аналітичний спосіб у цих мовах, порівняно з англійською, використовується рідше. З огляду на аналітизм англійської мови цілком зрозумілим виявився той факт, що в ній демінутивні словосполучення переважають за частотою відтворюваності інші виразники значення малості.

Семантико-функціональний аналіз синтаксичних засобів поняття зменшеності засвідчив можливість вираження ними як значення об'єктивної зменшеності, так і оцінно-емоційних конотацій. Демінутивні словосполучення української та латинської мов мають переважно об'єктивно зменшувальну семантику, а англійська за допомогою синтаксичних засобів прагне, відповідно до потреб мовців, компенсувати брак власне демінутивів як об'єктивно-зменшувальної, так і суб'єктивно-оцінної семантики.

Література:

1. Арнольд, И. В. *Стилистика современного английского языка: стилистика декодирования* (Москва: Просвещение, 1990), 300.
2. Зеликова, Р. П. «Средства передачи на английский язык значений, выраженных формами субъективной оценки имен существительных русского языка.» Автореф. дисс. канд. филол. наук, Москва, 1976.

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Руда Н. В. [Рудая Н. В.], nataruda@bigmir.net

Синтаксичні засоби мовної репрезентації поняття зменшеності (на матеріалі української, англійської та латинської мов) [Синтаксические средства языковой репрезентации понятия уменьшительности (на материале украинского, английского и латинского языков)] (Українською / На укр. яз)

3. Максимчук, Н. Н. «Количественные градации уменьшения-увеличения в системе имени (на материале современного английского языка)» Автореф. дисс. канд. филол. наук, Киев, 1972.
 4. *Порівняльні дослідження з граматики англійської, української, російської мов*, відпов. ред. Ю. О. Жлуктенко (Київ: Наукова думка, 1981), 356.

Довідкова література:

5. Дворецкий, И. Х. *Латинско-русский словарь*, 6-е изд., стереотип (Москва: Русс. яз., 2000), 846.
 6. *Словник української мови*: в 11-ти т., ред. кол. І. К. Білодід, А. А. Бурячок, В. О. Винник та ін. (Київ: Наукова думка, 1970-1980).
 7. *Desk "Standard" dictionary of the English language. About 80,000 words and phrases in the speech and literature of the English-speaking peoples*, J. Ch. Fernald (New York: Funk&Wagnalls company, 1953), 918.
 8. *The New Penguin English dictionary*, editor R. Allen (Harmondsworth, 2000), 1642.

Список джерел ілюстративного матеріалу:

9. Багрянний І. «Тигролови.» *Тигролови: Роман та оповідання*, післямова М. Г. Жулинського; упоряд. О. С. Гаврильченка (Київ: Молодь, 1991), 264.
 10. Вишня, О. «Екіпіровка мисливця.» *Фейлетони. Гуморески. Усмійки. Щоденникові записи*, упоряд. і приміт. І. В. Зуби; ред. тому І. О. Дзевєрін (Київ: Наукова думка, 1984): 338-342.
 11. Довженко, О. «Зачарована Десна.» *Кіноповісті. Оповідання*, упоряд. і приміт. Ю. Е. Григор'єва (Київ: Наукова думка, 1986): 431-473.
 12. Самчук, У. Марія. «Хроніка одного життя.» *Марія. Хроніка одного життя: Роман*, підгот. тексту і післямова С. П. Пінчука (Київ: Рад. Письменник, 1991), 190.
 13. Українка Леся. «Бояриня.» *Усі твори в одному томі*, уклад. В. Т. Бусел, Г. В. Латник, М. І. Литвинець; передм. М. І. Литвинця (Київ; Ірпінь: ВТФ "Перун", 2008): 832-860.
 14. Франко, І. «Украдене щастя.» *Зібрання творів у 50-ти тт.*, ред. кол. Є. П. Кирилюк (голова) та ін., том 24 (Київ: Наукова думка, 1979): 7-64.
 15. Цимбалюк, Ю. В. *Латинські прислів'я і приказки* (Київ: Вища школа, 1990), 434.
 16. «Apulejus Metamorphoses / Apuleius (Saturninus).» *Metamorphoses: In 2 vol.*, Vol. 1: Books 1-6 (Cambr., Mass.; Lnd.: Harvard UP, 1989), 371.
 17. «Apulejus Metamorphoses / Apuleius (Saturninus).» *Metamorphoses: In 2 vol.*, Vol. 2: Books 7-11. (Cambr., Mass.; Lnd.: Harvard UP, 1989), 377.
 18. Austen, J. *Pride and Prejudice*, access [http:// www. gutenberg.org/etext/1342](http://www.gutenberg.org/etext/1342).
 19. Carroll, L. «Alice in Wonderland.» *Alice's Adventures in Wonderland* (Mocsow: Progress Publishers, 1967), 235.
 20. Cicero, M. T. «Oratio I in Catilinam / Cicero (Marcus Tullius).» *Works*, Vol. 10: *In Catilinam I-IV. Pro Murena. Pro Sulla. Pro Flacco* (Cambr., Mass.; Lnd. : Harvard UP, 1996), 596.
 21. «Petronius Satyricon / Petronius (Turpilianus).» *Satyricon* (Cambr., Mass.; Lnd.: Harvard UP, 1997), 497.
 22. Turgenev, I. *Mumu*, access [http:// www.online-literature.com/turgenev/1972/](http://www.online-literature.com/turgenev/1972/)
 23. Wilkins, Freeman Mary E. *Big Sister Sally*, access [http:// www.classicreader.com/book/944/1/](http://www.classicreader.com/book/944/1/)
 24. Wilkins, Freeman Mary E. *The Copy-Cat Sally*, access [http:// www.classicreader.com/book/](http://www.classicreader.com/book/)
 25. Woolf V. *A Society*, access <http://manybooks.net/titles/woolfvir2922029220-8.html>.

References:

1. Arnol'd I. V., 1990, *Stilistika sovremennogo anglijskogo jazyka: stilistika dekodirovanija* [Stylistics of modern English: Stylistics of decoding] (Moskva: Prosveshhenie, 1990), 300 (In Russ.).

Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]

© Ruda N. [Ruda N.], nataruda@bigmir.net

The Syntactic Means of Smallness Notion Representation in Ukrainian, English and Latin Languages
 [Syntaksychni zasoby movnoi' reprezentacii' ponjattja zmenshenosti (na materialy ukrai'ns'koi', anglijs'koi' ta latyns'koi' mov)] (in Ukrainian)

2. Zelikova R. P. *Sredstva peredachi na anglijskij jazyk znachenij, vyrazhennyh formami subjektivnoj ocenki imen sushhestvitel'nyh russkogo jazyka* [The means of translating to English the meanings expressed by the subjective evaluation forms of Russian nouns] (Moskva, 1976), 18 (In Russ.).
3. Maksimchuk N. N. *Kolichestvennye gradacii umen'shenija-uvelichenija v sisteme imeni (na materiale sovremennogo anglijskogo jazyka)* [Quantitative gradation of decrease-increase in the Name system (on the basis of modern English)] (Kiev, 1972), 23 (In Russ.).
4. *Porivnjal'ni doslidzhennja z gramatyky anglijs'koji, ukrajins'koji, rosijs'koji mov* [Comparative studies on grammar of English, Ukrainian, Russian languages] (Kyiv, Naukova dumka, 1981), 356 (in Ukr.).
5. Dvoreckij I. H. *Latinsko-russkij slovar'* [Latin-Russian Dictionary], 6-e izd., stereotip., (Moskva, Russkij jazik, 2000), 846 (In Russ.).
6. *Slovnyk ukrajins'koji movy: v 11-ty t.* / [The Vocabulary of Ukrainian language: in 11 tt.] (Kyiv, Naukova dumka, 1970-1980) (in Ukr.).
7. *Desk "Standard" dictionary of the English language. About 80,000 words and phrases in the speech and literature of the English-speaking peoples* (New York: Funk&Wagnalls company, 1953), 918.
8. *The New Penguin English dictionary*, editor R. Allen (Harmondsworth, 2000), 1642.
9. Bagrjanij I. *Tygrolovy: Roman na opovidannja* [The hunters on tigers] (Kyiv: Molod, 1991), 264 (in Ukr.).
10. Vyshnja O. «Ekipirovka myslyvcja [Hunter's equipment].» *Fejletony. Gumoresky. Usmishky. Shhodennykovi zapysy* (Kyiv, Naukova dumka. 1984): 338-342 (in Ukr.).
11. Dovzhenko O. «Zacharovana Desna [Enchanted Desna].» *Kinopovisti. Opovidannja* (Kyiv, Naukova dumka. 1986): 431-473. (in Ukr.).
12. Samchuk U. *Mariya. Hronika odnogo zhyttya: Roman [Maria. The chronicle of one life]* (Kyiv, Rad. Pysmennyk, 1991), 190 (In Ukr.).
13. Ukrajinka Lesya. «Bojarinya [Noblewoman].» *Usi tvori v odnomu tomi* (Kyiv, Irpin', Perun, 2008): 832- 860 (in Ukr.).
14. Franko I. «Ukradene schastya [The Stolen Happiness].» *Zibrannja tvoriv u 50-ty tt.* (Kyiv, Naukova dumka, 1979): 7-64 (In Ukr.)
15. Cymbalyuk Ju. V. *Latyns'ki prysliv'ja i prykazky [Latin proverbs and sayings]* (Kyiv, Vyscha shkola, 1990), 434 (in Ukr.).
16. Apulejus. «Metamorphoses / Apuleius (Saturninus).» *Metamorphoses: In 2 vol.*, Vol. 1: Books 1-6 (Cambr., Mass.; Lnd.: Harvard UP, 1989), 371.
17. Apulejus. «Metamorphoses / Apuleius (Saturninus).» *Metamorphoses: In 2 vol.*, Vol. 2: Books 7-11 (Cambr., Mass.; Lnd.: Harvard UP, 1989), 377.
18. Austen, J. *Pride and Prejudice*, access [http:// www. gutenberg.org/etext/1342](http://www.gutenberg.org/etext/1342).
19. Carroll, L. «Alice in Wonderland.» *Alice's Adventures in Wonderland* (Mocsow: Progress Publishers, 1967), 235.
20. Cicero, M. T. «Oratio I in Catilinam / Cicero (Marcus Tullius).» *Works*, Vol. 10: *In Catilinam I-IY. Pro Murena. Pro Sulla. Pro Flacco* (Cambr., Mass.; Lnd. : Harvard UP, 1996), 596.
21. «Petronius Satyricon / Petronius (Turpilianus).» *Satyricon* (Cambr., Mass.; Lnd.: Harvard UP, 1997), 497.
22. Turgenev, I. *Mumu*, access [http:// www.online-literature.com/turgenev/1972/](http://www.online-literature.com/turgenev/1972/)
23. Wilkins, Freeman Mary E. *Big Sister Sally*, access [http:// www.classicreader.com/book/944/1/](http://www.classicreader.com/book/944/1/)
24. Wilkins, Freeman Mary E. *The Copy-Cat Sally*, access [http:// www.classicreader.com/book/](http://www.classicreader.com/book/)
25. Woolf V. *A Society*, access <http://manybooks.net/titles/woolfvir2922029220 - 8.html>.

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Руда Н. В. [Рудая Н. В.], nataruda@bigmir.net

Синтаксичні засоби мовної репрезентації поняття зменшеності (на матеріалі української, англійської та латинської мов) [Синтаксические средства языковой репрезентации понятия уменьшительности (на материале украинского, английского и латинского языков)] (Українською / На укр. яз)

Стаття надійшла до редакції 22.07.2018
 Перевірено на плагіат 21.11.2018 р.
 унікальність – 96.33 %

УДК 811.161.2:81"373.7

НЕОФРАЗЕОЛОГІЗМИ ЯК ВЕРБАЛІЗАТОРИ ТАКТИК ПЕРСУАЗИВНОГО ВПЛИВУ (НА МАТЕРІАЛІ БЛОГІВ)

*Харитонова Дар'я Дмитрівна, darjakharytonova@gmail.com
 аспірант*

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
 Інститут філології*

Статтю присвячено Інтернет-блогам політичної сфери. Виявлено, що основною сферою формування та функціонування нової фразеології є медійний стиль в жанрі блогу. Блог розглядається як засіб створення конкретної авторської реальності, яка повинна відповідати загальній громадській думці. Інтернет-портал "Українська правда" аналізується з точки зору наповненості комунікативними тактиками, вербалізаторами чого виступають фразеологічні інновації. Безумовно, нові фразеологічні конструкції розуміються як ще не зареєстровані елементи. Це нова комбінація слів на позначення сучасних реалій, явищ і тенденцій. Це також можуть бути і словосполучення, що розвивають нові, раніше не зафіксовані значення. Тому вони найяскравіше ілюструють сучасний стан розвитку українського суспільства. Велика увага приділяється засобам творення нових фразеологічних конструкцій за допомогою контекстуального аналізу. Блоги Інтернету засвідчують, що такі комунікативні тактики, як тактика обвинувачення, тактика позитивної самопрезентації, тактика негативного представлення адресата, тактика іронії, тактика навішування ярликів та тактика відвертості, часто використовуються авторами для демонстрації власної думки про події у соціумі. Як засвідчує матеріал, нові фразеологічні конструкції як вербалізатори вищезазначених тактик, що їх використовують блогери у своїх текстах, цілком і повністю залежать від контекстуального вмісту матеріалу. Саме вони позначають і саму позицію автора блогу політичної сфери. Відзначено, що нові фразеологічні конструкції надають комунікативним тактикам більшої виразності, експресивності та оцінності (при цьому автори блогів вдаються до залучення графічних знаків, наприклад, лапок із метою переконливішого впливу на фокус-аудиторію). Також встановлено, що всі проаналізовані комунікативні тактики набувають негативної аксіологічної семантики і маркують авторське ставлення до певної політичної особи чи події.

Ключові слова: *політичний дискурс, неофразеологізм, блог, мовленнєва тактика, персуазія.*

Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]

© *Kharytonova D. [Harytonova D. D.], darjakharytonova@gmail.com*

Neophraseological Constructions as Verbalizers of Tactics of Persuasive Influence (based on blogs)
[Neofrazeologizmy jak verbalizatory taktik persuazyvnogo vplyvu (na materialy blogiv)] (in Ukrainian)

НЕОФРАЗЕОЛОГИЗМЫ КАК ВЕРБАЛИЗАТОРЫ ТАКТИК ПЕРСУАЗИВНОСТИ (НА МАТЕРИАЛЕ БЛОГОВ)

*Харитоновна Дарья Дмитриевна, darjakharytonova@gmail.com
аспирант*

*Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко
Институт филологии*

Статья посвящена Интернет-блогам политической сферы. Обнаружено, что основной сферой формирования и функционирования новой фразеологии является медийный стиль в жанре блога. Блог является средством создания конкретной авторской реальности, которая должна соответствовать определенному общественному мнению. Интернет-портал "Украинская правда" рассматривается и анализируется с точки зрения наполненности коммуникативными тактиками, вербализаторами чего выступают фразеологические инновации. Безусловно, новые фразеологические конструкции понимаются как еще не зарегистрированные элементы. Это новая комбинация слов для обозначения современных реалий, явлений и тенденций. Это также могут быть и словосочетания, которые развивают новые ранее не зафиксированные значения. Поэтому они наиболее ярко иллюстрируют современное состояние украинского общества. Большое внимание уделяется средствам создания новых фразеологических конструкций с помощью контекстуального анализа. Блоги Интернета показывают, что такие коммуникативные тактики, как тактика обвинения, тактика положительной самопрезентации, тактика негативного представления адресата, тактика иронии, тактика навешивания ярлыков и тактика открытости, часто используются авторами для демонстрации собственного мнения. Как показывает материал, новые фразеологические конструкции – вербализаторы вышеупомянутых тактик, использованные блогерами в своих текстах, целиком и полностью зависят от контекстуального содержания материала. Именно они обозначают и саму позицию автора блога политической сферы. Отмечено, что новые фразеологические конструкции придают коммуникативным тактикам большую выразительность, экспрессивность и оценочность (при этом авторы блогов прибегают к привлечению графических знаков, например, к кавычкам с целью воздействия на фокусную аудиторию). Также установлено, что все проанализированные коммуникативные тактики обретают негативную аксиологическую окраску и являются реализаторами негативного авторского отношения к определенному политическому лицу или событию.

***Ключевые слова:** политический дискурс, неофразеологизм, блог, речевая тактика, персуазия.*

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Харитоновна Д. Д. [Харитоновна Д. Д.], darjakharytonova@gmail.com

Неофразеологізми як вербалізатори тактик персуазивного впливу (на матеріалі блогів) [Неофразеологизмы как вербализаторы тактик персуазивности (на материале блогов)] (Українською / На укр. яз)

NEOPHRASEOLOGICAL CONSTRUCTIONS AS VERBALIZATORS OF TACTICS OF PERSUASIVE INFLUENCE (BASED ON BLOGS)

Kharytonova D., darjakharytonova@gmail.com
Postgraduate Student
Kyiv National Taras Shevchenko University
Institute of Philology

The article is devoted to the Internet blogs of political sphere. It is revealed that the main sphere of the formation and functioning of the new phraseology is the media style in the genre of the blog. The blog is considered as a mean of creating a specific author's reality, which should be in line with the general public opinion. The Internet resource «Ukrainska Pravda» is analyzed from the point of view of the fullness of communicative tactics, verbalizers of which are phraseological innovations. Of course, new phraseological constructions are understood as not yet registered elements. They are understood as new combinations of words which refer to contemporary realities, phenomena and trends. Also new phraseological constructions can develop new, previously unregistered meanings. Therefore, they most clearly illustrate the current state of the development of Ukrainian society. Much attention is paid to the means of creating new phraseological constructions through contextual analysis. Internet blogs show that such communication tactics as prosecution tactics, tactics of positive self-presentation, tactics of negative representation of the addressee, tactics of irony, tactics of hanging labels and tactics of openness are often used by authors to demonstrate their own thoughts about events in society. As the material testifies, new phraseological constructions, such as the verbalizers of the aforementioned tactics used by bloggers in their texts entirely depend on the contextual content of the material. They represent the main position of the author's blog of the political sphere. It is noted that new phraseological constructions give communicative tactics greater expressiveness and appreciation (using, for example, quotes in blogs for creating more persuasive influence on the focus audience). It is also established that all analyzed communicative tactics acquire a negative axiological semantics and mark the author's attitude towards a particular political person or event.

Key words: *political discourse, neophraseology, blog, tactics, persuasion.*

На сьогоднішній день в інтернет-просторі виникає безліч нових технологій впливу на громадську думку та різних способів привернення уваги аудиторії до сайтів мережеских видань. Розвиток цих тенденцій яскраво простежується насамперед у сфері блогів – електронних щоденників.

У даній статті зроблено спробу дослідити, як саме мовленнєві тактики послуговуються фразеологічними інноваціями у медійних текстах політичної тематики. **Матеріалом** дослідження стали тексти жанру блогосфер українського

Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]

© *Kharytonova D. [Harytonova D. D.], darjakharytonova@gmail.com*

Neophraseological Constructions as Verbalizers of Tactics of Persuasive Influence (based on blogs)
[Neofrazeologizmy jak verbalizatory taktyk persuazyvnogo vplyvu (na materiali blogiv)] (in Ukrainian)

суспільно-політичного інтернет-видання «Українська правда».

Блоги останнім часом привертають увагу значної кількості науковців, серед яких В. Волохонський, К. Захаров, Т. Сазонов, Н. Подпоріна, Н. Прудка, І. Артамонова, А. Досенко, О. Ярова та ін. Це пояснюється тим, що мова текстів блогосфери постійно модернізується, що спричинює появу нових лексем і сполук слів. Ця характеристика текстів жанру блогу відбиває більший ступінь свободи у висловленні та формулюванні думок авторів.

Н. Прудка зазначає, що абсолютна більшість блогів – це «особисті електронні щоденники, присвячені побутовим, повсякденним проблемам автора, призначені для вузького кола друзів і тому не цікаві для широкого загалу» [Прудкая 2007, с. 73].

Проте існують блоги, які розраховані на масову аудиторію, оскільки їх інформаційне наповнення висвітлює суспільно значущі теми у сфері політики, економіки, культури, спорту тощо. Як зазначає Л. Орбан-Лембрик, автор блогу є носієм важливої громадської думки. А тому в усьому, що блогер пише, присутній «розгляд будь-якої події, явища, що відбувається у суспільстві, з точки зору схвалення чи осуду, тобто з точки зору оцінки» [Орбан-Лембрик 2004, с. 80].

На думку О. Прасюка, блоги стають важливим засобом впливу на громадську думку саме під час масштабних політичних подій, зокрема у період передвиборних кампаній: «блогосфера є благодатним середовищем для зародження та формування громадської думки електорату під час виборчих кампаній. Найбільш популярні блогери часто стають ньюзмейкерами, формуючи чи принаймні впливаючи на формування порядку денного політичної кампанії, задаючи найгостріші предмети для політичних дискусій» [Прасюк 2011].

У текстах жанру блогу використовується увесь можливий арсенал мовних засобів – такий, що найяскравіше відповідає інтенціям автора. Фразеологічні інновації (неофраземи) посідають у ньому важливе місце.

Фразеологічні неологізми прийнято трактувати як ще «не зареєстровані тлумачними словниками сучасних літературних мов стійкі словесні експресивні звороти, які або створені заново, або актуалізовані в нових соціальних умовах, або створені трансформацією відомих раніше паремій, крилатих слів і фразем, а також сполучення, запозичені з інших мов» [Мокиєнко 2006, с. 116].

Їх виникнення пов'язано із безперервним процесом оновлення термінопонять у сучасному світі, які відображають нові соціально-політичні реалії. Нові вислови

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Харитонова Д. Д. [Харитонова Д. Д.], darjakharytonova@gmail.com

Неофразеологізми як вербалізатори тактик персуазивного впливу (на матеріалі блогів) [Неофразеологизмы как вербализаторы тактик персуазивности (на материале блогов)] (Українською / На укр. яз)

набувають чіткої виразності, що більшою мірою характеризується експресивністю [Отчич 2000].

У жанрі блогу політичної тематики фразеологічні інновації можуть виступати маркерами маніпулятивних тактик. Неофраземи, виникаючи внаслідок вербалізації нових понять, пов'язані з актуальними подіями внутрішньополітичного життя держав (України зокрема), сферою міжнародних відносин, правової діяльності тощо, наприклад: *помаранчева революція, політична еліта, вищі ешелони влади, гілки влади, диванні партії, кишенькова влада, народна дипломатія тощо*. **Об'єктом** нашого аналізу обрано неофраземи у їх безпосередньому прагматичному контексті, які виступають маркерами тих чи тих персуазивних тактик.

Тактика звинувачення може вербалізуватися за допомогою неофраземи на базі поєднання загальновідомого слова та важко зрозумілого (без належних знань чи перевірки за словником його значення може бути неясним): «*Останній рік ми спостерігаємо кампанію з дискредитації громадських діячів, так званих антикорупціонерів, "нових облич", новостворених антикорупційних органів – та в принципі усіх, хто становить загрозу режиму порошенкової клептократії та статусу кво у державному управлінні, що губить країну*» [Шкрум 2018]. Утворення неофраземи у вище наведеному уривку відбувається на основі поєднання двох слів: okazionalizmu *порошковий* від прізвища чинного Президента країни та абстрактного іменника *клептократія*, що у перекладі з давньогрецької означає 'красти, приховувати, таємно займатись чимось' [Вейсман 2011, с. 711]. Проте контекстуально позначає "владу злодіїв". Даний неофразеологізм використовується для пейоративного позначення режиму П. Порошенка.

Автори блогів для більш цікавого опису проблеми, намагаючись привернути увагу читачів, послуговуються своєрідної грою слів: «*Цього разу СБУ вдалося вчасно упередити найжахливіший розвиток подій. Завдяки спецслужбі понад шість десятків мін 120 мм, гранатомети, автомати, протитанкові міни не дійшли до тих, хто хотів їх застосувати проти мирних людей у Києві.. І яка ж реакція інформаційного простору?..Звичайно є і така здорова реакція, але значна частина коментаторів знову кинулась звинувачувати владу, мовляв, непереконаливо якомсь.. Надія Савченко, як і Володимир Рубан, без сумніву мають презумпцію невинуватості, але наразі в інформаційному просторі чітко проглядається навпаки презумпція винуватості влади. Адже будь-які події та факти не об'єктивно*

Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]

© Kharytonova D. [Harytonova D. D.], darjakharytonova@gmail.com

Neophraseological Constructions as Verbalizers of Tactics of Persuasive Influence (based on blogs)
[Neofrazeologizmy jak verbalizatory taktyk persuazyvnogo vplyvu (na materialy blogiv)] (in Ukrainian)

витлумачують проти влади» [Уколов 15.03.2018]. Загальновідомим є юридичний термін “презумпція невинуватості”, значення якого імплікує такий зміст: у юридичній площині обвинувачений вважається невинним допоки його вину не буде офіційно доведено. Автор вводить у контекст неофразеологізм “презумпція винуватості”. Відсікання префікса **не-** маркує позначення влади, до якої відсутня довіра народу і яку вважають апріорі винною.

Якщо мовець прагне розказати про зроблені дії, він звертається до **тактики позитивної самопрезентації**: *«Законопроект про енергетичного омбудсмена ми з колегами розробляли майже півтора роки, провели низку досліджень та консультацій як з українськими, так і з міжнародними експертами. Законопроект тільки що пройшов профільний комітет, а в мене вже є низка звернень з пропозиціями як покращити та вдосконалити роботу омбудсмена»* [Рябчин 2018]. Ця тактика реалізується у контексті звітування про запровадження законопроекту, назва якого утворилася на основі вузько специфічного поняття. Термін “омбудсмен” має давньоскандинавське походження *ombud*, що означає ‘повноваження, доручення’ [СУМ]. Тобто людина-омбудсмен є державним службовцем, який виконує функцію контролю за дотриманням справедливості у стосунках між громадськістю та владою. Як засвідчує уривок, у текст вводиться поняття саме “енергетичний омбудсмен”. Із контексту стає зрозуміло, що це незалежний захисник інтересів споживачів виключно у сферах енергетики та комунальних послуг. Він має, зокрема, контролювати та передавати настрої та проблеми споживачів відповідним органам, ставати арбітром у суперечках між споживачами і постачальниками послуг. Таким чином, автор тексту використовує цей неофразеологізм як маркер своїх позитивних дій, спрямованих на реформи європейського характеру.

На противагу тактиці позитивної самопрезентації використовується **тактика негативного представлення опонента**: *«Вчора було опубліковано аналіз кандидатів до РГК при ДБР. Як показало дослідження, абсолютна більшість з суб'єктів, що претендують на місце в Раді, мають політичний або правоохоронний "шлейф"»* [Лемєнов 2018]. Маркером вищезазначеної тактики стає слово “шлейф”, яке зазвичай використовується у негативно маркованих контекстах. Проте у цьому фрагменті тексту в даному оточенні реалізує значення: ‘вчинені людиною дії, які можуть негативно вплинути на її політичний статус’.

Тактика іронії може послуговуватися фразеологічною інновацією, що

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Харитонова Д. Д. [Харитонова Д. Д.], darjakharytonova@gmail.com

Неофразеологізми як вербалізатори тактик персуазивного впливу (на матеріалі блогів) [Неофразеологизмы как вербализаторы тактик персуазивности (на материале блогов)] (Українською / На укр. яз)

утворилась на ґрунті гри слів із залученням графічного елемента – лапок: «У 2017 році ми поставили новий антирекорд – за рівнем ВВП на душу населення Україна посіла 133 місце з показником 2205 доларів США, пропустивши вперед такі країни, як Мікронезія, Судан, Гондурас та інших економічних "тигрів". Поруч з нами – Папуа-Нова Гвінея, де рівень ВВП на душу населення майже дорівнює нашому і складає 2094 доларів» [Богомолець 2018]. Важливу роль у цьому фрагменті відіграють лапки, саме вони і сприяють реалізації іронічного, навіть саркастичного ставлення автора до проблеми. Всім відомо, що вислів “економічні тигри” вживається на позначення країн, які зробили потужний стрибок у розвитку своєї економіки. Натомість вище наведений уривок засвідчує протилежне, адже йдеться про країни третього світу, рівень ВВП яких є співставним з рівнем ВВП України. Тому автор це називає новим антирекордом із вказівкою на погіршення економічних показників нашої країни.

Інколи неофразеологізм може братись графічно у лапки для демонстрації авторської оцінки: «Кінець травня 2016 року... тільки що призначений Генеральний прокурор Юрій Луценко гучно анонсує "велику чистку прокурорів". Для того, щоб розпочати цю "чистку", Генпрокурор затверджує спеціальний наказ про проведення таємної перевірки доброчесності прокурорів. Вона включала в себе щорічне заповнення прокурорами так званої "декларації доброчесності", однак, якщо ж інформація у даній декларації буде не повна або не відповідатиме дійсності – прокурора можливо навіть звільнити» [Бутко 2018]. Неофразеологізм “декларація доброчесності” вживається на позначення певного виду офіційного документу, який мав би перевіряти доброчесність прокурорів, проте автор посту, беручи його в лапки, вочевидь не вірить в ефективність такого заходу.

Якщо неофразама семантично містить агресію, то автор, таким чином, вдається до **тактики навішування ярликів**: «БПП – без п'яти хвилин політичні зомбі. Ну що ж, залишилося ще 1,3%, це небагато, тиждень роботи. Найміть ще більше тітушок з Інституту фізкультури, щоб штовхатися з людьми під парканом маєтку Президента, встановіть ще більше конструкцій з недолугими гаслами на Майдані, домовтеся з Аваковим про ще пару поліцейських дебошів. І будете як Народний фронт – ходячі політичні мерці. Зомбі» [Луценко 2018]. Агресивне ставлення до описуваного передається мовцем через гру із розташуванням слів у фразеологічних інноваціях: “політичні зомбі”, “ходячі політичні мерці”, що

Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]

© Kharytonova D. [Harytonova D. D.], darjakharytonova@gmail.com

Neophraseological Constructions as Verbalizators of Tactics of Persuasive Influence (based on blogs)
[Neofrazеологізми як вербалізатори тактик персуазивного впливу (на матеріалі блогів)] (in Ukrainian)

завершується односкладним реченням «Зомбі». Їх контекстуальне значення у цьому фрагменті маркує членів партії Блоку Петра Порошенка (БПП), які нічого самі не вирішують і самостійно не приймають рішення, адже їх діяльність визначена політикою очільника цього блоку.

Тактика навішування ярликів маркує суб'єктивно-оцінне ставлення мовця, що набуває текстуального значення лише у контексті: *«Тобто, серед прихильників Тимошенко більше тих, хто конче вирішив голосувати. Водночас прихильники інших кандидатів ще не вирішили чи будуть вони на дільницях, і саме вони не підтримують Тимошенко. Зрозуміло, що відсоток підтримки серед тих, хто голосуватиме, завжди вище, ніж серед усіх виборців. Причому більш мобілізованими традиційно є симпатичні опозиції»* [Уколов 05.06.2018]. Так, “симпатичні опозиції” у позитивному сенсі маркують людей, які симпатизують опозиції, тобто є її прихильниками.

Тактика навішування ярликів може реалізуватися і за допомогою додаткових компонентів формули **adj + adj + adj + n**: *«Як наслідок, можна сміливо заявити, що сьогоднішні вибори через непрозорий механізм – Установчі збори – вже повністю зрежисовано. Представники реальної громадськості, що супроводжують конкурс два роки, навряд чи зможуть прорватися через "трати" голосів, які оформлять бпешно-нарфронтівські афілійовані активісти»* [Лемєнов 2018]. Неофразема “бпешно-нарфронтівські афілійовані активісти” є складним багатокомпонентним словосполученням, що містить у собі різні смислові натяки. Розберемо кожну частину. Атрибутивний елемент *бпешно* утворено на основі аббревіації від назви партії Блоку Петра Порошенка; у атрибутивного елемента *нарфронтівські* (маркує партію “Народний фронт (Україна)”, очільниками якої є О. Турчинов і А. Яценюк) відбулось усічення основи першого слова **нар-** від народний, що призвело до злиття з наступною лексемою фронт із додаванням суфікса **-івськ-**; *афілійовані* вживається на позначення групи осіб, котрі здійснюють спільне керівництво організацією. Відповідно “бпешно-нарфронтівські афілійовані активісти” реалізує значення ‘профінансовані люди-члени партій БПП та НФ’.

Тактика відвертості втілюється за допомогою семантичної зміни значень відомих слів: *«Треба відверто визнати, що на Заході від нас уже втомилися. Хто не вірить – пропоную ознайомитися з перебігом подій і риторикою під час недавньої Мюнхенської конференції. Вікно можливостей для переавантаження та кредит довіри поступово зменшуються. Висновок напрошується дуже цікавий: західний*

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Харитонова Д. Д. [Харитонова Д. Д.], darjakharytonova@gmail.com

Неофразеологізми як вербалізатори тактик персуазивного впливу (на матеріалі блогів) [Неофразеологизмы как вербализаторы тактик персуазивности (на материале блогов)] (Українською / На укр. яз)

світ підтримає лише тих українських лідерів, які розділяють нову парадигму цінностей і якості життя, готові до змін, мають необхідні волю та рівень професіоналізму і на яких не тиснуть власні неприємні вчинки з минулого» [Попова 2018]. Як засвідчує фрагмент цитати, фразеологічні інновації “вікно можливостей” та “кредит довіри” набувають переносних контекстуальних значень. Так, “вікно можливостей” маркує вільний доступ до використання наданих ресурсів. А “кредит довіри” означає надану фінансову допомогу, траншів країні для підняття стану економіки, чого так і не було зроблено.

Таким чином, проаналізовані фразеологічні інновації є активними маркерами-вербалізаторами тактик персуазивного впливу у жанрі блогу політичної тематики. Як засвідчує матеріал, неofразеологізми виникають на позначення раніше невідомого поняття чи розвивають нове значення слів, незасвідчене у словнику, що підсилює можливість впливу на свідомість фокусної аудиторії. Їх значення прямо залежить від контекстуального наповнення матеріалу блогера. І позначає оцінно-стилістичну та емоційно-експресивну позицію автора громадської думки.

Література:

1. Академічний тлумачний словник української мови, доступ <http://sum.in.ua>
2. Богомолец, О. ВВП «України на душу населення впав до рівня Папуа-Нової Гвінеї.» Українська правда (26.03.2018), доступ <https://blogs.pravda.com.ua/authors/bogomolec/5ab8b120ef52c/>
3. Бутко, К. «ГенПрокурор та фейкова реформа.» Українська правда (21.02.2018), доступ <https://blogs.pravda.com.ua/authors/butko/5a8d37952aeaf/>
4. Вейсман, А. Д. «Греческо-русский словарь: репринт 5-го издания 1899 г.» Греко-латинский кабинет Ю. А. Шлачина (Москва, 2011), 1370.
5. Лемєнов, О. «Тест для ДБР: формування Ради громконтролю.» Українська правда (30.03.2018), доступ <https://blogs.pravda.com.ua/authors/lemenov/5abe0496a211c/>
6. Луценко, І. «БПП – без п'яти хвилин політичні зомбі.» Українська правда (19.03.2018), доступ <https://blogs.pravda.com.ua/authors/lutsenko/5aafbc4718fe/>
7. Мокиенко, В. «Лексические и фразеологические неологизмы: общее и различное.» Русская академическая Неография. Институт лингвистических исследований (Санкт-Петербург: Наука, 2006): 115-122.
8. Орбан-Лембрик, Л. «Особливості формування громадської думки.» Соціальна психологія 2 (4) (2004): 77–89.
9. Отчич, Л. Й. «Етимологічні аспекти фразеологічних одиниць з економічним компонентом сучасної англійської мови.» Проблеми семантики слова, речення та тексту 4 (2000): 325–333.
10. Попова, Т. «Час замін.» Українська правда (22.02.2018), доступ <https://blogs.pravda.com.ua/authors/popova/5a8e5a88ca4e6/>
11. Прасюк, О. В. Блогосфера як середовище зародження та формування електоральної громадської думки, доступ http://www.confcontact.com/20110531/so_prasyuk.htm
12. Прудкая, Н. «Блог в системе социальных отношений.» Интернет и интерактивные

Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]

© Kharytonova D. [Harytonova D. D.], darjakharytonova@gmail.com

Neophraseological Constructions as Verbalizers of Tactics of Persuasive Influence (based on blogs)
[Neofrazеологізми як вербалізатори тактик персуазивного впливу (на матеріалі блогів)] (in Ukrainian)

электронные медиа: исследования. Сборник лаборатории медиакультуры, коммуникации, конвергенции и цифровых технологий, ч. II: Блоги в системе массовых коммуникаций (2007): 59–88.

13. Рябчин, О. «Нотатки з Мюнхенської безпекової конференції. Чому Ізраїль "за столом", а не "в меню"?» *Українська правда* (18.02.2018), доступ <https://blogs.pravda.com.ua/authors/ryabchin/5a89a561131c9/>

14. Уколов, В. «Про маніпуляції з рейтингами кандидатів у президенти.» *Українська правда* (05.06.2018), доступ <https://blogs.pravda.com.ua/authors/ukolov/5b1692799b65f/>

15. Уколов, В. «Якби війна у Києві таки почалась ...» *Українська правда* (15.03.2018), доступ <https://blogs.pravda.com.ua/authors/ukolov/5aaa98d5e5de0/>

16. Шкрум, А. «Страх і ненависть в Україні.» *Українська правда* (03.04.2018), доступ <https://blogs.pravda.com.ua/authors/shkrum/5ac3db4641a16/>

References

1. *Akademichny`j tlumachny`j slovny`k ukrayins`koyi movy`*, access <http://sum.in.ua> (in Ukr).
2. Bogomolec` O. «VVP Ukrayiny` na dushu naselennya vprav do rivnya Papua-Novoyi Gvineyi.» *Ukrainian Pravda* (26.03.2018), access <https://blogs.pravda.com.ua/authors/bogomolec> (in Ukr).
3. Butko, K. «GenPRokuror ta fejkova reforma.» *Ukrainian Pravda* (21.02.2018), access <https://blogs.pravda.com.ua/authors/butko/> (in Ukr).
4. Vejsman, A. D. «Grechesko-russky`j slovar` : repy`nt 5-go y`zdany`ya 1899 g.» Greko-laty`nsky`j kaby`net Yu. A. Shy`lachy`na (Moskva, 2011), 1370 (in Russ).
5. Lyemyenov, O. «Test dlya DBR: formuvannya Rady` gromkontrolyu.» *Ukrainian Pravda* (30.03.2018), access <https://blogs.pravda.com.ua/authors/lemenov/5abe0496a211c/> (in Ukr).
6. Lucenko, I. «BPP – bez p'yaty` xvy`ly`n polity`chni zombi.» *Ukrainian Pravda* (19.03.2018), access <https://blogs.pravda.com.ua/authors/lutsenko/> (in Ukr).
7. Moky`enko, V. «Leksy`chesky`e y` frazeology`chesky`e neology`zmy: obshhee y` razly`chnoe.» *Russkaya akademy`cheskaya Neografy`ya. Y`nsty`t ly`ngvy`sty`chesky`x y`ssledovany`j* (Sankt-Peterburg: Nauka, 2006): 115-122. (in Russ).
8. Orban-Lembry`k L. «Osobly`vosti formuvannya gromads`koyi dumky`.» *Social`na psy`xologiya 2* (4) (2004): 77–89 (in Ukr).
9. Otchy`ch, L. J. «Ety`mologichni aspekty` frazeologichny`x ody`ny`cz` z ekonomichny`m komponentom suchasnoyi anglijs`koyi movy`.» *Problemy` semanty`ky` slova, rechennya ta tekstu 4* (2000): 325–333 (in Ukr).
10. Popova, T. «Chas zamin.» *Ukrainian Pravda* (22.02.2018), access <https://blogs.pravda.com.ua/authors/popova> (in Ukr).
11. Prasyuk, O. V. *Blogosfera yak seredovy`shhe zarodzhennya ta formuvannya elektoral`noyi gromads`koyi dumky`* (2011), access http://www.confcontact.com/20110531/so_prasyuk.htm (in Ukr).
12. Prudkaya, N. «Blog v sy`steme socy`al`ny`x otnosheny`j.» *Internet i interaktivnye jelektronnye media: issledovaniya. Sbornik laboratorii mediakul`tury, kommunikacii, konvergencii i cifrovyyh tehnologij, ch. II: Blogi v sisteme massovyh kommunikacij* (2007): 59–88 (in Russ).
13. Ryabchy`n, O. «Notatky` z Myunxens`koyi bezpekovoji konferenciji. Chomu Izrayil` "za stolom", a ne "v menu"?.» *Ukrainian Pravda* (18.02.2018), access <https://blogs.pravda.com.ua/authors/ryabchin/> (in Ukr).
14. Ukolov, V. «Pro manipulyaciyi z rejty`ngamy` kandy`dativ u prezy`denty`.» *Ukrainian Pravda* (05.06.2018), access <https://blogs.pravda.com.ua/authors/ukolov/5b1692799b65f/> (in Ukr).
15. Ukolov, V. «Yakby` vijna u Ky`yevi taky` pochalas`...» *Ukrainian Pravda* (15.03.2018), access <https://blogs.pravda.com.ua/authors/ukolov/> (in Ukr).
16. Shkrum, A. «Strax i nenvy`sť v Ukrayini.» *Ukrainian Pravda*, 03.04.2018, access <https://blogs.pravda.com.ua/authors/shkrum/5ac3db4641a16/> (in Ukr).

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Харитоновна Д. Д. [Харитоновна Д. Д.], darjakharytonova@gmail.com

Неофразеологізми як вербалізатори тактик персуазивного впливу (на матеріалі блогів) [Неофразеологизмы как вербализаторы тактик персуазивности (на материале блогов)] (Українською / На укр. яз)

Стаття надійшла до редакції 23.07.2018

Перевірено на плагіат 21.11.2018 р.

унікальність – 89.55 %

УДК 811.161.2+398

КОНЦЕПТ ВІТЕР У ТЕКСТАХ УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ЗАМОВЛЯНЬ

Шуляк Світлана Андріївна, shulyak_svitlana@ukr.net

д-р філол. наук, доцент

Уманський державний педагогічний університет

імені Павла Тичини

У статті досліджено функціонування концепту ВІТЕР у текстах українських народних замовлянь. Визначено особливості вираження та функціонування цього концепту в замовляннях різних тематичних груп. Охарактеризовано мовні засоби, якими формується семантичне наповнення концепту ВІТЕР. Мовна картина світу, віддзеркалюючи особливості певної лінгвокультури, зберігає уявлення, які притаманні суспільству. Одним із ключових концептів української етнокультури є лексема **вітер**, у якій реалізується універсальна та національна специфіка. Концепт ВІТЕР становить фрагмент мовної картини світу українців, зберігає результати пізнавальної діяльності, віддзеркалює архетипні уявлення ментальної моделі. Емоційна оцінка вітру в текстах українських замовлянь є амбівалентною. З одного боку, вітер осмислюється як помічник, а з іншого – як небезпечна, некерована сила. Здебільшого концепт ВІТЕР вербалізується в текстах замовлянь від болю, від укусу змії, а його метафоричні особливості маркуються епітетами, що малюють сумні образи. Лексема **вітер** асоціюється з постійною характерологічною ознакою **буйний**. Епітети **злетворний**, **буйний** конкретизують, уточнюють семантику вітру. Вербалізаторами концепту ВІТЕР є лексеми на позначення руху, часу і простору. У текстах українських народних замовлянь лексему **вітер** супроводжує числова символіка. Персоніфікація вітру реалізується у звертаннях, ілюструючи зв'язок з міфопоетичною свідомістю наших предків. Звертання до **вітру** є невід'ємним елементом формули заклинання, яка проявляється в актах прохання, вимоги чи наказу. Формулу оберігання або недопущення представляють замовляння, в яких поряд з лексемою **вітер** присутні дієслова з «охоронною» семантикою, як-от: **спаси, сохрани, охороняйте**. Формула відсилання утворена за допомогою дієслова у наказовому способі та обставини місця і є продуктивною у замовляннях, де хворобу відсилають за **вітром** і за димом. Словесні формули текстів українських народних замовлянь, у яких функціонує концепт ВІТЕР, відображають картину світу нашого народу. Замовляння виступають винятково важливим компонентом народної медицини українців і належать до сугестивних засобів лікування психічного і фізичного стану хворого.

Ключові слова: українські народні замовляння, текст, концепт ВІТЕР, мовна картина світу, амбівалентність, символ, міфочисла, семантика, лексема.

Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]

© *Shuliak S. [Shuljak S. A.], shulyak_svitlana@ukr.net*

Concept WIND in the Texts of Ukrainian Folk Orders [Koncept VITER u tekstah ukrai'ns'kyh narodnyh zamovljan'] (in Ukrainian)

КОНЦЕПТ ВЕТЕР В ТЕКСТАХ УКРАИНСКИХ НАРОДНЫХ ЗАГОВОРОВ

Шуляк Светлана Андреевна, shulyak_svitlana@ukr.net

д-р филол. наук, доцент

*Уманский государственный педагогический университет
имени Павла Тычины*

*В статье исследована природа концепта ВЕТЕР в текстах украинских народных заговоров. Выявлены особенности выражения и функционирования этого концепта в заговорах различных тематических групп. Охарактеризованы языковые способы, формирующие семантическое наполнение концепта ВЕТЕР. Одним из ключевых концептов украинской этнокультуры является лексема **ветер**, реализующая универсальную и национальную специфику. Концепт ВЕТЕР представляет фрагмент языковой картины мира украинцев, сохраняет результаты познавательной деятельности, отображает архетипные представления ментальной модели. Эмоциональная оценка ветра в текстах украинских заговоров амбивалентна. С одной стороны, ветер осмысливается как помощник, а с другой – как опасная, неуправляемая сила. По большей части концепт ВЕТЕР вербализируется в текстах заговоров от болей, от укуса змеи, а его метафорические особенности проявляются эпитетами, рисующими грустные образы. Лексема **ветер** ассоциируется с постоянным характерологическим признаком **буйный**. Эпитеты **злетворний**, **буйний** конкретизируют, уточняют семантику ветра. Составляющими концепта ВЕТЕР выступают лексемы, обозначающие движение, время и пространство. В текстах украинских народных заговоров лексему **ветер** сопровождает числовая символика. Персонификация ветра реализуется в обращениях, иллюстрируя связь с мифологическим сознанием наших предков. Обращение к ветру выступает неотъемлемым элементом формулы заклинания, которая проявляется в актах просьбы, требования или приказа. Формулы охраны или недопущения представляют заговоры, в каких рядом с лексемой **ветер** присутствуют глаголы с «охранной» семантикой, а именно: **спаси, сохрани, охороняйте**. Формула отсылки создана с помощью глагола повелительного наклонения и обстоятельства места и продуктивна в заговорах, где болезнь отсылают за **ветром** и за дымом. Словесные формулы текстов украинских заговоров, в каких функционирует концепт ВЕТЕР, отображают картину мира нашего народа. Заговоры выступают исключительно важным компонентом народной медицины украинцев и принадлежат к суггестивным способам лечения больного в психическом и физическом аспектах.*

***Ключевые слова:** украинские народные заговоры, текст, концепт ВЕТЕР, языковая картина мира, амбивалентность, символ, мифочисла, семантика, лексема.*

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Шуляк С. А. [Шуляк С. А.], shulyak_svitlana@ukr.net

Концепт ВІТЕР у текстах українських народних замовлянь [Концепт ВЕТЕР в текстах украинских народных заговоров] (Українською / На укр. яз)

CONCEPT WIND IN THE TEXTS OF UKRAINIAN FOLK ORDERS

Shuliak S., shulyak_svitlana@ukr.net

*Doctor of Philological Sciences, Associate Professor
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University*

*The essence of the concept WIND is investigated in the article in the texts of Ukrainian folk orders. The peculiarities of expression and functioning of this concept in orders of different thematic groups are determined. The linguistic means, which form the semantic content of the concept WIND, are described. The language model of the world, reflecting the peculiarities of a certain lingoculture, retains the perceptions inherent to the society. One of the key concepts of Ukrainian ethnoculture is the wind energy, which implements universal and national specifics. Concept WIND is a fragment of the language model of the world of Ukrainians; it preserves the results of cognitive activity and reflects archetypal representations of the mental model. Emotional assessment of the wind in the texts of Ukrainian orders is ambivalent. On the one hand, the wind is conceived as an assistant, and on the other hand – as a dangerous, unmanageable power. For the most part, the concept WIND is verbalized in the texts of orders from pains, from the bite of a snake, and its metaphorical transformations are manifested by epithets that depict sad images. The lexeme **wind** is associated with the persistent character of the **violent**. Epithets **strong, violent** specify the semantics of the wind. Constituents of the concept WIND are tokens on the designation of motion, time and space. In the texts of Ukrainian folk orders the token is accompanied by a number of symbols. Personification of the wind is realized in the appeals, illustrating the connection with the mythical knowledge of our ancestors. Appeal to the **wind** is an integral part of the spell formula, which manifests itself in the acts of a request, requirement or order. The formula for the protection or prevention is order, in which there are verbs with "guarding" semantics, such as: help, save, and protect. The formulation of the submission is made using the verb in the orderly manner and the circumstances of the place, it is productive in orders, where the disease is sent by the **wind** and by the smoke. The verbal formulas of the texts of the Ukrainian folk orders, in which the concept WIND operates, reflects the model of the Ukrainian's world. Orders are an exceptionally important component of the folk medicine of Ukrainians and are among the suggestive means of treating the patient's mental and physical disorders.*

Key words: *Ukrainian folk orders, text, concept WIND, language model of the world, ambivalence, symbol, mimicry, semantics, lexeme.*

Концепти як певні смислові конфігурації виступають результатом мовного і культурного розвитку, визначають специфіку конкретної мовної

картини світу, а їх дослідження здатне розкрити і загальні, й етноспецифічні механізми переробки інформації [Радзієвська 2010, с. 9].

Проблему концептів активно студіюють такі дослідники, як Н. Д. Арутюнова, А. Вежбицька, К. Ю. Голобородько, І. О. Голубовська, С. Я. Єрмоленко, В. В. Жайворонок, Л. П. Іванова, І. М. Кочан, Є. С. Кубрякова, Л. А. Лисиченко, Н. В. Молотаєва, В. Л. Постовалова, Ю. С. Степанов, О. В. Слюніна, Г. М. Яворська, І. Б. Штерн та ін.

Концептуально значущі елементи картини світу, відбиті в мовній формі, розкривають усі сторони свого значення завдяки семантичному аналізу, що включає методологічні прийоми теорії прототипів, семантичних примітивів; методу поелементного поділу змісту концептів; прийомів опису слів концептів, які відображають суму текстуальних тлумачень змісту [Голобородько 2002, с. 28]. Термін «концепт» означає «думка», «поняття» й об'єднує інформацію про всі ознаки реалії. Це найскладніші логічні поняття, які по-різному групуються і по-різному вербалізуються в різних мовах у тісній залежності від власне лінгвістичних, прагматичних і культурологічних факторів [Кубрякова 1996].

Т. В. Радзієвська під концептом розуміє певну сукупність або конфігурацію смислів, що стоїть за мовною одиницею, тобто єдність плану вираження і плану змісту як вмістища смислів, що охоплюють предметні, предикатні, модальні, дискурсивні та інші «кванти» значення, і відповідають обсягу знань, представленому мовною свідомістю та культурною пам'яттю [Радзієвська 2010, с. 8].

І. О. Голубовська зазначає, що на сучасному етапі розвитку лінгвістики можна виокремити два основні підходи до тлумачення терміна *концепт*: 1) концепт як загальне поняття (традиційне розуміння); 2) концепт як комплекс культурно детермінованих уявлень про предмет (нове осмислення терміна в межах антропологічної наукової парадигми); термін *концепт* у новому «культурному» значенні пов'язаний з певними ідеальними ментальними утвореннями, що потребують, з огляду на специфіку своєї онтології, і нетрадиційних методів вивчення [Голубовська 2011, с. 28].

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Шуляк С. А. [Шуляк С. А.], shulyak_svitlana@ukr.net

Концепт ВІТЕР у текстах українських народних замовлянь [Концепт ВЕТЕР в текстах украинських народных заговоров] (Українською / На укр. яз)

Дослідник концептів В.В. Жайворонок обстоює позицію, що оскільки концептуальна картина світу (а отже, і її фрагменти) – явище динамічне, а не статичне; мовні одиниці, що її відображають, зазнають усіляких перетворень і набувають концептуальних значень, що розширюють семантичне поле того чи того мовного знака; у результаті останній функціонує часто не просто як слово-номінація з одним чи кількома лінгвістичними значеннями, а як слово – культурний концепт [Жайворонок 2002, с. 51].

Термін *концепт*, з одного боку, позначає лінгвістичну одиницю, а з іншого – одиницю пам'яті та мови мозку; концепт – це водночас і слово, і його значення, ідея, смисл, його зовнішня і внутрішня форма, поняття; когнітивна структура, охоплена мовним знаком [Кочан 2008, с. 75].

Концепти, що належать до унікальних понять етнічної культури, – не лише невід'ємний атрибут національних літератур, вони й дотепер постійно виникають у повсякденному мовному спілкуванні, будучи концентрованим вираженням духовно-емоційного досвіду певного етносу [Голубовська 2011, с. 29].

Об'єктом нашого дослідження стали тексти українських народних замовлянь, які на сьогодні потребують додаткового вивчення в межах мовознавчих дисциплін.

Предметом дослідження є специфіка вербалізації концепту ВІТЕР у текстах українських народних замовлянь.

Мета пропонованої розвідки – дослідити сутність концепту ВІТЕР у текстах українських народних замовлянь.

Досягнення поставленої мети стає можливим за умови виконання таких завдань: визначити особливості вираження та функціонування концепту ВІТЕР у замовляннях різних тематичних груп; охарактеризувати мовні засоби, якими формується семантичне наповнення досліджуваного концепту.

Приклади подаємо в тих формах і мікроконтекстах, у яких вони трапляються в досліджуваних текстах українських замовлянь.

Вітер (зменшено-пестливі – *вітрець, вітречко, вітрик, вітронько*) – більший або менший рух повітря в горизонтальному напрямі (у загадці: «По сінях і так, і сяк, а в хату ніяк»); за давнім віруванням, вітри – це чотири істоти,

що дмуть з чотирьох боків світу (від стародавніх вірувань про чотирикутну будову світу; звідси – «йди собі на чотири вітри!»); звертання княгині Ярославни до вітра-вітрила – відгомін, можливо, віри в бога вітру – Стрибога чи просто у вітер як живу істоту (вона звертається до нього як до господина, отже слова *господь* і *господин* ще не розрізнялися); разом з тим у тому самому «Слові» множинні вітри подаються як Стрибогові внуки, що віють стрілами; згадуваний у плачі Ярославни *вітрило* – це ще південний вітер, як його називає народ (саме в цьому напрямку була битва Ігоря з половцями); здавна народ вбачав у вітрі передусім демонічну силу, людині ворожу, тому, наприклад, боялися, щоб вагітну жінку не підвіяв вітер, бо це не лише може перервати вагітність, а й призвести до божевілля; а то й діти будуть ненормальні або ж недотепні («вітер в голові», «з вітру»); вітер може поривати з собою людей чи добро і заносити їх далеко, невідомо куди («Повіявся з вітром», «Пішло за вітром»); про зв'язок вітру з нечистою силою свідчить вислів «Жене, як дідько вітри», звідки й проклин «Йди ти під три вітри!» (пор. «під три чорти»); вітер уособлюється також як сила, що протистоїть щасливій долі в житті («Бідному все вітер в очі») чи в коханні: «Коли б вітри не віяли, А громи не били, Коли, любку, не вороги, Ми би ся любили»; водночас вітер – це посланець, його посилають з вітанням, побажанням, зі звісткою: «Повій, вітре, на Україну, Де покинув я дівчину»; пісні, де вітер втрачає свою демонічну силу, пізнішого походження: «Повій, вітре, повій, вітре, по полю, Та рознеси, та рознеси мою долю»; у давнину визначали свято вітру, що припадало на 15 / 28 липня, коли не можна було працювати біля сіна, бо вітер усе рознесе; з вітром пов'язано ряд погодних прикмет, – «вітер зі сходу несе добру погоду», «західний вітер – на вологу», «подув гарячий вітер – чекайте дощу»; фразеологізми: *на вітер підняти, піти з (за) вітром* – пропасти, піти прахом; *шукати вітра в полі* – даремно шукаєш (шукатимеш), не знайдеш; *жене, як дідько вітри* – летить, як скажений (навіжений) [Жайворонок 2006, с. 100–101].

Вітер – у народних уявленнях демонічна істота; за одним українським повір'ям, вітер – це маленька змія, яка живе такою сім років, наступні сім років вона стає великою змією, а в останні сім років – страшним змієм; могутність

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Шуляк С. А. [Шуляк С. А.], shulyak_svitlana@ukr.net

Концепт ВІТЕР у текстах українських народних замовлянь [Концепт ВЕТЕР в текстах украинських народных заговоров] (Українською / На укр. яз)

вітру, його руйнівна або благодворна сила викликала необхідність «кормити» його і навіть приносити жертви; вітри поділяються на «добрі» (наприклад, «святе повітря» – сприятливий, попутний вітер) і на «злі», найбільш яскравим утіленням яких є вихор [Войтович 2005, с. 78–79].

Вітри мешкають у глухих лісах, на безлюдних островах, «по ту сторону моря», на високих горах, у печерах, ямах, проваллях і т. ін.; такі печери й провалля стережуть летючі змії, однооки відьми чи сліпий старець, який усе намагається закрити дірку, з якої дме вітер; на Півдні вітер уявлявся сердитим старцем, який живе «за морем»; за народними віруваннями, вітрів багато, але головних – чотири; «вони сидять по кутках землі», старшого з них звати «отаман вихорів» [Войтович 2005, с. 79].

Вважалося, що з вітром літають душі великих грішників; сильний вітер означав чиюсь насильницьку смерть; поява «ходячих покійників» супроводжується поривами вітру; тихий вітер народжується від подиху ангелів, а бурхливий – результат диявольських сил [Войтович 2005, с. 79].

Систематизуючи найдавніші вірування нашого народу, Г. С. Лозко споглядає українську міфологію як олімп давніх Богів, яким вклонялися предки українців, а язичницький календар має назву Коло Свароже [Лозко 1995, с. 7].

Вітри названо «Стрибожими внуками»: *Ось вітри, Стрибожі внуки, / віють з моря стрілами / на хоробрі полки Ігореві* [Скляренко 2003, с. 134].

Божество Стрибог, найімовірніше, має місцеве походження, його культ був поширений не лише на Русі; у ньому бачимо уособлення сили вітру як допоміжної для більшості богів; цей міфологічний персонаж має паралелі в інших індоєвропейських релігійних системах, тож вірогідною є його належність до найдавнішого шару праслов'янської адаптації спільноіндоєвропейського пантеону зі змінами, характерними для його іранського варіанта [Гейштор 2018, с. 178].

Зазначені вище дослідження міфологічних уявлень про вітер досить актуальні для нашої розвідки, адже є основою для визначення семантики цього концепту в текстах українських народних замовлянь.

Концепт ВІТЕР використовується з негативним емоційно-експресивним забарвленням, навіть хвороба має назву *вітер*. Епітети з негативною конотацією *вікруций, пекуций, прагнюций* уточнюють семантику вітру. Ще одним складником досліджуваного концепту є лексеми на позначення часу і простору, як-от: *вітер з сходу, вітер з заходу, вітер з півночі, вітер з полудня*, наприклад у замовлянні від хвороби, яка називається *вітер*: *Йшла свята святиця, пресвята Богородиця, горою. Здибає її два янголі. Стали її питати: – Куди йдеш, Божая Мать? – До рожденої, порожденої, молитвеної (Ганни) вітру йду вимовляти. Вітер вікруций, вітер пекуций, вітер прагнюций, вітер з сходу, вітер з заходу, вітер з півночі, вітер з полудня, звідки ти котився, куди ти вбрався? Тут тобі не місце. Тут тобі не гуляти, тут тобі не бувати, червоної крові не смоктати, жовтого тіла не в'ялити, білої кості не ломити. Час тобі погасати, час тобі покидати, рождену, порождену, молитвену (Ганну) пора тобі покидати [Ви, зорі-зориці ... 1991, с. 303]. Звертання до *вітру* є невід'ємним елементом формули заклинання, яка проявляється в інтонаціях прохання, вимоги чи наказу.*

У текстах українських народних замовлянь лексему *вітер* часто супроводжує числова символіка. Вітер, як утілення негативного, несе передусім загрозу, а міфочисло *двадцять чотири* кількісно підсилює її, як-от: *Погань виганяю ... З клубів, з-під клубів, / З колін, з-під колін, / З литок, з-під литок, / З плесів, з-під плесів, / З кісточок, з-під кісточок, / З п'ят, з-під п'ят, / З підошов, з-під підошов, / З шиї, з-під шиї, / З крижей, з-під крижей, / Стовбняки відвертати, / Сімдесят сім малярій не знати, / Двадцять чотири вітри / Із смертельними відвертами не чути, / Славу і здоров'я мати, / Чисту постіль, як у Господа Бога, / Божої матері мати. / Лежати – не лежати, / Хвороби не знати! [Ви, зорі-зориці... 1991, с. 19–20].*

Лексика замовляння на сіль містить словосполучення злетворні *вітри*, у якому знаходить вираження конотація зла, як-от: *Ісус Христос спаситель, спаси і сохрани / Нарожденного (Трохима) / У дорозі, в праці, в любові, / Від усякого горя, мук, / Страждань, бідувань, / Від усяких клопотів, скорботів, / Від усяких ножів, мечів, / Від усяких мимоходів, переходів, / Від усяких мечів,*

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Шуляк С. А. [Шуляк С. А.], shulyak_svitlana@ukr.net

Концепт ВІТЕР у текстах українських народних замовлянь [Концепт ВЕТЕР в текстах украинських народных заговоров] (Українською / На укр. яз)

переляків, / Від усяких хвороб, / **Від злетворних вітрів:** / **Їх є сімдесят сім – летючі й біжучі.** / Спаси і сохрани (Трохима)! / Святі анголи, тілохранителі, / Охороняйте його тіло й душу! [Ви, зорі-зориці ... 1991, с. 32], а сакральність числа *сімдесят сім* лише підтверджує негативну руйнівну силу *злетворних вітрів*. Подібні замовляння містять формулу оберігання або недопущення, яку презентують дієслова з «охоронною» семантикою, як-от: *спаси, сохрани, охороняйте*.

Концепт ВІТЕР є місцем, де «живуть» хвороби, і звідки «приходять» до людини, як-от у текстах замовлянь: *Болячка гнила, / Болячка пухка: / Болячка з ружі, / Болячка з марени, / Болячка з лихим часом, / Болячка з гістцем, / Болячка з роботи, / Болячка з уроків, / Болячка з лихої волі, / Болячка наслана, / Болячка прислана, / Болячка **вітрова**, / Болячка польова!* [Ви, зорі-зориці ... 1991, с. 28]; *Може, з тяжкої роботи, / Може, з журби великої, / Може, з труда непосильного, / Може, призаспано. / Може, з очей поганих. / Може, з важкої муки, / Може, з великої радості, / Може, з води, може, з **вітру**, / Може, взялося звечора, може, опівночі, / Може, при сході сонця, може, з полудня, / Заклинаю – / Погані сугави, погані голови* [Ви, зорі-зориці ... 1991, с. 21–22]; *Господь помоч й я з рукою. / В бору на ганку сидить Богородиця Діва, / Руки й ноги мис. / Повій, вітре буйний, / Та зжени з цього бидла / Логи й перелоги, / **Вітрянії**, буйвонії, / Подумані, помисляні* [Ви, зорі-зориці ... 1991, с. 100]; у замовляннях від переляку: *Вихрове, **вітряне**, подумане, погадане, прислане, приспане, а тут тобі не стояти, паросів не пускати, червоної крові не ссати* [Ви, зорі-зориці ... 1991, с. 34]; *За Божою помочою другий раз у Божий час я вимовляю ляк, переляк, сквозняк, тоску й досаду. Де ти взявся? Чого ти сюди, паршивий, вбрався? Чи ти є ранішній, чи напівранішній, чи денний, чи полуденний, чи вечірній, чи північний, чи заспаний, чи занедбаний, чи заклятий, чи проклятий, чи знайдений, чи ти насланий, чи вступ'яний, чи **віяний**, чи **перевіяний*** [Ви, зорі-зориці ... 1991, с. 37]; у замовляннях від пристриту: *Пристріте й пристрітище, і вроки і врочища; **вітряний**, і водяний, і подуманий, і погаданий, і помисляний, і запитяний, і заїдяний, і прилюбований, і примілований, і батьків, і материн, і чоловічий, і жіночий, і хлоп'ячий, і дівчачий, і ранній, і денний, і сутковий, і триденний, і годовий, і*

Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]

© Shuliak S. [Shuljak S. A.], shulyak_svitlana@ukr.net

Concept WIND in the Texts of Ukrainian Folk Orders [Koncept VITER u tekstah ukrai'ns'kyh narodnyh zamovljan'] (in Ukrainian)

лісовий, і шляховий [Ви, зорі-зориці ... 1991, с. 40]; *Заспаний, засланий, / Летючий, палаючий, / Огнений, пекельний, / Из вітру, із сонця, / Из дощу, із хмари, / Из води, із їжі, / З доброго подуманий, / З лихого погаданий* [Ви, зорі-зориці ... 1991, с. 42]; «*Покинь, Матір Божя, сидіть, книги читають, да ходім рабу Божому пристрїт шептати, – подуманий, погаданий, заспаний, загуляний і вітряний*» [Ви, зорі-зориці ... 1991, с. 50].

Часто лексема *вітер* уживається з атрибутивом *буйний* – який виявляється з великою силою [Великий тлумачний словник 2008, с. 66] у замовляльних текстах на кшталт: *Ми тебе, бишиху, ціпами розмолотимо, граблями розгребемо, лопатами розкидаєм, а мітлами розметем, тут тобі на рабі Божому не бути, тіла не рвати і не сушити, кости не ламати, крові не пити. Іди собі на чорні луга, де буйний вітер свистав, перебував! Амінь* [Ви, зорі-зориці ... 1991, с. 161]; *Іди собі на чорні луга, де буйний вітер свистав, перебував! Амінь* [Замовляння 2007, с. 55]. Стійкі образно-поетичні означення предметів і явищ, які переважно зустрічаються при словах і немов зрослися з ними, стали постійними, вказують не просто на найбільш сталу рису предмета, а свого роду ідеальну (тихий Дунай, червона калина, чорні брови, синє море, буйний вітер, широкий степ, ясний сокіл, бистрії ріки, зелений луг, чисте поле) [Копаниця 2010, с. 133-134].

Концепт ВІТЕР входить у лексико-тематичну групу «явища природи», тому й спостерігаємо в тексті одного замовляння поєднання стихій вітру, граду, води, як-от: *Граду лукавий, рабе лукавий! Нехай тебе хмари не носять, бо тебе люде не просять. Буйні вітри! Візьміть ви цю хмару на свої тонкі крила, занесіть її за окіян-море, за теплі води, за круті гори, за жовті піски, щоб він там розтав, і пропав нині, прісно і во віки віків, амінь. Амінь, амінь. Амінь!* [Ви, зорі-зориці ... 1991, с. 297]. У цьому замовлянні функціонує семантична паралель *вітер – птах*, де вітер, мов птах, наділений *тонкими крилами*.

А в таких текстах замовлянь вітер продовжує виконувати функцію очищення, шляху, яким болячки мають залишити хворого: *Болячко-скулячко верхня, / Безверхня, дванадцятиверхня, / Іди собі з хати димом, а з двору –*

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Шуляк С. А. [Шуляк С. А.], shulyak_svitlana@ukr.net

Концепт ВІТЕР у текстах українських народних замовлянь [Концепт ВЕТЕР в текстах украинських народных заговоров] (Українською / На укр. яз)

вітром! [Вербальна ... 1998, с. 59]; *Ви, сухоти сухущі, болючі, палючі, розійдїться від младенця Івана, та підїть собі за огнем, за полум'ям, як дим з димаря розлітається і розкочується, то так і ви, сухоти, сухотищі, розкотїться за огнем, за димом, за вітром, за полум'ям, тихенько, легенько, маковим дробовим хмелем, і дайте спати, спочивати младенцеві Івану!* [Замовляння 2007, с. 52]. Формула відсилання утворена за допомогою дієслова у наказовому способі та обставини місця і є продуктивною у замовляннях, де болячку відсилають за вітром і за димом.

Контекст українських замовлянь є тим середовищем, де емоційна оцінка вітру амбівалентна, адже контекст, як смислотворче середовище слова, у своїх синтагматичних і парадигматичних зв'язках ґрунтується на співвідносних одиницях, одні компоненти яких завжди служать певним досвідом для сприйняття й розуміння реципієнтом інших [Мойсієнко 2013, с. 18]. З одного боку, вітер осмислюється як ворожа сила, а з іншого – як помічник, наприклад, у замовлянні від укусу змії він має небезпеку розвіяти полем: *Виймай, змія, своє гостре жало, і як виймеш, то піду до Кузьми і Дем'яна, то Кузьма і Дем'ян і сам Господь пошле на тебе грім і блискавку: грім уб'є, блискавка спалить і пил вітром по полю розвіє* [Ви, зорі-зориці... 1991, с. 250]; а от у замовлянні від дання вітер є засобом перенесення хвороби: *В чому ти давала: / Чи у воді, чи в горіліці, / чи у вині, / Чи в стравах, чи в переказах родини, / Чи на вітер пускали, / Чи ти у ворота переливала, / Чи ти з-під молитвеного, / Народженого (ім'я) землю брала?* [Вербальна ... 1998, с. 44].

За текстами замовлянь, ніщо безслідно не зникає, там наявні різні світи, тому концепт *вітер* існує не всюди, як-от: *Замком замикаю, / Стелями забиваю, на нетрі зсилаю, / Де вітер не віє, сонце не гріє, / Люди не ходять, собаки не брешуть – / Там собі плодись-веселись!* [Вербальна ... 1998, с. 39]; *Йди собі на очерета, на болота, / На великі ліса, / Де вітер не віє, де сонце не гріє, / Де людський глас не доходить, / Де собаки не брешуть, де люди не тешуть* [Вербальна... 1998, с. 45]; *А йди собі на сухі ліса, / На болота, на очерета, / Де вітер не віє, де сонце не гріє, / Де курячий глас не заходить. / Від народженої, / Хрещеної (ім'я) / З хати – вітром, а з двору – димом* [Вербальна ... 1998, с. 51]; *Розійдися і по полям, і по морям, і по лісам, де люди*

не ходять, *де вітер не віє*, де собаки не брешуть, по полям, по очеретам, де хати пусті і де замки пусті [Замовляння 2007, с. 58].

Замовляння включають в себе різні засоби для створення психологічної атмосфери, що впливатиме на позитивний результат, серед яких слово є найпродуктивнішим. У замовляльних текстах концепт ВІТЕР виконує основну свою функцію – віяти, як-от: *Лишаю, лишаю, я тебе з гноєм змішаю, свині розриють, кури розклюють, сонечко пригріє, вітер повіє, а ти засохнеш* [Ви, зорі-зориці ... 1991, с. 175], за допомогою чого *розносити горе на ліса й болота*, наприклад: *Ти ж, Ілля-пророк, / Завідуєш бурями-тучами / І всякими вітрами, Вас є сімдесят п'ять, / Я не знаю, як вас усіх звать, / Но зсилаюсь на луччого, крепшого: / – Рознеси це горе на ліса й болота, / Де сонечко не сходить, / Де людська нога не ходить, / Де квітки не розцвітають, / Де пташки не літають, / Де півні не співають, / Тільки чорний ворон літає – / Хай він це горе об чорну скелю розбиває! / Я ж тобі виговорюю, / На яйце зсилаю, на воду зливаю, / По чистому й буйному вітру / Дух твій пускаю!* [Вербальна ... 1998, с. 48].

Отже, концепт ВІТЕР становить фрагмент мовної картини світу українців, зберігає результати пізнавальної діяльності, віддзеркалює архетипні уявлення ментальної моделі. Емоційна оцінка вітру в текстах українських замовлянь амбівалентна. З одного боку, вітер осмислюється як помічник, а з іншого – як небезпечна, некерована сила. Лексема *вітер* асоціюється з постійною характерологічною ознакою *буйний*. Епітети *злетворний*, *буйний* конкретизують, уточнюють семантику вітру. Складниками концепту ВІТЕР є лексеми на позначення руху, часу і простору. У текстах українських народних замовлянь лексему *вітер* супроводжує числова символіка. Персоніфікація вітру реалізується у звертаннях, ілюструючи зв'язок з міфопоетичною свідомістю наших предків. Формулу оберігання або недопущення представляють замовляння, в яких поряд з лексемою *вітер* присутні дієслова з «охоронною» семантикою, як-от: *спаси, сохрани, охороняйте*. Формула відсилання утворена за допомогою дієслова у наказовому способі та обставини місця і є продуктивною у замовляннях, де

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Шуляк С. А. [Шуляк С. А.], shulyak_svitlana@ukr.net

Концепт ВІТЕР у текстах українських народних замовлянь [Концепт ВЕТЕР в текстах украинських народных заговоров] (Українською / На укр. яз)

хворобу відсилають за *вітром* і за димом. Словесні формули текстів українських народних замовлянь, у яких функціонує концепт ВІТЕР, відображають картину світу нашого народу. Замовляння виступають винятково важливим компонентом народної медицини українців і належать до сугестивних засобів лікування психічного і фізичного стану хворого. Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні концептів верхнього небесного світу текстів замовлянь.

Література:

1. *Великий тлумачний словник. Сучасна українська мова: від А до Я*, А. П. Загнітко, І. А. Щукіна (Донецьк: БАО, 2008), 704.
2. *Вербальна магія українців*, вступ. сл. Л. Дунаєвська ; авт. передм. О. Павлов; упоряд. та приміт. Т. Полковенко, В. Фісун (Київ : Бібліотека українця, 1998), 98.
3. *Ви, зорі-зоріці ... Українська народна магічна поезія: (Замовляння)*, упоряд. М. Г. Василенка, Т. М. Шевчук ; передм. М. Г. Василенка (Київ: Молодь, 1991), 336.
4. Войтович, В. М. *Українська міфологія* (Київ: Либідь, 2005), 664.
5. Голобородько, К. Ю. «Лінгвістичний статус концепту.» *Культура народів Причорномор'я* 32 (2002): 27–29.
6. Голубовська, І. О., Корольов, І. Р. *Актуальні проблеми сучасної лінгвістики : курс лекцій* (Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2011), 223.
7. Гейштор, Александр. *Слов'янська міфологія*, пер. з польськ. (Київ: ТОВ «Видавництво «Кліо»», 2018), 416.
8. Жайворонок, В. В. *Знаки української етнокультури: Словник-довідник* (Київ: Довіра, 2006), 703.
9. Жайворонок, В. В. «Проблема концептуальної картини світу та мовного її відображення.» *Культура народів Причорномор'я* 32 (2002): 51–53.
10. *Замовляння*, упоряд., передмова, примітки М. К. Дмитренка (Київ: Видавець Микола Дмитренко, 2007), 124.
11. Копаниця, Л. М. *Поетичний текст в усній і книжній традиції: Питання поетики та художньої семантики : навчальний посібник* (Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2010), 397.
12. Кочан, І. М. *Лінгвістичний аналіз тексту: навч. посіб.*, 2-ге вид., перероб. і доп. (Київ: Знання, 2008), 423.
13. Кубрякова, Е. С., Демьянков, В. З., Панкрат, Ю. Г. *Краткий словарь когнитивных терминов* (Москва, 1996), 176.
14. Лозко, Г. С. *Українське язичництво* (Київ: Зодіак-ЕКО, 1995), 368.
15. Мойсієнко, А. К. «Слово в системі Шевченкового тексту: поетика декодування.» *Монографія* (Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2013), 255.
16. Радзівєвська, Т. В. *Нариси з концептуального аналізу та лінгвістики тексту. Текст – соціум – культура – мовна особистість* (Київ: ДП «Інформ.-аналіт. агенство», 2010), 491.
17. Скляренко, В. Г. «Темні місця» в «Слові о полку Ігоревім» (Київ: Довіра, 2003), 147.

Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]

© Shuliak S. [Shuljak S. A.], shulyak_svitlana@ukr.net

Concept WIND in the Texts of Ukrainian Folk Orders [Koncept VITER u tekstah ukrai'ns'kyh narodnyh zamovljan'] (in Ukrainian)

References:

1. Zahnitko, A. P., Shchukina, I. A. *Velykyi tlumachnyi slovnyk. Suchasna Ukrajin'ska mova: vid A do Ia* [Great Explanatory Dictionary. Modern Ukrainian: from A to Ia] (Donetsk, BAO, 2008), 704 (in Ukr.).
2. Dunaievska, L., Pavlov, O., Polkovenko, T., Fisun, V. *Verbal'na mahiia ukrajint'siv* [Verbal magic of Ukrainians] (Kyiv, Biblioteka ukrajint'sia, 1998), 98 (in Ukr.).
3. Vasylenko, M. H., Shevchuk, T. M. *Vy, zori-zorytsi ... Ukrajin'ska narodna mahichna poeziia (Zamovliannia)* [You, Stars-stars... Ukrainian folk magic poetry (Spells)] (Kyiv, Molod', 1991), 336 (in Ukr.).
4. Voitovych, V. M. *Ukrajin'ska mifolohiia* [Ukrainian mythology] (Kyiv, Lybid', 2005), 664 (in Ukr.).
5. Holoborod'ko, K. U. «Linhvistychnyi status kontseptu [Linguistic status of the concept].» *Kul'tura narodov Prichernomor'ia. Simferopol'* 32 (2002): 27–29 (in Ukr.).
6. Holubovska, I. O., Koroliov, I. R. *Aktual'ni problem suchasnoji linhvistyky: kurs lektsii* [Topical problems of modern linguistics] (Kyiv, Vydavnuch-polihrafochnyi tsentr "Kyivskyi Universytet", 2011), 223 (in Ukr.).
7. Heishtor, A. *Slovianska mifolohiia* [Slavic mythology] (Kyiv, TOV "Vydavnytstvo "Klio"", 2018), 416 (in Ukr.).
8. Zhaivoronok, V. V. *Znaky ukrajinskoj etnikul'tury: slovnyk-dovidnyk* [Signs of Ukrainian ethnoculture: reference book] (Kyiv, Dovira, 2006), 703 (in Ukr.).
9. Zhaivoronok, V. V. «Problema kontseptual'noi kartyny svitu ta movnoho ii vidobrazhennia [The problem of conceptual picture of the world and its language reflection].» *Kul'tura narodov Prichernomor'ia. Simferopol'* 32 (2002): 51–53 (in Ukr.).
10. Dmytrenko, M. K. *Zamovliannia* [Spells] (Kyiv, Vydavets Mykola Dmytrenko, 2007), 124 (in Ukr.).
11. Kopanytsia, L. M. *Poetychnyi tekst v usnij i knyzhnij tradytsii: Pytannia poetyky ta khuduzhnoji semantyky: navchal'nyi posibnyk* [Poetic text in oral and bookish tradition: The question of poetics and art semantics: teaching manual] (Kyiv, Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr "Kyivskyi universytet", 2010), 397 (in Ukr.).
12. Kochan, I. M. *Linhvistychnyi analiz tekstu: navch. posib. 2-he vydannia* [Linguistic analysis of the text: teaching manual (second edition)] (Kyiv, Znannia, 2008), 423 (in Ukr.).
13. Kubriakova, E. S., Demiankov, V. Z., Pankrat, U. G. *Kratkii slovar' kognitivnykh terminiv* [Short dictionary of cognitive terms] (Moskva, 1996), 176 (in Russ.).
14. Lozko, H. S. *Ukrajin'ske yazychnytstvo* [Ukrainian paganism] (Kyiv, Zodiak-EKO, 1995), 368 (in Ukr.).
15. Mojseienko, A. K. «Slovo v systemi Shevchenkovoho tekstu: poetyka dekoduvannia.» Monohr. [The word in the system of Shevchenko's text: poetics of decoding] (Kyiv, Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr "Kyivskyi universytet", 2013), 255 (in Ukr.).
16. Radziievska, T. V. «Narysy z kontseptual'noho analizu ta linhvistyky tekstu. Tekst – sotsium – kul'tura – movna osobystist'.» Monohr. [Outlines of conceptual analysis and linguistics of the text. Text – society – culture – linguistic personality] (Kyiv, DP "Inform.-analit. ahentstvo", 2010), 491 (in Ukr.).
17. Skliarenko, V. H. "Temni mist'sia" v "Slovi o polku Ihorevim" ["Dark places" in "The word about Ihor's regiment"] (Kyiv, Dovira, 2003), 147 (in Ukr.).

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Шуляк С. А. [Шуляк С. А.], shulyak_svitlana@ukr.net

Концепт ВІТЕР у текстах українських народних замовлянь [Концепт ВЕТЕР в текстах украинських народних заговоров] (Українською / На укр. яз)

РЕЦЕНЗІЯ

проф. Л. П. Гнатюк

на монографію Г.А. Черненко

«Мовленнєвий вплив на ціннісні системи. Діапазон імовірностей»

(Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2018)

В українській і зарубіжній лінгвістиці є коло проблем, які хоч частково і привертають увагу мовознавців, проте все ж залишаються недостатньо вивченими, а методологічна база для їх розв'язання ще потребує належного доопрацювання. До таких проблем належать, зокрема, проблеми аксіології, передусім опису, систематизації та порівняння цінностей різних мовно-культурних спільнот, конструювання ідентичності, мови ворожнечі, аксіологічних конфліктів, впливу на індивідуальні та суспільні системи цінностей тощо. Саме тому монографія Г. А. Черненко «Мовленнєвий вплив на ціннісні системи. Діапазон імовірностей», у якій розроблено метод аксіологічного динамічного моделювання, тобто моделювання процесів та результатів оцінної категоризації у вигляді вербалізованої аксіологічної пропозиційної структури, варіантів її реалізації та інтерпретації, є актуальною.

Монографія Ганни Анатоліївни Черненко – оригінальне самостійне дослідження, виконане ґрунтовно і творчо. Його наукова новизна, потужна теоретична база і практична цінність не викликають заперечень.

Авторка розкриває когнітивні та прагматичні аспекти формування й функціонування аксіологічних пропозиційних структур, що лежать в основі таких різноманітних аксіологічно забарвлених і вербалізованих феноменів, як цінності, мовна оцінка, ідентичність, ціннісні конфлікти, соціальні стереотипи, мова ворожнечі.

Праця Г. А. Черненко спирається на міцне теоретичне підґрунтя, на здобутки української та зарубіжної лінгвістики ХХ – початку ХХІ ст.: американської школи когнітивної лінгвістики, праці з критичного дискурс-аналізу, логічного аналізу мови, психолінгвістики, лінгвістики впливу тощо.

Джерельною базою дослідження, представленого в монографії, є різностильові українсько- та російськомовні тексти: наукові, художні, масмедійні та тексти розмовного інтернет-мовлення. У цілому проаналізовано понад 10 000 мікроконтекстів з аксіологічними структурами різного типу.

REVIEWING

© prof. Gnatiuk L., reviewer

Referee's review on the Monograph "Speech Influence on the Value Systems. Range of Probabilities" by G. Chernenko (in Ukrainian)

Системно було охоплено матеріал на хронологічному зрізі від 2001 до 2018 року. В окремих розділах аналізувалися джерела 1970-1980-х років, а також деякі тексти з російських ЗМІ, що були наявні в інформаційному просторі України як частина імперського чи неоімперського дискурсу.

Завданнями дослідження умотивовано два експертних опитування, проведених автором серед викладачів і співробітників закладів вищої освіти й наукових установ: «Мовна ситуація в Україні: шляхи гармонізації» (2005 р.) та «Поняття vs концепт» (2015 р.)

Природно, що в першому розділі «Ціннісна категоризація зовнішнього й внутрішнього світів» предметом пильної уваги Г. А. Черненко став епістемологічний, онтологічний та термінологічний статус цінностей у лінгвістиці, а також систематизація та структурні особливості ціннісних концептів. Здійснюючи ґрунтовний аналіз наукових праць, присвячених проблемам аксіології, автор висловлює слушні міркування, робить цікаві спостереження, не уникає дискусійних питань, дає їм виважену оцінку й формулює власну позицію, якої послідовно дотримується. Наприклад, вона спростовує тезу відомого лінгвокультуролога Сергія Воркачова про те, що родові відношення у сфері культурних концептів практично відсутні, доводячи протилежне.

Другий розділ «Вплив мовної оцінки на систему цінностей адресата» присвячено аналізу поліпредикативної структури мовної оцінки, векторів мовленнєвого впливу на оцінне висловлювання, а також проблемі лінгвістичного забезпечення контент-аналізу ціннісних концептів. Привертає увагу вдумливість автора, її заглиблення в структуру ціннісного концепту й мовної оцінки, ґрунтовний аналіз векторів мовленнєвого впливу на оцінне висловлювання.

Г. А. Черненко доходить слушного, на нашу думку, висновку про те, що мовна оцінка є вербалізованою аксіологічною структурою пропозиційного оцінного фрейму і має поліпредикативну структуру, яка містить такі компоненти: суб'єкт оцінки, предикат думки, об'єкт оцінки, предикат оцінки, роль якого виконує ціннісний концепт і який у свою чергу складається з оцінюваного атрибута (власне критерій оцінки) і знака оцінки.

У третьому розділі монографії «Мовні засоби формування ціннісних концептів» ретельно проаналізовано мовно-когнітивні моделі формування ціннісних концептів. Погоджуємося із доцільністю виокремлення

РЕЦЕНЗУВАННЯ

© проф. Гнатюк Л. П., рецензент

Рецензія на монографію Черненко Анни Анатоліївни «Мовленнєвий вплив на ціннісні системи. Діапазон імовірностей» (Українською)

запропонованих типів мовно-когнітивних цінніснотвірних моделей. Автор переконливо показала, як мова впливає на зміни в концептуальній системі індивіда й соціуму, завдяки яким мовним засобам відбувається набуття або втрата концептом статусу ціннісного.

Четвертий розділ «Дискурсивні проєкції ціннісного конфлікту» присвячено аксіологічній стохастичності в тексті, її обмеженню та відновленню. Автор доводить, що ймовірнісний характер предикативного зв'язку [ObjectP_{pos/neg}] залежно від суб'єкта, часу, місця та інших обставин створює умови для аксіологічних конфліктів, оскільки допускає різну оцінку різними мовцями тих самих об'єктів/властивостей та різне аксіологічне фреймування тієї самої ситуації. Г.А. Черненко ґрунтовно розглядає дискурсивні проєкції аксіологічного конфлікту, формування семантичної структури тексту довкола аксіологічного конфлікту, дискурсивні стратегії його розв'язання, застосування аксіологічного вирівнювання для залагодження мовного конфлікту. Належну увагу приділено засобам обмеження аксіологічної стохастичності та смисловим втратам унаслідок цього.

Завершує монографію п'ятий розділ «Аксіологія ідентичності та мова ворожнечі», у якому розглянуто аксіологічне конструювання соціальної ідентичності та мову ворожнечі.

Загальні висновки ґрунтовні, у них відображено вагомими результатами здійсненого дослідження.

Високо оцінюючи працю Ганни Анатоліївни Черненко, дозволимо собі водночас висловити деякі міркування й побажання.

Називаючи відмінні ознаки поняття й концепту, варто, можливо, звернути увагу й на те, що концепт, на відміну від поняття, може містити неістинну інформацію, хибні уявлення.

Аналіз ЗМІ України 2000-х років дав змогу авторові слушно виокремити 48 ціннісних концептів, які були покладені в основу дослідження. Проте впродовж останніх років концептуальна картина світу українців поповнилася ціннісними концептами «МАЙДАН», «ЄВРОПА», «БЕЗВІЗ» та ін., які, на нашу думку, в разі залучення їх до аналізу також могли б дати дуже цікавий матеріал.

Висловлені міркування не стосуються концептуальних положень дослідження й не применшують його високої наукової вартості. Монографія Г. А. Черненко – це оригінальна завершена самостійна наукова праця, яка є вагомим внеском в українську аксіологічну лінгвістику.

REVIEWING

© prof. Gnatiuk L., reviewer

Referee's review on the Monograph "Speech Influence on the Value Systems. Range of Probabilities" by G. Chernenko (in Ukrainian)

ЗМІСТ

Алексєєва І. О.

Що таке рідна домівка для дитини третьої культури? 9

Битко Н. С.

Англійська мова в Нігерії: історія вивчення 19

Карпенко Ю. В.

Газетний дискурс як тип масово-інформаційного дискурсу 38

Купріянов Є. В.

Системні відношення, «приховані» в тексті тлумачного словника іспанської мови 50

Левко О. В., Тирнова О. О.

Соматичні фразеологізми з компонентом “серце” у давньогрецьких трагедіях класичної доби 64

Мудринич С. Ю.

Валентність слів семантики стану в українській та англійській мовах 74

Пасенчук Н. В.

Соціально-культурний контекст драматичного тексту: проблеми відтворення (на матеріалі перекладів українською та російською мовами п’єси Теннессі Вільямса «The Glass Menagerie») 85

Пирогов В. Л.

Дериватизація базової словотворчої моделі «свій-чужий» в японській мові з погляду історичної динаміки форм японського письма: діахронічний та синхронічний аспекти 98

Руда Н. В.

Синтаксичні засоби мовної репрезентації поняття зменшеності (на матеріалі української, англійської та латинської мов) 111

Харитоновна Д. Д.

Неофразеологізми як вербалізатори тактик персуазивного впливу (на матеріалі блогів)..... 124

Шуляк С. А.

Концепт ВІТЕР у текстах українських народних замовлянь 134

РЕЦЕНЗУВАННЯ

Рецензія проф. Гнатюк Л. П. на монографію Черненко Анни Анатоліївни «Мовленнєвий вплив на ціннісні системи. Діапазон імовірностей» 148

ЗМІСТ 151

CONTENT 153

СОДЕРЖАНИЕ 155

ВИМОГИ ДО РУКОПИСІВ 157

REQUIREMENTS FOR PAPERS 160

ТРЕБОВАНИЯ К ПУБЛИКАЦИЯМ 162

CONTENT

Alyeksyeyeva I.

What is Home for a Third Culture Kid? 9

Bitko N.

English in Nigeria: a History of Research 19

Karpenko Yu.

Newspaper Discourse as a Type of Mass Information Discourse 38

Kuprianov Ye.

System Relationships, Concealed in the Text of Explanatory Spanish Language Dictionary 50

Levko O., Tyrnova O.

Somatic Phraseological Units with the Component “Heart” in Ancient Greek Tragedies of the Classical Age 64

Mudrinich S.

Valency of the Words of Semantics of State in Ukrainian and English Languages .. 74

Pasenchuk N.

Social and Cultural Context of the Dramatic Text: Problems of Reproduction (based on the Ukrainian and Russian translations of Williams Tennessee’s play «The Glass Menagerie») 85

Pyrogov V.

Derivatization of the Word-forming Model "OWN-ALIEN" in the Japanese Language against the Background of Historical Dynamics of the Japanese Writing System Forms Development: Diachronic and Synchronic Aspects 98

Ruda N.

The Syntactic Means of Smallness Notion Representation in Ukrainian, English and Latin Languages 111

Kharytonova D.

Neophraseological Constructions as Verbalizers of Tactics of Persuasive Influence (based on blogs) 124

Shuliak S.

Concept WIND in the Texts of Ukrainian Folk Orders 134

REVIEWING

Referee's review of **L. Gnatiuk** on the Monograph "Speech Influence on the Value Systems. Range of Probabilities" by G. Chernenko 148

ЗМІСТ 151

CONTENT 153

СОДЕРЖАНИЕ 155

ВИМОГИ ДО РУКОПИСІВ 157

REQUIREMENTS FOR PAPERS 160

ТРЕБОВАНИЯ К ПУБЛИКАЦИЯМ 162

СОДЕРЖАНИЕ

Алексеева И. А.

Что такое родной дом для детей третьей культуры? 9

Бытко Н. С.

Английский язык в Нигерии: история изучения 19

Карпенко Ю. В.

Газетный дискурс как тип массово-информационного дискурса 38

Куприянов Е. В.

Системные отношения, «скрытые» в тексте толкового словаря испанского языка
..... 50

Левко А. В., Тырнова А. О.

Соматические фразеологизмы с компонентом “сердце” в древнегреческих трагедиях классической эпохи 64

Мудринич С. Ю.

Валентность слов семантики состояния в украинском и английском языках ... 74

Пасенчук Н. В.

Социально-культурный контекст драматического текста: проблемы воспроизведения (на материале переводов на украинский и русский языки пьесы Теннесси Уильямса «The Glass Menagerie») 85

Пирогов В. Л.

Дериватизация базовой словообразовательной модели «свой-чужой» в японском языке с точки зрения исторической динамики форм японского письма: диахронический и синхронический аспекты 98

Рудая Н. В.

Синтаксические средства языковой репрезентации понятия уменьшительности (на материале украинского, английского и латинского языков) 111

Харитонов Д. Д.

Неофразеологизмы как вербализаторы тактик персуазивности (на материале блогов) 124

Шуляк С. А.

Концепт ВЕТЕР в текстах украинських народных заговоров 134

РЕЦЕНЗИРОВАНИЕ

Рецензия **проф. Гнатюк Л. П.** на монографию Черненко Анны Анатольевны «Речевое влияние на ценностные системы. Диапазон вероятностей» 148

ЗМІСТ 151

CONTENT 153

СОДЕРЖАНИЕ 155

ВИМОГИ ДО РУКОПИСІВ 157

REQUIREMENTS FOR PAPERS 160

ТРЕБОВАНИЯ К ПУБЛИКАЦИЯМ 162

ВИМОГИ ДО РУКОПИСІВ

для публікації у фаховому збірнику наукових праць
 “STUDIA LINGUISTICA” (2018 рік)

ISSN 2411-1562

(кафедра загального мовознавства, класичної філології та неоелліністики)

Інституту філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

м. Київ, 01033, бульвар Т. Шевченка, 14, каб.141; тел. 8 (044) 239-34-15;

e-mail: zgmoclasphil@gmail.com)

Збірник наукових праць “*Studia Linguistica*” є фаховим виданням із дисциплін філологічного (мовознавство) профілю. Наказ Міністерства освіти і науки України № 747 від 13.07.2015 р.

Редакція фахового збірника наукових праць “*Studia Linguistica*” розглядає подані до друку матеріали (статті, рецензії, хроніки тощо) від спеціалістів у галузі лінгвістики за умови, що подані рукописи **не публікувалися раніше, відповідають проблематиці збірника та оформлені відповідно до вимог.**

1. Матеріали для публікації приймаються від спеціалістів у галузі лінгвістики. Мови публікацій: українська, російська, англійська, німецька, французька, румунська, польська.

2. Обсяг публікації – 0,5 друк. арк. (від 8 до 12 повних сторінок, включаючи літературу).

3. Над назвою ліворуч зазначається номер УДК. поряд з УДК – зазначається розділ, в якому має бути розміщено статтю:

Проблеми загального, порівняльно-історичного, типологічного та зіставного мовознавства

Проблеми класичної філології та неоелліністики

Проблеми когнітивної лінгвістики, лінгвокультурології та етнолінгвістики

Проблеми лінгвокомунікативістики, дискурсології та прагмалінгвістики

Проблеми перекладознавства

Проблеми прикладної лінгвістики

4. Відцентрована назва статті друкується жирними **ВЕЛИКИМИ ЛІТЕРАМИ** через 1 інтервал (шрифт – Times New Roman, 14).

5. Нижче (через 2 інтервали) відцентровано жирним курсивом *Прізвище, Ім'я, По батькові* автора. Нижче через 1 інтервал звичайним курсивом по центру *науковий ступінь та вчене звання* (н-д, д-р філол. наук, проф.; канд. філол. наук, доц.; викл.; асист.; асп.; студ.); ще нижче через 1 інтервал відцентровано звичайним курсивом *місце роботи або навчання* (назва установи пишеться повністю, без скорочень) (шрифт – Times New Roman, 14). Нижче зазначається e-mail автора статті.

6. Нижче подається вступна анотація обсягом від 150 до 200 слів згідно з ДСТУ ГОСТ 7.9. та *Ключові слова* (максимум 5-6 слів) мовою самої статті. Друкується 13 шрифтом Times New Roman через 1 інтервал *курсивом* (слово *Анотація* не писати, а слова *Ключові слова*: писати після анотації з нового рядка).

7. Нижче подаються назва статті, ім'я автора та вступні анотації обсягом від 150 до 200 слів і ключові слова російською та англійською мовами. Якщо стаття написана російською або англійською мовами, то ім'я автора, назва публікації, анотації та ключові слова подаються обов'язково українською та однією із затверджених редколегією іноземних мов (друкуються шрифтом Times New Roman 13 через 1 інтервал (слова *Аннотация* або *Summary* не писати, а слова *Ключевые слова*, *Key words*: писати після анотації з нового рядка курсивом).

8. Основний текст рукопису друкується через 1,5 інтервали, шрифт Times New Roman 14, без переносів. Поля вгорі, внизу – 2 см, ліворуч – 2,5 см, праворуч – 1,5 см; відступ абзацу – 1,25 см (виставляти автоматично).

9. Фрагменти рукописів, що слугують ілюстративним матеріалом, друкуються *курсивом*.

10. Чітко диференціювати *ture* і *defis*. Значення слів, виразів тощо беруться в лапки (лапки **повинні бути** тільки відкритими “ та закритими ”).

11. На початку статті **обов'язково** повинні визначитися **актуальність, мета, предмет, об'єкт, наукова новизна дослідження**. З постанови президії ВАК України від 15 січня 2003 р. № 7-05/1 “Про підвищення вимог до фахових видань, внесених до переліків ВАК України” п. 3. Редакційним колегіям організувати належне рецензування та ретельний відбір статей до друку. Стаття повинна містити такі структурні елементи: **1. Вступ (постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями, аналіз останніх наукових публікацій з теми дослідження, її актуальність).** **2. Об'єкт і предмет, мета і завдання дослідження.** **3. Виклад основного матеріалу дослідження.** **4. Висновки та перспективи подальших розвідок.** **5. Література** (оформлена згідно з вимогами ДАК України). **6. Список джерел ілюстративного матеріалу** (за наявності). **7. References** (оформлені згідно з вимогами зарубіжних стандартів).

12. Посилання в тексті оформлюються таким чином: у квадратних дужках з посиланням на прізвище і рік видання, номер сторінки вказується після коми, наприклад [Голубовська 2004, с. 94], [Бацевич 2003, с. 37–56; Freeman 2000, р. 254].

13. Перед крапками, комами, двокрапками, крапками з комами, знаками питання та оклику, а також після дужки та лапок не ставити пропусків.

14. Використані наукові джерела подаються після тексту у рубриці **Література** (відцентрована назва, жирним шрифтом, Times New Roman 14), в алфавітному порядку. Бібліографічний опис складається згідно з ДСТУ ГОСТ 7.1, заголовок бібліографічного запису згідно з ДСТУ ГОСТ 7.80. З абзацу 1,25 см починається перше джерело. Шрифт Times New Roman 12, 1 інтервал. Кожна позиція списку літератури подається з нового рядка. Спочатку подавати в переліку

за алфавітом видання російською та українською мовами, потім – іноземними (теж за абеткою). Усі роботи одного автора потрібно вказувати за зростанням років видання.

15. Список джерел ілюстративного матеріалу оформлюється згідно з вимогами до списку Літератури, за нумерацією продовжує список літератури.

16. Список літератури під заголовком **References** (відцентрована назва, жирним шрифтом, Times New Roman 14), в якому посилання *оформлюються згідно з вимогами зарубіжних стандартів* та подаються для кирилиці у вигляді транслітерації за допомогою програми BGN (Board of Geographic Names), що представлена на сайті: <http://www.translit.ru> та з перекладом на англійську мову у квадратних дужках. Список повинен повторювати у своїй послідовності список Літератури та Список джерел ілюстративного матеріалу. Якщо в списку є посилання на іноземні публікації, вони повністю повторюються.

Схема бібліографічного посилання:

- автор (и) (транслітерація);
- назва статті (транслітерація);
- [переклад назви статті англійською мовою у квадратних дужках];
- назва українського або російського джерела (транслітерація);
- [переклад назви джерела англійською мовою у квадратних дужках – парафраз (для журналів можна не робити)];
- вихідні дані з позначеннями англійською мовою, або тільки цифрові;
- позначення мови статті (In Ukr. / In Russ).

Приклад опису статті:

Golubovs'ka, I. O. «Klasychni movy u konteksti suchasnogo movoznavstva: epistemy, metamova, instrumentarij [Classical Languages in the Context of Modern Linguistics: Epistemes, Metalanguage, Linguistic Devices].» *Studia Linguistica* 8 (2014): 3–10 (In Ukr.).

17. Після References подається дата надходження авторського оригіналу до редколегії. Шрифт Times New Roman 10.

18. Вартість однієї сторінки публікації – 50 гривень.

19. Для аспірантів та авторів без наукового ступеня обов'язковою є рецензія на статтю наукового керівника або доктора філологічних наук.

20. Статті проходять **рецензування та перевіряються на плагіат**. У разі виявлення порушення видавничої етики статтю не рекомендують до друку. Статті приймаються **тільки за умов дотримання редакційних вимог**.

21. На окремому аркуші подати відомості про автора статті:

22.

- *Прізвище, Ім'я, По батькові;*
- *посада та місце роботи або навчання;*
- *науковий ступінь та вчене звання;*
- *адреса, телефон, e-mail.*

Дата надходження статті до редакції 13.10.2018

REQUIREMENTS FOR PAPERS

in periodical

“STUDIA LINGUISTICA” (ISSN 2411-1562)

Chair of General Linguistics, Classical Philology and Neohellenic Studies,

Institute of Philology,

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

e-mail: zagmoclasphil@gmail.com

The Journal **invites papers** (including **articles, reviews, opinions**, etc.) from scholars in the **field of linguistics**. **Papers** are acceptable for publication on condition they have never been published before; their topics are relevant to the “Studia Linguistica” research focus and the text is presented in a predetermined format. **Papers** must describe the current state of the investigated problem and comprise the new findings revealed in the course of research.

Theoretical approaches must be supported by the appropriate illustrations.

1. Languages – Ukrainian, Russian, English, French, German, Romanian, Polish.

2. Paper must consist of: 0,5 p. p. for an analytical article; 0,3 p. p. for an article; 0,25 p. p. for a review.

3. Above the title on the left indicate the **Universal Decimal Classification Index (UDC)**. Near the UDC – note section, within which the article might be placed:

Problems of general, comparative and historical, typological linguistics

Problems of classical philology and neohellenic studies

Problems of cognitive and cultural linguistics, ethnolinguistics

Problems of linguistic communication and discoursology

Problems of translation studies

Problems of applied and mathematical linguistics

4. Title of the article is printed in the center in 1 space (font – Times New Roman 14, bold **CAPITALS**).

5. Below (after 2 intervals) centered in bold italics *Last Name, First Name* of the author. Below 1 interval ordinary italics centered *academic degree* and *academic title (PhD, assistant (associate) professor, postgraduate student, etc.)*. 1 interval below on the center place of work or study (*institution name* is written in full, without abbreviations; font – Times New Roman 14, ordinary italics). Below is the author’s e-mail.

6. Instructions for preparation abstracts or summary: Three abstracts before the text of article sized from 150 to 200 words (1st – in original language, 2^d – in Ukrainian, 3^d – in English or one of the journal’s language – see p. 1) are to be found below followed by the key words (5 or 6) after each. The Second name of the author and his initials are placed before the abstracts, typed in bold (13 pt.). Institutional affiliation is on the next line in italics (13 pt.). The title is typed in bold (13 pt.) on abstract’s language. *Abstracts* and *Key words* must be typed in Times New Roman 13 pt., ordinary italics in 1 space.

7. Paper format: the text must be typed in Times New Roman 14 pt. in 1.5 space in regular font with no hyphens at the end of line. **Margins** – at the top and bottom – 2 cm;

left – 2,5 cm; right – 1,5 cm. Paragraph indention – 1,25 cm. Any extra fonts used in the paper must be supplied separately, like characters and illustrations.

8. Fragments of the paper containing illustrations must be typed *in italics*.

9. Quotes and definitions are enclosed in quotation marks (“word”). A hyphen (-) must be clearly distinguished from a dash (–), e.g.: “Language – is ...”, but “lexico-grammatical meaning”.

10. Topicality, aim, and objectives of the study must be placed in the introductory part of the paper, typed in a light font and underlined. A scientific **paper** must include final or intermediate results of the study. A paper submitted for publication must be completed and comprise the following mandatory elements: **1. Introduction (problem statement indicating its connection with the important scientific and practical objectives). Analysis of recent researches and publications cited by the author. 2. Identification of the study’s goal and objectives. 3. Presentation of the research supported by detailed illustration of the theses. 4. Conclusions and prospects of further investigation in the field. 5. Literature. 6. References illustrative material** (if any).

12. All citations are given in square brackets, e. g. [Brown 2004, p. 94]. Citation of a series of works of the same author or several authors is marked by a semicolon, e. g.: [Grice 2003, p. 37–56; Freeman 2000, p. 254]. If pages are indicated from ... to ..., these are separated by a dash (–), not a hyphen (-). Temporal segments are presented likewise: XII–XIII c.

13. Sources:

The bibliography follows the text, including the list of reference sources. The word “**Literature**” is typed after the text and centered. If necessary, **List of Illustrative Material** is included continuing the numbering from the previous list.

14. After list of references indicating the date of their reception by the editorial board.

15. Instructions for paper submission.

The editorial board accepts:

– information about the author on a separate sheet and in a separate file including: full first and second names, patronymic name, degree, rank, place of employment or training (postgraduates should indicate the year of training), position, phone numbers, home and e-mail addresses;

– review of the submitted paper by the scientific supervisor for a postgraduate.

All materials are submitted in a folder, indicating the date of their reception by the editorial board.

The electronic copy of the article and information about the author are sent to: **zagnoclasphil@gmail.com**

Papers submitted to the editorial board, including those not accepted for publication, will not be returned to the author.

16. The cost of one page of publication – 2\$. Payment is made after reviewing the article and checking it out for plagiarism.

Date of the acception by the Editorial Board 13.10.2018.

**ТРЕБОВАНИЯ К РУКОПИСЯМ ДЛЯ ПУБЛИКАЦИИ В СБОРНИКЕ
НАУЧНЫХ ТРУДОВ
“STUDIA LINGUISTICA” (2018 год)
ISSN 2411-1562**

(кафедра общего языкознания, классической филологии и неоеллинистики
Института филологии
Киевского национального университета имени Тараса Шевченка;
г. Киев, 01033, бульвар Т. Шевченка, 14, каб.141; тел. 8 (044) 239-34-15;
e-mail: zagnoclasphil@gmail.com)

Сборник научных трудов “*Studia Linguistica*” является **специализированным изданием в области дисциплин филологического (языкознание) профиля. Приказ Министерства образования и науки Украины № 747 от 13.07.2015 г.**

Редакция сборника научных трудов “*Studia Linguistica*”
рассматривает представленные к печати материалы (статьи, рецензии, хроники и т.д.)
от специалистов в области лингвистики при условии, что предоставленные рукописи
**не были опубликованы ранее, соответствуют проблематике сборника
и были оформлены в соответствии с выдвигаемыми требованиями.**

1. Материалы для публикации принимаются от специалистов в сфере лингвистики. Языки публикации: украинский, русский, английский, немецкий, французский, румынский, польский.

2. Объем публикации – 0,5 печат. л. (от 8 до 12 полных страниц, включая литературу).

3. Над названием слева указывается номер УДК. Рядом с **УДК** – отмечается раздел, в котором должна быть размещена статья:

Проблемы общего, сравнительно-исторического, типологического и сопоставительного языкознания

Проблемы классической филологии и неоеллинистики

Проблемы когнитивной лингвистики, лингвокультурологии и этнолингвистики

Проблемы лингвокоммуникативистики, дискурсологии и прагмалингвистики

Проблемы перевода

Проблемы прикладной лингвистики

4. По центру название статьи печатается жирными **БОЛЬШИМИ БУКВАМИ** через 1 интервал (шрифт – Times New Roman, 14).

5. Ниже (через 2 интервала) по центру жирным курсивом **Фамилия, Имя, Отчество** автора. Ниже через 1 интервал обычным курсивом по центру *научная степень и ученое звание* (н-р, *д-р филол. наук, проф.; канд. филол. наук, доц.; препод.;*

ассист.; асп.; студ.); еще ниже через 1 интервал по центру обычным курсивом *место работы или обучения* (название учреждения пишется полностью, без сокращений) (шрифт – Times New Roman, 14). Ниже указывается e-mail автора статьи.

6. Ниже подается аннотация объемом от 150 до 200 слов согласно с ДСТУ ГОСТ 7.9. и *Ключевые слова* (максимум 5-6 слов) языком самой статьи. Печатается 13 шрифтом Times New Roman через 1 интервал *курсивом* (слово *Аннотация* не писать, а слова *Ключевые слова*: писать после аннотации с новой строчки).

7. Абзаца – 1,25 см (выставлять автоматически).

8. Фрагменты рукописей, Ниже указывается название статьи, имя автора и аннотация объемом от 150 до 200 слов и ключевые слова на русском и английском языках. Если статья написана на русском или английском языке, то имя автора, название публикации, аннотация и ключевые слова подаются обязательно на украинском языке и на одном из утвержденных редколлегией иностранном языке (печатается шрифтом Times New Roman 13 через 1 интервал). Слова *Аннотация* или *Summary* не писать, а слова *Ключевые слова*, *Key words* писать после аннотации с новой строчки курсивом.

9. Основной текст рукописи печатается через 1,5 интервала, шрифт Times New Roman 14, без переносов. Поля вверху, внизу – 2 см, слева – 2,5 см, справа – 1,5 см; отступ которые служат иллюстративным материалом, печатаются *курсивом*.

10. Четко дифференцировать *тире* и *дефис*. Значение слов, выражений и т.п. заключаются в кавычки (**должны быть** только «открытыми» и «закрытыми»).

11. Вначале статьи **обязательно** определяются **актуальность, цель, предмет, объект, научная новизна исследования**. Из постановления президиума ВАК Украины от 15 января 2003г. №7-05 / 1 “О повышении требований к профессиональным изданиям, внесенным в перечень ГАК Украины”, п.3.: Редакционным коллегиям организовать надлежащее рецензирование и тщательный отбор статей в печать. Статья должна содержать следующие структурные элементы: 1. **Введение (постановка проблемы в общем виде и ее связь с важными научными и практическими задачами, анализ последних научных публикаций по теме исследования, ее актуальность)**. 2. **Объект и предмет, цель и задачи исследования**. 3. **Изложение основного материала исследования**. 4. **Выводы и перспективы дальнейших исследований**. 5. **Литература** (оформлена в соответствии с требованиями ВАК Украины). 6. **Список источников иллюстративного материала** (при наличии). 7. **References** (оформленные согласно требованиям зарубежных стандартов).

12. Ссылки в тексте оформляются следующим образом: в квадратных скобках со ссылкой на фамилию и год издания, номер страницы указывается после запятой, например [Голубовская 2004, с. 94], [Бацевич 2003, с. 37–56; Freeman 2000, с. 254].

13. Перед точками, запятыми, двоеточиями, точками с запятыми, вопросительными знаками и знаками восклицания, а также после скобок и кавычек пропуски на ставятся.

14. Использованные научные источники подаются после текста в рубрике **Литература** (по центру название, жирным шрифтом, Times New Roman 14), в алфавитном порядке. Библиографическое описание составляется согласно ГОСТ 7.1, заголовки библиографической записи согласно ГОСТ 7.80. С абзаца 1,25 см

начинается первый источник. Шрифт Times New Roman 12, 1 интервал. Каждая позиция списка литературы подается с новой строки. Сначала подавать в списке по алфавиту издание на русском и украинском языках, затем – на иностранном (также в алфавитном порядке). Работы одного автора указываются по возрастанию года выпуска издания.

15. **Список иллюстративного материала** оформляется в соответствии с требованиями к списку **Литературы**, нумерация продолжает список.

16. В **References** (по центру название, жирным шрифтом, Times New Roman 14) ссылки оформляются в соответствии с требованиями зарубежных стандартов и подаются для кириллицы в виде транслитерации с помощью программы BGN (Board of Geographic Names), что представлена на сайте: <http://www.translit.ru>, далее следует перевод на английский язык в квадратных скобках. Список должен повторять в своей последовательности список **Литературы** и **Список иллюстративного материала**. Если в списке есть ссылки на иностранные публикации, они полностью повторяются.

Схема библиографической ссылки:

- автор (и) (транслитерация);
- название статьи (транслитерация);
- [перевод названия статьи на английский язык в квадратных скобках];
- название украинского или русского источника (транслитерация);
- [перевод названия источника на английский язык в квадратных скобках (для названий журналов не обязательно)];
- исходные данные с обозначениями на английском языке, или только цифровые;
- обозначение языка статьи (In Ukr. / In Russ.).

Пример описания статьи:

Golubovs'ka, I. O. «Klasychni movy u konteksti suchasnogo movoznavstva: epistemy, metamova, instrumentarij [Classical Languages in the Context of Modern Linguistics: Epistememes, Metalanguage, Linguistic Devices].» *Studia Linguistica* 8 (2014): 3–10 (In Ukr.).

17. После References казывается **дата поступления авторского оригинала в редколлегию**. Шрифт Times New Roman 10.

18. Стоимость одной страницы публикации – 50 гривен.

19. Для аспирантов или авторов без научной степени обязательна рецензия на статью от научного руководителя или доктора филологических наук.

20. Статьи проходят **рецензирование** и **проверяются на плагиат**. В случае выявления нарушений издательской этики статья не рекомендуется к опубликованию. Статьи принимаются **только при соблюдении редакционных требований**.

21. На отдельном листке подается информация об авторе статьи:

- *Фамилия, имя, отчество;*
- *должность и место работы или учебы;*
- *ученая степень и ученое звание;*
- *адрес, телефон, e-mail.*

Дата поступления статьи в редакцию 13.10.2018